אַלע ווערק פון שלום-עליכם

אײַזנבאַהן־געשיכטעס

ספּעציעלע „מאָרגן־פרײַהײט״ אויסגאַבע, ניו יאָרק, 1937

Copyright, 1923, by Olga Rabinowitz
(Sholom-Aleichem), New York, N. Y.

72

PRINTED IN THE UNITED STATES OF AMERICA

אַיזענבאַהן־געשיכטעס

כתבים פון אַ קאָמי־וואָיאַושער

אינהאלט

צו די לעזער 7
סאנקורענטען 11
דער גליקליכסטער אין קאדנע 23
סטאנציע בארנאוויטש 39
צוגענומען 61
א מענטש פון בוענאס־איירעס 69
קבר־אבות 89
דער לעדיגגעהער 103
דער נס פון הושענא־רבה 111
א חתונה אהן כלי־זמר 127
דער טלית־קטן 139
א זעכס־און־זעכציג 153
גימנאזיע 173
פונ׳ם פריזיוו 195
מע מאר ניט זיין קיין גוטער ! 213
א נשרף 229
ניטא קיין מזל ! 243
באשערט איין אומגליק 253
רוף מיך קנאקניסעל 273
דער צעהנטער 283
דריטע קלאס 293

צו די לעזער

איך בין א רייזענדער. כמעט עלף חדשים אין יאָהר בין איך אין וועג. צום מיינסטען — אין באהן, און מעהרסטענטיילס — דריטע קלאַס, און, ווי געוועהנליך, — איבער אידישע שטעדט און שטעדטלעך; ווארום דאָרט, וואו אידען טאָרען ניט וואוינען, האָב איך נישט וואָס צו טהון.

וועה־וועה, וואָס מע זעהט זיך אָן אונטערוועגנס! א שאָד, וואָס איך בין ניט קיין שרייבער. דאָס הייסט, אז מע וויל צוריק, מיט וואָס בין איך ניט קיין שרייבער? וואָס איז אזעלכעס, אייגענטליך, אַ שרייבער? יעדער מענטש קאָן זיין א שרייבער. ובפרט נאָך — אויף אידיש. „זשארגאָן” — אויך מיר איין עסק! מע נעמט א פען און מע שרייבט.

נאָר אז מע וויל דאָס אייגענע טאַקי ווידער צוריק, טאָר נישט איעדער זיך חאפען צו שרייבעריי. איטליכער באדארף זיך האלטען ביי זיינעם. פרנסה איז פרנסה. אָט אזוי איז מיין מיינונג. ס'איז נישטאָ וואָס צו טהון, איז דאָס אויך איין ארבייט.

מיר, אלס רייזענדער, קומט־אויס אונטערוועגנס אָפטמאָל אויסזיצען גאנצע טעג, נישט צו טהון קיין האנט אין קאלט וואסער, חאָטש נעם שלאָג זיך קאָפּ אָן וואנט. בין איך געפאלען אויף א

גלייכע זאך. איך האָב מיר אומיסטנע געקויפט אַ ריינעם בוך מיט אַ בליישטיפט, און אַלסדינג, וואָס איך זעה זיך אָן, און אַלסדינג, וואָס איך הער זיך אָן אין וועג, נעם איך און טראָג דאָס אריין צו מיר אין בוך אריין. און אָט אזוי, ווי איהר זעהט, האָט זיך צונויפ־געקליבען ביי מיר, קיין עין־הרע, אַ היבש ביסעל מאַטעריאַל. עס וועט זיין געגוג אפשר אויף אַ יאָהר צו לייענען. האָב איך מיך מיישב געווען: וואָס טהוט מען דערמיט? אַרויסוואַרפען? — איין עבירה פאַר גאָט. פאַר וואָס זאָל איך עס ניט אַרויסגעבען אין אַ בוך, אָדער אָפּדרוקען אין אַ בלאַט? איך זאָל האָבען די ברכות, וואָס מע דרוקט אַ סך ערגערע זאַכען.

און איך האָב מיך אַוועקגעזעצט און האָב צעלעגט די סחורה אויף מוסטערען, דעם „בראַק" אַרויסגעשמיסען, איבערגעלאָזט נאָר דאָס בעסטע, פרימאַ שבפרימאַ, איינגעטיילט אויף באַזונדערע גע־שיכטען, געשיכטע נומער איינס, געשיכטע נומער צוויי, און אזוי ווייטער. יעדער געשיכטע האָב איך געגעבען איין אַנדערען נאָמען, פיינטשיק, ווי עס געהער צו זיין, — מעשה סוחר. איך ווייס ניט, צי וועל איך אינ'ם געשעפט פאַרדיענען, צי איך וועל ברעכען רוק און לענד. הלואי איך זאָל חאָטש אַרוים מיט מיין קרן...

די קשיא: צוליעב וואָס האָב איך באַדאַרפט דעם גאַנצען מסחר? — פרעגט מיך בחרם, איך ווייס אַליין ניט. עס קאָן זיין, ס'איז פון מיר אַ נאַרישקייט, נאָר אָפּגעטהאָן — איז פאַרפאַלען. מיט איין זאַך האָב איך מיך באַוואָהרענט: מיט די קריטיקער. איך האָב מיין געשעפטס־נאָמען באַהאַלטען. אַ מכה וועלען זיי טרעפען, ווי אזוי איך היים. לאָזען זיי קריטיקירען, לאָזען זיי לאַכען, לאָזען זיי זיך דראַפּען אויף די גלייכע ווענט — איך הער זיי, ווי המן דעם גראַגער. איך בין ניט קיין מחבר, קיין מלמד, קיין בטלן, — איך בין אַ איד אַ סוחר!

אַ קאָמי־וואָיאַזשער.

געשיכטע נומער איינס

קאָנקורענטען

געשריבען אין יאָהר 1909.

געשיכטע נומער איינס

קאָנקורענטען

תמיד, סאמע אין דער רעכטער בהלה, ווען אידען שטופּען זיך, דער ארײַן, דער ארויס, און מע שלאָגט זיך אין וואגאָן פאר די ערטער, ווי, להבדיל, אין שוהל פאר הקפות — פונקט דעמאָלט זענען זיי דאָ. זיי ביידע: ער און זי.

ער — א שווארצער, א גראָבער, א צעבורשעטער, מיט א בעלמע אויף איין אויג. זי — א רויטע, א דארע און א געשטופּעלטע. ביידע אָפּגעריסען, אָפּגעשליסען, ביידע מיט געלאַטעטע שיך און ביידע מיט איינע און די זעלבע סחורה: ער א קויש, זי א קויש; ער מיט געפלאָכטענע קוילעטשלעך, הארטע אייער, פלעשלעך מיט זעלצערוואסער און מאראנצען, זי אויך מיט די זעלבע געפלאָכטענע קוילעטשלעך, הארטע אייער, פלעשלעך זעלצערוואסער און מאראנצען.

אמאָל מאכט זיך, אז ער האָט אין קויש סטאָרמוטשען מיט רויטע ווײַנשעל, שווארצע קארשען אָדער גרינע עסיגזויערע ווייג־טרויבען. דעמאָלט קומט זי אויך מיט די זעלבע רויטע ווײַנשעל, שווארצע קארשען אָדער גרינע עסיגזויערע ווײַנטרויבען.

אוןביידע קומען זיי תּמיד אין איין צייט, שטופּען זיך דורך אין איין טיר פון וואַנען און רעדען ביידע אויף איין לשון, נאָר מיט אַ באַזונדערער אויסשפּראַך. ער — אַ ביסעל יאַדישליווע, אָהן אַ רי״ש, ווייך, צעגאַנגען, ווי אָהן אַ צונג. און זי — שעפּעליאַווע, דוקא אַ פול מויל מיט צונג.

אפשר מיינט איהר, אַז זיי שמייסען זיך מיט די מקחים, קאָנ־קורירען, וואַרפען דעם מאַרק? חלילה. דער פּרייז איז ביי זיי איין פּרייז. זייער גאַנצע קאָנקורענץ באַשטעהט נאָר אין דעם, ווער פון זיי רופט אַרוים מעהר רחמנות. ביידע בעטען זיך ביי אייך, איהר זאָלט רחמנות האָבען אויף זייערע פינף קינדער יתומים (ביי איהם פינף קינדער יתומים, ביי איהר פינף קינדער יתומים). ביידע קוקען זיי אייך אין די אויגען אַריין, שטופּען אייך זייער סחורה גלייך אין פּנים אַריין און רעדען איבער אייך אַזוי לאַנג, אַז — צי איהר דאַרפט, צי איהר דאַרפט ניט — איהר מוזט עפּיס קויפען.

נישט מעהר, וואָס פון זייער רעדען מיט זייער וויינען מיט זייער בעטען זיך ווערט איהר אַ ביסעל פאַרטומעלט. איהר ווייסט ניט, ביי וועמען איהר זאָלט קויפען: ביי איהם, צי ביי איהר? פאַלט איהר מסתמא אויף איין עצה און ווילט געבען צו לייזען ביידען, לאָזען זיי אייך ניט:

— קויפט איהר, רב איד, דאַרפט איהר קויפען ביי איינעם. אויף צוויי חתונות טאַנצט מען ניט!

ווילט איהר זיין אַ בעל־יושר, קויפט איין מאָל ביי איהם, דאָס אַנדערע מאָל ביי איהר. ווערט איהר אויסגעזידעלט אויף אַלע זייטען:

— רב איד! מיט וואָס בין איך אייך עפּיס היינט ניט גע־פעלען אין שלייער?

אָדער אַזוי:

— רב איד! ערשט יענע וואָך האָט איהר ביי מיר געקויפט און האָט זיך, דאַכט מיר, ניט גע׳סמ׳ט און ניט דערוואָרגען אויף?...

פאַלט איהר אַריין אין „מאַראַל" און הויבט זיי אָן זאָגען מוסר, אַז יענער האָט אויך אַ נשמה, יענער דאַרף אויך לעבען, ווי דער דייטש זאָגט: „לעבען און לעבען לאַססען". באַקומט איהר דערויף אַ תּשובה, נישט אויף דייטש, נאָר דוקא אויף פּראָסט אידיש, אפילו אַ ביסעלע פאַרשטעלט, נאָר גאַנץ פאַרשטענדליך:

— פעטער! מיט איין דאָס אויף צוויי ירידים פאָהרט מען נים!...

יאָ, אָט אַזוי איז עס, ליעבער פריינט! יוצא זיין פאַר אַ וועלט זאָלט איהר קיינמאָל ניט וועלען — עס וועט אייך ניט געראָטען, און ווערען אַ רודף־שלום'ניק זאָלט איהר זיך קיינמאָל ניט פּרובען — עס וועט אייך אויספאַלען באָקאָם. איך ווייס עס פון מיין אייגענער פּראַקטיק. איך וואָלט אייך דערצעהלט וועגען דעם אַ שענע גע־שיכטע, ווי אַזוי איך בין אַמאָל געוועזען אַ נאַר, איך האָב מיך אַריינ־געלעגט צווישען אַ פּאָרפאָלק, געוואָלט מאַכען אַ שלום, און דער שפּיץ איז געוועזען — איך האָב געחאַפּט אָפּגעשניטענע יאָהרען פון מיין אייגען ווייב. איך האָב אָבער מורא מישען איין געשיכטע אין דער אַנדערער, איך זאָל ניט אַוועק אָן אַ זייט, חאָטש אפילו אין געשעפט טרעפט זיך אָפּטמאָל, אַז מע לעגט־פאַר איינעם איין אַרטיקעל און רעדען רעדט מען גאָר האָצעקלאָץ, אוים'ן הימעל אַ יריד... הכּלל, מיר קעהרען זיך אום צו אונזער געשיכטע.

איינמאָל, געוועזען איז דאָס אָסיענציים, אין אַ רעגענדיגען טאָג. דער הימעל איז געוועזען וויינענדיג, די ערד — וויסט און פינסטער, און די סטאַנציע פול־און־פּיל מיט מענטשען. פּאַסאַזשירען אַריין, פּאַסאַזשירען אַרוים. אַלע לויפען, אַלע שטופּען זיך. און אידען, געוועהנליך, מעהר פון אַלעמען. מע יאָגט זיך, מע קריכט איינס איבער דאָס אַנדערע, מיט טשעמאָדאַנעס, פּעקלעך און בעטגעוואַנט. אַ געשריי, אַ ליאַרעם, אַ געפּילדער! און סאַמע אין דער רעכטער הושטשע — ער און זי. ביידע אָנגעלאָדען מיט עסענוואַרג, ווי תּמיד. ביידע שטופּען זיך אין איין טיר אַריין, ווי תּמיד. פּלוצים... וואָס האָט זיך געטראָפען? ביידע קוישען ליגען אויף דער ערד.

די קוילעטשלעך מיט די אייער מיט די פלעשלעך זעלצערוואסער מיט די מאראנצען וואלגערען זיך אין דער בלאָטע, און א מישמאש פון געשרייען, קוויטשערייען, טרערען און קללות גיסט זיך צונויף אינאיינעם מיט׳ן געלעכטער פון די קאָנדוקטאָרען און מיט׳ן רעש און מיט׳ן טומעל פון די פאסאזשירען. עס קלינגט און עס פייפט. נאָך א מינוט — און מיר פאָהרען.

אין וואגאָן איז א גערעדעריי. אחינו־בני־ישראל שמועסען זיך דורך, לופטערען די שפראך. און רוקא אלע מיט א מאָל, ווי די ווייבער אין שוהל, אָדער ווי די גענז אויפ׳ן יריד. עס איז שווער צו האפען דעם תוך, דעם אינהאלט. סיידען באזונדערע פראזען.

— א גערעט אויף געפלאָכטענע קוילעטשלעך.

— א פאָגראָם אויף אייער.

— וואָס האָט ער געהאט צו די מאראנצען?

— וואָס פרעגט איהר? — עשו!

— וויפיעל שאצט איהר דעם היזק?

— א מצוה, לאָזען זיי ניט קריכען, ניט איינעסען זיך אין די ביינער ארײן!

— וואָס זאָלען זיי נעבאך טהון? א איד זוכט פרנסה.

— חא־חא־חא! — רופט זיך אָן א געדיכטע באסאָווע שטימע. — אידישע פרנסות!

— אידישע פרנסות? — לאָזט זיך הערען א יונג קול׳בעל מיט א קוויטש. — איהר האָט שענערע פרנסות? גיט זיי אהער.

— יונגערמאַן! גיט צו אייך רעדט מען! — דונערט די באסאָווע שטימע.

— ניט צו מיר רעדט איהר? איך רעד אָבער צו אייך — איהר האָט שענערע פרנסות? איא, איהר שווייגט? וואָס שווייגט איהר?

— וואָס וויל פון מיר אָט דער יונגערמאַן?

— וואָס זאָל איך וועלען? איהר זאָגט: אידישע פרנסות — זאָג איך: אדרבה, איהר האָט שענערע? גיט זיי אהער.

— געפעלט אייך אַ ביסעל אַ פּריטשעפּע ? !
— שאַט, אידען ! זאָל זיין שטיל, אָט איז זי דאָ.
— ווער ?
— זי אַליין, דאָס ווייבעל פון די אָנבייסענס.
— וואו איז זי, די יפהפיה, וואו ?
— אָט איז זי, אָ !

אַ געשטופּעלטע, אַ רויטע, מיט געשוואָלענע אויגען פון געוויין, שטופּט זי זיך דורך מיט'ן לעדיגען קויש צווישען עולם, זוכט אַ פּלאַץ, זעצט זיך אוועק אויף דער ערד, אויפ'ן איבערגעקעהרטען קויש, באַהאַלט די פארשוואָלענע אויגען אינ'ם צעריסענעם שאַל און וויינט זיך שטילערהייט.

אַ מאָדנע שטילשווייגען ווערט מיט אַ מאָל אין וואגאָן. אויס־געגאַנגען רעד. אָפּגענומען לשון. נאָר איינער כאַפּט זיך אויף און רופט זיך אָן צום עולם מיט אַ געדיכטער באַסאָווער שטימע :
— אידען ! וואָס שווייגט איהר ?
— וואָס זאָלען מיר שרייען ?
— מע דאַרף איהר עפּיס מאַכען.

אַ שענע מעשה ! ווייסט איהר, ווער דער איינער איז ? דוקא אָט יענער, וואָס האָט נאָר־וואָס געלאַכט „חאַ ־ חאַ ־ חאַ, אידישע פּרנסות". אַ מאָדנער נפש מיט אַ מאָדנע היטעל אויפ'ן קאָפּ. אַ מין קאַשקעט מיט אַ גלייכען גלאַנצענדיגען דאַשעק. און דערצו טראָגט ער נאָך בלויע ברילען, אַזוי, אַז קיין אויגען זעהט מען ניט. נישטאָ קיין אויגען. נאָר אַ נאָז, אַ פליישיגע, פּעטע, בולבעוואַטע נאָז.

נישט לאַנג געטראַכט, כאַפּט ער אַראָפּ דעם קאַשקעט פון קאָפּ, וואַרפט־אַריין דער ערשטער אַ פּאָר זילבערנע מטבעות, און געהט פון איינעם צום אַנדערען און דונערט מיט דער באַסאָווער שטימע :
— גיט, אידישע קינדער, וויפיעל איהר קאָנט. אחד המרבה ואחד הממעיט — מאכט רש"י : „ראַראָוואַנגאָמו קאָניו ווזובי גיע סמאָטריאַט".

דער עולם האָט זיך א נעם געטהאָן צו די קעשענעס, אויפ־געעפענט די בייטעלעך, און עס האָבען אָנגעהויבען קלינגען מטבעות, אלערליי מטבעות, זילבערנע און קופערנע. צווישען עולם זיצט אויך איינער א קריסט, א קאַצאַפּ מיט גרויסע שטיוועל און מיט א זיל־בערנער קייט איבער'ן האלז; האָט ער, געהניצענדיג, זיך איבער־געצלמ'ט און אויך אַריינגעוואָרפען א מטבע. נאָר איין פּאַסאַזשיר האָט זיך אָפּגעזאָגט, ניט געוואָלט געבען גאָרנישט. און דוקא אָט יענער, וואָס האָט זיך אָנגענומען די קריוודע פון אידישע פּרנסות. א יונגערמאַן א אינטעליגענט מיט פּוכקע בעקלעך, א געל שפּיצעביג בערדעל, און מיט א גאָלדענעם פּענסנע. איינער פון די יונגעלייט, וואָס האָבען רייכע טאַטע־מאַמע, רייכע שוועהר־און־שוויעגער, און אליין זענען זיי אויך אָנגעשטופּט, און פאָהרען דריטע קלאַס, ווייל זיי זשאַלעווען געלט.

— יונגערמאַן, גיט עפּיס אין היטעל אריין! — זאָגט צו איהם דער נפש מיט די בלויע ברילען און מיט דער בולבעוואַטער נאָז.

— איך געב נים. — זאָגט דער יונגערמאַן דער אינטעליגענט.

— פאַר וואָס?

— אָט אַזוי. ס'איז ביי מיר א פּרינציפּ.

— דאָס האָב איך געוואוסט פריהער.

— פון וואַנען?

— מע זעהט נאָך די באַקען, ווי די צייהנער קנאַקען — מאַכט רש"י: „ווידנאָ פּאַנאַ פּאָ חאַליאַווע"...

דער יונגערמאַן דער אינטעליגענט ווערט אָנגעצונדען, פאַר־לירט אַזש דאָס פּענסנע און פאַלט־אָן אויף דער בולבעוואַטער נאָז מיט א קווימש:

— איהר זענט א איגנאָראַנט, א גראָבער יונג, איין עם־הארץ, און א נאַחאַל, איין עזות־פּנים דערצו!

— דאַנקען גאָט! אבי ניט קיין דבר אחר ביד חזקה שתים.

אזוי ענטפערט איהם די בולבעוואטע נאָז מיט דער באַסאָחער שטימע דוקא אין גוטען מוט און געהט צו דער וויינענדיגער אַ־דינע מיט די געשוואָלענע אויגען:

— מוהמעניו! טאָמער וואָלט געווען גענוג צו וויינען? איהר מאכט אייך נאָר קאַלי אייערע שענע אויגען. גיט אהער ביידע זשמעניעס, לאָמיך אייך אויסשיטען דאָס ביסעל קליינגעלט.

אַ מאָדנע ווייבעל! איך האָב געמיינט, אז דערזעהן אזוי פיעל געלט, וועט זי מסתמא צעגעהן און צעגאָסען ווערען פון ווינשע־וואניעס. עס הויבט זיך גאָר ניט אָן. אָנשטאָט ווינשעוואניעס, האָבען זיך אַ גאָס געטהאָן פון איהר מויל קללות. עס האָט זיך ביי איהר געעפענט אַ פאָנטאַן, אַ קוואַל פון קללות:

— איינגאנצען ער — ברעכען זאָל ער האלז און נאקען, ביין און לייב אויפ'ן גלייכען וועג, ליעבער גאָט! אלסדינג נעמט זיך פון איהם — נעמען זאָל איהם די ערד, זיסער פאָטער! ער זאָל גאָר ניט דערלעבען קומען אהיים, קומען זאָל אויף איהם אַ מיתה־מהומה, אַ חלירע, אַ שרפה, אַ מגפה, איין אויסחאפעניש! איין אויפלויפעניש! איין איינדארעניש! אַ צונויפשרימפעניש!...

רבונו של עולם! פון וואנען נעמען זיך ביי אַ מענטשען אזוי פיעל קללות? אַ גליק, וואָס דער נפש מיט די בלויע ברילען האַקט איהר איבער אין מיטען:

— גענוג אייך שוין צו בענטשען, ווייבעל! זאָגט בעסער, וואָס האָבען געהאַט צו אייך די קאָנדוקטאָרעס?

דאָס ווייבעל הויבט־אויף אויף איהם די געשוואָלענע אויגען:

— איבער איהם, דער שלאַק זאָל איהם טרעפען! ער האָט מורא געהאַט, טאָמער חאַפּ איך אויס אלע קונים, געהט ער און שטופט זיך אין וואגאָן, געה איך און פארחאַפּ פריהער, נעהט ער און האלט מיר צו דעם קויש פון הינטען, געה איך און מאַך אַ גוואַלד, געהט דער זשענדאַר און טהוט אַ וואונק צו די קאָנדוק־טאָרעס, געהען די קאָנדוקטאָרעס און שיטען אונז אויס ביידע קוישען אין דער בלאָטע, צעשאָטען זאָלען ווערען די ביינער זיינע

אזוי ווי זאמד, ליעבער גאָט! איהר מעגט מיר גלויבען, איך זאָל אזוי רעדען מיט וועמען מיר איז ליעב, אז זינט איך האַנדעל מיט דער דאָזיגער סחורה און פאָהר אויף דער ליניע, האָט מיך נאָך קיינער ניט אָנגעריהרט, איהר זאָלט זאָגען, אויף א האָר אפילו! איהר מיינט, מחמת וואָס? מחמת גוטסקייט? אזוי פיעל מכות זאָל זיך איהם זעצען, וויפיעל קוילעטשלעך מיט וויפיעל אייער עס ווערט צעטיילט אויף דער סטאַנציע! אלעמען, פון'ם קלענסטען ביז'ן גרעסטען, מוז מען פארשטופען דעם האלז. קומט דער טאָג, הויבט זיך אָן איין אויסטיילעניש: דעם א קרענק, דעם קדחת, דעם א מכה. דער סטארשי קאָנדוקטאָר נעמט זיך אליין זיין חלק אָנ־בייסען, וואָס ער וויל, און די איבעריגע קאָנדוקטאָרעס טיילט מען אוים, וועמען א קוילעטשעל, וועמען איין איי און ווערמען א מאראנץ. וואָס דארפט איהר מעהר? אפילו דער גוי, וואָס הייצט די אייוועגס, א חלירע איהם אין פנים, מיינט איהר, איז ניט קיין בעלן אויף אָנבייסען? אזא מכה איהם! ער שרעקט מיך, אז טאָמער ניט, וועט ער מיך מסר'ען צום זשענדאר. ער ווייסט ניט, א קרענק איהם אין די ביינער, אז דער זשענדאר אליין איז אויך איין אונטער־געשמירטער. דעם זשענדאר איז מען מטמא אלע וואָך, אז עס קומט זונטאָג, מיט א פאָרציע מאראנצען. אי דאָס — קלויבט ער אוים די גרעסטע, די שענסטע, די בעסטע מאראנצען...

— מוהמעניו! — שלאָגט איהר איבער דער וואָס מיט די בלויע ברילען. — ווערליג איך פארשטעה נאָך אייערע געשעפטען, דארפט איהר נעהן אין גאָלד.

— וואָס רעדט איהר? — חאפט זיך ארוים דאָס ווייבעל, גלייך ווי זי פארענטפערט זיך. — קוים־קוים וואָס מע קומט אוים מיט'ן קרן. און אמאָל מאכט זיך, אז מע דערלעגט די הויט. מע ווערט בדיל־הדל.

— צו וואָס־זשע טויג אייך דער מסחר?

— וואָס־זשע, זאָל איך געהן גנב'ענען, אז איך האָב פינף קינדער, פינף חלירעס איהם אין בויך, און אליין בין איך קראַנק,

קרענקען זאָל ער אין הקדש, ליעבער גאָט, פון היינט אָן האָטש ביז איבעראיאָהר ראש־חודש אלול, ווי ער האָט געמאַכט א תּל, באַ־גראָבען דאָס געשעפט, באַגראָבען זאָל איך איהם! אזא געשעפט, אזא זים געשעפט, אזא גוט געשעפט!

— א גוט געשעפט?

— א גאָלדען געשעפט, פּרנסה בשפע. ווי זאָגט איהר, מיט מעלער און מיט לעפעל.

— אָט נאָר־וואָס האָט איהר געזאָגט, מוהמעניו, אז מע ווערט בריל־הדל.

— וואָס־זשע, מע פּאַרדיענט, אז מע צעטיילט העכער האַלב אומזיסט דעם קאָנדוקטאָר און דעם סטאַרשי קאָנדוקטאָר און אַלע זוגטאָג דעם זשענדאַר? וואָס איז ביי מיר — א קרעניצע? א ברונען? צי גנב'יש געלט?

דער נפש מיט די בלויע ברילען און מיט דער בולבעוואַטער נאָז הויבט שוין אָן ארויס פון די כּלים:

— מוהמעניו, איהר מאַכט מיט מיר זומער און ווינטער!...

— איך מאַך? די צרות מיינע מאַכען, מאַכען זאָל איך איהם א טוידט, ווי ער האָט מיך אוועקגעקוילעט, געקוילעט זאָל ער ווערען פון גאָט, אז געוועזן איז ער סך־הכּל א שניידער, א לאַטוטניק, גע־שטשאָבעט מיט דער נאָדעל און ווי עס איז פּאַרדיענט, ווי זאָגט איהר, וואַסער אויף קאַשע. האָט ער זיך אָבער מתקנא געווען אין מיר, דערזעהען, די אויגען זאָלען איהם ארויס, אז איך עס ברויט, עסען זאָלען איהם ווערים, און האַלט־אויס מיט'ן דאָזיגען קויש, קיין עין־הרע, פינף קינדער יתומים, זאָלַן איהם אין די אויגען, שטיינער איהם אין הארצען, געהט ער, ארויסגעהן זאָל איהם די פּארע, און קויפט זיך אויך א קויש, קויפען זאָל איך איהם תּכריכים, ליעבער גאָט! פרעג איך איהם: וואָס איז דאָס? זאָגט ער: א קויש. וואָס ווערסט דו טהון, זאָג איך, מיט'ן קויש? זאָגט ער: דאָס איינענע, וואָס דו. זאָג איך: וואָס הייסט? זאָגט ער: אָט דאָס הייסט... איך האָב, זאָגט ער, אויך פינף קינדער, וואָס דאַרפען

עסקן... דו וועסט זיי, זאָגט ער, מיט ברויט ניט האָדעווען... האָט איהר עפּיס צו איהם? און אָט אזוי, ווי איהר זעהט, שלעפּט ער זיך מיר נאָך מיט׳ן קויש און שלעפּט אוועק ביי מיר אַלע קונים, שלעפּען זאָל מען איהם די צייהן פון מויל, און רייסט ארויס פון מיר דעם לעצטען ביסען, רייסען זאָל מען פון איהם שטיקער, זיסער פּאָטער, תאַרציגער, געטרייער!

פאַלט דער נפש מיט די בלויע ברילען אויף אַ גלייכע זאך, וואָס מיר אַלע זענען, אייגענטליך, דערויף געפאַלען:

— וואָס־זשע דאַרפט איהר זיך טאָפּטשען ביידע אויף איין אָרט?

דאָס ווייבעל שטעלט־אוועק אויף איהם די געשוואָלענע אויגען:

— וואָס־זשע דען זאָלען מיר טהון?

— זוכט אייך אויס איין אנדער פּלאַץ. די ליניע איז גרויס.

— נו, און ער?

— ווער?

— דער מאַן מיינער.

— וואָסער מאַן?

— מיין צווייטער מאַן.

— וואָסער צווייטער מאַן?

דעם ווייבעל׳ס רויט געשטופּעלט פּנים ווערט נאָך רויטער.

— וואָס הייסט — וואָסער צווייטער מאַן? דאָס איז ער דאָך טאַקי, דער שלים־מזל, מיין צווייטער מאַן, אז אָך און וועה איז מיר!

אַלע חאַפּען מיר זיך אויף פון די ערטער:

— ער, אָט דער קאָנקורענט אייערער, איז אייער צווייטער מאַן?

— וואָס דען האָט איהר געמיינט? מיין ערשטער מאַן? עהע־הע! ווען מיין ערשטער מאַן, עליו־השלום, זאָל מיר איצטער לעבען!...

אַזוי ציהט אויס דאָס ווייבעל מיט אַ ניגון און וויל אונז אָנ־הויבען דערצעהלען, אפנים, ווער איהר ערשטער מאַן איז געווען און וואָס ער איז געווען. ווער הערט זי? אַלע רעדען, אַלע ווערטלען זיך, אַלע חכמ'ען זיך, און מע לאַכט, און מע לאַכט, און מע לאַכט!

טאָמער ווייסט איהר, וואָס איז דיער געלענדער?...

ענדע געשיכטע נומער איינס.

געשיכטע נומער צוויי

דער גליקליכסטער אין קאָרני

געשריבען אין יאהר 1909.

געשיכטע נומער צוויי

דער גליקליכסטער אין קאָדני

די בעסטע צייט פאָהרען אין באהן איז — ווייסט איהר ווען? אָסיענצייט, ארום נאָך־סוכות.

ס׳איז ניט היים און ניט קאלט, און איהר קוקט ניט אָן דעם פארוויינטען הימעל מיט דער קלאָגעדיגער פאר׳חושכ׳טער ערד. טראָפּענס רעגען שמייסען אין די פענסטער, קויקלען זיך אראָפּ אויפ׳ן פארשוויצטען גלאָז, אזוי ווי טרערען, און איהר זיצט זיך, ווי א פּריץ, אין וואגאָן דריטער קלאס מיט נאָך א סך אזעלכע מיוחסים, ווי איהר, און האפּט א קוק אין דרויסען ארויס, און איהר דערזעהט פון דערווייטענס א וועגעלע שלעפּט זיך, טיאָפּקעט אין דער בלאָטע. אויפ׳ן וועגעלע זיצט, איינגעבויגען אין דרייען, א גאָט׳ס באשעפעניש, מיט א זאק איבערגעדעקט, און לאָזט־אוים זיין ביטער הארץ צום פערדעל נעבאך, אויך א גאָט׳ס באשעפעניש, — און איהר דאנקט גאָט, וואָס איהר זענט אונטער א דאך, צווישען מענטשען. איך ווייס ניט, ווי אזוי איהר — איך האָב ליעב פאָהרען אין באהן אָסיענצייט, ארום נאָך־סוכות.

דאָס ערשטע איז ביי מיר — איין אָרט. האָב איך פארחאפּט איין אָרט, און ווער שמועסט נאָך אין דער רעכטער האנט, נעבען פענסטער, — בין איך מיר א קיסר. ארויסגענומען דעם פאָר־

טאבאק, הויבט מען אָן צו פּאררויכערען אַ פּאַפּיראָס נאָך אַ פּאַפּי־ראָס און ארומקוקען זיך, ווער פֿאָהרט אין וואגאָן און מיט וועמען קאָן מען רעדען אַ פּאָר ווערטער וועגען געשעפט? פּאסאזשירען, דאכט זיך, גיט צו פארזינדיגען, אַנגעפּאַקט, ווי הערינג אין אַ פּאַס. בערד, נעזער, היטלען, בייכער, געשטאַלטען פון מענטשען. און מענטשען? — ניט איינער. נאָר שאַ, אָט זיצט עפּיס אין אַ ווינקעלע איינער אַליין אַ מאָדנער פּארשוין, אַ פּארשוין ניט ווי אַלע. ביי מיר איז אַ שארף אויג. נישט קיין געוועהנליכען מענטשען וועל איך אייך באַמערקען צווישען הונדערט.

דאָס הייסט, אויפ'ן קוק איז דאָס אפילו אַ גאַנץ געוועהנליך מענטשעל, אַ אידעל פון די אידלעך, וואָס מע מעסט זיי אויפ'ן מעסטעל, אָדער דאָס, וואָס ווערט אָנגערופען ביי אונז: „אַ איד פון אַ גאַנץ יאָהר". נאָר אָנגעטהאָן איז ער עפּיס מאָדנע: אַ קאַפּאָטע ניט קיין קאַפּאָטע, אַ חאַלאַט ניט קיין חאַלאַט. אויפ'ן קאָפּ — אַ היטעל ניט קיין היטעל, אַ יאַרמעלקע ניט קיין יאַרמעלקע. אין די הענט — אַ שירעם ניט קיין שירעם, אַ בעזעם ניט קיין בעזעם. אַ מאָדנע אָנטהון.

נאָר ניט דאָס אָנטהון איז דער עיקר, ווי דאָס אידעל אַליין מיט זיין ריהרעוודיגקייט, מיט זיין ארומקוקען זיך אויף אַלע זייטען און מיט זיין ניט קאָנען איינזיצען אויף איין אָרט, און דערהויפּט — מיט זיין שיינענדיג, פרייליך, לעבעדיג פּנים און גליקליך אויסזעהען.

נישט אַנדערש, ווי דער מענטש האָט אָדער אויסגענומען אַ הויפּט־טרעפער, אָדער חתונה געמאַכט אַ טאָכטער אין אַ מזל'דיגער שעה, אָדער אריינגעגעבען אַ זוהן אין גימנאַזיע. אַלע מינוט חאַפּט ער זיך אויף, טהוט אַ קוק אין פענסטער און אַ זאָג צו זיך אַליין: „אַ סטאַנציע? נאָך ניט?" — און זעצט זיך אוועק צוריק, אַלע מאָל נעהענטער צו מיר, אַ שיינענדיגער, אַ פרייליכער, אַ גליקליכער.

בטבע, דאַרפט איהר וויסען, בין איך אַ מענטש, וואָס האָב פיינט, ווי אַנדערע, קריכען צו יענעם אין הארצען אריין, אויס־טאַפּען, אויספרעגען, ווער און וואָס און ווען. איך גייע מיר מיט

דעם גאנג, אַז אַ מענטש, וואָס האָט עפּיס, וועט ער עס אַליין אַרויסגעבען.
כּך הוה. נאָך דער צווייטער סטאַנציע האָט זיך מיין ריה־רעוודיג אידעל צוגערוקט צו מיר נאָך אַ ביסעל נעהענטער, דאָס הייסט, טאַקי גאַנץ נאָהענט, אַזוי, אַז זיין מויל איז אויסגעקומען אַקוראַט אַקעגען מיין נאָז.
— וואוהין פאָהרט אַ איד?
איך האָב אָבער פאַרשטאַנען פון זיין פרעגען מיך און פון זיין אַרומקוקען זיך און פון זיין קראַצען זיך אונטער'ן היטעל, אַז איהם נעהט ניט אָן אַזוי, וואוהין איך פאָהר, ווי עס ווילט זיך איהם אַרויסדערצעהלען, וואוהין ער פאָהרט. און איך האָב איהם געטהאָן צוליעב, דאָס הייסט, איך האָב איהם דערויף ניט געענט־פערט גאָרנישט, נאָר אַ פרעג געטהאָן: „און איהר וואוהין?" — און ס'איז אוועק אַ גאַנג:
— איך וואוהין? קיין קאָדני. געהערט אַמאָל קאָדני? בין איך אַ דאָרטיגער בין איך. ניט ווייט פון דאַנען. די דריטע סטאַנציע. דאָס הייסט, פון דאַנען האָבען מיר נאָך אַזוי גרויס ווי דריי סטאַנציעס. און פון דאָרטען קיין קאָדני באַדאַרף מען נאָך צופאָהרען מיט דער אַקס אַ שעה אָנדערטהאַלבען. דאָס הייסט, סע רעדט זיך נאָר אַזוי: אָנדערטהאַלבען. אין אמת'ען איז דאָס טאַקי גאַנצע צוויי שעה, אייזערנע צוויי שעה, נאָך מיט אַ סמיטשיק. אי דאָס, מיט אַ תנאי — אויב ס'איז אַ גוטער וועג און מע פאָהרט מיט אַ פאַעטאָן. איך האָב באַשטעלט, דורך אַ דעפּעש. איך האָב געקלאָפּט, הייסט דאָס, אַ דעפּעש, מע זאָל מיר אַרויסשיקען אַ פאַעטאָן אויף דער סטאַנציע. צוליעב מיר, מיינט איהר? שרעקט אייך ניט. איך קאָן באַשטעהן זיך איבערחאַפּען זאַלבאַזעכסט מיט אַ פּראָסטען בעל־עגלה, אָדער אַז ניט, נעמט מען דעם שירעם אין איין האַנט און דאָס פּעקעל אין דער אַנדערער האַנט און מען איז עולה־רגל גלייך אין שטאָדט אַריין גאַנץ פיין צו־פוס. סע טראָגט ניט, פאַרשטעהט איהר מיך, אויף קיין פאַעטאָנעס. ווערליג די

גאָלדענע געשעפטען, מעג מען גאָר אײנגאַנצען זיצען אין דער הײם. הא? וואָס זאָגט איהר?

דאָ איז מײן פאַרשױן מפסיק, טהוט אַ זיפץ און הױבט־אָן רעדען שטיל, גלײך צו מיר אין אױהער אַרײן, קוקט זיך פריהער אַרום אין אַלע זײטען, אױב קײנער הערט איהם ניט אונטער.

— איך פאָהר ניט אַלײן. איך פאָהר מיט אַ פּראָפעסאָר פאָהר איך... װי קום איך צו אַ פּראָפעסאָר? איז אַזױ די מעשה: פון קאַשעװאַרעװקע האָט איהר געהערט? אַ שטעדטעל אַזעלכעס פאַרהאַן, הײסט דאָס מיט'ן נאָמען קאַשעװאַרעװקע. װאױנט דאָרטען אַ איד אַ גביר, אײן אױפגעקומענער גביר, אפשר האָט איהר געהערט פון איהם, באַראָדענקאָ הײסט ער, איציקעל באַראָ־דענקאָ. געפעלט אײך דער נאָמען? איאָ, אַ גױישער נאָמען? נאָר װאָס קומט אַרױס? אַ גױישער נאָמען, אַ אידישער נאָמען — דערװײל האָט ע ר דאָס געלט. און אַ סך געלט. נאָר אַ סך. ס'איז אַ סברה, אַז בײ אונז אין קאָדני שאַצט מען איהם כמעט אין אַ האַלבען מיליאָן. און אפשר, אַז איהר װעט מיך שמאַרק בעטען, האָט איהר בײ מיר גע'פועל'ט, אַז ער זאָל פאַרמאָגען דעם גאַנצען מיליאָן. דאָס הײסט, װעדליג ער איז, איך בעט איבער אײער כבוד, אַ דבר־אחר, װאָלט ער געמעגט פאַרמאָגען צװײ. אָט האָט איהר אַ ראיה: חאָטש איך זעה אײך דעם ערשטען מאָל, נאָר פאַרשטעהן פאַרשטעה איך, אַז איהר פאָהרט־אױס אַ װעלט, אַװדאי מעהר פון מיר. זאָגט מיר דעם אמת: איהר האָט עפּיס אַ סך מאָל געהערט דעם נאָמען באַראָדענקאָ, ער זאָל זיך אױסשטעלען מיט עפּיס אַ אידישער זאַך, אַ גרױסער נדבה, צי װאָס? בײ אונז אין קאָדני האָבען מיר נאָך לעת־עתה דערפון עפּיס ניט געהאָרכט. נאָר אױף די אײגענע מעשה, גאָט'ס סטראַפּטשע בין איך ניט און אױף יענעמ'ס קעשענע איז יעדער אַ װותרן. איך רעד ניט פון נדבות און צדקה; איך רעד פון מ ע נ ט ש ל י כ ק י י ט רעד איך. גאָט האָט דיר געהאָלפען, דו ביזט אַזױ רײך, אַז דו קאָנסט זיך פאַרגינען אױסשרײבען אַ פּראָפעסאָר, — װאָס װעט דיך אַחרען,

אז יענער וועט אויך געניסען דורך דיר דעם זכות? מע בעט ניט ביי דיר קיין געלט, מע בעט ביי דיר א גוט וואָרט — וואָס חאַפּט דיך אוועק דער רוח? וועט איהר האָרכען א שענס.

דאַרף זיך טרעפען א מעשה, אז מע ווערט געוואָהר ביי אונז אין קאָדני (ביי אונז אין קאָדני ווייסט מען אַלץ), אז ביי דעם קאַשעוואַרעווקער גביר, ביי אָט דעם איציקעל באַראָדענקאָ, וואָס איך דערצעהל אייך, ווערט קראַנק, ניט דאָ געדאַכט, א טאָכטער. וואָס איז איהר קראַנקשאַפט, מיינט איהר? א נעכטיגער טאָג, א פאַרליעבעניש. זי האָט זיך פאַרליעבט אין א גוי, האָט זיך דער גוי אָפּגעזאָגט, האָט זי איינגענומען סם (ביי אונז אין קאָדני ווייסט מען אַלץ). ערשט נעכטען איז דאָס געוועזן. איז מען אוועקגע־לאָפען און מע האָט אראָפּגעבראַכט א פּראָפעסאָר, דעם גרעסטען פּראָפעסאָר. ביי אזא גביר שפּיעלט עפּיס א ראָליע? פאַלט מיר איין א געדאַנק: אזוי ווי דער פּראָפעסאָר וועט דאָך דאַרט ניט בלייבען זיצען; היינט־מאָרגען פאָהרט ער דאָך צוריק; און פאָהרען פאָהרט ער דאָך סאַי־ווי־סאַי דורך אינזער סטאַנציע, דאָס הייסט, פאַרביי קאָדני, — וואָלט אפשר געוועזן א פּלאַן, ער זאָל זיך צוריקוועגס אראָפּחאַפּען מפּאָיעזד לפּאָיעזד צו אונז, צו מיר הייסט דאָס? עס ליגט ביי מיר א קינד, ניט פאַר אייך געדאַכט. דהיינו, וואָס מיינט איהר, איז איהם? איך ווייס אַליין ניט וואָס, עפּיס איז איהם אינוועניג. דאָס הייסט, הוסטען, דאַנקען גאָט, הוסט ער ניט. און ווייטער, ער זאָל פיהלען עפּיס א וועהטיג אין האַרצען — איז אויך ניט. נאָר וואָס זשע דען? קיין טראָפּען בלוט, און שוואַך, שוואַך, ווי א פליעג. דערפון, וואָס ער עסט ניט. גאָרנישט ניט. ווי אזוי, מיינט איהר, גאָרנישט ניט? אָבער לחלוטין גאָרנישט. מילך אמאָל טרינקט ער אוים א גלאָז. איז דאָס — מיט גוואַלד. מע דאַרף איהם איינבעטען דאַרף מען איהם. אויסוויינען. און ווייטער איז ניט קיין לעפעל יויך און ניט קיין ביסען ברויט. פון פליייש שמועסט מען ניט. פליייש קאָן ער גאָר נישט זעהען. פאַרוואָרפט מיט'ן קאָפּ. דאָס איז פון זינט ער האָט

געבלוט. זומער האָט ער, ניט היינט געדאַכט, געבלוט. איין מאָל, נאָר שטאַרק. איצט, דאַנקען גאָט, שוין מעהר ניט. הלואי ווייטער. נאָר אָפּגעשוואַכט איז ער — איהר קאָנט אייך גאָר נישט משער זיין. קוים־קוים וואָס ער האַלט זיך אויף די פיס. א קליינינקייט — א מענטש פיבערט, גליהט ווי אויף פּאָקען גליהט ער! פון נאָך שבועות. נייען־און־דרייסיג מ י ט א האַלבען, אָדער נייען־און־דרייסיג אָ ה ן א האַלבען. נאָר נישטאָ קיין שום מיטעל דערצו. געווען שוין מיט איהם ביי'ם דאָקטאָר ניט איין מאָל. נאָר וואָס ווייסען אונזערע דאָקטוירים? א סך עסען, זאָגען זיי, א סך לופט. וואו זשע? אז פון עסען וויל ער גאָר ניט הערען. און לופט? פון וואַנען זאָל זיך נעמען ביי אונז לופט? אין קאָדני — לופט! תא־חא! א וואויל שטעדטעל קאָדני. א אידיש שטעדטעל. פאַרהאַן ביי אונז, קיין עין־הרע, א ביסעל אידען, פאַרהאַן ביי אונז א בית־מדרש, פאַרהאַן א שוהל, פאַרהאַן א רב, פאַרהאַן אַלסדינג. נאָר פון צוויי זאַכען האָט אונז גאָט אויסגעהיט: פון לופט און פון פרנסה. מילא, פרנסה איז אָפּגערעדט. פרנסת האָבען מיר, ברוך השם, איינם פון דאָס אַנדערע... און לופט? אז מיר ווילען לופט, געהען מיר אין „הויף" אריין. אין „הויף", זעהט איהר, איז שוין דוקא דאָ לופט. אמאָל, אז קאָדני האָט געהערט צו די פּוילישע פּריצים, האָט מען ניט געטאָרט אריינשמעקען אין „הויף" אריין. די פּריצים האָבען ניט צוגעלאָזט. ניט אזוי די פּריצים, ווי די פּריצישע הינט. נאָר זינט קאָדניר „הויף" איז אריינגעפאַלען אין אידישע הענט, איז געוואָרען אוים הינט, און דער „הויף" איז געוואָרען גאָר איין אנדער „הויף". א מחיה אריינצוגעהן אין „הויף" אריין. טאַקי פּריצים, פּאָמעשטשיקעס, נאָר אידישע פּאָמעש־טשיקעס. רעדען אידיש, ווי איך מיט אייך. און האַלטען פון אידישקייט, און האָבען ליעב א אידען. אז מע שמועסט אידען, איז דאָך ניט שייך! דאָס הייסט, איך וועל אייך ניט זאָגען, אז זיי זאָלען זיין אזעלכע גרויסע צדיקים. ברוך השם, אין שוהל אריין צו אונז דאַווענען האַפּען זיי זיך ניט אזוי שטאַרק, און, להבדיל, צו

אונז אין באָד אריין — אודאי ניט. און זיי זאָלען מורא האָבען מחלל־שבת זיין — זעהט מען עפּים אויך ניט. און פאַר אַ היהנדעל, זאָגט מען, אין פּוטער, שרעקען זיי זיך אויך ניט שטאַרק איבער. נו, און שערען דאָס בערדעל, און געהן אָהן אַ היטעל, און נאָך אַזעלכע זאַכען — פון דעם שמועסט מען ניט. דאָס איז שוין היינט אומעטום אַ וואָכעדיגער גאַנג. פאַרהאַן שוין ביי אונז, דאַנקען גאָט, אין קאַדני אויך אַזעלכע בחורים'לעך, וואָס ס'איז זיי שווער דאָס היטעל אויפ'ן קאָפּ... פּראַוודע, קאַדני האָט אויף אונזערע פּאַמעשטשיקעס ניט וואָס צו קלאָגען זיך. אונזערע אידישע פּריצים זענען פאַר'ן שטעדטעל געגוג יוצא. פאַרקעהרט, פּיינען זיך אוים, ווי ווייט מעגליך. קומט אָסיען, שיקען זיי אריין אַ הונדערט זעקלעך קאַרטאָפלעס פאַר אָרעמעלייט. ווינטער — שטרוי אויף צו הייצען. ערב פּסח — מעות־חטים. ניט לאַנג האָבען זיי נעשענקט ציגעל אויף אַ שוהל. וואָס איז שייך? אלס־דינג פיין און שען און לייטיש, ווי עס געהער צו זיין. נאָר אָט דאָס היהנדעל אין פּוטער זאָל נאָך ניט זיין, אוי, אָט דאָס היהנדעלע!... מיינט ניט! איך וויל זיי חלילה דערמיט בישט באַרעדען. וואָס האָב איך צו זיי? אדרבה! זיי וועלען אייך פאַר מיר ניט אוועק־געבען קיין זאַק באָרשט. רב אַלטער (מע רופט מיך אַלטער רופט מען מיך) איז ביי זיי דאָס אויבערשטע פון שטויסעל. אַז מע דאַרף האָבען עפּים אין שטאָדט אריין מכח אַ נויטיגער זאַך, אַ נייעם לוח, צום ביישפּיעל, אויף ראש־השנה, מצות אויף פּסח, אויף סוכות הושענות, וכדומה אַזעלכע זאַכען, וואָס זענען שייך צו אידישקייט, — שיקט מען רופען רב אַלטערען. און מיין ווייב אין קלייטעל (מיין ווייב האַלט אַ קלייטעל האַלט זי) געבען זיי צו לייזען שען געלט. פאַר זאַלץ און פאַר פעפער און פאַר שוועבעלעך און פאַר אַלסדינג. דאָס האָט איהר אייך די פּאַמעשטשיקעס. און זייערע קינדער די סטודענטלעך — די זענען פאַר מיין זוהן גאָר די כפּרה. קומט דער זומער און זיי פאָהרען זיך צונויף פון פּייטער־באָרג, לערנען זיי מיט איהם וואָס איהר ווילט. זיצען אוועק מיט

איהם טענוויז איבער דיִ ביכלעך. און בײַ מײַנעם אַ ביכעל, דאַרפֿט איהר װיסען, איז דאָס חיות מיט דער נשמה! טײַערער פֿונ'ס טאַטען מיט דער מאַמען. איך האָב מורא צו זאָגען, נאָר מײַנעט מײַן איך, אַז דאָס ביכעל — דאָס איז טאַקי זײַן מלאך־המות. פֿון דעם ביכעל האָט זיך גענומען דאָס גאַנצע אומגליק... זי דערינגט מיר אפילו, אַז ס'איז בײַ איהם פֿונ'ם פּריזיװ. װאָס פּריזיװ? װען פּריזיװ? דעם פּריזיװ האָט ער שוין לאַנג פֿאַרגעסען. נאָר מילא, װי אַזױ די מעשה איז שוין דאָרטען, צי ביכעל, צי פּריזיװ — דערװײַל ליגט בײַ מיר אַ קינד, נישט פֿאַר קײן אידען געדאַכט, און צאַנקט, צאַנקט נעבאַך, געהט־אױס, װי אַ ליכט. אײן גאָט זאָל זיך אױף איהם דערבאַרעמען...

אַ מינוט האָט זיך אױף מײַן אידעל'ס שײַנענדיג פּנים אָנגערוקט װי אַ חמאַרעלע. אָבער נישט מעהר, װי אײן מינוט. גיך האָט געגעבען אַ קוק־אַרױס די זון, פֿאַרטריבען די חמאַרע, און דאָס פּנים האָט בײַ איהם װיעדער אָנגעהױבען שײַנען, די אױגען לײַכטען און דאָס מױל שמײכלען. און אָט דערצעהלט ער װײַטער:

— הכלל, װאו זשע האַלטען מיר? יאָ. האָב איך מיך מײשב געװען, איך װעל געבען אַ לױף קײן קאַשעװאַרעװקע, צו איציקעל באָראָדענקאָ, צום גביר הײסט דאָס. געװײנטליך, האָב איך מיך נישט געלאָזט אין װעג אַרײַן גלאַט אַזױ, װי זאָגט איהר, מיט לעדיגע הענט. איך האָב מיטגענומען אַ בריעף האָב איך מיטגענומען. פֿון אונזער רב (דער קאָדניר רב האָט אַ נאָמען). אַ שענעם בריעף: „היות אַזױ װי גאָט האָט אײַך געהאָלפֿען, איהר זענט אימשטאַנד אָראָפּברענגען צו זיך אין שטוב אַרײַן אַ פּראָפֿעסאָר, אַז איהר דאַרפֿט, און אַזױ װי בײַ אונזער אַלטערען ליגט, נישט פֿאַר אײַך געדאַכט, אַ זוהן אױפ'ן טױדטען־בעט, אפשר װעט זיך דערװעקען אין אײַער האַרץ אַ פֿונק פֿון רחמנות און איהר װעט אָראָפּנידערען פֿון אײַער געצעלט און אַרײַנגעהן אין דער „פּאָלאָזשעניע" און װעט פּועל'ען בײַ'ם פּראָפֿעסאָר, אַז צוריקװעגס, ער פֿאָהרט דאָך סאַי־װי־סאַי פֿאַרבײַ קאָדני, זאָל ער זיך אָראָפּחאַפּען

צו אונז מפּאָיעזד לפּאָיעזד אויף איין פּערטעל שעה נאָר, אַ קוק טהון אויפ'ן קראַנקען. ובשכר זה..." נו, און אַזוי ווייטער. אַ שענער בריעף.

פלוצים דערהערט זיך אַ פייף, און מיר בלייבען שטעהן. מיין אידעל טהוט זיך אַ חאַפּ־אויף:

— אהאַ! אַ סטאַנציע? אַט טהו איך אַ שפּרונג אין פּערוועסלאַס נאָר אויף איין מינוט. איך וועל נאָר געבען אַ קוק צו מיין פּראָפּעסאָר, קום איך באַלד אריין, וועל איך אייך „קינטשען" די מעשה.

אריינגעקומען איז מיין אידעל צוריק מיט נאָך אַ מעהר שיינענדיג פּנים, ווי פריהער. איך זאָל וויסען, אז מע קאָן זיך אַזוי אויסדריקען, וואָלט איך געזאָגט: עס האָט געדוהט אויף איהם די שכינה. אָנגעבויגען זיך צו מיר אויפ'ן אויהער, מאכט ער צו מיר שטיל, ווי ער וואָלט מורא האָבען עמיצען אויפוועקען:

— ער שלאָפט, דער פּראָפּעסאָר מיינער. נאָט זאָל העלפען, ער זאָל זיך חאָטש גוט אויסשלאָפען, אזוי אז ער וועט קומען, זאָל ער קומען מיט אַ לויטערען קאָפּ... הקיצור, וואו זשע האָבען מיר זיך אָפּגעשטעלט? אין קאשעוואַרעוקע.

קום איך, הייסט עס, צו פאָהרען קיין קאשעוואַרעווקע און לאָז מיך גלייך אין שטוב אריין, קלינג־אָן ביי דער טיר איינס און צוויי און דריי, שפּרינגט־ארוים אַ נפש מיט אַ פּאָר פּיסקעס און מיט אַ געגאָלטער מאָרדע און באַלעקט זיך, ווי אַ קאַץ, און מאַכט צו מיר בלשון פּאָניע: „שטאָ נאַדאַ?" זאָג איך צו איהם דוקא אויף אידיש: „מסתמא איז „נאַדאַ"; ס'זאָל נישט זיין „נאַדאַ", וואָלט איך מיך נישט געהעצקעט אהער אַזש פון קאָדני"...

הערט ער מיך אויס, קייעט און באַלעקט זיך און דרעהט מיט'ן קאָפּ: „מע קאָן נישט איצטער צוטרעטען צו אונזערע, וואָרום דער פּראָפּעסאָר זיצט". זאָג איך: „אדרבה, ווייל דער פּראָפּעסאָר זיצט. איך בין, זאָג איך, טאַקי צוליעב'ן פּראָפּעסאָר אהער גע־

קומען". זאָגט ער צו מיר: „וואָס פאַר געשעפטען האָט איהר מיט אַ פּראָפעסאָר?" זאָל איך איהם געהן דערצעהלען מעשיות! נעם איך און דערלאַנג איהם דעם רב'ס בריעף: „גוט איז דיר, זאָג איך, צו שמועסען, אז דו שטעהסט פון יענער זייט, און אויף מיר, זאָג איך, געהט אַ רעגען. נאַ דיר, זאָג איך, אָט דעם דאָקו־מענט, און געב דאָס איבער, זיי מוחל, דעם בעל־הבית, זאָג איך, גלייך איהם אין די הענט אריין". און אליין בלייב איך שטעהן אין דרויסען, פון יענער זייט טיר, און ווארט ביז מע וועט מיך שיקען רופען. איך ווארט אַ האלבע שעה. איך ווארט אַ שעה. איך ווארט צוויי. דער רעגען גיסט, אַ מבול, און מע רופט מיך עפּיס ניט. הויבט דאָס מיך שוין אָן צו פאַרדריסען. ניט אזוי פאַר זיך, ווי פאַר אונזער רב. דאָס שרייבט דאָך ניט קיין יונגעלע, דאָס שרייבט דאָך עפּיס אַ רב! (דער קאָדניר רב האָט אַ נאָמען). געה איך און טהו אַ ציה דאָס גלעקעל נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל. אז סע שפּרינגט ניט ארוים דער אייגענער נפש מיט די רויטע פּיסקעס, מיט אַ גוואַלד און מיט אַ רציחה: „איין עזות, זאָגט ער, פון אַ אידען — קלינגען!" „איין עזות לאָזען אַ אידען, זאָג איך, שטעהן צוויי שעה אין דרויסען אויפ'ן רעגען!" און טהו מיך אַ לאָז צו דער טיר און וויל אריין אינוועניג — ווער? וואָס? פאַרהאַקט די טיר, און רוף מיך קנאַקניסעל! וואָס זשע טהוט מען ווייטער? עפּיס טאַקי זעהר ניט פריילין. פאָהרען צוריק מיט גאָרנישט איז עפּיס זעהר ניט שען. ערשטענס, אַ בזיון פאַר זיך אליין. איך בין דאָך עפּיס אַ שטיקעל בעל־הבית ביי אונז אין קאָדני, חלילה ניט קיין שלעפּער... און אגב רייסט מיר דאָס האַרץ: מיין קינד נעבאָך...

איז דאָך אָבער פאַרהאַן, ווי זאָגט איהר, אַ גרויסער גאָט אויף דער וועלט. איך טהו אַ קוק — עס פאָהרט־צו אַ קארעטע מיט פּיער פערד, און גלייך צו דער טיר. איך טהו מיך אַ נעם צום קיטשער: וואָס איז פאַר אַ קארעטע און וועמענ'ס איז פערד? ווער איך געוואָהר, אז דאָס איז טאַקי דעם גביר'ס קארעטע מיט'ן

גביר'ס פערד. פונ'ם פּראָפעסאָר'ס וועגן. דאָס וועט מען איהם נעמען, דעם פּראָפעסאָר הייסט עס, און מע וועט איהם אָפּפיהרען צו דער באַהן. אויב אַזוי, טראַכט איך מיר, איז דאָך שוין טאַקי ווידער גוט. אויסגעצייכענט גוט! און איידער איך קוק מיך אַרום, עפענט זיך די טיר און עס באַווייזט זיך טאַקי ער אַליין, דער פּראָפעסאָר הייסט עס. אַ קלייניטשקער, איין אַלטיטשקער, מיט אַ פּנים — וואָס זאָל איך אייך זאָגען? אַ מלאך, אַ מלאך פונ'ם הימעל! נאָך איהם געהט נאָך דער גביר, איציקעל באַראָדענקאָ הייסט עס, דוקא אָהן אַ היטעל. און גאָר הינטען געהט דער נפש מיט די רויטע פּיסקעס, טראָגט־נאָך דעם פּראָפעסאָר'ס טשעמאָ־דאַנטשיקעל. איהר זאָלט אָנקוקען אַ גביר פון אפשר העכער אַ מיליאָן, גאָט זאָל מיך נישט שטראָפען פאַר די רעד, — טראָגט ער אַ פּידזשאַק פון געוויינטליכען געוואַנט, „דיאַגאָנאַל”, ווי מע טראָגט ביי אונז אין קאָדני, האַלט די הענט אין די קעשענעס, און קוקען קוקט ער אָן אַ זייט, אַ ביסעל קאַסאָקע. איך שטעה און באַטראַכט: רבונו של עולם! אָט דאָס האָט מיליאָנען? נאָר געה טענה זיך אויס מיט גאָט!... דערזעהען מיך שטעהן, נעמט ער מיך דורך מיט די קאַסאָקע אויגען און רופט זיך אָן צו מיר: „וואָס דאַרפט איהר?” געה איך צו און מאַך צו איהם: „אַזוי און אַזוי, זאָג איך, דאָס האָב איך אייך געבראַכט, זאָג איך, דעם בריעף פון אונזער רב האָב איך אייך געבראַכט”... מאַכט ער צו מיר: „פון וואָסער רב?” איהר הערט? ער ווייסט שוין גאָר ניט, פון וואָסער רב?! „פון קאָדניר רב, זאָג איך. איך בין אַ דאָרטיגער בין איך, איך בין אומיסטנע געקומען, זאָג איך, פון קאָדני צום פּראָפעסאָר, זיי זאָלען זיך מטריח זיין, זאָג איך, קיין קאָדני מפּאַיעזד לפּאַיעזד אויף אַ פערטעל שעה צו מיין קינד, זאָג איך, ביי מיר איז אַ קינד, זאָג איך, ניט פאַר אייך געדאַכט, טוידט־קראַנק”... אָט אַזוי, מיט די ווערטער, זאָג איך צו איהם. איך בין אייך נישט מגזם אויף אַ האָר אפילו. וואָס האָב איך גערעכענט? איך האָב גערעכענט: אַ מענטשען האָט געטראָפען איין אומגליק,

ס'האָט זיך בײַ איהם געסמ'ט, ניט דאָ געדאכט, אַ טאָכטער, אפשר וועט זיך בײַ איהם צעבּרעכען דאָס הארץ, ער וועט רחמנות האָבּען אויף אײַן אָרעמען טאַטען? צום סוף: ווער — וואָס? נישט געענטפערט מיר קיין חצי דבּור, נאָר אַ קוק געטהאָן מיט די קאַסאָקע אויגען אויף דעם נפש מיט די רויטע פּיסקעס, ווי איינער רעדט: „טאָמער וואָלסט דו אָפּגערוימט פונ'ם וועג אָט דאָס אידעל?" און מײַן פּראָפעסאָר איז דערוויײַל אַרײַן מיט'ן טשעמאָדאַנטשיקעל אין קאַרעטע אַרײַן. נאָך אײַן מינוט — איז אוים פּראָפעסאָר! וואָס טהוט מען דעמאָלט? דערזעהען, אַז דאָס שפּיעל איז פאַר'ן טײַוועל, האָבּ איך מיך מיישב געווען: יעבור עלי מה, וואָס ס'וועט זײַן וועט זײַן, מע דאַרף ראַטעווען אַ קינד! און גענם מיך אָן מיט האַרץ און — פּוץ גלײַך אונטער די פערד!... מילא, וואָס זאָל איך אײַך זאָגען, אַז ס'איז מיר געווען גוט צו ליגען אונטער די פערד? — ווייס איך נישט. איך געדענק ניט אפילו, וויפיעל צײַט איך בּין געלעגען, און צי בּין איך גאָר איגגאַנצען געלעגען? עס קאָן זײַן, איך בּין גאָר ניט געלעגען. איך ווייס נאָר, אַז עס האָט ניט גע־דויערט אפילו אַזוי פיעל, וויפיעל איך דערצעהל אײַך, איז דער אַלטימשקער, דער פּראָפעסאָר הייסט עס, שוין געשטאַנען נעבּען מיר: „שטאָ טאַקאָיע?" און „גאַלובטשיק!" — איך זאָל איהם אַרויסדערצעהלען אַלסדינג, אַרויסזאָגען וואָס איז מײַן באַגעהר, איך זאָל גאָר ניט קיין מורא האָבּען. און דער גביר שטעהט בײַ דער זײַט און קוקט מיך אָן מיט די קאַסאָקע אויגען, און איך רעד! איהר דאַרפט וויסען, אַז קיין גרויסער בּעל־דבּרן אויף רוסיש בּין איך נים, נאָר דאָס מאָל האָט מיר גאָט עפּים אַרײַנגעגעבּען אַזאַ כּח און עס האָט זיך גערעדט! איך האָבּ איהם אויסדערצעהלט אַלס־דינג, וואָס ס'איז בײַ מיר אויף דער נשמה. איך האָבּ איהם גע־זאָגט: אַזוי און אַזוי, הער פּראָפעסאָר, אפשר איז דאָס אַ באַ־שערטע זאַך, אַז איהר זאָלט זײַן דער שליח מיר אומקעהרען מײַן קינד, מײַן אייגאונאײַנציגען זוהן, וואָס איז געבּליבּען בײַ מיר פון זעכּם, דעם צו לעננגערע יאָהר. און אויב, זאָג איך, עס מוז קאָסטען

געלט, פאַרמאָג איך מיין איינענעם א גאַנצען כף־הא׳ער, א פינפאונ־צוואַנציגער הייסט עס, חלילה נישט מיינער, זאָג איך, ווי קומט צו מיר אזוי פיעל געלט? דאָס איז מיין ווייב׳ס פינפאונצוואַנציגער, זאָג איך, ליגט אָנגעגרייט צו פאָהרען אין שטאָדט אריין נאָך סחורה. בין איך מפקיר, זאָג איך, דעם פינפאונצוואַנציגער, חאַפּט דער גוטער יאָהר מיין ווייב׳ס קלייטעל, אבי ראַטעווען א קינד!... אזוי זאָג איך און געה און צעשפיליע די קאַפּאָטע און וויל ארויסבאַקומען מיין פינפאונצוואַנציגער. נעמט דער אַלטיטשקער, דער פּראָפעסאָר הייסט עס, לעגט־ארויף אויף מיר די האַנט: „ניטשעוואָ!" און הייסט מיר קריכען אין קאַרעטע — איך זאָל אזוי דערלעבען טרעפען מיין זוהן א געזונטען, ווי איך זאָג אייך נישט קיין ליגען! נו, פרעג איך אייך, זאָל ער נישט זיין די כפּרה, איציקעל באָראָדענקאָ מיין איך, פאַר׳ן פּראָפעסאָר׳ס מיגדסטען נאָגעל? ער האָט דאָך מיך שיער געקוילעט אָהן א מעסער האָט ער דאָך מיך! גוט, דער אויבערשטער האָט אזוי געפיהרט, ס׳איז מיר אָפּגעראָטען. און וואָס וואָלט געווען, למשל, ווען חלילה פאַרקעהרט?... הא? וואָס זאָגט איהר?...

אין וואַגאָן ווערט א שטיקעל סומאַטאָכע, און מיין אידעל טהוט זיך א וואָרף צום קאָנדוקטאָר:

— קאָדני?

— קאָדני.

— זייט געזונט און פאָהרט געזונט און זאָגט נישט קיינעם, מיט וועמען איך פאָהר. איך וויל נים, מע זאָל וויסען ביי אונז אין קאָדני, אז איך בין געקומען מיט א פּראָפעסאָר. מע וועט זיך צונויפלויפען!...

אזוי מאַכט צו מיר דאָס אידעל בסוד־סודות און קוועטשט מיר די האַנט — און מעהר זעה איך איהם נישט.

ערשט אין א פּאָר מינוט ארום, ווען מיר האַלטען שוין ביי פאָהרען ווייטער, דערזעה איך דורכ׳ן פענסטער טרייסעלט זיך א הינקענדיגער טאַראַנטאַס מיט א פּאָר אָפּגעבאַרעטע פאַרזאָרגטע

גרויע פערדלעך. אין טאראנטאס זיצט א קליינינטשקער, איין אלטיטשקער, מיט ברילען, מיט יונגע רויטע בעקלעך און מיט א גרוי בערדעל. אקעגען איהם, אין פאעטאן, זיצט מיין אידעל אן א זייט, הענגט ווי אויף א פאדעם, קוקט דעם אלטיטשקען גלייך אין די אויגען אריין און הערקעט זיך, און דאס פנים ביי איהם שיינט, און די אויגען — אט־אט שפרינגען זיי ארויס.

א שאד, וואס איך בין ניט קיין פאטאגראף און פיהר ניט מיט זיך קיין אפאראט. עס וואלט געווען א יושר אראפצוחאפען פונ'ם אידעל א פארטרעט. לאז די וועלט זעהען, וואס הייסט א גליק־ליכער מענטש — דער גליקליכסטער מענטש אין קאדני.

ענדע נעשיכטע נומער צוויי.

געשיכטע נומער דריי

סטאַנציע באַראַנאָוויטש

געשריבען אין יאָהר 1909.

געשיכטע נומער דריי

סטאַנציע באַראַנאָוויטש

דאָס מאָל זענען מיר געווען נישט מעהר ווי א פּאָר מנינים אידען און מיר זענען געזעסען אין וואגאָן דריטער קלאַס, מע קאָן זאָגען, בהרחבה. דאָס הייסט, געזעסען זענען, אייגענטליך, נאָר די, וועלכע האָבען באַצייטענס פאַרכאַפּט ערטער. די איבעריגע זענען געשטאַנען אָנגעלעהנט אויף די צווישענווענטלעך און האָבען גע־נומען, פון דעסטוועגען, איין אָנטייל אינ׳ם שמועס גלייך מיט די, וואָס זענען געזעסען. און דער שמועס איז געווען זעהר א לעבעדיגער שמועס. אַלע האָבען גערעדט. אַלע אינאיינעם. ווי געוועהנליך, ס׳איז געווען אין דער פריה. דער עולם האָט זיך אויסגעשלאָפען, אָפּגעדאַווענט, ווי עס איז איבערגעגעבּיסען, גוט אָנגערויכערט זיך מיט פּאַפּיראָסען און מען איז געווען אויפגעלעגט, זעהר אויפגע־לעגט, אויף צו רעדען. פון וואָס? פון וואָס איהר ווילט. איטליכען האָט זיך געוואָלט דערצעהלען עפּיס א פרישס, א צאַפּעלדיגס, אַזעלכעס, וואָס זאָל צוציהען, אַלע זאָלען האָרכען. עס האָט זיך אָבער ניט איינגעגעבען קיינעם אויפצוהאַלטען דעם עולם אויף איין זאַך. אַלע מיניט איז מען אַריבערגעלאָפען פון איין ענין אויפ׳ן אַנדערען. אָט רעדט מען, דאַכט זיך, פונ׳ם „אוראָזשאַי”, א גערעט אויף ווייץ און אויף האָבער, און אָט איז מען אַריבער (א סמיכות

הפרשה!) אויף מלחמה. נישט געהאַלטען זיך ביי דער מלחמה קיין פינף מינוט, טהוט מען אַ שפרונג־אַריבער גלייך צו דער רעוואָלוציע. פון דער רעוואָלוציע גיט מען זיך אַ וואָרף אין דער קאָנסטיטוציע, און פון קאָנסטיטוציע פאַלט מען שוין במילא אריין אין די פּאָגראָמען, מיט די רציחות, רדיפות און נייע גזירות אויף אידען, מיט'ן טרייבעניש פון די דערפער, מיט'ן לויפעניש קיין אמעריקע, מיט די איבעריגע צרות און שלעק־פורעניות, וואָס מע הערט זיך אָן אין היינטיגע שענע צייטען: אָנזעצען, עקספּראָפּריאַציעס, וואָיענע פּאָלאָזשעניע, תליות, הונגער, חלירע, פּורישקעוויטש, אזעוו...

„אַ־ז־ע־וו!"

איינער האָט ארויסגעלאָזט דאָס דאָזיגע וואָרט, איינער האָט דערמאַנט דעם דאָזיגען נאָמען — און דער גאַנצער וואַגאָן איז נעוואָרען אויפגעקאָכט: אזעוו, און נאָך אַ מאָל אזעוו, און אָבער אַ מאָל אזעוו, און טאַקי ווידער אַ מאָל אזעוו.

— האָט קיין פּאַראיבעל ניט, איהר זענט, וואָס אהרט אייך, אַלע בהמות. סע טהוט זיך אַ ביסעל — אזשעוו! פּחע! אַ גאַנצער טאַרעראַם — אזשעוו! וואָס איז אזעלכעם אזשעוו? אַ ניקס, אַ יונגאַטש, אַ פּאַרך, אַ מסור, אַ נול, אַ גאָרנישט שבגאָרנישט. איהר זאָלט מיך בעטען, וואָלט איך אייך דערצעהלט אַ מעשה פון אַ מסור, טאַקי פון אונזערען אַ קאַמינקער, וואָלט איהר, וואָס אהרט אייך, אַליין געזאָגט, אַז אזשעוו איז אַ הונט אקעגען איהם!

אָט מיט אזא שפראַך איז ארויס איינער פון די פּאַסאַזשירען, וואָס האָבען נישט געהאַט קיין אָרט אין וואַגאָן און געהאַנגען איבער אונז אויף די צווישענווענטלעך. איך דרעה־אויס דעם קאָפּ און הויב־אויף די אויגען, דערזעה איך אַ געפּאַקטען פּאַרשוין אין אַ זיידענעם שבת'דיגען קאַשקעט, מיט אַ רויטען קלייענדיגען פּנים, מיט שמייכלענדיגע אויגען און אָהן צייהן פון פאָרענט. דאָס הייסט, סאַמע די פערערשטע צייהן פעהלען איהם, און מחמת דעריבער,

אפּנים, רעדט ער אַרויס אַ זיי״ן און אַ סמ״ך און אַ צד״י אַ ביסעל פּייפעגדיג, און טאַקי דערפאַר קומט־אויס ביי איהם ניט „אַזעוו״, נאָר „אַזשעוו״.

מיר איז אָט דער פּאַרשוין באַלד געפעלען געוואָרען. מיר איז געפעלען זיין ברייטקייט, מיט זיין שפּראַך, מיט זיין האַלטען אונז אַלעמען פאַר בהמות. איך האָב ליעב, איך בין מקנא אַזאַ אידען.

באַקומען אומגעריכט פון אַ קאַמינקער אידען איין אַטעסטאַט פון בהמות, איז דער גאַנצער עולם געבליבען די ערשטע מינוט ווי געפּלעפט, גלייך ווי עמיצער וואָלט זיי אָפּגעגאָסען מיט אַ שעפּעל קאַלט וואַסער. מען איז אָבער גיך געקומען צו זיך, אַ ביסעל זיך איבערגעקוקט איינס מיט דאָס אַנדערע און אַ זאָג געטהאָן צום קאַמינקער אידען:

—איהר ווילט, מיר זאָלען אייך בעטען, בעטען מיר אייך, מהכתיתי; דערצעהלט אונז, וועלען מיר האָרכען, וואָס האָט זיך אַזעלכעס געטראָפען ביי אייך אין קאַמינקע? נאָר למאי שטעהט איהר? פאַר וואָס זיצט איהר ניט? נישטאָ, זאָגט איהר, וואו? אידען! טהוט זיך אַ ביסעל אַ רוק־צונויף! מאַכט איין אָרט! זייט זשע מוחל!

און דער עולם, וואָס איז אַזוי אויך געזעסען געגוג צונויפּ־גערוקט, טהוט זיך נאָך אַ ביסעל אַ רוק־צונויף און מאַכט איין אָרט פאַר׳ן קאַמינקער אידען. און דער קאַמינקער איד זעצט זיך אוועק גאַנץ ברייטליך (ווי אַ סנדקא אויף אַ ברית, בשעת דער שמש טהוט אַ געשריי: „קוואַטער״ און מע טראָגט אַריין דאָס קינד) — און ער פאַררוקט דעם קאַשקעט אַרויף, פאַרקאַטשעט די אַרבעל און הויבט־אָן מיט זיין ברייטער שפּראַך בזו הלשון:

— הערט זשע צו, מיינע ליעבע אידען. אָט דאָס, וואָס איך וויל אייך דערצעהלען, איז, זאָלט איהר וויסען, נישט קיין פּזמון, וואָס מע לייענט אין אַ ביכעל פון די ביכלעך, און נישט קיין בבא־מעשה פון טויזענט און איין נאַכט. דאָס איז אַ געשיכטע, פאַר־שטעהט איהר מיך, וואָס האָט זיך פאַרלאָפען, וואָס אהרט אייך,

טאַקי בײַ אונז אין קאַמינקע. מײַן טאַטע, עליו השלום, האָט דאָס מיר אַליין דערצעהלט, אַז ער האָט דאָס געהאָרכט פון זײַן טאַטען דערצעהלען וויפיעל מאָל. ס'איז אַ סברה, אַז די גאַנצע מעשה איז געוועזען באַשריבען בײַ אונז ערגיץ אין אַיין אַלטען פּנקס, וואָס איז שוין לאַנג פאַרבּרענט געוואָרען. איהר מעגט אײַך לאַכען, נאָר איך זאָג אײַך, אַז ס'איז אַיין עבירה, וואָס דער פּנקס איז פאַר־בּרענט געוואָרען. דאָרטען איז געווען, זאָגט מען, באַשריבען זעהר שענע מעשיות, אַ סך שענערע פון די, וואָס דרוקען זיך אין די היינטיגע מעשה־בּיכלעך און גאַזעטען.

בקיצור המעשה — דאָס איז געווען בּימי ניקאָלאַי הראשון, אין די צײַטען פון גנאָט. וואָס שמייכעלט איהר? איהר ווייסט דען, וואָס גנאָט הייסט? גנאָט הייסט — מע פלעגט גנאָטעווען, טרײַבּען „קאָליסטראָי". וואָס איז אַזעלכעס „קאָליסטראָי"? ווייסט איהר ווידער ניט? דאַרף מען אײַך, הייסט עס, קלאָר מאַכען. שטעלט אײַך פאָר — פון בּיידע זײַטען שטעהען אויסגעשטעלט סאָלדאַטען מיט אײַזערנע ריטער, און איהר שפּאַציערט זיך דורך, וואָס אַהרט אײַך, אַ מאָל עטליכע און צוואַנציג הין און צוריק, איך בּעט איבּער אײַער כּבוד, אַ נאַקעטער, ווי די מאַמע האָט אײַך געהאַט, און מע טהוט אײַך דאָס, וואָס דער רבּי האָט אײַך געטהאָן אין חדר דערפאַר, וואָס איהר האָט ניט געוואָלט לערנען... ווייסט איהר שוין דעם טעם פון „טרײַבּען קאָליסטראָי"? אַצינד קאָנט איהר האָרכען ווײַטער.

ויהי היום — טרעפט זיך אַ מעשה. עס קומט אָן פּונ'ם גובּערנאַטאָר — וואַסילטשיקאָוו איז דעמאָלט געווען גובּערנאַ־טאָר, — מע זאָל גנאָטעווען אײַנעם אַ אידען מיט'ן נאָמען קיווקע. ווער איז געווען אָט דער קיווקע, און וואָס האָט ער אַזעלכעס פאַר־זינדיגט — קאָן איך אײַך אַקוראַט ניט זאָגען. אַ סברה, אַז בּטבע איז ער געוועזען אַ איד אַ שענקער, עפּיס גאָר ניט אַזאַ־נ־אָנזיכטיג מענטשעל, און נאָך אַיין אַלטער בּחור, אַ פאַרזעסענער דערצו. בּאַדאַרף איהם גאָט אַרײַנגעבּען אַ זין, און ער צערעדט זיך אײַנ־

מאָל מיט די גויים אין שענק, זונטאָג איז דאָס געוועזן, ווענען גאָט־זאַכען. „נאַש באָג, וואַש באָג" — א וואָרט פאַר א וואָרט, מע האָט אַראָפּגעבראַכט דעם סטאַראָסטע מיט'ן פּריסטאַוו און מע האָט געמאַכט, וואָס אהרט אייך, א פּראָטאָקאָל. נעם זשע, דו שענקער אייגער, שטעל־אַוועק איין עמער בראָנפען, וועט ווערען אוים פּראָטאָקאָל! זאָג ער: „ניין! קיווקע נעמט ניט זיין וואָרט צוריק". ער איז נאָך איין עקשן אויך צו די צרות. וואָס האָט ער געמיינט? ער האָט געמיינט, מע וועט איהם מן הסתם אָפּשטראָפען מיט א דרייערעל, און א גוטען טאָג. ווער וועט זיך נעהן ריכטען אויף אזא משפט, אז פאַר אזא נאַריש וואָרט זאָל מען טרייבען א מענטשען „קאָליסטראַי"? בקיצור המעשה, מע האָט אויפגעחאַפּט דעם בחור און מע האָט איהם, וואָס אהרט אייך, איינגעזעצט אין חד־גדיא אריין, ביז מע וועט איהם אָפּצעהלען מחילה פינף־און־צוואַנציג שמיץ מיט'ן גאַנצען פּאַראַד, אזוי ווי גאָט האָט געבאָטען.

מילא, פאַרשטעהט איהר דאָך מסתמא, וואָס ס'האָט זיך אָפּגעטהאָן ביי אונז אין קאַמינקע, אז מע האָט דערהערט אזא מעשה. און ווען דאַרף זיך טרעפען אזא־נ־אומגליק? דווקא ביינאַכט, און דווקא אקעגען שבת. אזוי, אז מען איז אויפגעשטאַנען אין דער פריה און געקומען אין שוהל — א ויצעקו: „מע האָט איינגעזעצט קיווקען!"... „מע האָט איהם גע'משפט גנאָט!"... „גנאָט?"... „פאַר וואָס? פאַר ווען?"... „פאַר א נאַרישקייט, פאַר א וואָרט"... „א בלבול"... „וואָסער בלבול? א איד האָט א לאַנגע צונג!"... „אכצעהן מאָל א לאַנגע צונג, אָבער גנאָט? סטייטש גנאָט!... וואָס הייסט, מע וועט גנאָטעווען א אידען? אונזערען, א קאַמינקער?!"...

אָט אזוי האָט דאָס געקאָכט, ווי אין א קעסעל, דעם גאַנצען שבת, ביז שבת־צו־נאַכטס. שבת־צו־נאַכטס, נאָך הבדלה, איז מען אריינגעפאַלען מיט א גוואַלד צו מיין זיידען (רב ניסעל שאַפּירא האָט מען איהם גערופען): „סטייטש, רב ניסעל, וואָס שווייגט

איהר ? ווי קאָנט איהר דאָס דערלאָזען אזא זאַך, מע זאָל שמייסען א אידען, אונזערען, א קאמינקער ? !"...

וועט איהר דאַך מסתמא פרעגען, וואָס איז מען דאָס גענלאָפּען גראָד צו מיין זיידען ? בּאדארף איך אייך זאָגען, אז מיין זיידע (זאָל האָבּען א ליכטיגען גן־עדן) איז געווען — נישט ווייל איך וויל מיך דאָ פאר אייך בּאריהמען — דער גרעסטער, דער שענסטער, דער רייכסטער, דער פאָרנעמסטער בעל־הבית אין שטאָדט, און חשוב בּיי נאטשאלסטווע, און טאקי א גרויסער קאָפּמענטש דערצו. אויסגעהערט דעם גוואלד, האָט ער זיך פּאוואָלינקע דורכגעשפּאַ־צירט עטליכע מאָל הין און צוריק איבּער'ן שטוב (אזא טבע האָט ער געהאט: אז ער פלעגט עפּיס טראכטען — דערצעהלט דער טאטע, עליו השלום, — האָט ער ליעב געהאט ארומשפּאצירען עטליכע מאָל הין און צוריק). נאָכדעם האָט ער זיך אָפּגעשטעלט און א זאָג געטהאָן: „קינדער! געהט'ס אהיים. איהר זאָלט גאָר קיין יסורים ניט האָבּען. עס וועט, אם ירצה השם, זיין רעכט; אין קאמינקע האָבּען מיר נאָך, דאנקען גאָט, בּיז אהער ניט געהאט קיין געשמיסענעם, און מיר װעלען, מיט גאָט'ס הילף, ווייטער אויך ניט האָבּען"...

אָט מיט די ווערטער האָט זיי מיין זיידע, עליו השלום, געזאָגט. און אין שטאָדט האָט מען געוואוסט, אז רב ניסעל שאפּיראָ זאָגט, איז געזאָגט. איבּערפרעגען בּיי איהם: ווי אזוי און וואָס און ווען ? — דאָס האָט ער פיינט געהאט. א איד א נגיד, פארשטעהט איהר מיך, און א תקיף בּיי נאטשאלסטווע, און א קאָפּמענטש דער־צו — פאר אזא מענטשען האָט מען דרך־ארץ. און וואָס זאָלט איהר קלערען ? — אזוי ווי דער זיידע האָט געזאָגט, אזוי איז געווען. וואָס זשע איז געווען ? וועט איהר האָרכען ווייטער.

דערזעהען, אז דער עולם אין וואגאָן איז שוין געגוג געשפּאנט און מע וויל האָרכען, וואָס וועט זיין ווייטער, האָט זיך דער קאמינ־קער איד אָפּגעשטעלט, ארויסגענומען פון קעשענע א גרויסען פּאָר־טאבּאק און פּאוואָלינקע צונויפגעדרעהט א פּאפּיראָס. עטליכע מיט

אַ מאָל האָבען זיך אַ וואָרף געטהאָן איהם געבען פייער. אַזאַ חשוב איז געוואָרען אָט דער איד אין וואַגאָן. נאָכדעם, ווי ער האָט פאַר־רויכערט און פאַרצויגען זיך מיט'ן פּאַפּיראָס, האָט ער זיך גענומען צו דער געשיכטע מיט מעהר פרישקייט.

— אַצינד וועט איהר האָרכען, וואָס אַ איד אַ חכם טהוט אויף. איך מיין טאַקי דעם זיידען מיינעם, זכר צדיק לברכה. ער איז זיך מיישב און טהוט־אָפּ אַ קלייניגקייט. דהיינו: ער רעדט־אָפּ מיט נאַטשאַלסטווע, אַז דער פאַר'משפּט'ער, קיווקע הייסט עס, זאָל אויף אַ מינוטקעלע נעמען, וואָס אהרט אייך, און געבען אַ שטאַרב־אַוועק, טאַקי אין טורמע זיצענדיג... וואָס קוקט איהר מיך אָן? איהר פאַרשטעהט ניט? צי איהר האָט מורא, מע האָט איהם חלילה גע'סמ'ט? שרעקט אייך ניט. ביי אונז סמ'ט מען ניט. וואָס זשע דען? מע האָט דאָס אָפּגעאַרבייט אַ סך שענער. מע האָט אָפּגעמאַכט אַזוי, אַז דער פאַר'משפּט'ער זאָל זיך לעגען שלאָפען געזונט און שטאַרק, און אַז ער וועט אויפשטעהן אין דער פריה, זאָל ער אויפשטעהן אַ געשטאָרבענער... האָט איהר שוין צעקייעט? צי מע דאַרף אייך טאַקי אַריינלעגען אַ פינגער אין מויל אַריין, איהר זאָלט איהם אָפּבייסען?...

כך הוה. איינמאָל אין דער פריה קומט צו געהן אַ שליח פון דער טורמע מיט אַ פּאַפּיער צו מיין זיידען: באשר בכן, אַזוי ווי ס'איז געשטאָרבען היינטיגע נאַכט אין טורמע אַ איד מיט'ן נאָמען קיווקע, און אַזוי ווי מיין זיידע איז ראש וראשון אין גבאי אין חברה קדישא, על כן זאָל מען זעהען, הייסט עס, מע זאָל דעם גע־שטאָרבענעם צונעמען, ברענגען איהם, הייסט עס, צו קבר־ישראל... וואָס זאָגט איהר אויף דאָס שטיקעל אַרבייט? איאָ גוט? האָט זשע צייט. פרעהט זיך ניט. ניט אַזוי גיך טהוט זיך עס, ווי סע רעדט זיך. פאַרגעסט נאָר נישט, אַז דאָס איז נישט עפּיס גלאַט אַזוי אַ איד איז געשטאָרבען. דאָ איז דאָך אַריינגעמישט עפּיס סאָלדאַטסקע קנעפּ... גובערנאַטאָר... גנאַט... אַ ווערטעלע?!... ראייית חכמה, האָט מען באַדאַרפט זעהען, מע זאָל איהם ניט פאַל־

מעסען. דערצו האָט מען באַדאַרפט אָנקומען, געוועהנליך, צום דאָקטער, אַז דער דאָקטער זאָל, הייסט עס, אַרויסגעבען אַ פּאַפּיער כתוב וחתום, אַז ער האָט בודק געווען דעם נפטר תּיכּף ומיד נאָכ׳ן טוידט און ער געפינט, אַז דער נפטר איז נפטר געוואָרען פון האַרצ־קלאַפּעניש, אַזאַ מין אַפּאָפּלעקציע, ניט דאָ געדאַכט... אויך מיט דער איבעריגער נאַטשאַלסטווע האָט מען אָפּגעשמועסט, אַלע זאָלען זיך געבען אַ שרייב־אונטער אויפ׳ן דאָזיגען פּאַפּיער — און פאַרטיג. אוים קיווקע. געשטאָרבען קיווקע.

מילא, וואָס דאָס האָט אָפּגעקאָסט דער שטאָדט — מעגט איהר זיך אַלע דאָ אין וואַגאָן ווינטשען פאַרדיענען יעדען חודש. טאָמער האָט איהר מורא, שטעה איך צו צו אייך פאַר אַ שותף. און אַלץ וועמ? דער זיידע, עליו השלום. אויף מיין זיידען האָט מען זיך געקאָנט פאַרלאָזען. ער האָט דאָס אָפּגעאַרבייט, פאַרשטעהט איהר מיך, שכל׳דיג און קונציג און קיילעכיג און גלאַט, אַרום און אַרום. און טאַקי באותו היום, אַרום פאַרנאַכט, זענען געקומען די שמשים פון חברה קדישא מיט דער מטה און מע האָט איהם גאַנץ פיין גע־נומען, דעם שענעם בר־מינן, און מע האָט איהם אַוועקגעטראָגען פון דער טורמע מחילה אויפ׳ן הייליגען אָרט מיט גרויס כּבוד, דאָס הייסט, אַ פּאָר סאָלדאַטען זענען נאָכגעגאַנגען נאָך דער מטה, און הינטען — די גאַנצע שטאָדט. וואָס טויג אייך, אָט דער קיווקע האָט זיך אויף אַזאַ לויה אודאי קיינמאָל נישט געריכט. און אַז מען איז געקומען צום טויער פון הייליגען אָרט, האָט מען די סאָלדאַטען געגעבען, וואָס אַהרט אייך, צו שענע טרונק בראָנפען, און דעם בר־מינן האָט מען אַריינגעטראָגען אין הויף אַריין, און דאָרט איז שוין געשטאַנען צוגעגרייט שמעון דער בעל־עגלה (איך רוף אייך איהם אָן ביי׳ם נאָמען, ווי מיין טאַטע, עליו השלום, האָט מיר דערצעהלט) מיט פיער גוטע ברענענדיגע סוסים, און נאָך איידער דער האָהן האָט אַ קרעה געטהאָן, איז שוין אונזער בר־מינן געווען, וואָס אַהרט אייך, העט־ווייט אויף יענער זייט ראַגאַטקע, און איז אַוועק אין

אַ גוטער שעה אַ מזל׳דיגער גלייך קיין ראַדיזויל, און פון דאָרטען — איבער דער גרעניץ, טיו־טיו, קיין בראָד.

דאָס פאַרשטעהט איהר שוין אַליין מסתמא, אַז ביז שמעון דער בעל־עגלה איז ניט געקומען צוריק פון ראַדיװויל, איז די שטאָדט ניט געשלאָפען. אָהן קעפ איז מען אַרומגעגאַנגען. און ועל כולם — דער זיידע, עליו השלום. וואָרום אַ קשיא אויף אַ מעשה, טאָמער חאַפּט מען איהם ביי דער גרעניץ, דעם שענעם בר־מינן, קיװוקען הייסט עס, און מע ברענגט איהם צו פיהרען אַ לעבעדיגען, אַ געזונטען, דעמאָלט געהט דאָך אַװעק אַ גאַנצע שטאָדט סך־הכל סיביר... דערפאַר אָבער, אַז גאָט האָט געהאָלפען, שמעון דער בעל־עגלה איז געקומען בשלום צוריק פון ראַדיװויל מיט זיינע ברענענדיגע סוסים און האָט געבראַכט צו פיהרען פון קיװוקען אַ בריװועל, געשריבען מיט זיין אייגענער האַנט: „בקשתי להודיע אז איך בין אין בראָד", — איז געװאָרען אין שטעדטעל ששון ושמחה! מע האָט געמאַכט אַ סעודה, טאַקי ביי מיין זיידען אין שטוב, און מע האָט געשיקט רופען דעם סמאָטריטעל פון דער טורמע, מיט׳ן פּריסטאַװ, מיט׳ן דאָקטער, מיט דער איבעריגער נאַטשאַלסטװע, און מע האָט געהוליעט, כלי־זמר האָבען געשפּיעלט, און מע האָט זיך אַזוי אָנגעג׳שכור׳ט, אַז דער סמאָטריטעל פון דער טורמע האָט זיך, װאָס אהרט אייך, שטאַרק געקושט מיט מיין זיידען און מיט דער גאַנצער משפּחה אפשר צעהן מאָל, און דער פּריסטאַװ האָט געטאַנצט, אָרום פאַרטאָג שוין, מחילה, אָהן תחתונים, ביי׳ם זיידען אויפ׳ן דאַך. אַ קליינינגקייט — פּדיון שבויים! אויסגע־לייזט אַ אידען פון שמיץ! איז דאָך גוט? איאָ? האָט זשע צייט, מיינע ליעבע אידען, — אָט דאָ הויבט זיך ערשט אָן די רעכטע חתונה. אויב איהר װילט האָרכען װייטער, װעל איך אייך בעטען איין װיילע מיר צו־װאַרטען. אָט דאָ אויף דער סטאַנציע מוז איך אַראָפּקריכען אויף אַ מינוטקעלע, אַ שמיעס טהון מיט׳ן נאַטשאַלניק סטאַנציע, ער זאָל מיר זאָגען אַקוראַט, װיפיעל האָבען מיר נאָך קיין באַראַנאָװיטש. דאָס הייסט, פאָהרען פאָהר איך

ווייטער, נאָר אין באַראַנאָוויטש מוז איך אָפּשטייגען און חאַפּן איין אַנדער פּאָיעזד...

העלפט נישט. מע מוז וואַרטען. דער קאַמינקער פאַרשווין געהט רעדען מיט׳ן „נאַטשאַלניק סטאַנציע” מכח באַראַנאָוויטש, און דער עולם דערווייל טהוט זיך אַ שמועס־איבער וועגען דעם קאַמינקער אידען מיט דער קאַמינקער געשיכטע:

— געפעלט אייך דאָס אידעל?

— אַ וואויל אידעל.

— אַ יאָדערדיגס.

— האָט אין זיך רעד.

— די צונג נישט פּיקען.

— און די מעשה?

— אַ שענע מעשה.

— נאָר אַ קורצע.

אגב, געפינען זיך אַזעלכע, וואָס זאָגען, אַז בײַ זיי האָט זיך אויך געטראָפען אַזאַ געשיכטע. דאָס הייסט, ניט דוקא פּונקט אַזאַ געשיכטע, נאָר כמו עפּיס ווי אויף דעם אופן. און מחמת איטליכען ווילט זיך זעהר דערצעהלען זיין געשיכטע, ווערט אין וואַגאָן אַ שטיקעל יריד. ביז עס קומט־אַריין דער קאַמינקער איד. און אַז עס קומט־אַריין דער קאַמינקער איד, ווערט שטיל, און אַלע שפּאַרען זיך צונויף, ווי אַ וואַנט, און מע האָרכט די קאַמינקער געשיכטע מיט קאָפּ און מיט מח.

— וואו זשע האַלטען מיר? האָבען מיר שוין גע׳פּטר׳ט, ברוך השם, אַ אידען, וואָס הייסט קיווקע. איאָ? אַזוי מיינט איהר? האָט איהר אַ טעות, מיינע ליעבע אידען. עס געהט־אַוועק אַ האַלב יאָהר אָדער אַ יאָהר, איך וועל אייך ניט זאָגען אַקוראַט, איז זיך מיישב אַ איד, וואָס הייסט קיווקע, און שיקט־אַריין, וואָס אַהרט אייך, אַ בריוועל, טאַקי אויף מיין זיידענ׳ס נאָמען: „ראשית,

שרייבט ער, בקשתי להודיע, אז איך בין, ברוך השם, געזונט, געב גאָט דאָס נעמליכע פון אייך צו הערען. והשנית, שרייבט ער, בין איך געבליבען אָהן אַ גראָשען ביי דער נשמה און אָהן שום טהועכץ אין אַ פרעמד אָרט, צווישען דייטשען. זיי פארשטעהען ניט מיין שפּראַך, און איך פארשטעה ניט זייער לשון. און וואו צו פארדיענען איז ניטאָ, חאָטש לעג זיך און שטאַרב. על כן, שרייבט ער, בקשתי לשלוח..." איהר פארשטעהט אַ חכם? מע זאָל איהם שיקען, הייסט עס, געלט! האָט מען זיך מן הסתם גוט אויסגעלאַכט, צעריסען, וואָס אהרט אייך, דאָס בריוועל, אויף צעהן חלקים און פארגעסען די מעשה. געהט ניט אוועק קיין דריי וואָכען, קומט־אָן ווידער אַ בריוועל, ווידער פון'ם בר־מינן, פון קיווקען הייסט עס, און ווידער אויפ'ן זיידענ'ס נאָמען, און ווידער „בקשתי להודיע", און ווידער אַ מאָל „בקשתי לשלוח", נאָר דער דאָזיגער „בקשתי לשלוח" — מיט גאַנצע טענות: „סטייטש, שרייבט ער, וואָס האָט מען געהאַט צו איהם? נעחיי־בי וואָלט מען איהם, זאָגט ער, שוין בעסער אָפּגעשמיסען. די שמיץ וואָלטען זיך, זאָגט ער, שוין לאַנג פארהיילט, און ער וואָלט זיך געבליבען ביי זיין פרנסה, ווי פריהער, נים ארומגעהן, זאָגט ער, צווישען די דייטשען שלינג־און־שלאַנג און נעשוואָלען ווערען פאר הונגער"...

באקומען אזא מין בריוועל, האָט דער זיידע, עליו השלום, געשיקט רופען צו זיך די שטאָדט: „וואָס טהוט מען? אַ איד שטאַרבט פון הונגער. מע מוז איהם עפּיס שיקען"... און אז רב ניסעל שאַפּירא זאָגט, קאָן מען קיין חזיר ניט זיין... האָט מען זיך גאַנץ פיין צונויפגעלעגט (מעהר פון אלעמען האָט געגעבען דער זיידע אליין, וואָס פארשטעהט איהר דאָ ניט?) און מע האָט איהם, וואָס אהרט אייך, ארויסגעשיקט אַ ביסעל געלט — און ווידער פארגעסען, אז ס'איז געווען אמאָל אַ איד, וואָס האָט געהייסען קיווקע.

קיווקע אָבער האָט ניט פארגעסען, פארשטעהט איהר מיך, אז ס'איז דאָ אַ שטאָדט, וואָס הייסט קאַמינקע. עס געהט אוועק

ווידער אַ האַלב יאָהר, אָדער אַ יאָהר, איך וועל אייך ניט זאָגען אַקוראַט, קומט ניט אָן, מיינט איהר, פון איהם ווידער אַ בריוועל? און ווידער אויפ׳ן זיידענ׳ס נאָמען, און ווידער „בקשתי להודיע״, און ווידער אַ מאָל „בקשתי לשלוח״, שוין דאַנקען גאָט מיט אַ מזל־טוב. „באשר בכן, — שרייבט ער אין בריוועל, — אַזוי ווי ער איז ניט לאַנג אַ חתן געוואָרען, נעמט זעהר אַ וואוילע כלה, אַ טאַטענ׳ס אַ קינד און פון אַ שענער משפחה, על כן „בקשתי לשלוח״, זאָל מען איהם, הייסט עס, צושיקען צוויי הונדערט רייניש, וואָס ער האָט צוגעזאָגט איינלעגען נדן. אניט, זאָגט ער, איז דער שידוך קיין שידוך ניט״... וואָס זאָגט איהר אויף דעם אומגליק? קיווקע וועט חלילה בלייבען אָהן אַ כלה! וואָס טויג אייך, מע האָט זיך מיט׳ן בריוועל ארומגעטראָגען איבער קאַמינקע, ווי מיט עפּים רעכטס, און דער עולם האָט געלאַכט, זיך ממש געהאַלטען ביי די זייטען. חוכא וטלולא איז געווען אין שטאָדט: „מזל־טוב אונז״... „קיווקע איז אַ חתן געוואָרען״... „געהערט? צוויי הונדערט רייניש נדן״... „אַ טאַטענ׳ס אַ קינד״... „חאַ־חאַ־חאַ״...

דער חאַ־חאַ־חאַ האָט אָבער לאַנג נישט געדויערט, וואָרום אין אַ פּאָר וואָכען ארום קומט־אָן, וואָס אהרט אייך, אַ בריוועל, ווידער פון איהם, און ווידער צום זיידען, שוין אָהן אַ „בקשתי להודיע״, נאָר מיט אַ „בקשתי לשלוח״ אליין. „עס וואונדערט איהם, שרייבט ער, וואָס מע האָט איהם נאָך ניט ארויסגעשיקט די צוויי הונדערט רייניש, וואָס ער האָט צוגעזאָגט איינלעגען. טאָמער שיקט מען איהם ניט ארויס, זאָגט ער, באַלד די צוויי הונדערט רייניש, וועט ער אויס חתן, און פּאַר בזיון בלייבט איהם איבער, זאָגט ער, נאָר איין זאַך: אָדער דערטרינקען זיך אין טייך, אָדער קומען צו פאָהרען מיט׳ן בייטשעל אהיים, קיין קאַמינקע״...

די דאָזיגע לעצטע ווערטער זענען אריין דעם עולם, וואָס אהרט אייך, אין נאָז אריין, און מע האָט אויפגעהערט צו לאַכען, און דעם זעלבען אויפדערנאַכט איז געווען ביי׳ם זיידען איין אסיפה פון

די פֿאָרנעמסטע בעלי־בתּים אין שטאָדט, און ס׳איז געבליבען, אַז עטליכע שענע אידען, און דער זיידע בתוכם, זאָלען נעמען די פּעטשיילעס און מחילה לאָזען זיך איבער דער שטאָדט און צונויפ־מאַכען פֿון קיווקע׳ס וועגען נדן. אַ ברירה האָט מען געהאַט? האָט קיין יסורים ניט. מע האָט איהם נאָך געמוזט אָנשרייבען אַ מזל־טוב אויך און צו־ווינטשעווען דעם חתן, ס׳זאָל זיין אין אַ מזל׳דיגער שעה, ער זאָל זיך מיט איהר עלטערען אין עושר און אין כבוד און דערלעבען קינדס־קינדער, ווי געוויינטליך. וואָס האָט מען גערעכענט? ער וועט חתונה האָבען, וועט דאָס איהם פֿאַרדרעהען דעם קאָפּ, וועט ער במילא פֿאַרגעסען, אַז ס׳איז דאָ אַ קאַמינקע אויף דער וועלט. צום סוף — ווער? וואָס? אדרבה. ס׳איז ניט אַוועקגעגאַנגען קיין האַלב יאָהר, אָדער אַ יאָהר — איך וועל אייך ניט זאָגען אַקוראַט, — קומט ניט אָן, מיינט איהר, פֿון איהם ווידער אַ מאָל אַ בריוועל? וואָס איז ווייטער? „באשר בכן, אַזוי ווי ער האָט חתונה געהאַט, שרייבט ער, און האָט דווקא געטראָפֿען, גאָט האָט איהם צוגעשיקט, זאָגט ער, אַ ווייבעל אויף אַלע אידישע קינדער נעזאָגט געוואָרען. נאָר וואָס דען? מיט אַלע מעלות, זאָגט ער, קאָן ניט זיין. האָט זי אַ טאַטען — מעג ער זיין די כּפּרה. אַ ליגנער, אַ דרעהער, אַ שווינדלער, איין אמת׳ער באַנדיט. ער האָט אויסגענאַרט, שרייבט ער, ביי איהם די צוויי הונדערט רייניש און האָט איהם אַרויסגעטריבען מיט׳ן ווייב אויף דער גאַס. על כּן, שרייבט ער, „בקשתי לשלוח" — זאָל מען איהם, הייסט עס, אַרויסשיקען תּיכּף ומיד אַנדערע צוויי הונדערט רייניש. אַניט, זאָגט ער, קומט איהם אוים אָדער נעמען אַריינוואַרפֿען זיך אַ לעבעדיגער אין טייך אַריין, אָדער קומען צו פֿאָהרען צוריק אַהיים מיט׳ן ווייבעל"...

דאָס האָט שוין דער שטאָדט פֿאַרדראָסען טאַקי גיט אויף שפּאָטאָוועס. צוויי מאָל נדן? — דאָס איז דאָך שוין עפּיס טאַקי מעשה פֿאַרך! און ס׳איז געבליבען, מע זאָל איהם אויף זיין בריעף נישט ענטפֿערען גאָרנישט. איז זיך מיישב קיווקע און וואַרט־אָפּ אַ וואָך צוויי אָדער דריי און שיקט־אַריין, וואָס אַהרט אייך, ווידער

א בריעף, און אלץ אויף מיין זיידענ'ס נאָמען: „אזוי און אזוי, וואָס טראַכט מען זיך? פאַר וואָס שיקט מען איהם ניט ארויס די צוויי הונדערט רייניש? ער וועט אָפּווארטען, שרייבט ער, נישט מעהר ווי אָנדערטהאלבען וואָכען, און אז מע שיקט איהם ניט ארויס, זאָגט ער, דאָס געלט, האָט איהם קאָמינקע פּאַר א גאַסט, אם ירצה השם, גאָר אין גיכען". און לאָזט נאָך אוים דעם בריעף מיט א „ונאמר אָמן". א שייגעץ קאָן!

ווי, פאַרשטעהט איהר, האָט דאָס געברענט און געבראָטען איטליכען באזונדער? נאָר וואָס האָט מען געקאָנט טהון? ווידער א מאָל איין אסיפה ביי'ם זיידען אין שטוב, און ווידער א מאָל שענע בעלי־בתים מיט א פּעטשיילע איבער דער שטאָדט. דער עולם האָט זיך אפילו, וואָס אהרט אייך, שטאַרק נעקניטשעט, קיין חשק געהאַט צו געבען געלט צוליעב אזא כל־בו'ניק. נאָר ס'איז עפּים א תירוץ — אז רב ניסעל שאפּיראָ זאָגט געבען, קאָן מען קיין חזיר ניט זיין. נאָר א תנאי האָט יעדער אויסגענומען, אז דאָס גיט ער צום לעצטען מאָל. דער זיידע אליין האָט אויך גאָר אנדערש ניט גערעכענט, אז דאָס איז שוין דאָס לעצטע מאָל. און אזוי האָט מען איהם טאַקי אָנגעשריבען, קיווקען הייסט דאָס, בפירוש מיט'ן הארבען וואָרט, אז דאָס שיקט מען איהם ד אָ ס ל ע צ ט ע מ אָ ל, און אז מעהר זאָל ער פון קיין געלט גאָר ניט דערוועגען מזכיר זיין אפילו. אודאי האָט ער זיך שטאַרק איבערגעשראָקען, דער גנב, ווי מיינט איהר? איינמאָל אונטער א יום־טוב קומט ניט אָן פון'ם תנא (צום זיידען, געוויינטליך) ווידער א מאָל א בריוועל? וואָס איז היינט? „באשר בכן, — שרייבט ער, — אזוי ווי ער איז זיך צונויפגעקומען אין בראָד מיט איינעם א דייטש, זעהר א לייטישען מענטשען און איין עהרליכען, און האָט געשלאָסען, זאָגט ער, מיט איהם שותפות, א פאַיאַנס־געשעפט, און דאָס געשעפט איז, זאָגט ער, זעהר א גוט געשעפט און א ראיעל געשעפט, מע קאָן, זאָגט ער, דערפון האָבען זעהר שען פרנסה, — על כן בקשתי לשלוח, זאָל מען איהם, הייסט עס, צושיקען, למען השם, פיער הונדערט מיט

פּופּציג רייניש. און טאַקי באַלד, מע זאָל ניט „מעדליוועןˮ, זאָגט ער, מיט׳ן געלט. וואָרום דער שותּף, שרייבט ער, וויל ניט וואַרטען, ער האָט, זאָגט ער, אַנדערע שותּפים, צעהן פּאַר איינעם, און טאָמער חלילה נעמט ער ניט דאָס געשעפט, בּלייבּט ער אָהן אַ געשעפט, און וויבּאַלד ער בּלייבּט אָהן אַ געשעפט, קומט איהם אויס, זאָגט ער, נאָר אַריינצוואַרפען זיך אין טייך אַריין, אָדער קומען צוריק אַהיים מיט׳ן בּייטשעלˮ — דער אַלטער נוסח! און לאָזען לאָזט ער אויס מיט איין אָנצוהערעניש, אַז באַם מע שיקט איהם ניט אַרויס בּיז אין צוויי וואָכען צייט די פּיער הונדערט מיט פּופּציג רייניש, וועט זיי קאָסטען טייערער, וואָרום זיי וועלען איהם דאַרפען אומקעהרען פאַר הוצאות פון בּראָד קיין קאַמינקע און צוריק פון קאַמינקע קיין בּראָד — אַ כּל־בּו׳ניק קאָן!

בּאַדאַרף מען אייך נאָך דערצעהלען, וואָס פאַר אַ פּאַרשטעהר־מען יום־טוב די שטאָדט האָט געהאַט? און איבּערהויפּט — דער זיידע מיינער! ער, עליו השלום, האָט נעבּאָך געהאַט, וואָס אַהרט אייך, דעם גרעסטען חלק! וואָרום אַז ס׳איז געקומען נאָך יום־טוב צו דער אסיפה, האָט דער עולם אָנגעהויבּען אונטערמורמלען און טענה׳ן: „גענוג! בּיז וואַנעט איז דער שיעור צו צאַפּען געלט? אַלסדינג דאַרף דאָך זיין מיט אַ מאָס. קרעפּלעך עסען קאָן אויך נמאס ווערען. אייער קיווקע וועט אונז מאַכען פאַר קבּצנים!ˮ... אַזוי טענה׳ט די שטאָדט. ענטפערט דער זיידע: „וואָס עפּיס מ י י ן קיווקע?ˮ זאָגען זיי: „ווערמענ׳ס דען? ווערמענ׳ס אויפּטהו איז דאָס געווען, אַז דער ממזר זאָל פּלוצים באַקומען אַפּאָפּלעקציע אין טורמע?ˮ...

פון די ווערטער האָט מיין זיידע אַרויסגעזעהען (געווען אַ איד אַ חכם), אַז ס׳איז דברים בטלים, קיין געלט וועט מעהר די שטאָדט ניט געבּען. האָט ער זיך אַ וואָרף געטהאָן צו נאַטשאַלסטווע — נאַטשאַלסטיוע ליגט דאָך אויך אין קוואַס גלייך מיט אַלע, — טאָמער וועלען זיי געבּען חאָטש עפּיס צושטייער? — ווער? וואָס? אַ נעכטיגער טאָג! אַ גוי איז ניט קיין איד. אַ גוי נעמט זיך ניט

צום הארצען. און, וואס אהרט אייך, ער האט נעבאך געמוזט, במחילת כבודו, דער זיידע הייסט עס, צעגארטלען זיך און אוועק־שיקען זיינע אייגענע עטליכע גילדען צום דאזיגען רוצח, ימח שמו. און א בריעף האט ער איהם אוועקגעשריבען, א רעכטען בריעף (מיין זיידע, עליו השלום, אז ער האט געוואלט, האט ער געקאנט!). אינ'ם דאזיגען בריעף האט ער איהם, וואס אהרט אייך, גוט אויס־געשייגעצט, וויפיעל ס'איז אין איהם אריין. ער האט איהם אנ־גערופען כל־בו'ניק, און הולטאי, און עם־הארץ, און פושע־ישראל, און בלוטצאפער, און פיאווקע, און רשע מרושע, און מומר להכעים, אין וואס איהר ווילט. און אנגעזאגט האט ער איהם איין מאל פאר אלע מאל, אז מעהר זאל ער זיך גאר ניט דערוועגען שרייבען קיין בריוולעך און ניט מזכיר זיין אפילו פון קיין געלט. און האט איהם דערמאנט, אז ס'איז דא א גאט אויף דער וועלט, וואס זעהט אלסדינג און וויסט אלסדינג און צאהלט בכפל־כפלים. און אויסגעלאזט האט ער דעם בריעף (פארט א אידיש הארץ!) מיט תחנונים, מיט א געבעט הייסט עס, ער זאל רחמנות האבען אויף זיינע אלטע יאהרען און זאל ניט אומגליקליך מאכען א שטאדט מיט אידען, ובזכות זה וועט איהם דער אויבערשטער העלפען, ער וועט דארט מצליח זיין וואו ער וועט זיך קעהרען און ווענדען. אט אזא מין בריעף האט איהם דער זיידע, עליו השלום, אוועקגעשריבען און אונטערגע־חתמ'עט האט ער זיך מיט'ן גאנצען נאמען בפירוש: „ניסעל שאפירא" — אין דאס איז געווען פון איהם, ער זאל מיר מוחל זיין, די גרעסטע נארישקייט, ווי איהר וועט באלד הארכען, וואס אהרט אייך, פון דער געשיכטע ווייטער.

דא האט דער קאמינקער איד ווידער א מאל זיך אפגעשטעלט, ארויסגענומען דעם פארטאבאק, פאוואלינקע פארדרעהט א פאפי־ראס, פאררויכערט און שטארק פארצויגען זיך, איין מאל אין צוויי מאל און דריי מאל, גאר נישט געקוקט דערויף, וואס דער עולם איז נייגיעריג, געהט־אויס מיט אלע בחות, מע וויל שוין וויסען דעם

שפּיץ. נאָכדעם ווי ער האָט זיך אַ ביסעל אָנגעראַנגעלט אוּן אויס־געהוסט, האָט ער גוט אויסגעשנייצט די נאָז, פאַרקאַטשעט איבער־אַנייעם די אַרבעל אוּן אָנגעהויבן מיט'ן זעלבן טאָן, וואָס פריהער:

— איהר קענט אוודאי מיינען, מיינע ליעבע אידען, אַז דער כלב שבכלבים האָט זיך שטאַרק איבערגעשראָקן פאַר מיין זיידענ'ס בריעף? עס הויבט זיך גאָר ניט אָן. עס געהט ניט אַוועק קיין האַלב יאָהר, אָדער אַ יאָהר — קומט אָן, וואָס אַהרט אייך, פון דעם משומד אַזאַ מין מכתב: „ראשית בקשתי להודיע, אַז מיין שותף דער דייטש, קומען זאָל אויף איהם אַ בייזער חלום, האָט מיך באַ־שווינדעלט, באַנומען פון קאָפּ ביז די פּיס אוּן ארויסגעוואָרפען פון געשעפט. האָב איך אפילו געוואָלט איינגעבען אויף איהם, פאַר־פיהרען אַ פּראָצעס, האָב איך אָבער געזעהען, אַז ס'איז אַ נעכטיגער טאָג. אָנהויבען זיך לאָדען מיט אַ דייטש — דאַרף מען זיך גע־זעגענען מיט'ן לעבען. זיי זענען אַזעלכע ממזרים, אַז מע טאָר ניט שטעהן אין זייערע דלית אמות! בין איך געגאַנגען אוּן האָב בעסער אָפּגעדונגען אַ געוועלב, טאַקי נעבען זיין געוועלב, אַ טיר נעבען אַ טיר, אוּן איך עפען אַ נייע געשעפט, אויך פון פּאַיאַנס, אוּן מיט גאָט'ס הילף, איך וועל דעם דייטש באַגראָבען, ער וועט ביי מיר עסען די ערד! נישטמעהר — איין זאַך, וואָס מע דאַרף האָבען דערצו פּאָדעם, צום ווינציגסטען — טויזענט רייניש. על כן בקשתי לשלוח"... אַזוי שרייבט ער, קיוועקע הייסט עס, אוּן לאָזט־אויס דעם בריעף מיט די ווערטער: „אוּן באם איהר שיקט מיר ניט ארויס אין אכט טאָג ארום די טויזענט רייניש, שיק איך אָפּ, זאָגט ער, אייער לעצטען בריעף, וואָס איז גע'חתמ'עט מיט אייער אייגענער האַנט: „ניסעל שאַפּיראָ", גלייך אין דער גובערניע אריין, אוּן דער־צעהל זיי אויס די גאַנצע מעשה פון אל"ף ביז תי"ו: ווי אַזוי איך האָב באַקומען אין טורמע די אַפּאָפּלעקציע, ווי אַזוי איך בין נאָכ־דעם אויפ'ן הייליגען אָרט אויפגעשטאַנען תחית־המתים, ווי אַזוי שמעון דער בעל־עגלה האָט מיך געבראַכט בשלום קיין בראָד, אוּן ווי אַזוי איהר האָט מיר ארויסגעשיקט עטליכע מאָל לאַ־יחרץ־געלט.

אַלסדינג וועל איך זיי, זאָגט ער, אויסדערצעהלען, לאָזען זיי וויסען, אַז מיר האָבען אַ גרויסען גאָט און קיווקע איז ניט געשטאָרבען"...

געפעלט אייך, אשטייגער, אַזא מין ברוך־הבא? ! ווי נאָר דער זיידע, עליו השלום, האָט איבערגעלייענט דעם דאָזיגען זיסען בריעף, אַזוי איז איהם באַלד געוואָרען שלעכט, וואָס אהרט אייך, אויף צו חלש'ען. עס האָט איהם אָפּגענומען, ניט פאַר מיר גערעדט... אידען, מיר שטעהען? וואו זענען מיר?

— סטאַנציע באַראַנאָוויטש... סטאַנציע באַראַנאָוויטש...

אַזוי רופען־אויס די קאָנדוקטאָרען, לויפענדיג איינס נאָך דאָס אַנדערע פאַרביי די פענסטער פון אונזער וואַגאָן.

דערהערט דעם נאָמען „באַראַנאָוויטש", שפּרינגט־אויף אונזער קאָמינקער איד פון אָרט, טהוט זיך אַ כאַפּ צו זיין פּעקעל, עפּיס אַ מין זאַק, אָנגעשטופּט גאָט ווייסט מיט וואָס, שלעפּט איהם מיט אַלע כחות און לאָזט זיך צו דער טיר. איין מינוט — און ער איז שוין מיט ביידע פיס אויף דער פּלאַטפאָרמע, שוויצט און שטופּט זיך מיט'ן זאַק צווישען עולם, טהוט אַ קוק אריין יעדען איינציגען אין פנים אריין:

— באַראַנאָוויטש?

— באַראַנאָוויטש.

עס האַפּט דעם אָנבליק, ווי ביי קידוש־לבנה:

— שלום עליכם?

— עליכם שלום!

אַ סך פון אונזער וואַגאָן (און איך אויך בתוכם) לויפען איהם נאָך פון הינטען און חאַפּען איהם ביי די פּאָלעס:

— פּעטער! ס'איז בלאָטע! מיר וועלען אייך ניט אָפּלאָזען. איהר מוזט אונז זאָגען — וואָס איז געווען דער סוף פון דער געשיכטע?

— וואָסער סוף? ס'איז ערשט איין אָנהויב! לאָזט מיך אָפּ! וואָס ווילט איהר? איך זאָל פאַרשפּעטיגען איבער אייך

דעם פּאָיעזד ? מאָדנע אידען ! איהר הערט דאָך : באראנאָוויטש ! סטאנציע באראנאָוויטש !

און איידער מיר קוקען זיך ארום, איז שוין ניטאָ קיין זכר אפילו פון דעם קאמינסקער אידען.

פארברענט זאָל ווערען די סטאנציע באראנאָוויטש !

ענדע געשיכטע נומער דריי.

געשיכטע נומער פיער

צוגענומען

נעשריבען אין יאָהר 1909.

געשיכטע נומער פיער

צוגענומען

—

— איהר זאָגט דאָס? איך וועל אייך דערצעהלען א שענערע זאך. פאַרהאן ביי אונז איינער פינקעלשטיין. א איד א גביר. איין אדיר. האָט ער צוויי בנים. דאכט זיך מיר, ווען איך האָב זיין געלט, וואָלט איך א שפּיי געטהאָן אויפ׳ן גאנצען טארעראם. ווי־פיעל, מיינט איהר, האָט איהם אָפּגעקאָסט? לאָמיר דאָס פאר־מאָגען ביידע חאָטש האלב!...

— אלדי שווארצע יאָהר! איך האָב עס נאך געזאָגט פאר־איאָהרען. אָט וועט איהר זעהען, האָב איך געזאָגט, אז העכער האלב וועלען זיך אויס׳שמד׳ען.

— דאָס אייגענע, וואָס איך. ביי אונז איז געווען איינער מארשאק, איז ער אויסגעווען וואו די וועלט האָט איין עק. אין ערגיץ ניט צוגעלאָזט. איז ער געגאנגען און האָט זיך אוועק־גע׳סמ׳ט...

— הלואי איך זאָל ליגען זאָגען, האָב איך געזאָגט, אָט וועט איהר זעהען, זאָג איך, אז מע וועט זיך געבען א נעם ביי אונז צום שמד׳ען, וועט ניט בלייבען איין איד, צו אלדי שווארצע יאָהר! וואָס דען? ס׳איז, אפּנים, איין אופן גאר איבערצוטראָגען די צרות מיט די פּראָצענטען מיט די צירקוליארען? אלע טאָג, אלע טאָג

א נייער צירקוליאר. וויפיעל אידישע קינדער, אזוי פיעל צירקו־ליארען. אַט וועט איהר זעהען, האָב איך געזאָגט, ווי מע וועט זיך דערשפּיעלען, אז מע וועט גאָר אויפהערען צונעמען. א סימן האָט איהר, נעמט, למשל, שפּאָלע. שפּאָלע — א אידישע שטאָדט? איאָ?

— למאי נעמיראָוו? אַט האָב איך א בריעף פון נעמיראָוו, שרייבט מען מיר פון דאָרטען זעהר מיאוס׳ע זאכען!...

— און אין לובען, מיינט איהר, איז בעסער?

— וואָס איז אין לובען?

— צי, אשטייגער, אין אנאניעוו. אין אנאניעוו פלעגט מען אלע יאָהר צונעמען נישט ווינציגער פון דריי אידען.

— וואָס טויג אייך אנאניעוו? נעמט בעסער טאָמאשפּאָל. אין טאָמאשפּאָל, זאָגט מען, האָט מען היינטיגס יאָהר נישט צו־גענומען איין אידען אפילו, איהר זאָלט זאָגען, אויף א רפואה!

— און ביי אונז האָט מען היינטיגס יאָהר צוגענומען אכט־צעהן אידען.

דאָס איז געווען א קול פון אויבען. מיינע צוויי פּארשוינען (און איך אויך) פּאררייסען די קעפּ ארויף, הייבען־אויף די אויגען אויף דער אויבערשטער באַנק. פון דער אויבערשטער באַנק הענגען אראָפּ צוויי פיס אין טיעפע גומענע קאלאָשען. די צוויי פיס מיט די טיעפע גומענע קאלאָשען טראָגען אויף זיך א אידען מיט א שווארצען צעקודעלטען קאָפּ, מיט א פארשלאָפען פּנים, וואָס זעהט אוים ווי געשוואָלען.

מיינע צוויי פּארשוינען באטראכטען דעם פארשלאָפענעם מיט׳ן געשוואָלענעם פּנים, עסען איהם אויף מיט די אויגען, גלייך ווי ער וואָלט געווען עפּיס א מין באשעפעניש, וואָס אין אונזערע ערטער זעהט מען דאָס גאָר ניט. ביידע מיט א מאָל ווערען זיי ווי אויפגעלעבט, דערפרעהען זיך, און מיט בלישטשענדיגע אויגען טהוען זיי א פרעג ביי׳ם אויבערשטען פּארשוין:

— ביי אייך האָט מען, זאָגט איהר, צוגענומען אכטצעהן אידען?
— אכטצעהן שטיק, ווי די בערען, און מיינעם אויך בתוכם.
— אייערען האָט מען אויך צוגענומען?
— נאָך אַ מין צונעמען!
— וואו? וואו?
— ביי אונז טאַקי, אין קליין־פּערעשטשעפּענע.
— אין וואָסער פּערעשטשעפּענע? וואו איז דאָס ערגיץ פּערעשטשעפּענע?
ביידע חאַפּען זיך אויף אויף די פיס, קוקען איינס אויף דאָס אַנדערע, און ביידע — אויפ׳ן פּאַרשוין פון דער אויבערשטער באַנק. דער פּאַרשוין פון דער אויבערשטער באַנק קוקט צו זיי אַראָפּ מיט׳ן פּאַרשוואָלענעם פּנים:
— קליין־פּערעשטשעפּענע ווייסט איהר ניט? אַ שטעדטעל פאַרהאַן אַזעלכעס. איהר האָט גאָר נישט געהערט קיינמאָל? פאַרהאַן צוויי פּערעשטשעפּענעס: גרויס־פּערעשטשעפּענע און קליין־פּערעשטשעפּענע. בין איך אַ קליין־פּערעשטשעפּענער.
— אויב אַזוי, קימט דאָך אייך שלום. קריכט אַראָפּ אַהער. וואָס וועט איהר זיצען דאָרט איינער אַליין אונטער׳ן הימעל?
דער בעל־הבית פון די פיס מיט די טיעפע גומענע קאַלאָשען קלעטערט־אַראָפּ, קרעכצענדיג, צו די צוויי. און די צוויי צערוקען זיך, מאַכען פּונ׳ם דריטענ׳ס ווענגען איין אָרט און זיי באַפאַלען איהם, ווי די הונגעריגע הייִשעריקען.
— האָט מען אייערען, זאָגט איהר, צוגענומען?
— נאָך אַ מין צוגענומען!
— זאָגט זשע נאָר, ליעבער פריינט, ווי קומט עס? מע נעמט ביי אייך, אַפּנים, אַ קערבעל?
— אַ קערבעל? חלילה וחס! מע טאָר גאָר נישט דערמאַנען פון קיין געלט. דאָס הייסט, אַמאָל איז ביי אונז דוקא אָנגעגאַנגען געלט. און נאָך אַ מין געלט! אָהאָ־האָ! מע פלעגט פאָהרען

צו אונז פון אנדערע שטעדט ארום און ארום. מע האָט שוין גע־וואַקסט, אַז פּערעשטשעפּענע איז איין אָרט, וואו מע נעמט. נאָר פון אַ פּאָר יאָהר, פון זינט מע האָט גע׳מסר׳ט — אויף מיין גליק — האָט מען אויפגעהערט ביי אונז נעמען געלט.

— וואָס זשע? אַ פּראָטעקציע?

— וואָסער אַ פּראָטעקציע? זיי האָבען צווישען זיך אָפּ־געמאַכט איין מאָל פאַר אַלע מאָל, אַז וויבאַלד אַ איד, אַזוי איז — צוגענומען! פּרינימאַט אי ניקאַקיך!

— טאַקי באמת? וואָס רעדט איהר? איהר מאַכט, אפנים, פון אונז חוזק?

— חוזק מאַך איך? וואָס בין איך אייך פאַר אַ חוזק־מאַכער?

אַלע דריי קוקען זיך אָן, גלייך ווי זיי וואָלטען וועלען איבער־לייענען, וואָס שטעהט ביי זיי אָנגעשריבען אויף די פּנים׳ער. און מחמת אויף זייערע פּנים׳ער שטעהט נישט אָנגעשריבען גאָרנישט, טהוען די צוויי אַ פרעג ביי׳ם דריטען:

— שטעהט נאָר, ווי אַזוי האָט איהר געזאָגט? פון וואַנען זענט איהר אַליין?

דער דריטער ווערט אַ ביסעל ברוגז׳ליך.

— פון פּערעשטשעפּענע — האָב איך אייך שוין געזאָגט דריי מאָל. פון קליין־פּערעשטשעפּענע.

— האָט קיין פאַראיבעל נים. מיר האָרכען דאָס ערשטע מאָל אַזאַ שטאָדט.

— חאַ־חאַ־חאַ! פּערעשטשעפּענע אַ שטאָדט? אויך מיר אַ שטאָדט! פּערעשטשעפּענע איז ניט קיין שטאָדט, נאָר אַ שטעדטעל, אַ דאָרף קאָן מען זאָגען, „אַ מעסטעטשקע״.

— און פון דעסטוועגען איז דאָ, זאָגט איהר, ביי אייך... ווי אַזוי הייסט אייער שטעדטעל? פּער... פּערע...

דער איד פון קליין־פּערעשטשעפּענע ווערט שוין טאַקי רעכט אין כעס.

— מאָדנע אידען דאָס איז! איהר קאָנט נישט אויסרעדען קיין אידיש וואָרט, צי וואָס? פּע־רע־שטשע־פּע־נע! פּע־רע־שטשע־פּע־נע!

— נו, גוט, גוט. פּערעשטשעפּענע איז פּערעשטשעפּענע. וואָס זשע דאַרף מען זיין אזוי אין כּעס?

— איך בּין גאָר ניט אין כּעס. איך האָבּ פּיינט, אז מע פרעגט מיך איבּער איין זאַך נייען און נייענציג מאָל.

— האָט קיין פאַראיבּעל ניט. מיר האָבּען די אייגענע מכּה, וואָס איהר. מיר האָבּען דערהערט פון אייך, אז מע האָט אייערען צוגענומען, האָט דאָס אונז גענעבּען אַ נעם. דערפאַר פרעגען מיר זיך אזוי נאָך. מיר ווילען אייך זאָגען דעם ריינעם אמת: מיר האָבּען זיך קיינמאָל ניט פאָרגעשטעלט, אז בּיי אייך, ווי אזוי הייסט עס, אין פּערע־פּערע־שטשעפּענע זאָל זיך געפינען אַ גימנאַזיע!

דער פּערעשטשעפּענער איז שטעלט אָן אויף זיי די אויגען, קוקט בּייז:

— ווער האָט אייך געזאָגט, אז בּיי אונז אין פּערעשטשעפּענע איז דאָ אַ גימנאַזיע?

מיינע צוויי פאַרשיינען פון זייער זייט שטעלען אָן אויף'ן דריטען פאַרשוין די אויגען:

— איהר זאָגט דאָך, אז אייערען האָט מען צוגענומען בּיי אייך טאַקי אין פּערעשטשעפּענע?

דער פּערעשטשעפּענער קוקט אויף זיי מלא גזלן. נאָכדעם שטעהט ער אויף און שרייט אוים זיי גלייך אין פּנים אריין:

— פאַר אַ סאָלדאַט האָט מען איהם צוגענומען! פאַר אַ סאָלדאַט! פאַר אַ סאָלדאַט!...

אין דרויסען איז שוין גרויסער טאָג. אין די פענסטער גנבֿ'עט זיך אריין אַ גרויע בּלויליכע ליכטיגקייט. דער עולם בּיסלעכווייז

שטעהט אויף. ווער עס גליכט זיך אוים די ביינער. ווער עס הוסט זיך אוים. און ווער עס נעמט זיך צו די פעקלעך, גרייט זיך אין וועג אריין.

מיינע דריי פארשוינען האבען זיך צעשיידט. געווארען אוים מחותנים. איינער האט זיך אפגעקערעוועט אין א ווינקעלע און פאוואלינקע פאררויכערט א פאפיראס. דער אנדערער האט אויפ־געעפענט א קליין סדור'על, אוועקגעזעצט זיך דאווענען פון פארענט, איין אויג צוגעמאכט און געשעפטשעט שטילערהיים. דער דריטער, דער בייזער איד, וואס פון קליין־פערעשטשעפענע, — דער האט זיך גאר גענומען צום עסען.

מערקווירדיג, ווי די דריי זענען עפים מיט א מאל געווארען, ווי ווילדפרעמדע. נישט נאר מע רעדט נישט אוים צווישען זיך א ווארט, נאר מע קוקט זיך ניט אפילו איינם דאס אנדערע אין די אויגען אריין, גלייך ווי זיי וואלטען אלע אינאיינעם עפים אפגע־טהאן א פאסקודנע זאך, א מיאוס'ע עבירה...

ענדע געשיכטע נומער פיער.

געשיכטע נומער פינף

אַ מענטש פון בוענאָס־אַירעס

געשריבען אין יאָהר 1909.

געשיכטע נומער פינף

אַ מענטש פון בוענאָס־אַיירעס

פאָהרען אין באַהן איז גאָר ניט אַזוי אומעטיג, ווי אַנדערע מיינען. אַבי מע טרעפט נאָר אָן אַ גוטע קאָמפּאַניע. אַמאָל מאַכט זיך אייך צו פאָהרען מיט אַ סוחר, מיט אַ מענטשען, וואָס פאַרשטעהט געשעפט. דעמאָלט ווייסט איהר גאָר ניט, וואו די צייט קומט אַהין. און אַמאָל טרעפט איהר אָן גישט אויף קיין סוחר, נאָר אַזוי אויף אַ געניטען מענטשען, אַ קלוגען, אַ דורכגעטריבענעם, אַ „גערויבערטע ליולקע”, וואָס איז קלאָר די וועלט אויף אויסווענינג. מיט אַזאַ מענטשען איז אַ פאַרגעניגען צו פאָהרען. מע קאָן פון איהם עפּיס נאַשען. און אַמאָל שיקט אייך גאָט צו גלאַט אַ לעבעדיגען פּאַסאַזשיר. אַ לעבעדיגען און אַ פריילעכען און אַ באַרעדעוודיגען. רעדט ער און רעדט און רעדט. דאָס מויל מאַכט זיך איהם ניט צו רעדענדיג. און נאָר פון זיך, און נאָר פון זיך.

אָט מיט אַזאַ מין נפש איז מיר אויסגעקומען איינמאָל פאָהרען אַ גאַנץ היבשע שטרעקע.

אונזער באַקאַנטשאַפט האָט זיך אָנגעהויבען — ווי אַזוי הויבט זיך אָן אַ באַקאַנטשאַפט אין וואַגאָן? — פון אַ קלייניגקייט: „ווייסט איהר ניט, ווי אַזוי הייסט די סטאַנציע?” אָדער: „וואו האַלט דער זייגער?” אָדער: „צי האָט איהר ניט ביי זיך אַ

שוועבעלע?" גיך, גאַנץ גיך זענען מיר געוואָרען גוטע ברידער, גלייך ווי מיר וואָלטען שוין געוועזן באַקאַנט ווער ווייסט פון ווען אָן. אויף דער ערשטער סטאַנציע, וואו מיר האָבען זיך אָפּגעשטעלט אויף עטליכע מינוט, האָט ער מיך שוין געהאַפּט אונטער דער האַנט, צוגעפיהרט גלייך צום בופעט, און גאָר נישט געפרעגט מיך, צי איך טרינק, צי ניין, האָט ער געהייסען אָנגיסען צוויי גלעזלעך קאָניאַק. באַלד נאָכדעם האָט ער געגעבען א וואונק צו מיר, איך זאָל מיך א נעם טהון צום גאָפּעל, און אז מיר זענען פאַרטיג געוואָרען מיט די אַלע מינים געזאַלצענס און פאַרבייסענס, וואָס געפינען זיך אין יעדען בופעט, האָט ער געהייסען אָנגיסען צוויי קופעל ביער, פאַר־רויכערט — זיך א ציגאַר, מיר א ציגאַר — און אונזער גוטפריינט־שאַפט איז געשלאָסען געוואָרען.

— איך דאַרף אייך זאָגען גאַנץ אָפענטליך, אָהן א קאַפּ חניפה, — מאַכט צו מיר מיין נייער באַקאַנטער שוין זיצענדיג אין וואַגאָן, — אז איהר זענט מיר געפעלען געוואָרען — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — פון דער ערשטער מינוט, וואָס איך האָב אייך דערזעהען. ווי איך האָב נאָר א קוק געטהאָן אויף אייך, אזוי האָב איך מיר געזאָגט: אָט דאָס איז א מענטש, מיט וועמען מע קאָן רעדען א וואָרט. איך האָב פיינט, הערט איהר, זיצען ווי א נאַפּודעלע און שווייגען. איך האָב ליעב רעדען מיט א לעבעדיגען מענטשען, און צוליעב דעם טאַקי האָב איך גענומען א בילעט דריטע קלאַס, איך זאָל האָבען מיט וועמען צו רעדען. אזוי פאָהר איך דוקא צווייטע קלאַס. און ערשטע קלאַס, מיינט איהר, קאָן איך נישט אויספיהרען? איך קאָן אויספיהרען ערשטע קלאַס אויך. אפשר רעכענט איהר, אז איך באַריהם זיך פאַר אייך? נאַט, זעהט.

און מיט די ווערטער האָט־אַרויס מיין פאַרשוין פון דער הינ־טערשטער הויזענקעשענע און עפּענט־אויף א טייסטער, אָנגעפּאַקט מיט געלט, טהוט א פּאַטש מיט דער האַנט פון אויבען, ווי אויף א ווייך קישעלע, און באַהאַלט דעם טייסטער צוריק:

— שרעקט זיך ניט, ס'איז דאָ נאָך.

איך באַטראַכט דעם נפש און קאָן נישט טרעפֿן בשום אופֿן, וויפֿיעל ער איז אַלט. ס'איז רעכט צו זאָגן — אַ יאָהר פֿערציג, און ס'איז רעכט צו זאָגן — עטליכע און צוואַנציג. דאָס פּנים גלאַט און קיילעכיג, אַ ביסעלע צו־שטאַרק צוגעברענט. קיין סימן פֿון קיין באָרד און וואָנסעס. אויגעלעך קליינע, בוימעהלדיגע און לאַכענדיגע. און אליין איז דאָס אַ קליינטשיקס, אַ קיילעכיגס, אַ ריהרעוודיגס, אַ לעבעדיגס, אָנגעטהאָן פֿון אויבען ביז אַראָפּ נעט און נאָבעל, אַזוי ווי איך האָב ליעב: אַ שניי־ווייס העמד מיט גאָלדענע קנעפּ. אַ רייכער פּלאַסטראָן־שניפּס מיט אַ שענער נאָדעל אַריינגעשטעקט. אַ נייער עלעגאַנטער בלויער אָנצוג פֿון עכט־ענגלישען שעוויאָט. אַ פּאָר לאַקירטע שיך, קלוגע שיך. אַ שווערער גאָלדענער רינג אויפֿ'ן פֿינגער מיט אַ בריליאַנט, וואָס שפּיעלט זיך אָפּ אויף דער זון אין טויזענט וואַסערען (דער רינג, אויב ער איז נאָר איין אמת'ער, דאַרף ווערטה זיין ניט ווינציגער פֿון פֿיער־פֿינף הונדערט, אויב ניט מעהר).

שען אָנטהון זיך — דאָס איז, נאָך מיין מיינונג, די הויפּטזאַך ביי מענטשען. איך האָב ליעב אליין שען אָנטהון זיך, און האָב ליעב, אז יענער געהט שען אָנגעטהאָן. נאָכ'ן אָנטהון וועל איך אייך דערקענען, ווער ס'איז אַ פֿיינער מענטש, און ווער ניט. פֿאַרהאַן אפֿילו אזעלכע, וואָס האַלטען, אז ס'איז גאָר קיין ראיה ניט. מע קאָן, זאָגען זיי, געהן זעהר שען אָנגעטהאָן און זיין וואָס אין דער קאָרט. וועל איך אייך אָבער פֿרעגען, ענטפֿערט מיר דערויף: למאי טהוט זיך אָן שען די גאַנצע וועלט? למאי טראָגט דער אזא מין אָנצוג, און דער אזא מין קאָסטיום? למאי קויפֿט זיך איינער אַ „דיפּלאָמאַט־שניפּס", איין אַטלעסענעם, אַ גלאַטען, פּערעל־גרין קאָליר, און דער אַנדערער זוכט אַ „רעגאַט", דוקא אַ רויטען און דוקא מיט ווייסע שפּרענקעלעך?

איך וואָלט אייך געקאָנט ברענגען נאָך אַ סך אזעלכע ביי־שפּיעלען, מיין איך אָבער, אז ס'איז ניט כדאי. איין עבירה די צייט.

לאָמיר בעסער אומקעהרען זיך צו מיין נייעם באַקאַנטען און האָרכען, וואָס וועט ער אונז דערצעהלען.

„— אזוי, אזוי, ליעבער פריינט. ווי איהר זעהט, קאָן איך שוין דווקא יאָ פאָהרען צווייטע קלאַס. מיינט איהר, איך זשאַלעווע געלט? געלט איז בלאָטע, נאָר — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — איך האָב ליעב דריטע קלאַס. ווייל איך בין אליין א פּראָסטער מענטש און האָב ליעב פּראָסטע מענטשען. איך בין, פארשטעהט איהר מיך, א ד ע מ אָ ק ר א ט. איך האָב מיין קאַריערע אָנגעהויבען קליין, זעהר קליין. אָט אזוי אָ! (מיין נייער באַקאַנטער טהוט מיר א ווייז מיט דער האַנט ביי דער ערד, ווי קליין ער האָט אָנגעהויבען זיין קאַריערע). און בין געוואַכסען העכער און העכער. (מיין נייער באַקאַנטער באַווייזט מיר מיט דער האַנט ארויף, צו דער סטעלי, ווי ווייט הויך ער איז געוואַכסען). נישט מיט א מאָל. חאַפּט זיך נישט. נאָר פּאַוואָלינקע. ביסלעכ־ווייז. ביסלעכווייז. פריהער בין איך געווען א „מענטש" ביי יענעם. וואָס זאָג איך א „מענטש"? חא־חא־חא! ביז איך בין דערגאַנגען צו אזא הויכער שטופע — זיין ביי יענעם א „מענטש", — זענען אָפּגעלאָפען גענוג־גענוג וואַסערען! אז איך טהו אמאָל א טראַכט, הערט איהר, וואָס בין איך געווען, אז איך בין געווען א קינד, שטעלען זיך מיר — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — די האָר קאַפּויר! איך קאָן מיך, הערט איהר, גאָר ניט דערמאַנען וועגען דעם. איך ק אָ ן מיך ניט דערמאַנען און ו ו י ל מיך ניט דערמאַנען. איהר מיינט אפשר, ווייל סע שטעהט מיר ניט אָן? אדרבה. איך זאָג אלעמען, ווער איך בין. אז מע פרעגט מיך: פון וואַנען זענט איהר? — שעם איך מיך ניט און זאָג, אז איך בין פון א גרויסער מדינה, פון ס אָ ש מ א ק ע ן. ווייסט איהר, וואו געפינט זיך אָט דאָס ס אָ ש מ א ק ע ן? א שטעדטעל פארהאַן אזעלכעס אין קורלאַנד, ניט ווייט פון מיטאַווע, רופט מען דאָס ס אָ ש מ א ק ע ן. די גאַנצע שטאָדט איז אזוי גרויס, אז איך וואָלט זי ביי היינטיגען טאָג געוואָס געקאָנט אָפּקויפען

מיט אַלע איהרע פּאַטראָכעס. עס קאָן זיין, אַז איצט האָט זיך די שטאָדט איבערגעביטען, אויסגעוואַכסען — וועל איך אייך ניט זאָגען. נאָר אין מיינע יאָהרען האָט גאַנץ סאַשמאַקען — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — פאַרמאָגט מעהר ניט ווי איין מאַראַנץ, וואָס איז געגאַנגען מיד ליד, פון איין ווירטין צו דער אַנדערער, אויף מכבד צו זיין די געסט שבת נאָכ'ן טיש.

„אָט אין דעם סאַשמאַקען בין איך דאָס דערצויגען געוואָרען אויף הילכיגע פּעטש, טרוקענע קלעפּ, אייזערנע סטוסאַקעס, רויטע פונקען אין די אויגען, בלויע צייכענס אויפ'ן לייב און דערצו אַ הונגעריגען מאָגען. קיין זאַך, הערט איהר, געדענק איך ניט אַזוי, ווי הונגער. אַ הונגעריגער בין איך אַרוים אויף גאָט'ס וועלט, און הונגער האָב איך געליטען פון זינט איך בין צו מיין שכל געקומען. הונגער, האַרצקלעהמעניש און מורא'דיגע נורנאָטע... שאַט! זשיוועצע, ווייסט איהר, וואָס הייסט זשיוועצע? עס וואַכסט אויף די בוימער און כלי־זמר באַנוצען עס אויפ'ן אָרט פון קאַניפאָלי. האָב איך געלעבט מיט דעם — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — כמעט אַ גאַנצען זומער. דאָס איז געווען דער זומער, ווען מיין שטיפטאַטע, אַ קורנאָסער שניידער, האָט מיר אויסגעדרעהט אַ האַנט און האָט מיך אַרויסגעטריבען פון מיין מאַמע'ס שטוב, און איך בין אַנטלאָפען פון סאַשמאַקען קיין מיטאַווע. אָט די האַנט, זעהט איהר? — עס דאַרף נאָך זיין אַ סימן היינט אויך".

און מיין נייער באַקאַנטער פאַרקאַטשעט איין אַרבעל און ווייזט מיר אַ ווייכע געזונטע פּוכקע האַנט און דערצעהלט ווייטער:

„— אַרומגעבלאָנקעט זיך אַ הונגעריגער, אַ נאַקעטער, אַ באָרוויסער אין מיטאַווע און אויסגעוואַלגערט זיך אין אַלע מיסטען, האָב איך, דאַנקען גאָט, געקריגען אַ שטעלע. די ערשטע שטעלע. איך בין געוואָרען אַ פּיהרער ביי איין אַלטען חזן. דער חזן איז געווען אַמאָל ערגיץ אַ באַריהמטער חזן. אויף דער עלטער איז ער בלינד געוואָרען אויף ביידע אויגען און געמוזט געהן איבער די הייזער. בין איך דאָס געוואָרען זיין פּיהרער. די שטעלע אליין

וואָלט געווען אפילו נישקשה פון א שטעלע. נאָר איבערטראַגען דעם חזנ׳ס קאַפּריזען האָט מען באַדאַרפט זיין פון אייזען. קיינמאָל, הערט איהר, איז ער נישט געווען צופריעדען. קיינמאָל. כסדר האָט ער נאָר געוואָרטשעט, געקנייפּט מיך, אויסגעריסען מיר שטיקער פלייש. ער האָט גע׳טענה׳ט, אז איך פיהר איהם נית אהין, וואו מע דאַרף. וואוהין, האָט ער געוואָלט, זאָל איך איהם פיהרען — ווייס איך עד היום ניט. א מורא׳דיגער קאַפּריזנער חזן! דערצו האָט ער מיך נאָך ארויפגעפיהרט אויף גוטע זאכען. ער האָט זיך פאר אלעמען באַריהמט, — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — אז מיין טאַטע־מאַמע האָבען זיך גע׳שמד׳ט און מיך האָבען זיי אויך געוואָלט אָפּ׳שמד׳ען, האָט ער מיך קוים מיט צרות, מיט אנגסטען ארויסגעריסען פון גויישע הענט. און איך האָב באַדאַרפט אויסהערען אזעלכע שקרים און ניט צעזעצט ווערען פאר געלעכטער! אדרבה, ער האָט נאָך געפאָדערט פון מיר, אז איך זאָל בעת־מעשה מאכען א קרום פנים.

„קורץ און גוט, איך האָב ארויסגעזעהען, אז איך וועל מיך מיט מיין חזן ניט עלטערען, האָב איך געשלאָגען כפרות מיט מיין „שטעלע״ און בין אוועק פון מיטאַווע קיין ליבאַווע. ארומגעדרעהט זיך א שטיקעל צייט א הונגעריגער אין ליבאַווע, האָב איך מיך דערשלאָגען צו א חאַליאַסטרע אָרעמע עמיגראַנטען. די עמיגראַנטען האָבען זיך געקליבען אָפּפאָהרען מיט׳ן שיף ערגיץ ווייט, אזש קיין בוענאָס־איירעס, האָב איך מיך אָנגעהויבען בעטען ביי זיי, מע זאָל מיך אויך נעמען קיין בוענאָס־איירעס. ווער? וואָס? ס׳איז נישט מעגליך. ס׳איז ניט געווענדט אָן זיי, ס׳איז געווענדט אָן קאָמיטעט. ווי אזוי דער קאָמיטעט וועט זאָגען. בין איך אוועק אין קאָמיטעט, געוויינט, גע׳חלש׳ט, קוים איינגעבעטען זיך, מע זאָל מיך נעמען קיין בוענאָס־איירעס.

„פרעגט מיך בחרם, וואָס בוענאָס־איירעס? ווער בוענאָס־איירעס? אלע פאָהרען, פאָהר איך אויך. ערשט אז מיר זענען נעקומען קיין בוענאָס־איירעס, ווער איך געוואָהר, אז פאָהרען

פאַהרען מיר, איינגענטליך, ווייטער, און אז בוענאָס־איירעס איז ניט מעהר ווי אַ פונקט, פון וואנען מע וועט אונז צעשיקען אין פארשיידענע ערטער. און כּך הוה. מיר זענען נאָר געקומען קיין בוענאָס־איירעס, אזוי האָט מען אונז איבערגעשריבען און צעשיקט אין אזעלכע מקומות, וואו אָדם הראשון איז ניט געווען, הערט איהר, אפילו אין חלום, און מע האָט אונז אוועקגעשטעלט צו דער ארבייט. ווילט איהר דאָך מסתּמא וויסען, וואָסער ארבייט? פרעגט שוין בעסער ניט. אונזערע אָבות־אבותינו אין מצרים האָבען געווים ניט געטהאָן דאָס, וואָס מיר האָבען געטהאָן. און די צרות, וואָס זיי זענען אויסגעשטאַנען, ווי מע דערצעהלט זיך אָן אין דער הגדה, איז אפילו ניט קיין צעהנט־חלק, הערט איהר, פון דעם, וואָס מיר זענען אויסגעשטאַנען. אונזערע זיידעס האָבען, זאָגט מען, גע־קנאָטען לעהם, געמאַכט ציגעל און געבויט פּיתום מיט רעמסס. אַ טייערע מציאה! וואָלטען זיי זיך פּרובען, אזוי ווי מיר, באַ־ארבייטען מיט די ווילדע הענט ברייטע וויסטע סטעפּעס, מיט שטעכעלקעס באוואַכּסען, האָבען צו טהון מיט מורא׳דיגע גרויסע אָכּסען, וואָס מיט איין ריהר קאָנען זיי דורס זיין אַ מענטשען, מיט ווילדע פערד, וואָס מע דארף זיך נאָך זיי יאָגען מיט איין ארקאַן הונדערט מייל, ביז מע כאַפּט זיי, פארזוכען חאָטש איין מאָל מאָס־קיטעס ביינאַכט, וואָס רייסען־אויס שטיקער פלייש, אלטע סוחארעס, וואָס האָבען אַ טעם פון שטיינער, לעבעדיגע ווערעם אין פאר־שימעלטען וואסער... איך האָב איינמאָל — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — אַ קוק געטהאָן אין טייך אריין און דערזעהען מיין פּנים, האָב איך מיך דערשראָקען פאר זיך אליין. די גאַנצע הויט אָפּגעשיילט. די אויגען געשוואָלען. די הענט ווי פּאַמפּעשקעס. די פיס צעבלוטיגט. פון אויבען ביז אראָפּ באוואַכּסען.

„— דאָס ביזט דו? מאָטעק פון סאָשמאַקען?! — אָט אזוי האָב איך אַ זאָג געטהאָן צו זיך אליין און האָב מיך צעלאַכט. און טאַקי דעם זעלבען טאָג האָב איך אַ שפּיי געטהאָן אויף די גרויסע אָכּסען מיט די ווילדע פערד מיט די וויסטע סטעפּעס מיט דעם

ווערעמיגען וואסער, און מיינער איז אוועק צו־פוס צוריק קיין בוענאָס־איירעס.

„נאָר מיר שיינט, אז אויף דער סטאנציע, וואָס מיר שטעהען איצט, דארף זיין א גרויסער בופעט. טהוט נאָר א קוק אין ביכעל. געפינט איהר נים, אז ס'איז שוין טאקי צייט עפּים נעמען אין מויל אריין? אנב וועלען מיר האָבען כח צו דערצעהלען ווייטער".

איבערגעביסען, ווי עס געהער צו זיין, און פארטרונקען מיט ביער, האָבען מיר וויעדער א מאָל פאררויכערט צו ציגארען — גוטע, שמעקענדיגע, אמת'ע האוואנער ציגארען פון בוענאָס־איירעס — און האָבען זיך אוועקגעזעצט צוריק אין וואגאָן אויף אונזערע ערטער, און מיין נייער באקאנטער פון בוענאָס־איירעס האָט גענומען דער־צעהלען זיין געשיכטע ווייטער:

„— בוענאָס־איירעס איז איין ערטעל, הערט איהר, וואָס זינט גאָט האָט באשאפען די וועלט... שאט! אין אמעריקע זענט איהר ווען געוועזען? אין דער שטאָדט ניו־יאָרק? קיינמאָל נים? און אין לאָנדאָן? ניין? אין מאדריד? קאָנסטאנטינאָפּאָל? פּאריז? אויך נים? נו, קאָן איך אייך נים אויסמאָהלען, וואָס איז אזעלכעס בוענאָס־איירעס. איך קאָן אייך נאָר זאָגען, אז ס'איז א תהום. א גיהנם. א גיהנם מיט א גן־עדן. דאָס הייסט, פאר וועמען ס'איז א גיהנם, פאר וועמען א גן־עדן. מע דארף נאָר ניט זיין קיין פּעפער און האָבען דעם רעכטען מאָמענט, קאָן מען מאכען א פאר־מעגען. דאָרטען וואלגערט זיך — איהר וועט מיר גלויבען, צי נים? — גאָלד אין די גאסען. איהר געהט, איהר טרעט איבער גאָלד. בויגט אייך אָן, ציהט־אויס די האנט און נעמט וויפיעל איהר ווילט. נאָר היטען זאָלט איהר אייך, מע זאָל אייך ניט צעטרעטען מיט די פיס. דער עיקר — נים אָפּשטעלען זיך. נים פארטראכטען זיך. נים קלערען: וועלכעס פּאסט פאר מיר און וועלכעס נים? אלסדינג דארף פּאסען. זיין א משרת אין א רעסטאָראן — איז גום. א יונג אין א קלייט — איז גוט. וואשען פלעשלעך אין שענקעל — איז גום. העלפען אונטערשטופּען א וועגעלע — איז גום. ארום־

לויפען איבער דער גאַס און אויסשרייען די נייעס פון די צייטונגען — איז גוט. וואשען הינט — איז גוט. האָדעווען קעץ — איז גוט. חאַפּען מייז — איז גוט, און שינדען פון זיי די פעלכלעך — איז אויך גוט. מיט איינעם וואָרט — אלסדינג איז גוט, און אלסדינג האָב איך אויסגעפּרובט, און אומעטום האָב איך ארויסגעזעהען, הערט איהר, איין זאַך: אז ארבייטען אויף יענעם טויג אויף כפּרות. טויזענט מאָל גלייכער, אז יענער זאָל ארבייטען אויף מיר. וואָס זאָל מען טהון, אז גאָט האָט איינמאָל אזוי באַשאַפען די וועלט, אז דער דאַרף שוויצען און קאָכען דאָס ביער, און איך דאַרף עס טרינקען. יענער דאַרף שוויצען און דרעהען ציגארען, און איך דאַרף זיי רויכערען. דער מאַשיניסט פון דער באַהן לאָז פיהרען דעם לאָקאָמאָטיוו, דער קאָטשעגאר לאָז טראָגען קויהלען, דער ארבייטער לאָז שמירען די רעדער, און איך מיט אייך וועלען זיך, הערט איהר, זיצען אָט דאָ אין וואַגאָן און דערצעהלען געשיכטען. געפעלט זיי ניט? לאָזען זיי געהן איבערמאַכען די וועלט".

איך קוק אויף מיין פּאַרשוין און טראַכט מיר: וואָס קאָן ער זיין, אָט דער נפש? איין אויפגעקומענער גביר? א געוועזענער שניידער אין אמעריקע און איצט האָט ער א מאַגאַזין פון פּאַרטיגע קליידער? צי אפשר טאַקי א פאַבריקאַנט? אָדער א בעל־הבית פון הייזער? אָדער אזוי א מענטש א קאַפּיטאַליסט, וואָס לעבט פון פּראָצענט? נאָר לאָמיר איהם לאָזען ווייטער. ער אליין דערצעהלט דאָס בעסער:

„— ס'איז, הערט איהר, א קלוגע וועלט און א זיסע וועלט און א גוטע וועלט, און ס'איז א חיות, וואָס מע לעבט אויף דער וועלט! מע דאַרף נאָר זעהען, מע זאָל זיך ניט לאָזען שפּייען אין דער קאַשע. איך האָב מיך געוואָרפען, הערט איהר, אויף אלע זייטען. איבערגעדריענט, ווי עס רעדט זיך, אלע עבודה־זרהס. קיין ארבייט איז ניט געוועזען צו שווער פאַר מיר. קיין פּרנסה איז מיר ניט געוועזען מיאוס. און אויב איהר ווילט וויסען, איז קיין מיאוס'ע פּרנסה גאָר אויף דער וועלט נישטאָ. אלע פּרנסות זענען שען. אבי

איהר האנדעלט אָרענטליך און אַבי דאָס וואָרט איז א וואָרט. איך ווייס עס פון זיך אליין. איך וועל מיך, הערט איהר, ניט געהן באַריהמען פאַר אייך, אַז איך בין דער לעמבּערגער רב. נאָר איהר מעגט מיר גלויבּען אויף נאמנות, אַז קיין גנב בין איך ניט. קיין גזלן בין איך אודאי ניט. און קיין שווינדלער אויך ניט. לאָמיך האָבּען אזא יאָהר, הערט איהר, וואָס פאַר איין אָרענטליכער סוחר איך בין. איך האַנדעל אָנשטענדיג. איך נאר קיינעם נישט אָפּ. איך פאַרקויף דאָס, וואָס איך האָבּ. קיין קאַץ אין זאַק איז ביי מיר נישטאָ. קורץ, איהר ווילט ווייסען, וואָס איך בין? איך בין נישט מעהר ווי א ליפעראַנט, אָדער, ווי ביי אייך ווערט עס אָנגערופען, א „פּאָדראַטשיק". איך שטעל־צו דער וועלט סחורה. די סחורה, וואָס אַלע ווייסען, נאָר קיינער רעדט נישט פון דעם... פאַר וואָס? ווייל די וועלט איז שוין צו א קלוגע וועלט, און מענ־טשען זענען שוין צו גייציג. זיי האָבּען פיינט, אַז מע זאָגט זיי אויף שוואַרץ, אַז ס'איז שוואַרץ, און אויף ווייס, אַז ס'איז ווייס. זיי האָבּען בּעסער ליעבּ, פאַרקעהרט, אַז מע זאָגט זיי אויף שוואַרץ, אַז ס'איז ווייס, און אויף ווייס, אַז ס'איז שוואַרץ... נו, וואָס וועט איהר טהון מיט זיי?"...

איך קוק אויף מיין פאַרשוין פון בּוענאָס־איירעס און טראַכט מיר: „רבּונו של עולם! וואָס איז אַזעלכעס אָט דער נפש? וואָס פאַר א מין אַרטיקעל שטעלט ער צו, אָט דער „פּאָדראַטשיק"? און וואָס רעדט ער דאָס עפּיס אַזעלכע מאָדנע דבורים: „שוואַרץ — ווייס, ווייס — שוואַרץ?"... איבּערשלאָגען איהם אינמיטען און א פרעג טהון איהם: „פּעטער, מ'ט וואָס האַנדעלט איהר?" — ווילט זיך מיר ניט. איך לאָז איהם בּעסער רעדען ווייטער.

„— קורץ, וואו זשע האַלטען מיר? ביי מיין איצטיגען געשעפט אין בּוענאָס־איירעס. מיין געשעפט אַליין איז, אייגענטליך, ניט אין בּוענאָס־איירעס. מיין געשעפט איז, אויבּ איהר ווילט ווייסען, אומעטום, אויף דער גאַנצער וועלט: אין פאַריז, אין לאָנדאָן, אין בּודאַפּעשט, אין בּאָסטאָן, און די הויפּט־קאַנטאָר, דאָס

ביוראָ, איז אין בוענאָס־איירעס. איין עבירה, וואָס מיר זענען איצט ניט אין בוענאָס־איירעס. איך וואָלט אייך אריינפיהרען צו מיר אין ביוראָ, אייך ווייזען א קאָנטאָר, מיט „מענטשען". ביי מיר „מענטשען" לעבען זיך אָפּ — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — ווי די רוטשילדס. אכט שעה אין טאָג — מעהר ארבייט מען ניט ביי מיר א מינוט אפילו. ביי מיר איז א „מענטש" פאררעכענט פאר א מענטשען. ווייסט איהר, פאר וואָס? ווייל איך בין אליין אמאָל געווען א „מענטש". טאקי ביי מיינע איצטיגע שותפים. מיר זענען איצט דריי שותפים. פריהער זענען זיי געווען נאָר צוויי שותפים, און איך בין געווען ביי זיי א „מענטש". די רעכטע האנט בין איך ביי זיי געווען. דאָס גאנצע געשעפט, קאָן מען זאָגען, איז געווען אויף מיר. ביי'ם קויפען סחורה, ביי'ם פארקויפען סחורה, ביי'ם אָפּשאַצען סחורה, ביי'ם סאָרטירען די סחורה — אומעטום איך... ביי מיר איז איין אויג — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — אז איך טהו נאָר א קוק אויף א שטיקעל סחורה, וועל איך אייך באלד זאָגען, וויפיעל ס'האָט די ווערטה און וואוהין עס קאָן געהן... נאָר דאָס אליין איז נאָך נישט אינגאנצען. ביי אונזער געשעפט איז איין אויג אליין ווינציג. מע דארף נאָך האָבען, הערט איהר, א נאָז אויך, א חוש הריח... פאר א מייל דארף מען קאָנען אָנשמעקען, וואו עפּיס ליגט. מע דארף פיהלען, וואו מע קאָן מאַכען א גוט געשעפט, און וואו מע קאָן ברעכען רוק און לענד, און נאָך אריינקריכען אין א בלאָטע, הערט איהר, ביז אריבער די אויהערען, מע זאָל נאָכדעם האָבען צו זינגען און צו זאָגען... צו־פיעל „שטיגוטערעס", הערט איהר, פארהאַן אויף דער וועלט. צו־פיעל אויגען קוקען אויף אונזער געשעפט — און אונזער געשעפט האָט דוקא מורא פאר א גוט אויג, חא־חא... איין טריט, אז איהר מאַכט א פאַלשען, וועט איהר אייך ניט אָפּוואַשען מיט קיין צעהן וואַסערען... באלד עפּיס, ווערט א גוואַלד, א געפּילדער, א שמירערייי אין די גאַזעטען. און די גאַזעטען דארפען דאָך מעהר ניט. די גאַזעטען זענען זיך מחיה, אבי זיי האָבען פון וואָס צו קלינגען.

צעלעגען זיי די זאַך אויף זיעבעצן און זיעבעציג טעלערלעך, בלאָזען־אויף אַ פייער מיט סכנת־נפשות און הויבען־אויף די גאַנצע פּאָליציע... חאָטש אפילו — איך דאַרף אייך זאָגען בסוד — די פּאָליציע פון דער גאַנצער וועלט איז, חאַ־חאַ, ביי אונז אין קעשענע... איך זאָל אייך אָנרופען נאָר די סומע, וואָס אונז קאָסט־אָפּ אַ יאָהר פּאָליציע אליין, וועט איהר זיך דערשרעקען... ביי אונז — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — איז אַ נתינה פון צעהן טויזענט, פופצעהן טויזענט, צוואַנציג טויזענט — פו!"

מיט די ווערטער מחוט מיין פאַרשוין אַ מאַך מיט דער האַנט, ווי אַ מענטש, וואָס וואַרפט זיך מיט טויזענטער. בעת מעשה טהוט אַ בלישטש דער בריליאַנטענער רינג אויף דער שיין, און דער מענטש פון בוענאָס־איירעס, וואָס וואַרפט מיט טויזענטער, שטעלט זיך אָפּ אַ ווײַלע, קוקט, וואָס פאַר אַ רושם עס האָבען געמאַכט אויף מיר די טויזענטער, און פאָהרט ווייטער:

„— און אַז מע דאַרף אמאָל געבען מעהר, מיינט איהר, איז עפּיס אַ תירוץ? דערויף זענען מיר שוין דוקא באַגלויבט. איך מיין, טאַקי מ'ר, אַלע דריי שותפים. וויפיעל טויזענטער מיר זאָלען ניט אָנווייזען אויף פּאָליציע, גלויבט מען זיך אויף נאמנות... אַלע הוצאות פיהרען זיך ביי אונז אויף נאמנות. מיר גלויבען זיך איינס דאָס אַנדערע אויפ'ן וואָרט. איינער פונ'ם אַנדערען וועט ניט פאַרלייקענען, הערט איהר, אויף אָט אַזוי פיעל... און, אדרבה, לאָז איינער פּרובען יאָ פאַרלייקענען, — וועט ער האָבען אַ וויסטען סוף... מיר קענען זיך, הערט איהר, גוט איינס דאָס אַנדערע, און מיר ווייסען דעם פּלאַץ, און מיר זענען קלאָר די גאַנצע וועלט. יעדער פון אונז האָט זיך זיינע אַגענטען מיט זיינע שפּיאָנען... וואָס דען מיינט איהר? געשעפט, וואָס פיהרט זיך אויף נאמנות, קאָן אַנדערש ניט געהן... געפינט איהר ניט, אַז ס'וואָלט זיין בעסער ווי רעכט, מיר זאָלען דאָ אויף דער סטאַנציע געבען אַ שפּרונג־אַראָפּ און טהון אַ שווענק־דורך דעם האַלז?"

אזוי מאַכט צו מיר מיין פאַרשווין און נעמט מיך פאַר א האַנט און פאַרקוקט מיר אין די אויגען אריין.

זעלבסטפאַרשטענדליך, אַז איך האָב גאָרנישט דאַנגען, און מיר געבען א שפּרונג־אַראָפּ אויף דער סטאַנציע און טהוען א שווענק־לורך דעם האַלז. איינס נאָכ'ס אַנדערע קנאַקען די פלעשלעך ליר־מאָנאַד, און מיין חברה־מאַן טרינקט מיט אַזאַ מין אַפּעטיט, אַז מע מעג איהם מקנא זיין. מיר אָבער גריבעלט די גאַנצע צייט אין מח איין געדאַנק: מיט וואָס פאַר א מין אַרטיקעל האַנדעלט ער, אָט דער מענטש פון בוענאָס־איירעס? וואָס וואַרפט ער זיך אַזוי מיט פּויזענטער? און ווי אַזוי איז דאָס די פּאָליציע פון דער גאַנצער וועלט ביי איהם אין קעשענע? און צו וואָס דאַרפען זיי אַגענטען און שפּיאָנען?... האַנדעלט ער ניט מיט קאָנטראַבאַנד?... מיט פאַלשע בריליאַנטען?... מיט גנב'ישע סחורות? ... אָדער ער איז גלאַט אַזוי א פּראַלער, א קנאַקער, א באַריהמער, פון די פיינע בריות, וואָס אַלסדינג וואַכסט ביי זיי אונטער דער צונג משונה אומגעלומפּערט, אין דער לענג און אין דער ברייט?... צו אתּנז, קאָמי־וואָיאַזשערען, אַז עס חאַפּט זיך אריין אַזאַ מין קונצענמאַכער, א בעל־מגזם, האָבען מיר פאַר איהם אונזער אייגענעם נאָמען: „אַ נ ג ר אָ ס י ס ט". דאָס הייסט, א מענטש, וואָס אַלסדינג איז ביי איהם „אַנגראָ"... בלשון אשכנז הייסט דאָס פּשוט: א איך א שקרן, וואָס האָקט א טשייניק... מיר פאַררויכערען ווידער צו ציגאַרען, פאַרנעמען אונזערע ערטער, און דער מענטש פון בוענאָס־איירעס האַקט ווייטער:

„— וואו זשע האַלטען מיר, אַפּנים? ביי מיינע שותּפים. דאָס הייסט, ביי מיינע א י צ ט י ג ע שותּפים. פריהער זענען זיי געווען מיינע בעלי־בתּים, און איך בין געווען, ווי איך האָב אייך שוין געזאָגט, זייער מענטש. איך וועל אייך ניט אויסטראַכטען קיין בלבול, אַז זיי זענען געווען שלעכטע בעלי־בתּים. ווי האָבען זיי געקאָנט זיין צו מיר שלעכט, אַז איך בין זיי געווען געטריי, ווי א הונט? זייערער א סענט איז ביי מיר געווען, הערט איהר, טייער,

אזוי ווי מיין איינענער. און שונאים האָב איך מיר געקויפט צוליעב זיי, בלוטיגע שונאים! ס'איז געווען צייטען — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — וואָס מע האָט מיך איבער מיין געטריישאַפט געוואָלט סמ'ען. טאַקי פשוט סמ'ען. איך מעג מיך באַריהמען, הערט איהר, אַז איך האָב זיי געדיענט עהרליך, וואָס עהרליכער קאָן שוין גאָר ניט זיין. אמת, איך האָב אָן זיך אויך ניט פאַרגעסען... אַ מענטש טאָר קיינמאָל ניט פאַרגעסען אָן זיך. אַ מענטש דאַרף געדענקען, אַז ער איז ניט מעהר ווי אַ מענטש. היינט לעבט ער, און מאָרגען?... חאַ־חאַ! אייביג זיין ביי יענעם איז ניט קיין פלאַן. וואָס בין איך — אָהן הענט? אָהן פיס? צי אָהן אַ צונג? ובפרט, איך האָב געוואוסט, אַז אָהן מיר קאָנען זיי זיך ניט באַגעהן אַ טאָג אפילו. זיי קאָנען ניט און טאָרען ניט... ווייל ס'איז דאָ סודות, הערט א־הר, סודות מיט סודות... ווי דער שמייגער איז אין אַ געשעפט... בין איך מיך מיישב איינמאָל, הערט איהר, אין אַ שענעם טאָג, און קום־אריין צו מיינע בעלי־בתים און רוף מיך אָן צו זיי: „אדיעו, מיינע הערר'ען!" קוקען זיי מיך אָן: „וואָס הייסט אדיעו?" „אדיעו, זאָג איך, הייסט: זייט געזונט". זאָגען זיי: „וואָס איז די מעשה?" זאָג איך: „ביז וואנעט איז דער שיעור?"... ווארפען זיי זיך איבער איינס מיט דאָס אנדערע מיט די אויגען און טהוען מיך אַ פרעג: „וויפיעל פאַרמאָג איך קאַפּיטאַל?" זאָג איך צו זיי: „וויפיעל איך זאָל ניט פאַרמאָגען, זאָג איך, וועט מיר זיין אויף דער ערשטער צייט גענוג, זאָג איך, און טאָמער, זאָג איך, וועט זיין קארג, איז גאָט, זאָג איך, אַ פאָטער און בוענאָס־איירעס אַ שטאָדט"... אודאי האָבען זיי מיך פאַרשטאַנען. פאַר וואָס זאָלען זיי מיך ניט פאַרשטעהן — דער מח איז זיי אויסגעדאַרט געוואָרען? און אָט אזוי אַ זענען מיר פון דעמאָלט אָן געוואָרען שותפים. דריי שותפים, דריי בעלי־בתים, גלייך אויף גלייך. ביי אונז איז ניטאָ — דעם מעהר, יענעם ווינציגער. וואָס גאָט גיט... קריעגען קריעגט מען זיך אויך ניט. צו וואָס זאָל מען זיך קריעגען, אַז פאַרדיענען פאַרדיענט מען, דאַנ־

סען גאָט, גאַנץ שען און דאָס געשעפט וואַכסט... די וועלט ווערט גרעסער און די סחורה ווערט אַלע מאָל טייערער... איטליכער פון אונז נעמט זיך אַרויס פון שותּפות וויפיעל ער דאַרף אויף דער הוצאה. מיר זענען אַלע גרויסע בעלי־הוצאות. ביי מיר אַליין, אָהן אַ ווייב און אָהן קינדער, נעהט אַוועק — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — דריי מאָל אַזוי פיעל, ווי ביי איין אַנדערען מיט אַ ווייב און מיט קינדער. וואָס מיך קאָסט־אָפּ אַ יאָהר צדקה אַליין, וואָלט זיך דאָס איין אַנדערער געוואונשען פאַרדיענען. ס'איז נישטאָ, הערט איהר, איין זאַך, וואָס זאָל מיך נישט קאָסטען קיין געלט. אַ שוהל, אַ שפּיטאָל, איין עמיגראַנטען־קאַסע, אַ קאָנצערט — בוענאָס־איירעס איז, קיין עין־הרע, אַ שטאָדט! און וואו זענען עפּיס אַנדערע שטעדט? ארץ־ישראל — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — קאָסט מיך שוין אויך געלט. ערשט ניט לאַנג קומט מיר אָן אַ בריעף פון אַ ישיבה פון ירושלים. אַ שענער בריעף, מיט אַ מגן־דוד, מיט אַ שטעמפּעל און מיט חתימות פון רבנים. דער בריעף איז געשריבען גלייך צו מיר, מיט אַ שענעם טיטול: „הרבני הגביר המפורסם רב מרדכי”... ע־ע־ע! — טראַכט איך מיר. — וויבאַלד זיי זענען אַזעלכע פיינע מענטשען און רופען מיך אָן ביי'ם נאָמען, קאָן מען קיין חזיר ניט זיין און מע דאַרף זיי שיקען אַ הונדערטער... דאָס האָט איהר אייך זייטיגע נדבות. היינט וואו איז ערגיץ מיין געבורט־שטאָדט? סאָשמאַקען? סאָשמאַקען נעמט־צו ביי מיר — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט? — אַלע יאָהר אָט אַזאַ היטעל מיט געלט! אַלע מאָל, אַלע מאָל קומט מיר אָן פון סאָשמאַקען איין אַנדער בריוועל. דאָס איז אַזאַ צרה, דאָס איז אַזאַ שלאַק... פון מעות־חטים שמועסט מען ניט. אַלע פּסח אַ הונדערטער. דאָס איז שוין אַ „זאַקאָן”... אָט פאָהר איך איצט קיין סאָשמאַקען, ווייס איך פריהער, אַז איך וועל ניט אָפּקומען מיט קיין טויזענטער. וואָס זאָג איך, אַ טויזענטער? הלואי איך זאָל פּטר'ען מיט צוויי. אַניט, וועלען זיין אַלע דריי. אַ קליינינקייט, אַ מענטש איז ניט געווען אַזאַ צייט אין דער היים — פון קינדוויין

אָן, חאַ־חאַ! סאָשמאַקען איז דאָך מײַן הײם! איך װײס פריהער, אַז די גאַנצע שטאָדט װעט קאָכען. מע װעט זיך צונױפלױפען. אַ גדולה: „מאָטעק איז געקומען, אונזער מאָטעק פון בוענאָס־אײַרעס!"... אַ יום־טוב! גלױבט מיר, מע קוקט שױן דאָרט אױס אױף מיר, װי אױף משיח'ן. נעבאַך גרױסע אָרעמעלײַט. פון יעדער סטאַנציע גיב איך זײ צו װיסען, אַז איך פאָהר. איך קלאַפּ זײ אַלע טאָג אַ דעפּעש: „פּריעזשאַיו. מאָטעק". איך אַלײן — איהר װעט מיר גלױבען, צי ניט? — װאָלט שױן אױך װעלען װאָס גיכער קומען צו פאָהרען קײן סאָשמאַקען. אַ קוק טהון אױף סאָש־מאַקען, אַ קוש טהון די ערד פון סאָשמאַקען, דעם שטױב פון סאָש־מאַקען. אַ כפּרה, הערט איהר, בוענאָס־אײַרעס! אַ כפּרה ניו־יאָרק! אַ כפּרה לאָנדאָן! אַ כפּרה פּאַריז! חאַ־חאַ! סאָשמאַקען איז דאָך מײַן הײם!"...

דאָס פּנים פון מײַן פּאַרשױן האָט זיך בײַ די װערטער װי איבערגעביטען. גאָר אײן אַנדער פּנים. עפּיס איז דאָס װי יונגער געװאָרען. יונגער און שענער. און די קלײנע בױמעהלדיגע אױגעלעך האָבען באַקומען גאָר אײן אַנדער פײַערעל מיט אַ נײַעם גלאַנץ פון פרײד און פון גדלות און פון ליעבשאַפט. פון אמת'ע, נישט גע־מאַכטע ליעבשאַפט... אײן עבירה אײן זאַך: װאָס איך װײס נאָך אַלץ ניט אַקוראַט, מיט װאָס ער האַנדעלט... ער לאָזט מיך אָבער לאַנג ניט טראַכטען און שנײַדט װײַטער:

„— איהר מײנט, װאָס, אײגענטליך, פאָהר איך קײן סאָש־מאַקען? אַ ביסעל בענק איך טאַקי נאָך דער שטאָדט, און אַ ביסעל אױף קבר־אָבות. איך האָב דאָך עפּיס אױפ'ן הײליגען אָרט אַ פאָטער און אַ מוטער, און ברידער און שװעסטער — אַ גאַנצע משפּחה. און אגב װילט זיך מיר טאַקי חתונה האָבען אױך. ביז װאַנעט איז דער שיעור צו זיצען אַ בחור? און חתונה האָבען װיל איך דוקא פון סאָשמאַקען. פון מײַן שטאָדט. פון מײַן גראַד. פון מײַן משפּחה. איך האָב מיך שױן װעגען דעם איבערגעשריבען מיט מײַנע פרײַנט פון סאָשמאַקען, זײ זאָלען מיר נאָכזעהן עפּיס רעכטס...

שרייבען זיי, איך זאָל נאָר קומען צו פאָהרען בשלום, וועט שוין במילא זיין רעכט... אָט אזא משוגע׳נער בין איך... מע האָט מיר שוין פאָרגעלעגט אין בוענאָס־איירעס — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט ? — די גרעסטע שענהייטען פון דער וועלט. איך וואָלט געקאָנט, הערט איהר, אויספיהרען אזעלכעס, וואָס דער טערקישער סולטאַן אפילו פארמאָגט דאָס נישט... נאָר איך האָב מיר געזאָגט איין מאָל פאר אלע מאָל : ניין ! חתונה האָבען פאָהר איך קיין סאַשמאַקען. איך וויל איין אָנשטענדיג קינד. א אידישע טאָכטער. זי מעג זיין ווי אָרעם, וועל איך דערויף ניט קוקען. איך וויל זי אָפּ־גילטען. די עלטערען איהרע אָפּשיטען מיט גאָלד. די גאַנצע משפּחה גליקליך מאַכען. און זי אליין וועל איך ברענגען צו מיר קיין בוענאָס־איירעס. איך וועל איהר אויספּוצען, הערט איהר, א פּאלאַץ, ווי פאר א פּרינצעסין. קיין שפּרענקעלע וועל איך אויף איהר ניט לאָזען פאלען. גליקליך וועט זי זיך אָפּלעבען ביי מיר — איהר וועט מיר גלויבען, צי ניט ? — ווי קיין פרוי אין דער גאַנצער וועלט ! זי וועט ניט וויסען ביי מיר פון קיין זאַך, אויסער איהר ווירטשאַפט, מיט איהר מאַן און מיט איהרע קינדער. די קינדער וועל איך לאָזען שטודיערען. דעם אויף דאָקטאָר, דעם אויף אינ־זשיניער, דעם אויף יוריסט. די טעכטער וועל איך אָפּשיקען אין א אידישען געשלאָסענעם פּאַנסיאָן. ווייסט איהר, וואוהין ? — קיין פראַנקפורט...״

ביי די ווערטער קומט־אָן דער קאָנדוקטאָר אָפּנעמען די בילעטען. תּמיד (איך האָב שוין באַמערקט וויפיעל מאָל) טראָגט אָן דער רוח דעם קאָנדוקטאָר פּונקט דעמאָלט, ווען מע דאַרף איהם ניט ! אין וואַגאָן ווערט א טומעל, א מהומה. אלע חאַפּען די פּעקלעך, און איך אויך בתוכם. איך מוז אויסשטייגען פון וואַגאָן, זיך איבערזעצען אויף איין אנדער וועג. דער מענטש פון בוענאָס־איירעס העלפט מיר צונויפבינדען מיין באַגאַזש, און מיר פיהרען דערווייל צווישען זיך א געשפּרעך, וועלכעס איך געב דאָ איבער פּינקטליך, וואָרט אין וואָרט :

דער מענטש פון בוענאָס־איירעס: או־וואַ, אַ שאָד, וואָס איהר פאָהרט ניט ווייטער. נים זיין מיט וועמען צו רעדען.

איך: וואָס זאָל מען טהון? פרנסה איז פרנסה.

דער מענטש פון בוענאָס־איירעס: גוט געזאָגט. פרנסה איז פרנסה. איך האָב מורא, איך וועל מוזען צוצאָהלען און אריבערפעקלען זיך אין צווייטע קלאַס. איך קאָן, דאנקען גאָט, אויספיהרען ערשטע קלאַס אויך. ביי מיר, אז איך פאָהר אין באהן...

איך: האָט קיין פאראיבעל ניט, וואָס איך שלאָג אייך איבער. מיר האָבען איינגאנצען נאָך אַ האַלבע מינוט צייט. איך האָב אייך געוואָלט עפּים פרעגען.

דער מענטש פון בוענאָס־איירעס: צום ביישפּיעל?

איך: צום ביישפּיעל, איך האָב אייך געוואָלט פרעגען... אָ, מע פייפט שוין!... וואָס איז, אייגענטליך, אייער געשעפט? מיט וואָס האנדעלט איהר?

דער מענטש פון בוענאָס־איירעס: מיט וואָס איך האנדעל? חאַ־חאַ! נישט מיט אתרוגים, מיין פריינט, האנדעל איך, נישט מיט אתרוגים!...

איך בין שוין מיט מיין באגאזש איינגאנצען אויף יענער זייט וואגאָן, און נאָך שטעהט מיר פאר די אויגען דער מענטש פון בוענאָס־איירעס מיט זיין גלאַטען צופריעדענעם פרצוף, מיט דער שמעקענדיגער ציגאַר אין די צייהן, און נאָך קלינגט מיר אין די אויהערען זיין „חאַ־חאַ":

— נישט מיט אתרוגים, מיין פריינט, האנדעל איך, נישט מיט אתרוגים!...

ענדע געשיכטע נומער פינף.

געשיכטע נומער זעכס

קבר אָבות

געשריבען אין יאָהר 1909.

געשיכטע נומער זעכס

קבר אָבות

— איהר פאָהרט אויף׳ן „יריד“, און מיר פאָהרען פונ׳ם „יריד“. איך האָב זיך שוין אויסגעוויינט, און איהר פאָהרט ערשט וויינען — דאַרף מען אייך מאַכען איין אָרט. טהוט זיך, זייט מוחל, אַ רוק אַ ביסעל נעהענטער, אהער, ס׳איז אייך ניט גוט צו זיצען.

— אָט!

אַזוי שמועסען זיך דורך אין וואַגאָן צוויי פאַרשוינען הינטער מיינע פּלייצעס. דאָס הייסט, איינער רעדט און דער אַנדערער באָמקעט איהם צו פון צייט צו צייט מיט האַלבע ווערטער.

— זאַלבאַנאַנד פאָהרען מיר דאָס. איך און מיין אַלטינקע. אָט דאָס איז זי, וואָס ליגט אויף דער ערד. זי איז איינגעשלאָפען. אָנגעוויינט זיך נעבאַך פאַר אַלע אידען. גאָרניט געוואָלט אָפּ־טרעטען פון הייליגען אָרט. צוגעפאַלען צום קבר און — ניט אָפּ־צורייסען! טענה איך מיט איהר: „אָבער זאָל זיין געגוג, זאָג איך, דו וועסט זי מיט דיינע טרערען, זאָג איך, לעבעדיג ניט מאַכען!“ הערט די וואַנט? און וואָס איז דער חידוש? אַזאַ בראָך! אַ בת־יחיד׳קע. איין אויג אין קאָפּ. און אַ געראָטענע

דערצו. שען ווי גאָלד. און קלוג. געענדיגט פּראָגימנאַזיע... צוויי יאָהר אז זי איז געשטאָרבען. מיינט איהר אפשר, פון טשאַכאָטקע? געזונט און שטארק! אליין, אליין זיך גענומען דאָס לעבען.

— טאקי?!

פון דעם שמועס פארשטעה איך שוין, וועגען וואָס פאר א „יריד" עס רעדט זיך דאָ. איך דערמאָן מיך, אז מיר האָבען ראש־חודש אלול. דאָס איז דער טרויעריגער, נאָר ליעבער חודש אלול. אידען פאָהרען פון איין שטאָדט אין דער אנדערער צו די לאנג־גע־שטאָרבענע טאטע־מאמע, שוועסטער און ברידער, קינדער און קרובים אויף קבר־אָבות. פארוואָגעלטע מאמעס, פאר'יתומ'טע טעכטער, עלענדע שוועסטער און גלאָט אָרעמע ווייבער פאלען־צו צו די ליעבע טייערע קברים א ביסעל אויסוויינען זיך, אויסגיסען דאָס ביטערע הארץ, פארגרינגערען די פאר'חושכ'טע פארשמאכטע נשמה.

א מאָדנע זאך! איך בין, מיט גאָט'ס הילף, א רייזענדער, דאכט מיר, נישט דאָס ערשטע יאָהר, אין קאָן זאָגען, אז ס'איז שוין לאנג ניט געוועזן ביי אונז אזא גערעט אויף קבר־אָבות, ווי היינטיגען ראש־חודש אלול... די באהן, ברוך השם, לייזט געלט. די וואגאָנעס זענען געפּאקט. עס פאָהרען אידען מיט פארחמארעטע פּנימ'ער. עס פאָהרען ווייבער מיט רויטע אונטערגעשוואָלענע אויגען און מיט גלאנצענדיגע נעזער. ווער עס פאָהרט אויפ'ן „יריד" און ווער עס פאָהרט פונ'ם „יריד"... אין דרויסען שמעקט מיט ראש־חודש אלול. אויפ'ן הארצען איז ראש־חודש־אלול'דיג, און עס בענקט זיך, בענקט זיך אהיים... ניט ווילענדיג הער איך מיך איין אין דעם שמועס פון די צוויי, וואָס הינטער מיינע פּלייצעס:

— אפשר מיינט איהר, איין אומגליק פון די היינטיגע אומ־גליקען? שווארצע העמדלעך, רויטע פלאגען? טורמע?... חלילה וחס! פון דעם האָט מיך גאָט אויסגעהיט. דאָס הייסט, איך האָב מיך אליין אויסגעהיט. ווי דאָס שווארצאפּעל פון אויג! א קליינינקייט — א מיידעל א בת־יחיד'קע, איין אויג אין קאָפּ, און

אַ גערָאַטענע דערצו. שען ווי גאָלד. געענדיגט פּראָגימנאַזיע! איך האָב געטהאָן וואָס איך האָב געקאָנט: נאָכגעקוקט, וואוהין זי געהט, און מיט וועמען זי רעדט, און וואָס מע רעדט, און וואָס פאַר אַ ביכעל מע לייענט. „טאָכטערקע, זאָג איך, דו ווילסט לייענען, זאָג איך, ביכלעך? געזונטערהייט! נאָר איך דאַרף אויך, זאָג איך, וויסען, וואָס דו לייענסט"... אמת, איך בין אין די זאכען אַ קנאַפּער ווייסער, נאָר אַ חוש־הריח, דאַנקען גאָט, האָב איך. איך, אַז איך טהו אַ קוק אַריין אין אַ בוך, ער מעג זיין אפילו אויף פראַנצויז, וועל איך באַלד זאָגען מיט וואָס ער שמעקט.

— הערסט דו? !

— איך האָב ניט געוואָלט, אַז מיין קינד זאָל שפּיעלען מיט פייער — וואָס קומט מיר דערפאַר? איהר מיינט, איך בין גע־גאַנגען מיט סטירדעס? מיט בייזען? דוקא מיט גוטען, און דוקא מיט אַ ווערטעל: „טאָכטערקע, זאָג איך, לאָז זיך דאָס רעדעל דרעהען ווי עס דרעהט זיך. נישט איך און נישט דו, זאָג איך, וועלען דאָס אָפּשטעלען"... אזוי זאָג איך צו איהר, און זי, מיינט איהר, וואָס? שווייגט. אַ שטי־לע טויב, אַ קינד אַ גאָלד! וואָס טהוט גאָט? אוועקגעגאַנגען די שווערע צייט, איבערגעקומען, ברוך־השם, אַלע שלעק, מיט די רעוואָלוציעס, מיט די קאָנסטיטוציעס. אויס שוואַרצע העמדלעך, רויטע פאָהנען, געשערטע האָר, שוואַרצ־יאָהרען, באָמבעס. די צייהנער זענען מיר שיער ניט אַרויסגעפאַלען פון מויל. אַ קלייניגקייט — די פּחדים? אַ מיידעל אַ בת־יחיד'קע, איין אויג אין קאָפּ, און אַ גערָאַטענע דערצו, געענדיגט פּראָ־גימנאַזיע?

— פּטור, נו!

— הקיצור המעשה, איבערגעקומען, געלויבט ביזט דו גאָט, די ביטערע צייט. איצט וועט מען שוין קאָנען אַ טראַכט טהון עפּיס וועגען אַ שידוך. נדן? — זאָל דער אויבערשטער נאָר צושיקען דעם רעכטען זיווג. און עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ סדרה: שידוכים, שדכנים, חתנים. איך זעה מיין טאָכטער — ס'איז ניט

דאָס. איהר מיינט, וואָס? גאָרנים. מע זאָל זאָגען, אַז זי וויל נים דעם שידוך — דאָס נים. נאָר וואָס דען? — וועט איהר הערען. איך הויב אָן נאָכקוקען, נאָכשפּירען, ערשט איך ווער געוואָהר אַ מעשה: מע לייענט אַ ביכעל און מע באַהאַלט זיך. און נישט אליין, זאַלבאַדריט לייענט מען. זי, און נאָך אַ חבר'טע איהרע, אונזער חזנ'ס אַ מיידעל, אויך אַ גערעמטענע און אויך געענדיגט פּראָגימנאַזיע, איז צוויי, און דער נאַווארעדאָקער בחור — אַ דריטער. ווער איז דער נאַווארעדאָקער בחור, ווילט איהר וויסען? נישטאָ וואָס צו וויסען. אַ בחור אַ גאָרנישט, אַ פּולער פּנים מיט פּרישטשעס, אויגען קאַלי, אָהן ברעמען, און דוקא מיט גאָלדענע ברילען, אַ מיאוס'ער, אַ קוויטיגער בחור — אַ שטיקעל ברויט פּאַר איהם נים אויפצועסען! דערצו נאָך איין אייגנגעגעסענער יונג, אַ קריכער, אַ וואָרעם. ווייסט איהר, וואָס איז דער פּשט אַ מענטש אַ וואָרעם? אָט וועל איך אייך פּאַרטייטשען. פּאַרהאַן אַלערליי מענטשען אויף דער וועלט: פּאַרהאַן אַ מענטש אַ בהמה. פּאַרהאַן אַ מענטש אַ פּערד. און פּאַרהאַן אַ מענטש אַ הונט. אַ מענטש אַ חזיר. און פּאַרהאַן אַ מענטש אַ וואָרעם. הייננט פּאַרשטעהט איהר שוין?

— אהא!

— ווי קומט צו מיר אָט דער וואָרעם? צוליעב דעם חזנ'ס מיידעל. ער איז איהרער טאַסי אַ לייבליכער שוועסטערקינד. שטודיערט אויף אַפּטייקאַרסקי פּראָוויזאָר, צי אויף יוריסט, צי אויף „דאַנטירטסט" — דער שווארציאָהר ווייסט דעם טאַטען זיינעם! איך ווייס נאָר, אַז ער איז דער מלאך־המות מיינער! מיר איז דער דאָזיגער בחור מיט די ברילען באַלד נים געפעלען געוואָרען. איך האָב דאָס אפילו געזאָגט מיין ווייב. זאָגט מיר מיין ווייב: „וואָס דיר קאָן זיך אויסווייזען!" איך קוס מיך איין, איך הער מיך צו — עס געפעלט מיר נים דאָס לייענען, וואָס מע לייענט זאַלבאַדריט, און דאָס שמועסען, וואָס מע שמועסט, און וואָס מע פּלאַמט, און וואָס מע היצט זיך... רוף איך מיך אָפּ איינמאָל צו מיין

טאַכטער: „טאַכטערקע, זאָג איך, וואָס לייענט מען דאָס אַזוי גע־שמאַק זאַלבאַדריט?" זאָגט זי: „גאָרניט, אַ בוך". זאָג איך: „איך זעה אַ בוך. איך פרעג, וואָס פאַר אַ בוך?" זאָגט זי: „אַז איך וועל דיר זאָגען, וועסט דו וויסען?" זאָג איך: „פאַר וואָס זאָל איך ניט וויסען?" צעלאַכט זי זיך און מאַכט צו מיר: „ס'איז ניט דאָס, וואָס דו מיינסט... ס'איז אַ בוך, וואָס ער הייסט סאַני, אַ ראָמאַן פון ארצעבאַשעם". זאָג איך: „ארצע באַשע'ס איז געווען, זאָג איך, אַ בלינדער מלמד, שוין לאַנג געשטאָרבען". לאַכט זי ווידער. טראַכט איך מיר: „עי, טאַכטערקע, דו לאַכסט, און דעם טאַטען צאַפט זיך בלוט!"... וואָס האָב איך גערעכענט? — אַ קשיא אויף אַ מעשה? אפשר האָבען זיך שוין ווידער אָנ־געהויבען די פריהעריגע משא־ומתנם?... ווי מיינט איהר, איך בין נים קיין בעלן געווען דורכלייענען דעם בוך?

— אַ חידוש אַ ביסעל!

— נים אליין. דורך איין אנדערען. טאַקי דורך מיינעם אַ מענטשען, אַ פריקאַזטשיק פון געשעפט. אַ יונגערמאַן אַ מאַדים. לייענט רוס, ווי אַ וואַסער. ארויסגע'גנבה'ט ביי דער טאָכטער איינ־מאָל ביינאַכט דעם בוך, אוועקגעגעבען דעם בוך דעם פריקאַזטשיק: „נאַ, בערעל, לייען־דורך, זאָג איך, דעם דאָזיגען בוך, און מאָרגען וועסט דו מיר, זאָג איך, דערצעהלען, וועגען וואָס רעדט זיך אינ'ם דאָזיגען בוך". קוים דערלעבט דעם פריהמאָרגען. געקומען בערעל, טהו איך איהם אַ חאַפ: „נו, בערעל, וואָס איז מיט'ן בוך?" מאַכט ער צו מיר: „אי אַ בוך!" — און שטשירעט מיט די צייהנער: „אַ גאַנצע נאַכט, זאָגט ער, נים געשלאָפען, נים געקאָנט זיך, זאָגט ער, אָפרייסען". „אַזוי? נו, אדרבה, זאָג איך, דערצעהל, לאָמיך אויך הערען חידושים"... און מיין בערעל הויבט מיר אָן דער־צעהלען אַ מעשה — וואָס זאָל איך אייך זאָגען? אַ וואָרט צו אַ וואָרט קלעפט זיך ניט. אָט וועט איהר הערען אַ טשעפוחאַ: „עס איז געווען, זאָגט ער, אַ פאָני, האָט ער געהייסען סאַני און האָט ליעב געהאַט דעם טרונק און פאַרבייסען מיט אַ זויערען

אונגערעס... און א שוועסטער האָט ער געהאַט, האָט זי געהייסען לידע, האָט זי גרייליך ליעב געהאַט א דאָקטער, נאָר מעוברת איז זי געוואָרען פון איין אַפּיצער... און א סטודענט איז געווען, האָט ער געהייסען יוראָ, האָט ער מורא׳דיג ליעב געהאַט א מיידעל א לעהרערקע מיט׳ן נאָמען קראַסאַוויצע. איז זי איינמאָל געפאָהרען ביינאַכט אויף א שיפעל, איהר מיינט — מיט איהר חתן? ניין! דוקא מיט אָט דעם שכור סאַני"... „אָט דאָס איז נאָר?"... „האָט צייט, מאַכט ער, ס׳איז נאָך ניט אינגאַנצען. און א לעהרער איוואַן איז דאָרטען געווען, איז ער געגאַנגען מיט׳ן שכור קוקען, ווי נאַקעטע מיידלעך באָדען זיך"... „בקיצור, זאָג איך, וואָס איז דער היוצא־לנו־מזה?" „דער היוצא־לנו־מזה, זאָגט ער, איז דאָס, וואָס דער שכור סאַני האָט געהאַט א טבע, ער פלעגט הירזשען ווי א פערד, און אפילו צו זיין אייגענער שוועסטער לידע, אז ער איז געקומען אהיים, האָט ער..." „טפו, זאָג איך, זאָלסט דו ווערען! גענוג דיר, זאָג איך, מיט׳ן שכור. דו זאָג מיר בעסער, וואָס איז דער פועל־יוצא, דער שפּיץ?"... „דער שפּיץ איז, זאָגט ער, אז דער אָפּיצער האָט זיך געשאָסען, און דער סטודענט האָט זיך געשאָסען, און די קראַסאַוויצע האָט זיך גע׳סמ׳ט, און א איד סאָלאָווייטשיק איז דאָרט פאַרהאַן, האָט ער זיך אויך געהאַנגען". „אַה, געהאַנגען, זאָג איך, זאָלסט דו ווערען מיט זיי אינאיינעם!" זאָגט ער: „וואָס שילט איהר זיך? וואָס בין איך שולדיג?" „ניט דיך, זאָג איך, ארצע באַשע׳ס מיין איך"... אזוי זאָג איך צו מיין בערלען, און מיינען מיין איך גאָר דעם נאַווערעדאָקער בחור, א קלאָג צו זיין קאָפּ! מיינט איהר אפשר, אז איך בין קיין בעלן ניט געווען איינמאָל אָפּרופען מיין בחור אָן א זייט?

— פטור, נו!

— „זאָג מיר, זאָג איך, אוואו האָסט דו אויסגעקראַצט, זאָג איך, אזא טשעפּוחאַ?" שטעלט ער אָן אויף מיר די ברילען: „וואָסער טשעפּוחאַ?" זאָג איך: „אָט די מעשה ארצע באַשע׳ס מיט׳ן שכור, זאָג איך, וואָס הייסט סאַני"... „סאַני, זאָגט ער, איז

ניט קיין שכּור״... „וואָס דען, זאָג איך, איז ער?״ „ער איז, זאָגט ער, אַ העלד!״ „וואָס הייסט דאָס, זאָג איך, אַ העלד? דערמיט, זאָג איך, וואָס ער טרינקט בראָנפען פון אַ טייגלאָז, פאַר־בייסט מיט איין אוגערעק, זאָג איך, און הירזשעט ווי אַ פערד?״ ווערט ער אָנגעצונדען, דער נאַוואַרעדאָקער בחור, טהוט־אויס די ברילען און קוקט אויף מיר מיט די רויטע אויגען, וואָס אָהן ברעמען: „איהר האָט, זאָגט ער, געהערט קלינגען, פעטערקע, און קאָנט ניט נאָכזינגען. סאַני — דאָס איז, זאָגט ער, אַ מענטש פון נאַטור, אַ מענטש פון פרייהייט. סאַני, זאָגט ער, זאָגט וואָס ער מיינט און טהוט וואָס ער וויל!״... און אַוועק, און אַוועק, שדים ווייסען איהם וואוהין: פרייהייט, און ליעבע, און נאָך אַ מאָל פרייהייט, און ווידער אַ מאָל ליעבע... און בעת מעשה שטעלט ער אַרויס די פויגעלשע ברוסט זיינע, מאַכט מיט די הענט און קאָכט זיך, טאַקי נאָר ווי אַ מגיד אויף דער בימה. איך שטעה מיר אַלץ און קוק אויף איהם און קלער מיר: „רבונו של עולם! אָט דער קויטיגער בחור רעדט פון אַזעלכע זאַכען?!... ווי וואָלט זיין, למשל, ווען איך נעם איהם אָן פאַר׳ן קאַרק און וואַרף איהם אַרויס דורך דער טהיר אַזוי, אַז ער זאָל ביי מיר קלייבען אַלע צייהנער?״ איך געב אָבער באַלד צוריק אַ טראַכט: „וואָס? אַ בחור אַ שוטה! ער זאָל רעדען פון באָמבעס, וואָלט דען בעסער זיין?״... נו, געה זיי אַ נביא, אַז ס׳איז נאָך פאַרהאַן ערגערס ווי באָמבעס, און איבער אַזאַ טשעפּוחאַ זאָל איך פאַרלירען אַ קינד אַ גאָלד, אַ בת־יחיד׳קע, איין אויג אין קאָפּ, און מיין ווייב זאָל שיער ניט אַראָפּ פון זינען, און איך זאָל מוזען פאַר בזיון און פאַר הארצוועהטיג אָפּשניידען פון געשעפט און אַריבערפאָהרען, שוין באַלד צוויי יאָהר, אין איין אַנדער שטאָדט... נאָר איך חאַפּ אייך איינס פאַר דאָס אַנדערע. לאָמיך אייך בעסער דערצעהלען אָקוראַט, ווי אַזוי ס׳איז געקומען דערצו און פון וואָס דאָס האָט זיך גענומען... גענומען האָט זיך דאָס פון די אַגראַרנע קאָכענישען... אַז עס האָבען זיך אָנגעהויבען אַרום אונז די אַגראַרנע קאָכענישען, האָבען מיר מסתּמא מורא

געהאט, ס'זאָל זיך ניט אויסלאָזען מיט א אידישען פּאָגראָם, און מיר האָבען געלעבט אין איינע פּחדים. נאָר אז גאָט וויל, באווייזט ער א נס און פון א רעה קומט־ארויס א טובה. דהיינו? מע האָט אראָפּגעשיקט צו אונז פון גובערניע א פּאָלק סאָלדאטען, און ס'איז געוואָרען שטיל, מחיה. און דערווייל האָט טאַקי דורכ'ן פּאָלק אויפגעלעבט דאָס גאנצע שטעדטעל. וואָרום וואָס קאָן זיין בעסער פאר אידען, ווי א פּאָלק מיט פעלדפעבעליעס, מיט פעלדשערם, מיט אָפיצערען, מיט ראָטנעס און מיט קאָמאנדירען?

— שייך צו זאָגען!

— געהט זשע, זייט א נביא, אז דעם חזנ'ס מיידעל וועט זיך פארקאָכען אין איין אָפיצער און זאָגען, אז זי וויל זיך גאָר שמד'ען און חתונה האָבען פאר'ן אָפיצער? א גרויל וואָס סע האָט זיך אָפּגעטהאָן ביי אונז אין שטעדטעל! נאָר האָט קיין מורא ניט. דעם חזנ'ס מיידעל האָט זיך ניט גע'שמד'ט און פאר'ן אָפיצער האָט זי ניט חתונה געהאט, וואָרום וויבאלד די אגראַרנע קאָכע־נישען זענען שטיל געוואָרען, אזוי איז דער פּאָלק אוועק, און דער אָפיצער האָט, אפנים, פאר גרוים אימפּעט גאָר פארגעסען געזעגענען זיך מיט'ן חזנ'ס מיידעל... דערפאר האָט אָבער דעם חזנ'ס מיידעל ניט פארגעסען דעם אָפיצער, א קלאָג צו איהר טאטע־מאמע! א שפּאָס, וואָס זיי זענען נעבאָך אויסגעשטאנען? די שטאָדט האָט געקאָכט! אומעטום, אויף יעדען טריט און שריט — דעם חזנ'ס מיידעל און דעם חזנ'ס מיידעל. בייזע מיילער האָבען געהאט וואָס צו טהון: געשיקט דער חזנ'טע איין אקושאָרקע... געפרעגט דעם חזן, נאָך וועמען רעכענט ער געבען א נאָמען?... חאָטש עס קאָן גרייליך זיין, אז די גאנצע מעשה איז געווען א ליגען. איהר ווייסט, אפנים, ניט וואָס לאנגע צינגער אין א שטעדטעל קאָנען אויס־טראַכטען?

— אַי־אַי־אַי!...

— דער רחמנות פון די צוויי, איך מיין, פונ'ם חזן מיט דער חזנ'טע, איז געווען, זאָג איך אייך, ניט איבערצוטראָגען! וואָרום,

אין דער אמת׳ען, וואָס זענען זיי נעבאַך שולדיג? פון דעסטוועגען האָב איך מיין טאָכטער פארזאָגט, איין מאָל פאר אלע מאָל, וואָס געווען איז געווען, מהיום והלאָה איז — אויס חבר׳טע מיט׳ן חזנ׳ס מיידעל! און ביי מיר, אז מע זאָגט, איז געזאָגט. טאָקי א בת־יחיד׳קע, נאָר פאר א טאטען דארף מען וויסען דרך־ארץ. געהט זשע, זייט א נביא, אז מיין טאָכטער וועט זיך מיט איהר זעהען, געוויינטליך, בגנבה, אז קיינער זאָל ניט וויסען! און ווען ווער איך דאָס געוואָהרע? ערשט ווייס איך ווען, נאָך אלע היומס!...

פלוצים לאָזט זיך הערען פון הינטער מיינע פלייצעס א הוסטען און א קרעכצען פון א מענטשען, וואָס שלאָפט, און דער איד, וואָס דערצעהלט די געשיכטע, ווערט אנשוויגען, ווארט־אָפּ א ווייל̇ע און דערצעהלט זיין געשיכטע ווייטער, שוין מיט א האלבען טאָן נידע־ריגער, ווי פריהער.

— דאָס איז געווען פונקט צו די ערשטע סליחות. אזוי ווי היינט געדענק איך עס. אונזער חזן האָט נעבאַך אוועקגעלעגט א סליחות־זאָגען — א צער בעלי־חיים געווען צו הערען! זיין „הנשמה לך" מיט זיין „והגוף שלך" האָבען געקאָנט ריהרען א שטיין! קיינער, קיינער האָט אזוי ניט געפיהלט זיין הארץ, ווי איך... היינטיגע קינדער — אז אָך און וועה צו די טאטעס!... אָפּגעזאָגט סליחות און אָפּגעדאַווענט מיט׳ן ערשטען מנין, קום איך אהיים, חאַפּ־איבער, נעם די שליסלען און געה־ארויס אין מארק אריין און עפען־אויף דעם סקלאַד און קוק־ארויס אויפ׳ן פריקאַז־טשיק. איך ווארט א האלבע שעה. איך ווארט א שעה. ניטאָ קיין פריקאַזטשיק. ערשט איך טהו א קוק — ער געהט. „בערעל, וואָס אזוי שפעט?" מאַכט ער צו מיר: „געווען ביי׳ם חזן". „וואָס עפּיס פלוצים, פרעג איך איהם, ביי׳ם חזן?" מאַכט ער צו מיר: „איהר ווייסט גאָר ניט, וואָס ס׳האָט זיך געטראָפען מיט חייקען?" (אזוי האָט מען גערופען דעם חזנ׳ס טאָכטער). „וואָס האָט זיך געטראָפען, זאָג איך, מיט חייקען?" „סטייטש, זאָגט ער, זי האָט זיך אָפּגע׳סמ׳ט!"

— פטור, נו!

— ווי איך האָב דאָס דערהערט, אזוי בין איך אוועקגעלאָפען אהיים. מיין ערשטער געדאנק איז געווען: „וואָס וועט עטקע זאָגען?" (עטקע — די טאָכטער מיינע). איך קום צו גייהן אהיים צו מיין אַלטינקע: „אוואו איז עטקע?"... „עטקע שלאָפט נאָך. וואָס איז דען?"... „סטייטש, זאָג איך, חייקע האָט זיך אָפּגע'סמ'ט!"... ווי איך האָב דאָס ארויסגערעדט, אז מיין ווייב האפט זיך ניט מיט ביידע הענט ביי'ם קאָפּ: „אַ קלאָג איז איהר! א מכה איז איהר! א צרה איז איהר!" „וואָס? ווער? וועמען?" „סטייטש, זאָגט זי, עטקע איז ארומגעגאנגען מיט איהר ערשט נעכטען ביידערנאַכט אפשר צוויי שעה נאָכאנאנד!" „עטקע, זאָג איך, מיט חייקען? וואָס רעדסט דו דאָס? ווי קאָן דאָס זיין?" „אוי, זאָגט זי, פרעג מיך ניט! איך האָב איהר דאָס געמוזט נאָכגעבען. זי האָט זיך געבעטען, זאָגט זי, ביי מיר, דו זאָלסט ניט וויסען, אז זי זעהט זיך מיט איהר אַלע טאָג! אַיין אומגליק האָט געשעהען... הלואי זאָל איך ליגען זאָגען!"... אזוי מאכט צו מיר מיין אַלטינקע און פליהט־אריין צו עטקען אין קאמער אריין און טהוט א פאַל אויף דער ערד. איך נאָך איהר. לויף־צו צום בעט. „עטקע!" ווער עטקע? וואָס עטקע? עטקע היינט! עטקע מאָרגען! עטקע איז ניטאָ.

— ניטאָ?

— טוידט. ליגט אויפ'ן בעט א טוידטע. אויפ'ן טיש א פלעשעל און א צעטעלע דערביי, מיט איהר אייגענער האנט גע־שריבען, און דוקא אויף אידיש. פלעגט שרייבען אידיש — א חיות געווען צו לייענען. „ליעבע און טייערע טאַטע־מאַמע, — שרייבט זי אין צעטעלע — זייט מיר מוחל, וואָס איך האָב אייך אָנגעטהאָן אזא ווערהטיג מיט אזא בזיון. זייט מיר הונדערט מאָל מוחל — שרייבט זי. מיר האָבען זיך ביידע דאָס וואָרט געגעבען — איך און חייקע, — אז מיר זאָלען אין איין טאָג, — שרייבט זי — אין איין שעה און מיט איין טוידט שטאַרבען, וואָרום מיר קאָנען איינע אָהן

דער אַנדערער ניט לעבען... איך ווייס, — שרייבט זי — אַז איך באַגעה קעגען אייך, מיינע ליעבע און טייערע, אַ גרויס פאַרברעכען. איך האָב מיך לאַנג געשלאָגען מיט דער דעה. עס איז אָבער אַ באַשערטע זאַך, און פאַרפאַלען!... איין בקשה האָב איך צו אייך, מיינע טייערע: איהר זאָלט מיך באַהאַלטען אינאיינעם מיט חייקען, — שרייבט זי — אַ קבר געבען אַ קבר. און זייט געזונט — לאָזט זי אויס דעם בריעף — און פאַרגעסט, פאַרגעסט, אַז איהר האָט ווען געהאַט אַ טאָכטער עטקע"... איהר הערט? מיר זאָלען פאַרגעסען, אַז מיר האָבען ווען געהאַט אַ טאָכטער עטקע!...

. . . .

פון הינטער מיינע פּלייצעס דערהערט זיך אַ שאָרך, אַ קריכען און אַ קרעכצען, און נאָכדעם — אַ פאַרשטיקט הייזעריג פאַר־שלאָפען קול פון אַ פרוי:

— אברהמעל! אברהמעל?...

— הא, וואָס איז, גיטקע? אויסגעשלאָפען? טיי ווערסט דו טרינקען? אָט באַלד האָבען מיר אַ סטאַנציע. וואו איז דער טשייניק? וואו די טיי און צוקער?

ענדע געשיכטע נומער זעכס.

נעשיכטע נומער זיעבען

דער לעדיגגעהער

געשריבען אין יאהר 1909.

געשיכטע נומער זיעבען

דער לעדיגגעהער

וויסט איהר, וואו דאס בעסטע פאהרעכטס איז? דאס בעסטע, דאס שטילסטע און דאס רוהיגסטע?

מיט'ן „לעדיגגעהער".

אזוי האבען די באהאפאליער אידען א נאמען געגעבען די שמאלע אייזענבאהן, וואס שניידט־דורך א גאנצע רייהע שטעדטלעך: באהאפאלי, הייסין, טעפליק, נעמיראוו, חאשטשעוואטע און נאך אזעלכע געבענטשטע מקומות, וואו אדם־הראשונ'ס פוס האט קיינמאל נישט געטראטען.

די באהאפאליער אידען, וואס האבען א שם אויף דער וועלט פאר ווערטעלזאגערס, דערצעהלען זיך אן פונ'ם „לעדיגגעהער" מעלות מיט מעלות.

ערשטענס, האט איהר קיין מורא ניט, זאגען זיי, פאר פארשפעטיגען. ווען איהר זאלט ניט קומען, חאפט איהר איהם. היינט וואס איז ווערטה, זאגען זיי, דאס, וואס איהר דארפט אייך ניט שלאגען פאר איין ארט? איהר קאנט אפפאהרען, זאגען זיי, א גאנצע שטרעקע איין מענטש אליין, ליגען אויסגעצויגען ווי א שרה און אויסשלאפען זיך אויף אלע זייטען.

דאָס איז לויטער אמת. שוין אַ וואָך דריי, אַז איך רייז־אַרום מיט׳ן דאָזיגען „לעדיגגעהער" אין יענעם ווינקעל און שטעה אויף איין אָרט. עפּיס טאַקי נאָר ווי אַ מין כּשוף! נאָר מיינט ניט, אַז איך באַקלאָג מיך. אדרבּה. איך בּין זעהר צופריעדען. וואָרום איך זעה מיך דאָרט אָן אַזעלכע שענע זאַכען און איך הער מיך אָן אַזוי פיעל מעשׂיות מיט געשיכטען, אַז איך וויים ניט, ווען וועל איך זיי אַלע קאָנען אַריינשרייבּען צו מיר אין ספר־הזכרונות?

ערשטענס — די געשיכטע, ווי אַזוי מע האָט געבּויעט די דאָזיגע אייזענבּאהן. דאָס איז כּדאַי, מע זאָל דאָס בּאַשרייבּען.

אַז ס׳איז אָנגעקומען פון פּעטערבּורג, אַז מע פיהרט־דורך אין יענער געגענט אַ בּאהן (וויטע איז דעמאָלט געווען מיניסטער), האָבּען אידען געזאָגט: ס׳אַ ליגען. וואָס דאַרף טעפּליק, אָדער גאָלטע, אָדער הייסין, אַ בּאהן? זיי זענען טאַקי אַנדערש ניט אויפגעצויגען געוואָרען נאָר אויף אייזענבּאהנען?... אַזוי האָבּען גע׳טענה׳ט די דאָרטיגע אידען. און ווער שמועסט די בּאַהאָפּאָ־ליער — די האָבּען געשאָטען מיט גלייכווערטלעך, ווי זייער שטייגער איז, געמאַכט חוזק, געוויזען אויף דער האַנט: „ווען אָט דאָ וועט וואַכסען האָר".

שפּעטער, אַז ס׳איז אַראָפּגעפאָהרען אַ אינזשיניער און גענומען פּלאַנעווען און מעסטען פעלד, זענען אידען אַנשווייגען געוואָרען, און די בּאַהאָפּאָליער ווערטעלזאָגערס האָבּען בּאַהאַלטען די הענט (זיי האָבּען אַ מעלה, אַז טאָמער טרעפען זיי ניט, נעמען זיי זיך ניט צום האַרצען: „דער לוח, זאָגען זיי, מאַכט זיך אויך אַמאָל, אַז ער טרעפט ניט"...). און דער עולם פון דער גאַנצער סבינה אַרום האָט זיך אַ לאָז געטהאָן צום אינזשיניער מיט רעקאָמענ־דאַציעס און פּראָטעקציעס, מיט בּריעף און מיט בּקשות — ער זאָל זיי געבּען אַרבּייט. אידען נעבּאַך זוכען פּרנסה. טעפּליקער, בּער־שעדער, הייסינער און בּאַהאָפּאָליער בּעלי־בּתּים האָבּען געהערט דערצעהלען, אַז בּיי׳ם בּויען אַ בּאהן ווערט מען רייך. אַ סימן — פּאָליאַקאָוו...

אידען סוחרים — נישט נאָר די, וואָס האַנדלען מיט געהילץ אָדער מיט שטיינער, נאָר אפילו אַזעלכע, וואָס ווייסען נאָר ווייץ און קאָרן — האָבען זיך אויך אַ וואָרף געטהאָן צו דער באַהן. אַלע אידען זענען געוואָרען קאָנצעסיאָנערען, פּאָדראַטשיקעס, „סטראָ־איטעלים פון אייזענבאַהנען"... „אונזערע פּאָליאַקאָווס" — אַזוי האָט מען זיי אַ נאָמען געגעבען אין באַהאַפּאַלי, און מע האָט שוין גענומען אויסרעכענען באַצייטענס, וויפיעל קאָנען זיי דערביי חאַפּען ?...

בקיצור, ס'איז געוואָרען אין יענער געגענט, מע קאָן זאָגען, אַ בהלה, אַ מין באַהן־פיבער, וואָס האָט ניט דורכגעלאָזט קיינעם. דער יצר־הרע פון געלט איז גענוג גרויס, און ווער וויל עס ניט ווערען אַ פּאָליאַקאָוו אין איין שמע־ישראל ?

דער געדרענג מיט דער קאָנקורענץ פון די קאָנצעסיאָנערען, פּאָדראַטשיקעס און „באַהן־סטראָאיטעלים" איז געוואָרען אַזוי שטאַרק, אַז מע האָט די אַרבייט, זאָגט מען, געמוזט אויסטיילען על־פי גורל. ווער עס האָט געהאַט גליק ביי גאָט און נושא־חן געווען אין די אויגען פון'ם אינזשיניער, דער האָט געקריגען אַרבייט. און ווער עס האָט ניט געקריגען קיין אַרבייט, האָט זיך באַגנוגענט חאָטש מיט אַ שטיקעל חלק ביי יענעם. און אַ שטיקעל חלק האָט מען איהם געמוזט אָפּטרעטען, וואָרום אַז ניט, האָט ער געגעבען אָנצוהערעניש, אַז ער ווייסט אויך, וואו „פּייטערבאַרג" ליגט און וואו די „פּראַווליעניע" געפינט זיך... און מע האָט פאַרזעצט דעם ווייב'ס פּערעל מיט די שבת'דיגע קאַפּאָטעס און מע האָט זיך גע־נומען דורכפיהרען אַ באַהן, און מע האָט גע'פּטר'ט וואו ווער עס האָט געהאַט ערגיץ אַ גראָשען, און מע האָט פאַרזאָגט קינדרס־קינדער, אַז צו אַ באַהן טאָר מען זיך ניט צוריהרען.

פון דעסטוועגען, איינס צום אַנדערען געהער זיך ניט אָן. אידען נעבאַך זענען טאַקי געוואָרען בדיל־הדל — נאָר זיי האָבען אויסגעפיהרט, זאָגען זיי, זייערס: אַ באַהן האָבען זיי טאַקי פאַרט דורכגעפיהרט. און חאָטש אפילו מע האָט זי אין באַהאַפּאַלי גע־

קרוינט, ווי מיר ווייסען שוין, מיט'ן נאָמען „דער לעדיגגעהער", פון דעסטוועגען קאָנען זיי זיך פון איהם ניט אָפּלויבען, און זיי דער־צעהלען זיך אָן אויף איהם חידושים, נסים ונפלאות.

למשל, זיי באַריהמען זיך, אַז זינט דער „לעדיגגעהער" איז אַ ל ע ד י ג ג ע ה ע ר, האָט זיך נאָך ניט געטראָפען מיט איהם קיין אומגליק, ווי עס טרעפט זיך, אשטייגער, מיט אנדערע באַהנען. וואָס איז דער שכל? דער שכל, זאָגען זיי, איז אַ פּראָסטער שכל: ווער עס געהט פּאַוואָלי, דער פאַלט ניט... און דער „לעדיגגעהער" געהט טאַקי פּאַוואָלי. שוין אַ ביסעל צו פּאַוואָלי. די באַהאָפּאָליער חכמים, וואָס האָבען ליעב יעדע זאַך מגזם זיין, דערצעהלען אַ מעשה, וואָס האָט זיך געטראָפען מיט זייערען טאַקי אַ באַהאָפּאָליער בעל־הבית. אַ באַהאָפּאָליער בעל־הבית, זאָגען זיי, איז ארויסגעפאָהרען מיט'ן „לעדיגגעהער" פון באַהאָפּאָלי צו זיינעם אַ מחותּן קיין חאשטשעוואטע אויף אַ ברית, איז ער אָנגעקומען צו דער בר־מצוה.

און נאָך אַ מעשה דערצעהלען זיי פון אַ בערשעדער מיידעל מיט אַ נעמיראָווער בחור, וואָס האָבען זיך געלאָזט צונויפפאָהרען אויף אַ מיטעל־פונקט אָנקוקען זיך. איז ביז מען איז זיך צונויפ־געפאָהרען, איז דער בחור געוואָרען גרוי ווי אַ טויב און דאָס מיידעל האָט שוין ניט געהאַט איין צאָהן אין מויל. און איבער דעם איז זיך צעגאַנגען דער שידוך.

ווייסט איהר אָבער, וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך האָב ניט ליעב די באַהאָפּאָליער ווערטעלזאָגערס און האָב פיינט זייערע גוזמות. ביי מיר, אַז איך באַשרייב אַ זאַך, איז נאָר דאָס, וואָס איך זעה מיט מיינע אויגען, אָדער, ווענינגסטענס, וואָס איך הער פון סאָלידע מענטשען, פון סוחרים.

צום ביישפּיעל, איך האָב אַליין געהערט פון אַ הייסינער סוחר, אַז ערשט פאַר עטליכע יאָהרען, אום הושענא־רבה, האָט זיך גע־טראָפען ביי זיי מיט'ן „לעדיגגעהער" איין אומגליק, מע קאָן זאָגען,

א קאטאסטראָפע, וואָס האָט אַרויסגערופען אַ פּאַניקע אויף דער גאַנצער ליניע און אויפגערודערט דאָרטען דאָס גאַנצע ווינקעל. די קאטאסטראָפע איז געקומען דורך אַ אידען מיט, להבדיל, אַ גלח. איך געב זי אייך איבער דאָ באַלד אין אַ באַזונדער געשיכטע מיט'ן זעלבען לשון, ווי איך האָב זי געהערט פונ'ם הייסינער סוחר. איך האָב ליעב איבערגעבען דאָס, וואָס איך הער פון יענעם. אז איהר וועט דאָס לייענען, וועט איהר אַליין זעהען, אַז די געשיכטע איז איין אמת'ע געשיכטע.

א הייסינער סוחר וועט ניט אויסטראַכטען.

ענדע געשיכטע נומער זיעבען.

נעשיכטע נומער אכט

דער נס פון הושענא־רבה

נעשריבען אין יאָהר 1909.

געשיכטע נומער אכט

דער נס פון הושענא־רבה

„— דער נס פון הושענא־רבה — אזוי האָט מען אַ נאָמען געגעבען ביי אונז די באַהן־קאַטאַסטראָפע, וואָס האָט זיך געטראָפען פונקט אום הושענא־רבה נאָכ׳ן קוויטעל. און געטראָפען האָט זיך די געשיכטע, לאָז זיך אייך דאכטען, טאַקי ביי אונז אין הייסין. דאָס הייסט, נישט אין הייסין גופא, נאָר אַ פּאָר סטאַנציעס פאַר הייסין. סאָבאָליווקע הייסט די סטאַנציע"...

מיט אזא לשון האָט מיר אַ הייסינער סוחר, ווייזט אויס, אַ לייטישער מענטש, גענומען ברייטליך צו דערצעהלען, וואָס פאַר אַ קאַטאַסטראָפע עס האָט זיך געטראָפען ביי זיי מיט דער שמאָלער באַהן, וואָס מע רופט זי דאָרטען „דער לעדיגגעהער" (איך האָב אייך איהם באַשריבען שוין פריהער, אין דעם אריינפאָהר). און מחמת דער הייסינער סוחר האָט מיר דערצעהלט די דאָזיגע געשיכטע טאַקי פאַהרענדיג מיט׳ן „לעדיגגעהער", וואָס האָט צייט, און געוועזען זענען מיר מיט איהם אין וואַגאָן סך־הכל צוויי פּאַסאַזשירען, האָט ער זיך צעשפּילעט, צעלעגט, ווי ביי׳ם טאַטען אין ווייִנגאָרטען, און גערעדט פערעלדיג, געטאָקטע ווערטער, גענלעט זיך בעת־מעשה דאָס בייכעל, צוגעשמייכעלט און שטאַרק הנאה געהאַט פון זיין אייגענער געשיכטע.

„— איהר פאָהרט דאָך שוין מיט אונזער לעדיגגעהער, ברוך־השם, די אנדערע וואָך. ווייסט איהר דאָך מן הסתם די טבע זיינע? ער האָט אייך א טבע, אז ער קומט אויף א סטאַנציע און שטעלט זיך אוועק, פארגעסט ער דעם זיי־געזונט. דאָס הייסט, אייגענטליך, לויט „ראָספּיסאַניע", טאָר ער נישט שטעהן מעהר וויפיעל ס'איז איהם אָנגעצייכענט. למשל, אויף דער סטאַנציע זאטקעוויץ איז אויסגערעכענט, אז ער דארף שטעהן פונקט א שעה מיט אכט און פופציג מינוט, אָדער אויף דער סטאַנציע סאָבאָליווקע, וואָס איך דערצעהל אייך, — דאָרט טאָר ער מעהר א רגע נישט שטעהן ווי איין שעה מיט צוויי און דרייסיג מינוט. נאָר די מכות זאָל זיך איהם זעצען, וואָס ער שטעהט סאי אין זאטקעוויץ, סאי אין סאָבאָליווקע מעהר ווי צוויי, און אמאָל — מעהר ווי דריי שעה. עס ווענדט זיך אָן דעם, וויפיעל צייט עס נעמען ביי איהם צו די „מאַניעוורעס". און וואָס ביי אונזער „לעדיגגעהער" ווערט אָנ־גערופען „מאַניעוורעס" — דארף איך דאָך אייך נישט דערצעהלען. מע שפאַנט־אויס דעם לאָקאָמאָטיוו, און די „בריגאַדע", דער קאָנ־דוקטאָר מיט'ן מאשיניסט מיט'ן קאָטשעגאַר, זעצען זיך אוועק אינ־איינעם מיט'ן נאטשאלניק סטאַנציע, מיט'ן זשאַנדאַרם און מיט'ן טעלעגראַפיסט טרינקען ביער, א פלעשעל נאָך א פלעשעל.

„וואָס טהוט, למשל, דער עולם, די פּאַסאַזשירען הייסט עס, בעת „מאַניעוורעס"? איהר האָט דאָך שוין געזעהען, וואָס מע טהוט: מע נודעט זיך, מע ווערט שיער ניט משוגע. ווער עס געהניצט, ווער עס פארשלאָגט זיך אין א ווינקעל און חאַפּט א דרימעל, און ווער עס שפּאַציערט זיך ארום אויף דער „פּלאַצפאָרמע", די הענט פארלעגט, און זינגט זיך שטילערהייט א לידעל.

„דארף זיך טרעפען א מעשה אין סאָבאָליווקע בעת „מאַניעוו־רעס". שטעהט זיך אזוי איינמאָל הושענא־רבה אין דער פריה ביי'ם אָפּגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו, די הענט פארלעגט, איינער א מענטש, דוקא נישט קיין פּאַסאַזשיר, נאָר אזוי א איד, לאָז זיך אייך דאכטען, טאַקי א סאָבאָליווקער בעל־הבית, א ציקאַווע איד, און קוקט. וואָס

טהוט דאָ, למשל, אַ סאָבאַליוועקער בעל־הבית ? גאָרנישט. הושענא־רבה האָט זיך אַ סאָבאָליוועקער בעל־הבית גאַנץ פיין אָפּגעדאַווענט, אָפּגעשלאָגען הושענות, אַוועק אהיים און אָפּגעגעסען. אויפ'ן הארצען איז האלב יום־טוב'דיג, האלב וואָכעדיג. דאָס קוויטעל האָט מען איהם דאָרטען סאַי ווי סאַי אונטערגעשריבען, און קיין אַרבייט אין דער היים איז נישטאָ, ערב יום־טוב, האָט ער גענומען דאָס שטעקעל און איז זיך ארויסגעגאַנגען אַ ביסעל אויפ'ן וואָקזאַל „ווסטרעטשאַיען דעם פּאָיעזד".

„ווסטרעטשאַיען דעם פּאָיעזד", דאַרפט איהר וויסען, איז ביי אונז אַ מנהג אומעטום אין אונזער געגענט. קומט די צייט פון „פּאָיעזד", טראָגט דאָס אייך אַוועק אויפ'ן וואָקזאַל, טאָמער וועט מען עמיצען זעהען. וואָס זעהען ? וועמען זעהען ? אַ טעפּליקער אידען ? איין אָבאָדיוועקער אידינע ? אַ גאָלאָוואָניעווסקער גלח ? אידישע גליקען ! נאָר גאָרנישט, מע געהט. און אַגב איז נאָך אין יענער צייט די באַהן געווען אַ נייעס, מע האָט אונז נאָר־וואָס געהאַט דורכגעפיהרט דעם „לעדיגגעהער", און ס'איז נאָך געווען וואָס צו זעהען און וואָס צו הערען. נאָר ווי אַזוי די מעשה איז דאָרט געווען, צי אַזוי, צי אַזוי, — ביי'ם אָפּשפּאַנען דעם לאָקאָמאָטיוו איז זיך הושענא־רבה אין דער פריה, נאָכ'ן קוויטעל, ווי איך דערצעהל אייך, געשטאַנען האלב יום־טוב'דיג, האלב וואָכעדיג, אַ סאָבאָליוועקער בעל־הבית מיט אַ שטעקעל און געקוקט.

„אם כן, איז וואָס ? דאַכט זיך מיר, אַז אַ סאָבאָליוועקער בעל־הבית שטעהט און קוקט אויף איין אָפּגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו — וועמענ'ס עסק איז דאָס ? זאָל ער זיך שטעהן געזונטערהייט. ניין. באַדאַרף זיך טרעפען מסתמא אַזוי, אַז צווישען די איבעריגע פּאַסאַזשירען געפינט זיך אַ גלח, לאָז זיך אייך דאַכטען, טאַקי אַ גאָלאָוואָניעווסקער גלח, פון גאָלאָוואָניעווסק, הייסט עס, אַ שטעדטעל נישט ווייט פון הייסין. נישטאָ וואָס צו טהון, שפּאַציערט זיך דער גלח אויך אויף דער זעלבער „פּלאַצפאָרמע", אויך פאַרלעגט די הענט, און שטעלט זיך אָפּ אויך ביי'ם אָפּגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו. רופט

זיך אָן דער גלח צום אידען: „הער נאַר, יודקאָ! וואָס האָסט דו דאָ דערזעהען?" ענטפערט איהם דער איד בייזליך: „וואָס עפּיס יודקאָ? איך הייס נישט יודקאָ, איך הייס בערקאָ". מאַכט צו איהם דער גלח: „לאָז זיין בערקאָ. וואָס קוקסט דו דאָ, אשטיינגער, בערקאָ?" ענטפערט איהם דער איד און לאָזט נישט אראָפּ קיין אויג פונ'ם לאָקאָמאָטיוו: „איך שטעה און באַטראַכט גאָט'ס וואונדער, ווי אזוי איבער א נאַרישקייט, איבער איין דרעה, וואָס מע טהוט א דרעה איין שרייפעל אהער, דאָס אנדערע שרייפעל אהין — הויבט אָן געהן אזא גוואלדיגע מאשין!" מאַכט צו איהם ווידער דער גלח: „פון וואנען ווייסט דו, אז מע טהוט א דרעה איין שרייפעל אהער און דאָס אנדערע אהין, הויבט אָן געהן די מאשין?" ענטפערט איהם דער איד: „איך זאָל נישט ווייסען, וואָס זשע וואָלט איך געזאָגט?" מאַכט צו איהם דער גלח: „קוגעל ווייסט דו, ווי אזוי מען עסט, אָט וואָס דו ווייסט!" פאַרדריסט דאָס שוין דעם אידען (סאָבּאָליוקער אידען האָבען אין זיך אמביציע), און ער רופט זיך אָן צום גלח: „אנו, פּאָטערעל, אפשר וואָלסט דו זיך מטריח זיין אויף א ווייל מיט מיר אויפ'ן לאָקאָמאָטיוו, וואָלט איך דיר געגעבען צו פאַרשטעהן דעם שכל, פאַר וואָס א לאָקאָמאָטיוו געהט און פאַר וואָס ער שטעהט?" דאָ האָט שוין דעם גלח דערלאַנגט א בראָט נישט אויף קאַטאָוועס: וואָס הייסט? אָט דאָס אידעל וועט א י ה ם געבען צו פאַרשטעהן דעם שכל, פאַר וואָס א לאָקאָמאָטיוו געהט און פאַר וואָס ער שטעהט?!... און ער מאַכט צו איהם מיט האַרץ: „קריך, הערשקאָ, אויפ'ן לאָקאָמאָטיוו!" זאָגט צו איהם דער איד ווידער א מאָל: „איך הייס נישט הערשקאָ, איך הייס בערקאָ". מאַכט צו איהם דער גלח: „לאָז זיין בערקאָ. קריך, בערקאָ!" מאַכט צו איהם דער איד: „וואָס הייסט עפּיס קריך? פאַר וואָס זאָל איך קריכען? קריך דו, פּאָטערעל, פריהער!" מאַכט צו איהם דער גלח מיט גאַל: „דו לעהרענסט דאָך מיך, נישט איך דיך, דאַרפסט דו פריהער קריכען". בקיצור, א וואָרט פאַר א וואָרט — מען איז, לאָז זיך

אייך דאַכטען, אַרויפגעקראָכען ביידע אויפ׳ן לאָקאָמאָטיוו, און דער סאָבּאָליוועקער איד האָט זיך גענומען לעהרנען מיט׳ן גלח „הלכות מאשינע״, געגעבען פּאַוואָלינקע אַ דרעה איין קראַן אהער, דעם אַנדערען אהין, און איידער זיי האָבען געקאָנט אַרויסלאָזען אַ וואָרט פונ׳ם מויל, האָבען זיי מיט שרעק דערזעהען, אַז דער לאָקאָמאָטיוו האָט גערירט פונ׳ם אָרט און — פּאַשאָל!

„אצינד איז, דאַכט מיר, די בעסטע צייט איבערלאָזען דעם אידען מיט׳ן גלח אויפ׳ן אָפּגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו, לאָזען זיי זיך פאָהרען געזונטערהייט, און מיר וועלען זיך דערווייל פאַרנעמען מיט דעם נפש: ווער איז דאָס געווען אָט דער סאָבּאָליוועקער איד, וואָס האָט געהאַט אין זיך אַזאַ שטאַרקייט און האָט זיך איינגע־שטעלט אַרויפצוקריכען מיט אַ גלח אויף איין אָפּגעשפּאַנטען לאָקאָמאָטיוו?

„בערעל עסיגמאַכער — אַזוי, לאָז זיך אייך דאַכטען, הייסט דער סאָבּאָליוועקער איד, וואָס איך דערצעהל אייך. פאַר וואָס רופט מען איהם עסיגמאַכער? ווייל ער פאַרנעמט זיך דערמיט, וואָס ער מאַכט עסיג, דעם בעסטען עסיג אין אונזער ווינקעל. די מלאכה האָט ער, אייגענטליך, בירושה פון זיין טאַטען. נאָר ער האָט צו־געקלערט — אַזוי זאָגט בערעל אליין — אַזאַ מין מאַשינע, וואָס גיט־אַרויס דעם בעסטען עסענץ. ער זאָל האָבען צייט, זאָגט ער, וואָלט ער געקאָנט באַשטאַטען מיט עסיג דריי גובערניעס. נאָר וואָס דען? עס טהוט זיך איהם נישט נויטיג, זאָגט ער, ער איז נישט קיין אָץ להעשיר. אָט אַזאַ מין מענטש איז אונזער עסיג־מאַכער. אין ערגיץ נישט געלערענט זיך — און קען וואָס פאַר איין איידעלע מלאכה איהר ווילט, און האָט אַ ידיעה אין אַלערליי מאַשינעס. פון וואַנען קומט דאָס צו איהם? דאַרף מען פאַר־שטעהן על־פּי שכל, אַז עסיג מאַכען האָט אַ שייכות, זאָגט ער, מיט טרייבען בראָנפען, און טרייבען בראָנפען קעהר זיך אָן מיט לשון „זאַוואָד״, און אַ זאַוואָד, זאָגט ער, האָט דאָך אין זיך כּמעט די איינענע מאַשינעריע, וואָס אַ זאַוואָד, זאָגט ער, פּייפט אַ באַהן;

און א באהן פייפט — וואס איז די נפקא־מינה? דער עיקר — אזוי זאגט בערעל אליין און מאכט בעת־מעשה מיט די הענט — דער עיקר איז נאר דער כח, וואס נעמט זיך פונ׳ם הייצער, זאגט ער, פונ׳ם הייצער, וואס מע הייצט, ווארעמט זיך אן דער קעסעל, זאגט ער, און דאס וואסער הויבט אן קאכען, שטופט דאס, זאגט ער, דער באל און עס דרעהען זיך די רעדער, זאגט ער, אויף וואס פאר א זייט איהר ווילט: ווילט איהר, זאגט ער, ס׳זאל געהן רעכטס — טהוט א דרעה דעם רעגוליאטאר רעכטס, ווילט איהר לינקס — דרעהט, זאגט ער, דעם רעגוליאטאר לינקס. ס׳איז, זאגט ער, אזוי פשוט, וואס פשוט׳ער קאן שוין גארנישט זיין!... אצינד, אז איך האב אייך א ביסעל באקאנט געמאכט מיט דעם סאבאליוווקער אידען, איז אייך שוין פארענטפערט, מיין איך, א סך קשיות, און מיר קאנען זיך אומקעהרען צו דער קאטאסטראפע.

„דארף איך אייך נאך דערצעהלען, וואס פאר א פחד און וואס פאר א טומעל ס׳איז געווארען צווישען די פאסאזשירען אין סאבאליווקע אויף דער סטאנציע, אז מע האט דערזעהען דעם אפגעשפאנטען לאקאמאטיוו געהן איינעם אליין, מע ווייסט נישט מיט וואס פאר א כח? איך מיין, אז דאס דארפט איהר שוין אליין פארשטעהן. היינט די מהומה, וואס איז געקומען אויף דער „בריגאדע”? תחילת האט זיך אפילו די „בריגאדע”, לאז זיך אייך דאכטען, געלאזט לויפען נאכ׳ן לאקאמאטיוו, געוואלט, אפנים, איהם חאפען פון הינטען. מע האט אבער גיך ארויסגעזעהען, אז די מיה איז אומזיסט. עפיס טאקי נאר ווי אויף צו להכעיס, האט זיך דער לאקאמאטיוו איצטיגס מאל געלאזט לויפען און איז געפלויגען משוגענערווייז. זינט דער „לעדיגגעהער” האט אנגעהויבען צו געהן אין אונזערע מקומות, האט זיך נאך קיינמאל נישט געטראפען, אז דער לאקאמאטיוו זאל אזוי גיך לויפען. האט זיך די „בריגאדע” נעבאך געמוזט אומקעהרען צוריק מיט לעדיגע הענט און איינאיינעם מיט׳ן זשאנדארם און מיט׳ן נאטשאלניק האט מען געמאכט א פראָטאָקאָל און נאכדעם האט מען צעשיקט דעפעשען איבער דער

גאַנצער ליניע: „א ו ו ע ק א לאָ ק אָ מ אָ ט י ו ו א י י ־ נ ע ר א ל י י ן. נ ע מ ט מ י ט ל ע ן. ט ע ל ע ג ר א ־ פ י ר ט".

„וואָס פאַר אַ פּאַניקע די דאָזיגע דעפּעש האָט אַרויסגערופן אויף דער גאַנצער ליניע — איז גרינג זיך פאָרצושטעלן. ערשטענס, האָט מען ניט פאַרשטאַנען די דעפּעש. וואָס איז דער פּשט: „אַוועק אַ לאָקאָמאָטיוו איינער אַליין"? ווי גייט דאָס אַליין אַ לאָקאָמאָטיוו? און, צווייטנס, וואָס באַדייטן די ווערטער: „נעמט מיטלען"? וואָס פאַר מיטלען קאָן מען נעמען, אַ חוץ דעפּעשן? און עס האָבן אָנגעהויבן פליען דעפּעשן איבער דער גאַנצער ליניע. דער טעלעגראַף האָט געאַרבייט מיט רוחות. אַלע סטאַנציעס האָבן זיך איבערגערעדט צווישן זיך, און די שרעקליכע ידיעה האָט זיך גיך פאַרשפּרייט, לאָז זיך אייך דאַכטן, אין אַלע שטעדט און שטעדטלעך אַרום און אַרום, און ס'איז געוואָרן, וואָס זאָל איך אייך זאָגן, חושך ואפלה! ביי אונז אין הייסין, למשל, האָט מען שוין אפילו דערצעהלט, וויפיעל נפשות עס זענען גע'הרג'עט געוואָרן. נעבאַך באַשערט מענטשן אַזאַ שרעקליכער טוידט! און ווען? פּונקט הושענא־רבה נאָכ'ן קוויטעל! אַפנים, ס'איז שוין אַזוי געווען אָנגעצייכענט פון אויבן...

„אַזוי האָט מען געשמועסט ביי אונז אין הייסין און אין אַלע ערטער אַרום הייסין, און ס'איז גאָר נישט צו באַשרייבען די יסורים מיט'ן עגמת־נפש, וואָס מיר אַלע זענען דערפון אויסגעשטאַנען. נאָר ווי קומט עס צו די יסורים מיט'ן עגמת־נפש פון די פּאַסאַ־זשירען נעבאַך, וואָס זענען געבליבען אין סאָבאָליווקע אויף דער סטאַנציע כצאן בלי רועה, אין מיטען דער נסיעה אָהן אַ לאָקאָ־מאָטיוו! סטיימטש, וואָס וועלען זיי טהון? ס'איז הושענא־רבה, ערב יום־טוב, וואוהין געהט מען? סיידען סוכות האַלטען דאָ אין שטעדטעל? אַ פאַרשטעהרטער סוכות!... און די פּאַסאַזשירען האָבען זיך צונויפגעשלאָגען אַלע אין איין ווינקעלע און האָבען גענומען איבעררעדען וועגען זייער אייגענער לאַגע און וועגען דער

לאנע פונ׳ם „בורח״ (אזוי האָבען זיי א נאָמען געגעבען דעם אנט־לאָפענעם לאָקאָמאָטיוו). מי יודע, וואָס מיט א שלים־מזל קאָן זיך טרעפען? א ווערטעלע אויסצורעדען — עס פליהט איבער דער ליניע אזא מאשינע איינע אליין? עס איז דאָך לא ימלט, אז דער „בורח״ זאָל זיך נישט באגעגענען ערגיץ אין מיטען וועג מיט׳ן „לעדיגגעהער״, וואָס געהט איהם אקעגען פון הייסין איבער זאָט־קעוויץ קיין סאָבאָליווקע. וואָס וועט זיין מיט יענע פאסאזשירען נעבאך? — און דער כח־הדמיון האט זיי שוין געמאָהלט א צוזאמענ־שטויס, א מורא׳דיגע קאטאסטראָפע מיט אלע פישטשעווקעס פון א באהן־קאטאסטראָפע. זיי האָבען געזעהען פאר זיך באשיינפערליך דאָס גאנצע אומגליק: איבערגעקעהרטע וואגאָנעס, צעפאלענע רעדער, מענטשישע קעפ, צעבראָכענע פיס, אָפגעריסענע הענט און צעטראָטענע טשעמאָדאנעס, מיט בלוט באשפריצט!... פלוצים — א דעפעש! אָנגעקומען א דעפעש פון זאטקעוויץ. וואָס שטעהט אין דעפעש? אין דעפעש שטעהט: „די רגע דורכ־געפלויגען מיט א שרעקליכער גיכקייט פארביי זאטקעוויץ א לאָקאָמאָטיוו מיט צוויי פאסאזשירען. איינער זעהט־אויס א איד, דער צווייטער א גלח. ביידע האָבען געמאכט מיט די הענט — מע ווייסט נישט וואָס. דער לאָקאָמאָטיוו איז אוועק קיין הייסין״.

„אָט דאָ איז ערשט געוואָרען א חתונה: וואָס הייסט דאָס? א איד מיט א גלח אויפ׳ן אנטלאָפענעם לאָקאָמאָטיוו? וואוהין זענען זיי דאָס אנטלאָפען? און צוליעב וואָס? און ווער קאָן זיין דער איד?... אהין־אהער, איינער פונ׳ם אנדערען — מע האָט זיך דערוואוסט, אז דער איד איז טאקי א סאָבאָליווקער איד. ווער? איהר קענט איהם? א שאלה א ביסעל! בערעל עסיגמאכער פון סאָבאָליווקע! פון וואנען ווייסט מען דאָס, אז ס׳איז ער? מע ווייסט! סאָבאָליווקער אידען שווערען, אז זיי האָבען פון דער

וויטען אליין געזעהען איהם שטעהן מיט א גלח ביי'ם אָפּגעשפּאנטען לאָקאָמאָטיוו און מאכען מיט די הענט... וואָס טהוט זיך דאָ? וואָס האָט א איד איין עסיגמאכער צו שטעהן מיט א גלח ביי'ם אָפּגעשפּאנטען לאָקאָמאָטיוו און מאכען מיט די הענט?!... מע האָט אזוי לאנג גערעדט און געפּילדערט, ביז די מעשה איז דערגאנגען, לאָז זיך אייך דאכטען, אין שטעדטעל אריין, אין סאָבּאָליווקע הייסט עס, און חאָטש דאָס שטעדטעל איז נישט אזוי שטארק ווייט פון סטאנציע, נאָר ביז די מעשה איז אָנגעקומען פון איינעם צום אנדערען קיין סאָבּאָליווקע, האָט זי באקומען אלע מינוט איין אנדער געשטאלט, איטליכער באזונדער האָט צוגעלעגט זיינס, און ביז ס'איז דערגאנגען צו בערלען אהיים, האָט די מעשה מיט'ן גלח באקומען אזא ווילדען פּנים, אז בערעל'ס ווייב איז נעבאך געפאלען חלשות אפשר צעהן מאָל, מע האָט געמוזט ברענגען דעם דאָקטאָר... און עס האָט זיך א שאָט געטהאָן אויף דער סטאנציע אידען פון סאָבּאָליווקע, לאָז זיך אייך דאכטען, אזוי ווי שטערען אין הימעל, און ס'איז געוואָרען אזא גוואלד, אז דער נאטשאלניק סטאנציע האָט געמוזט געבען דעם זשאנדארם א „ראספּאָראזשעניע", ער זאָל אָפּרייניגען די סטאנציע פון סאָבּאָליווקער אידען... און וויבאלד אזוי, וואָס זשע האָבען מיר דאָ צו טהון? אפשר וואָלטען מיר בעסער געהן א קוק טהון, וואָס טהוט זיך מיט אונזער אידען און מיט'ן גלח, להבדיל, אויפ'ן „בורח", איך מיין, אויפ'ן אנטלאָפענעם לאָקאָמאָטיוו?

„עס איז אָבער נאָר גרינג צו זאָגען — א קוק טהון, וואָס טהוט זיך אויפ'ן אנטלאָפענעם לאָקאָמאָטיוו! ווער קאָן דאָס וויסען, וואָס דאָרט האָט זיך אָפּגעטהאָן? מיר מוזען גלויבען דעם סאָבּאָליווקער עסיגמאכער אויף נאמנות. ער דערצעהלט זיך אָן פון דער נסיעה אזעלכע חידושים, וואָס ווען אפילו, לאָמיר זאָגען, אז ס'איז נאָר האלב אמת, איז דאָס אויך גאנץ גענוג. און אויף וויפיעל איך קען אָט דעם עסיגמאכער פון סאָבּאָליווקע, איז ער, דאכט מיר, נישט אזא מענטש, וואָס זאָל ליעב האָבען מגזם זיין.

„די ערשטע צייט, אַז דער לאָקאָמאָטיוו איז אוועק, — אַזוי דערצעהלט בערעל עסיגמאַכער, — געדענקט ער כמעט גאָרנישט, וואָס מיט איהם האָט זיך געטהאָן. נישט אַזוי מחמת דערשרעק, ווי איבער דעם, וואָס ער האָט נישט געקאָנט פאַרשטעהן, זאָגט ער, פאַר וואָס דער לאָקאָמאָטיוו וויל איהם נישט פאָלגען. על־פּי שכל, זאָגט ער, האָט דער לאָקאָמאָטיוו בײַ׳ם צווייטען דרעה פונ׳ם רעגו־ליאַטאָר באַלד באַדאַרפט בלייבען שטעהן. צום סוף האָט ער גאָר אָנגעהויבען געהן נאָך גיכער, ווי פריהער. עפּיס נאָר ווי צעהנ־טויזענט רוחות וואָלטען איהם אונטערגעשטופּט פון הינטען. ער איז געלאָפען, זאָגט בערעל, מיט אַזאַ גיכקייט, אַז די שטעקענס פונ׳ם טעלעגראַף האָבען איהם, ווי פליעגען, געשעמערירט אין די אויגען, און עס האָט זיך איהם פאַרדרעהט דער קאָפּ און די פיס האָבען זיך איהם ווי אונטערגעהאַקט... שפּעטער אַ ביסעל, אַז ער איז, זאָגט ער, געקומען צוריק צו זיין פאַרשטאַנד, האָט ער זיך דער־מאָנט, אַז אַ לאָקאָמאָטיוו האָט אַ טאָרמאָז, אַ פאַרהאַלטער, אויף צו פאַרהאַלטען איהם ווען מע וויל. פאַרהאָן — גיט בערעל עסיג־מאַכער צו פאַרשטעהן מיט די הענט — אַ האַנט־טאָרמאָז און פאַרהאָן אַ לופט־טאָרמאָז, אַזאַ מין רעדעל, וואָס אַז מע טהוט דאָס אַ רעכטען דרעה, טהוט דאָס אַ קוועטש דעם הייבעל, דעם ריטשאַג הייסט דאָס, און די רעדער הערען־אויף צו דרעהען זיך פון זיך אַליין. ער געדענקט גאָר נישט, זאָגט ער, ווי אַזוי אַזאַ זאַך האָט געקאָנט אַרויספליהען איהם פונ׳ם קאָפּ? און ער טהוט זיך אַ לאָז צום רעדעל און וויל עס געבען, זאָגט ער, אַ דרעה אין דער רעכטער זייט, — אַז מע חאַפּט איהם נישט אָן פאַר אַ האַנט: „סטאָפּ!" — ווער איז? לאָז זיך אייך דאכטען, דער גלח, טוידט ווי די וואַנט, קוים וואָס ער רעדט. „וואָס ווילסט דו טהון?" — פרעגט איהם דער גלח מיט ציטערניש. „גאָרנישט. איך וויל, זאָגט איהם בערעל, אָפּשטעלען די מאַשינע"... „זאָל דיך גאָט היטען, זאָגט צו איהם דער גלח, זאָלסט זיך מיר מעהר נישט צוריהרען צו דער מאַשינע! וואָרום פאָלגסט דו מיך נישט, נעם איך דיך פאַר׳ן

קאָלנער און טהו דיך א וואָרף־אראָפּ פון לאָקאָמאָטיוו אזוי, אז דו זועסט ביי מיר פארגעסען, אז דו האָסט אמאָל געהייסען מאָשקאָ!״...
„נישט מאָשקאָ, איך הייס בערקאָ״ — זאָגט צו איהם בערעל און וויל איהם נעבען צו פארשטעהן דעם שכל פונ׳ם רעדעל, וואָס מע רופט דאָס טאָרמאָז. לאָזט ער זיך נישט רעדען — א ביטערער גלח! „גענוג שוין צו דרעהען, טענה׳ט דער גלח, האָסט שוין אזוי אויך גענוג גערדרעהט און אָנגערדרעהט, פארדרעהען זאָל עס דיך, דו פארשאָלטענער מענטש! בעסער וואָלסט דו זיך געבראָכען האַלז־און־נאַקען, איידער דו האָסט זיך גענומען אויף מיין לעבען!״...
רופט זיך אָן צו איהם בערעל: „מיינסט אפשר, פאָטערעל, אז מיין לעבען איז ביי מיר נישט אזוי טהייער, ווי ביי דיר דיין לעבען?״ „דיין לעבען? — מאכט צו איהם דער גלח מיט גאָל. — וואָס פאר א ווערטה האָט א הינטיש לעבען?״... פארדריסט דאָס שוין בערלען נישט אויף קאטאָוועס און ער גיט אוועק, זאָגט ער, דעם גלח א פּאָרציע, אז ער וועט דאָס האָבען צו געדענקען.
„ערשטענס, זאָגט איהם בערעל, איז אויף א הונט אויך א רחמנות. נאָך אונזער דין טאָר מען אפילו, זאָגט ער, א הונט אויך נישט אָנריהרען: ס׳איז א צער־בעלי־חיים. והשנית, פרעגט איהם בערעל א קשיא: מיט וואָס איז מיין לעבען, למשל, ערגער ביי׳ם רבונו־של־עולם פון איין אנדערענ׳ס לעבען? קומען מיר דען נישט ארוים, זאָגט ער, אלע פון איין יחוס, פון אָדם־הראשונ׳ען? און געהען מיר דען נישט אלע אין איין אָרט, אין דער ערד אריין?... איז נומער צוויי. און נאָך א זאַך, זאָגט צו איהם בערעל: נא זעה, פאָטערעל, דעם חילוק, זאָגט ער, פון מיר ביז דיר. איך טהו וואָס איך קאָן, דער לאָקאָמאָטיוו זאָל זיך אָפּשטעלען — הייסט דאָס, אז איך זאָרג פאר אונז ביידען; און דו, זאָגט ער, ביזט אזוי אויפגעטראָגען, אז דו ביזט קאפּאבעל מיך נעמען און אראָפּוואַרפען פונ׳ם לאָקאָמאָטיוו, דאָס הייסט — הרג׳ענען א מענטשען!״... און נאָך א סך אזעלכע שענע ווערטער האָט ער אין איהם אריינגעזעצט, אינ׳ם גלח הייסט עס, געזאָגט מוסר און דערצעהלט אזעלכע משלים, זאָגט ער, אז דער

גלח האָט שיער דעם שלאָק באַקומען. און אָט אַזוי רעדענדיג, האָבען זיי דערזעהן, זאָגט ער, פאַר זיך די סטאַנציע זאַטקעוויץ מיט'ן נאַטשאַלניק סטאַנציע, מיט'ן זשאַנדאַרם. האָבען זיי ביידע גע־נומען, ער און דער גלח, להבדיל, מאַכען צו זיי מיט די הענט, נאָר קיינער האָט זיי, אפּנים, נישט פאַרשטאַנען, וואָס זיי מיינען, און זיי האָבען נעבאָך געמוזט, זאָגט ער, פאָהרען ווייטער, קיין הייסין הייסט עס. פאָהרענדיג ווייטער, איז שוין דער גלח, זאָגט ער, געוואָרען אַ סך וויינער. נאָר צוריהרען זיך צו די מאַשינעס האָט ער איהם נישט געלאָזט. ער האָט איהם נאָר אַ זאָג געטהאָן, דער גלח הייסט עס: „זאָג מיר, לייבקאָ, וואָס איך וועל דיך פרעגען?“ זאָגט איהם בערעל: „איך הייס נישט לייבקאָ, איך הייס בערקאָ“. זאָגט איהם דער גלח: „לאָז זיין בערקאָ. זאָג מיר נאָר, בערקאָ, וואָלסט, למשל, אַ בעלן געווען געבען אַ שפּרונג־אַראָפּ מיט מיר איינאיינעם פונ'ם לאָקאָמאָטיוו אויף דער ערד?“... פרעגט איהם בערעל: „בכדי וואָס? מיר זאָלען חלילה דער'הרג'עט ווערען אויף טוידט?“ מאַכט צו איהם דער גלח: „סאַי־ווי־סאַי וועלען מיר גע'הרג'עט ווערען אויף טוידט“. רופט זיך אָפּ צו איהם בערעל: „פון וואַנען איז געדרונגען? ס'איז גאָר קיין ראיה נישט. אַז גאָט וויל — אוי־אוי־אוי, וואָס ער קאָן טהון!“... מאַכט צו איהם דער גלח: „דהיינו?“ רופט זיך אָן צו איהם בערעל: „איך וועל דיר זאָגען, זאָגט ער, פאָטערל! ביי אונז אידען איז היינט, זאָגט ער, אַ טאָג, וואָס ער הייסט הושענה־רבה. אין דעם דאָזיגען טאָג, זאָגט ער, ווערט אין הימעל אָנגע'חתמ'עט יעדען מענטשען און יערען באַשעפעניש אויף דער וועלט, צי ער זאָל לעבען, צי ער זאָל שטאַרבען; און אויב שטאַרבען — איז מיט וואָס פאַר אַ טוידט זאָל ער שטאַרבען. איז ממה־נפשך, זאָגט ער: האָט מיר גאָט אָנגעצייכענט, איך זאָל שטאַרבען, איז דאָך אַ פאַרפאַלענע זאַך; וואָס איז מיר די נפקא־מינה, צי איך וועל גע'הרג'עט ווערען פון אַ שפּרונג, צי פון אַ לאָקאָמאָטיוו, צי פון אַ דונער? און גלאַט אַזוי, זאָגט איהם ווייטער בערעל, געהענדיג אויפ'ן גלייכען וועג, קאָן איך

מיך נישט אויסגלימשען און שטאַרבען, אַז דער אויבערשטער וויל נאָר? אלא וואָס דען? עס איז מיר היינט אָנגע'חתמ'עט גע־וואָרען פון אויבען, אַז איך זאָל בלייבען לעבען, היינט למאי זאָל איך שפּרינגען?"

„און וואָס זאָל איך אייך זאָגען? — אַזוי דערצעהלט ווייטער בערעל עסיגמאַכער פון סאָבאָליווקע און שווערט מיט אַזעלכע שבועות, אַז מע מעג גלויבען, דאַכט מיר, אַ משומד — ער געדענקט נישט, ווי אַזוי דאָס האָט זיך געטראָפען, נאָר אַז זיי זענען געקומען, זאָגט ער, הינטער הייסין און אַרויסגעזעהן שוין פון דער ווייטען דעם קוימען פונ'ם הייסינער זאַוואָד, האָט עפּיס מיט אַ מאָל דער לאָקאָמאָטיוו, זאָגט ער, אָנגעהויבען געהן שטילער און שטילער, נאָכדעם — גאָר פּאַוואָלינקע, קוים־קוים, און נאָכדעם האָט ער זיך מיישב געווען, דער לאָקאָמאָטיוו הייסט עס, און האָט זיך גאָר אָנידערגעשטעלט. וואָס איז די מעשה? ס'איז איהם, אפּנים, אויסגעגאַנגען הייצונג, און אַ לאָקאָמאָטיוו, זאָגט בערעל עסיג־מאַכער, אַז עס געהט איהם אויס הייצונג, הערט־אויף דאָס וואַסער צו קאָכען און די רעדער הערען־אויף צו דרעהען זיך — און אַ סוף. פּונקט, זאָגט ער, ווי, להבדיל, אַ מענטש, אַז מע זאָל איהם, למשל, נישט געבען קיין עסען... אודאי האָט ער דעם גלח געזאָגט טאַקי דאָרט אויפ'ן אָרט: „נו, פּאָטערעל? וואָס האָב איך דיר געזאָגט, זאָגט ער, ווען דער רבונו־של־עולם זאָל מיר נישט געווען אָנ־צייכענען היינט פון אויבען, אַז איך דאַרף נאָך לעבען אויף דער וועלט, ווער ווייסט אויף וויפיעל צייט עס וואָלט נאָך געווען הייצונג און וואו מיר וואָלטען שוין איצטער אָנגעשפּאַרט?" אַזוי מאַכט צו איהם בערעל, און דער, זאָגט ער, שטעהט, די אויגען אַראָפּ־געלאָזט אַראָפּ, און שווייגט. וואָס האָט ער איהם נעבאַך געקאָנט ענטפערען?... ערשט שפּעטער, זאָגט ער, ביי'ם געזעגענען זיך, געהט דער גלח, זאָגט ער, און ציהט איהם אויס אַ האַנט און מאַכט צו איהם: „פּראָשטשאַי, איצקאָ". זאָגט איהם בערעל: „איך הייס נישט איצקאָ, איך הייס בערקאָ"... מאַכט צו איהם דער גלח:

„לאָז זיין בערקאָ. הערסט דו, בערקאָ? איך האָב גאָר נישט געוואוסט, זאָגט ער, אַז דו ביזט אַזאַ...״ און מעהר האָט ער נישט געהערט פון איהם קיין וואָרט, וואָרום דער גלח האָט פאַרקאַטשעט, זאָגט ער, די פּאָלעס פון דער ריאַסע און האָט גענומען שטעלען פיס צוריק, צו זיך אַהיים, אַפּנים, קיין גאָלאָוואָניעווסק. און ער, בערעל הייסט עס, האָט זיך געלאָזט גלייך אין שטאָדט אריין, צו אונז קיין הייסין. און ביי אונז האָט ער שוין, לאָז זיך אייך דאַכטען, גע־האַלטען יום־טוב, געבענטשט גומל, דערצעהלט אפשר טויזענט מאָל די מעשה פון אָנהויב ביז'ן סוף, אַלע מאָל מיט נייע המצאות און מיט נייע נסים... איטליכער באַזונדער האָט געשלעפּט דעם סאָבאָ־ליוועקער עסיגמאַכער צו זיך, געוואָלט איהם האָבען פאַר איין אורח אויף יום־טוב, און אַגב הערען פון איהם אליין דעם נס פון הושענא־רבה — און מיר האָבען דאָס געהאַט, לאָז זיך אייך דאַכטען, אַ שמחת־תורה! שוין געווען, ווי זאָגט איהר, איין מאָל אַ שמחת־תורה!״...

ענדע געשיכטע נומער אכט.

געשיכטע נומער נייען

אַ חתונה אָהן כלי־זמר

געשריבען אין יאָהר 1909.

געשיכטע נומער נייען

אַ חתונה אָהן כלי־זמר

„— איך האָב אייך געהאַט צוגעזאָגט, דאַכט מיר, דערצעהלען נאָך אַ נס, וואָס האָט זיך געטראָפען, לאָז זיך אייך דאַכטען, טאַקי ווידער אַ מאָל מיט אונזער „לעדיגגעהער", ווי אַזוי, צו פאַרדאַנקען דעם דאָזיגען „לעדיגגעהער", זענען מיר ניצול געוואָרען פון אַ גרויסען אומגליק. אויב איהר ווילט הערכען די דאָזיגע מעשה, לעגט איהר זיך אַוועק, זייט מוחל, אָט דאָ אויף דער באַנק, און איך וועל מיך לעגען, הייסט עס, אויף יענער באַנק. דאָ איז מיר נישט צו דער האַנט".

אָט אַזוי רופט זיך אָן צו מיר איינמאָל אַלץ דער אייגענער הייסינער סוחר, פאָהרענדיג מיט מיר אין דער שמאָלער אייזענבאַהן, וואָס מע רופט זי דאָרטען „דער לעדיגגעהער". אין מחמת מיר זענען דאָס מאָל, ווי אַלע מאָל, געווען סך־הכל צוויי פאַרשוין איבער אַ גאַנצען וואַגאָן, און וואַרעם איז געווען געוואַלד, האָבען מיר מחילה אויסגעטהאָן די פּידזשאַקען, צעשפּיליעט די זשילעטען און צעלעגט זיך, ווי ביי'ם טאַטען אין וויינגאָרטען. ער אויף איין באַנק, איך אויף דער אַנדערער. ער פאַוואָלי און ברייטליך, ווי זיין שטייגער איז, דערצעהלט, און איך הער מיך איין, פאַרשריי־

בענדיג בײ זיך אין מוח איטליכס װאָרט, בכדי איך זאָל דאָס נאָכ־דעם קאָנען איבערגעבען מיט זײן לשון.

„— ויהי בימי — דאָס איז געװען, ניט הײנט געדאַכט, בעת קאָנסטיטוציע, אַז ס'האָבען זיך אָנגעהויבען, הײסט עס, די ישועות אויף אידען. חאָטש אפילו אונז האָבען מיר אין הײסין, דאַרפט איהר װיסען, פאַר אַ פּאָגראָם קײנמאָל קײן מורא ניט געהאַט. איבער װאָס, מײנט איהר, האָבען מיר ניט מורא געהאַט? פשוט, װײל ס'איז ניטאָ בײ אונז װער סע זאָל שלאָגען. מאָהלט אײך, לאָז זיך אײך דאַכטען, מע זאָל זוכען, װאָלט מען שוין אפשר גע־פונען בײ אונז אויך אַזעלכע, װאָס װאָלטען זיך ניט אָפּגעזאָגט אונז אַ ביסעל דורכלופּטערען, דאָס הײסט, איך מײן טאַקי — רעכט דורכבערעכען די בײנער. אַ סימן האָט איהר, אַז עס האָבען זיך אָנגעהויבען לאָזען הערען די גוטע בשורות פון אַרום און אַרום, האָבען אונזערע עטליכע פּריצים־רשעים אװעקגעשריבען בסוד־סודות אַהין, װאו מע דאַרף: היות װי עס װאָלט געװען אַ יושר, מע זאָל, הײסט עס, אין הײסין אויך עפּיס טהון, און ס'איז נישטאָ מיט װעמען, לכן בעטען זײ, מע זאָל זײ קומען צו־הילף, דאָס הײסט, מע זאָל זײ, למען השם, װאָס גיכער אַרױסשיקען „מענטשען"... און לאָז זיך אײך דאַכטען, ס'איז ניט אַװעקגע־גאַנגען קײן פיער און צװאַנציג שעה, קומט־אָן אַ ידיעה, אויך בסוד־סודות, אַז עס געהען „מענטשען". פון װאַנען? פון זשמערינקע, פון קאַזאַטין, פון ראַזדיעלנע, פּאָפּעלנע און פון נאָך אַזעלכע מקומות, װאָס האָבען זיך אויסגעצײכענט מיט זײערע קלאָפּערס. די קשיא: פון װאַנען איז מען דאָס בײ אונז געװאָהרע געװאָרען פון'ם דאָזיגען הײליגען סוד? דערויף האָבען מיר, לאָז זיך אײך דאַכטען, אַ „איסטאָטשניק", נח טאָנקאָנאָג רופט מען איהם. װער איז אָט דער דאָזיגער נפש? איהר פאָהרט דאָך אין אונזער װינקעל, דאַרף מען אײך איהם אָפּמאָהלען, איהר זאָלט זײן מיט איהם באַקענט.

„נח טאַנקאַנאַג איז א איד, וואָס איז געוואַקסען מעהר אין דער לענג ווי אין דער ברייט. גאָט האָט איהם געגעבען א פּאָר פיס, באַנוצט ער זיך מיט זיי. קיינמאָל רוהט ער נישט און זעלטען־ווען געפינט מען איהם אין דער היים. ער איז פארנומען מיט טויזענטער געשעפטען, מעהר פרעמדע ווי אייגענע. זיין אייגען געשעפט איז — וואָס ער האַלט די דרוק. און מחמת ער האַלט די דרוק, די איינציגע דרוק אין הייסין, דעריבער קען ער זיך מיט נאַטשאַלסטווע, האָט צו טהון מיט פריצים, איז אויסגעבונדען מיט אַלע טשינאָווניקעס און ווייסט פון אַלע סודות.

„אָט פון דעם דאָזיגען „איסטאָטשניק" איז מען דאָס געוואָהרע געוואָרען פון דער גוטער בשורה. דאָס הייסט, ער אליין טאַקי, דער „איסטאָטשניק" הייסט עס, האָט דאָס אויסגעפּויקט איבער דער גאַנצער שטאָדט. פארשטעהט זיך, איטליכען באַזונדער האָט ער איינגערוימט א סוד אין אויהער: „דאָס דערצעהל איך נאָר אייך, קיין אַנדערען וואָלט איך עס נים געזאָגט"... און אָט אַזוי איז די גאַנצע שטאָדט געוואָהרע געוואָרען, פון איין עק ביז'ן אַנדערען עק, אַז עס געהען חוליגאַנעס און אַז ס'איז אויסגעאַרבייט געוואָרען א פּלאַן, מע זאָל שלאָגען אידען; מע ווייסט אפילו ווען, אין וואָסער א טאָג, אין וואָסער א שעה מע וועט שלאָגען, און פון וואַנען מע וועט אָנהויבען צו שלאָגען, און ווי אַזוי מע וועט געהן — אַלסדינג אויסגערעכענט, ווי אין לוח. און ס'איז געוואָרען אין שטאָדט, לאָז זיך אייך דאכטען, חושך ואפלה! און מיינט איהר — וואו? צום מיינסטען, צווישען די נידעריגע קלאַסען. א מאָדנע זאַך, הערט איהר, מיט די אָרעמעלייט! מילא, א נגיד, אַז ער ציטערט פאַר אַזעלכע זאַכען, פארשטעהט מען דאָס נאָך מיט'ן שכל. ער האָט נעבאַך מורא, מע זאָל איהם, חס ושלום, צווישען יאָ און ניין, נישט מאַכען פאַר א קבצן. אָבער איהר, פארטיגע קבצנים, וואָס ציטערט איהר אַזוי? וואָס האָט איהר איינצושטעלען? ניין, זאָלט איהר זעהען, ווי מע האָט געחאַפּט די קינדערלעך און מע האָט מפקיר געווען האַק־און־פּאַק און מע האָט אָנגעהויבען באַהאַלטען זיך!

וואו באהאלטען זיך, אשטיינגער, אידען? ווער ביי איין עהרליכען גוי אין א קעלער, ווער ביי'ם נאָטאריוס אויפ'ן בוידעם, ווער ביי'ם דירעקטאָר אין זאוואָד. איטליכער געפינט זיך זיינס. נאָר איך איינער, ווי איהר קוקט מיך אָן, האָב מיך ניט געוואָלט באהאלטען. נישט מחמת איך וויל מיך פאר אייך באריהמען, נאָר איך וועל אייך געבען צו פארשטעהן מיט א גאנג, וועט איהר זעהען, אז איך בין ניט אינגאנצען אומגערעכט: ערשטענס, פרעג איך א קשיא: וואָס איז דער שכל, וואָס מע דארף מורא האָבען פאר א פּאָגראָם? ממה־נפשך... און והשנית, וועל איך אייך ניט זאָגען; עס קאָן זיין, אז איך וואָלט אפשר אויך ניט געוועזען ביי זיך אזא תקיף און וואָלט אפשר אויך וועלען באהאלטען זיך אויף דער הייסער שעה. פרעגט זיך אָבער: וואו באהאלט מען זיך? פון וואנען בין איך באוואָהרענט, למשל, אז טאקי דער אייגענער גוי, אָדער דער נאָטאריוס, אָדער דער דירעקטאָר פונ'ם זאוואָד בשעת בהלה — איהר פארשטעהט?... און חוץ אלעמען, ווי לאָזט מען דאָס איבער א שטאָדט גלאט אזוי אויף הפקר? נעמען און אנטלויפען איז קיין קונץ ניט. מע דארף זעהען עפּיס טהון. נאָר, משטיינס געזאָגט — וואָס קאָנען אידען טהון? נאטשאלסטווע!... מסתמא איז ביי אייך אויך דאָ אין שטאָדט איינער א תקיף, וואָס איז חשוב ביי נאטשאלסטווע. ביי אונז אין הייסין האָבען מיר איינעם אזעלכען. נחמן קאסאָי הייסט ער. א איד א פּאָדראטשיק מיט א קיילעכיגער באָרד, מיט א סאמעטענעם זשילעט, מיט א דירה איין אייגענער. און מחמת ער איז א פּאָדראטשיק און האָט א חלק אינ'ם שאָסיי, איז ער חשוב ביי'ם איספּראַווניק. ער טרינקט מיט איהם טיי ביי איין טיש. און א איספּראַווניק האָבען מיר דעמאָלט געהאַט, לאָז זיך אייך דאכטען, דוקא א גוטען גוי. א דימענט פון א גוי. דהיינו? ער פלעגט נעמען א קערבעל, און נאָר דורך נחמן קאסאָי. דאָס הייסט, נעמען האָט ער גענומען ביי יעדען, פאר וואָס ניט? נאָר ביי נחמנ'ען פלעגט ער נעמען מיט מעהר חשק. מעשה פּאָד־ראטשיק, איהר פארשטעהט?...

„הקיצור, מע האָט זיך געזעהען מיט נחמנ'ען און מע האָט אויסגעשטעלט א צעטעל און ס'איז געוואָרען נעלט, און לאָז זיך אייך דאכטען, א היבשע מטבע, וואָרום אין אזא צייט, ווי קאָן מען קומען צו א פּריץ און ניט אָנשפּייען איהם אין דער האנט, ס'זאָל איהם, ווי זאָגט איהר, געבען א בּריה אין די פינגער אריין?... פארשטעהט זיך, אז דער פּריץ האָט אונז באלד בּארוהיגט, ער האָט אונז בּפירוש געזאָגט, אז מיר מעגען געהן שלאָפען: ס'וועט גאָר־ניט זיין... ראכט זיך, גוט? איז דאָך אָבּער פארהאן בּיי אונז אין הייסין א „איסטאָטשאָניק", וואָס ווייסט פון אלע שווערע הערצער; איז ער זיך מיישב, נח טאָנקאָנאָג, הייסט עס, און לאָזט ארויס א קלאנג איבּער דער גאנצער שטאָדט, בּסוד געוויינטליך, אז ס'איז שוין דאָ פון דער גוטער חברה א דעפּעש, ער האָט זי אליין געזעהען, שווערט ער, ער זאָל אזוי זעהען אלדאָס גוטס! וואָס זשע שטעהט אין דעפּעש? אין דעפּעש שטעהט מעהר ניט ווי איין וואָרט: „יעדיעם" — א מיאוס וואָרט! לויפט מען דאָך מסתּמא צום איספּראַווניק: „פּריץ, ס'איז שלעכט!" זאָגט ער: „וואָס איז די שלעכטיגקייט?" זאָגט מען איהם: „ס'איז דאָ א דעפּעש". פרעגט ער: „פון וואנען?" זאָגט מען איהם: „פון יענע מקומות"... פרעגט ער: „וואָס שטעהט אין דעפּעש?" זאָגט מען איהם: „יעדיעם". צעלאכט ער זיך און זאָגט: „איהר זענט גרויסע נאראָנים, זאָגט ער, איך האָב נעכטען, זאָגט ער, אויס־געשריבּען פון טאָלטשין א סאָטני קאָזאקען"... דערהערט „קאָזאַ־קען" — איז אויף אונז געוואָרען ווי א נייע הויט. א איד, אז ער דערזעהט א קאָזאק, ווערט ער בּיי זיך תּקיף און שטעלט־ארויס דער גאנצער וועלט א פייג. א קליינינגקייט — אזא שומר!... די גאנצע זאך איז נאָר געווען: ווער פון די צוויי וועלען קומען פריהער — צי די קאָזאקען פון טאָלטשין, צי די חברה קלאָפּערס פון זשמע־רינקע? דער שכל הישר האָט אפילו בּאדארפט זאָגען, אז די קלאָפּערס וועלען קומען פריהער, ווייל זיי פאָהרען מיט דער בּאהן, און די קאָזאקען — רייטענדיג. איז אָבּער געווען די גאנצע האָפע־

נונג אויף אונזער „לעדיגנגעהער". אידען האָבען אַ גרויסען גאָט, טאָמער וועט ער טהון אַ נס, דער „לעדיגנגעהער" וועט פאַרשפּעטיגען חאָטש אויף עטליכע שעה, און דאָס איז ביי איהם אַ געוויינטליכע זאַך, וואָס סע טרעפט זיך ביי איהם אָפט, כמעט אַלע טאָג... און לאָז זיך אייך דאַכטען, אַז איצטיגס מאָל האָט זיך מיט איהם אָט דער נס ניט געטראָפען. עפּיס, ווי אויף צו להכעיס, איז ער גע־גאַנגען פון סטאַנציע צו סטאַנציע, טאַקי נאָר ווי אַ זייגער. איהר קאָנט זיך פאָרשטעלען, וויפיעל געזונט דאָס האָט ביי אונז צו־גענומען און וואָס פאַר אַ פחד ס'איז געוואָרען אין שטאָדט, אַז מע האָט זיך דערוואוסט, פונ'ם „איסטאָטשניק" געוויינטליך, אַז ס'איז שוין דאָ אַ דעפּעש פון דער לעצטער סטאַנציע, פון קרישטאָפּאָווקע: „יעדיעם"! און נישט נאָר „יעדיעם" אַליין — „יעדיעם" מיט אַ „הורראַ"... געוויינטליך, האָט מען די דאָזיגע ידיעה אָפּגעטראָגען גלייך צום איספּראַווניק, געפאַלען איהם צו די פּיס, געבעטען, ער זאָל זיך ניט פאַרלאָזען אויף די קאָזאַקען, וואָס וועלען אַמאָל קומען פון טאָלטשין, און זאָל אַרויסשיקען אויפ'ן וואָקזאַל פּאָליציע חאָטש פון יוצא וועגען, לאָזען זיי ניט מיינען, אַז ס'איז לית דין ולית דיין, הפקר ציבעלעס. און אָדון דער איספּראַווניק האָט זיך דאָס מאָל דוקא ניט געלאָזט לאַנג בעטען. ער האָט צוליעב געטהאָן דער שטאָדט, און נאָך מיט אַ יתר־שאת. דהיינו? ער האָט זיך אָנגעטהאָן אין דער גאַנצער פאָרמע און מיט אַלע אָרדענס און איז בכבודו ובעצמו אַרויס מיט דער גאַנצער פּאָליציע אויפ'ן וואָקזאַל „ווסטרעטשאַיען דעם פּאָיעזד".

„די עטליכע פּריצים די רשעים, פון זייער זייט, האָבען, לאָז זיך אייך דאַכטען, אויך נישט געדרימעלט. זיי האָבען זיך אויך אָנגעטהאָן יום־טוב'דיג און אויך מיט די אָרדענס, מיטגענומען מיט זיך אַ פּאָר גלחים, און זענען אויך אַרויס „ווסטרעטשאַיען דעם פּאָיעזד"... האָט זיי דער איספּראַווניק אפילו אַ פרעג געטהאָן: „וואָס טהוט איהר דאָ?" האָבען זיי איהם געפרעגט די איינענע קשיא: „וואָס טהוסט דו דאָ?" — אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט, דער

איספּראַווניק האָט זיי געגעבען צו וויסען, אַז זייער מיה איז אומזיסט. כּל זמן, זאָגט ער, ער איז דאָ איספּראַווניק, וועט אין הייסין, זאָגט ער, קיין פּאָגראָם ניט זיין. אַזוי טאַקי האָט ער זיי געזאָגט מיט'ן הארבען וואָרט. האָבען זיי איהם אויסגעהערט מיט אַ שמייכעל און אָפּגעענטפערט מיט עזות: „אָט וועלען מיר באַלד זעהען"... און ווי זיי האָבען דאָס אויסגערעדט, האָט זיך געלאָזט הערען פון דער ווייטען אַ פייף. פון'ם דאָזיגען פייף האָט זיך אונז אַלעמען, לאָז זיך אייך דאַכטען, אָפּגעריסען אין הארצען. נאָך דעם דאָזיגען פייף האָבען מיר זיך געריכט דערהערען נאָך אַ פייף, שוין מיט אַ הורראַ, און וואָס נאָך דעם דאָזיגען הורראַ געהט ווייטער — דאָס האָבען מיר שוין געהאָרכט פון אַנדערע שטעדט... צום סוף, וואָס לאָזט זיך אויס? געפייפט האָט מען טאַקי, נאָר דאָס פייפען איז געווען אומזיסט. וואָס איז די מעשה? די מעשה איז אַ שענע מעשה, וואָס נאָר מיט אונזער „לעדיגגעהער" קאָן זיך אַזעלכעס טרעפען. איהר מעגט דאָס הערען.

„צוגעפאָהרען צו דער סטאַנציע קיין הייסין, האָט דער מאַשי־ניסט אָפּגעשטעלט דעם לאָקאָמאָטיוו און איז גאַנץ ברייטליך אַראָפּ אויפ'ן וואָקזאַל און געלאָזט זיך גלייך אין בופעט אריין, ווי גע־וויינטליך. שטעלט מען איהם אָפּ: „בחור, וואו זענען די וואַ־גאָנעם?" — „וואָסערע וואַגאָנעם?" — „זעהסט דען ניט, אַז דו ביזט איינער אַליין מיט'ן לאָקאָמאָטיוו אָהן איין וואַגאָן?" — קוקט זיי אָן דער מאַשיניסט מיט אויגען און מאַכט צו זיי: „וואָס איז מיין עסק? וואַגאָנעם — דאָס געהער זיך אָן מיט דער ברי־גאַדע". „וואו זשע איז די בריגאַדע?" ענטפערט זיי וויעדער דער מאַשיניסט: „וואָס געהט'ס מיך אָן? דער קאָנדוקטאָר גיט מיר, זאָגט ער, צו וויסען מיט אַ פייף, אַז ער איז פאַרטיג, ענטפער איך איהם אָפּ, זאָגט ער, צוריק מיט אַ פייף, אַז איך בין אויך פאַרטיג און לאָז די מאַשין. קיין צוויי פּאָר אויגען, זאָגט ער, האָב איך ניט, איך זאָל זעהען, וואָס הינטען טהוט זיך"... אַזוי ענטפערט זיי אָפּ דער מאַשיניסט. און ווערליג ער טענה'ט, איז ער גערעכט.

הקיצור, טענות אהער, טענות אהין — ס'איז דאָ אַ „לעדיגגעהער" און נישטאָ קיין פּאַסאַזשירען. אַ חתונה, הייסט עס, אָהן כלי־זמר !...

„ווי עס האָט זיך ארויסגעוויזען נאָכדעם, איז געווען געפּאָהרען צו אונז, לאָז זיך אייך דאכטען, דוקא אַ גאַנץ פיינע קאָמפּאַניע, געקליבענע יונגען, איינס אין איינס, מיט'ן גאַנצען קלאָפּערגעצייג, מיט דובינקעס און מיט רעזינקעס און מיט אלע איבעריגע שאַלע־מויזען. פרייליך איז מען געווען, און בראָנפען האָט מען געטרונקען, און מחמת גרוים שמחה האָט מען אויף דער לעצטער סטאַנציע, אין קרישטאָפּאָווקע, ארייגעוואָרפען גאָר אַ היבשע גאַלקע, און אָנ־געשיכור'ט די „בריגאַדע", דעם קאָנדוקטאָר מיט'ן קאָטשעגאַר מיט'ן זשאַנדארם, און מע האָט פארגעסען אַ קלייניגקייט : צו־טשעפּען די וואַגאָנעס צום לאָקאָמאָטיוו. איז זיך דער לאָקאָמאָטיוו מסתמא אוועק אין דער געוויינטליכער צייט קיין הייסין, און דער גאַנצער „לעדיגגעהער" איז, לאָז זיך אייך דאכטען, געבליבען שטעהן מיט אלע וואַגאָנעס אין קרישטאָפּאָווקע. און נאָך מעהר קונץ ! קיינער, ניט די שענע קאָמפּאַניע, נישט די איבעריגע פּאַסאַזשירען, נישט די „בריגאַדע", האָבען גאָר ניט באמערקט, אז מע שטעהט, און לאָז זיך אייך דאכטען, מע האָט ניט אויפגעהערט צו וואַרפען גאַלקעס און אויסלעדיגען פלעשלעך, ביז דער נאַטשאַלניק סטאַנציע האָט זיך געכאַפּט, אז דער לאָקאָמאָטיוו איז אוועק און די וואַגאָנעס שטעהען נאָך. האָט ער אויפגעהויבען אַ גוואַלד ! ערשט דאָ האָט זיך ארויסבאוויזען דער גאַנצער טעות, און ס'איז געוואָרען אַ געפּילדער, הימעל עפען זיך ! די חברה — אויף דער „בריגאַדע", די „בריגאַדע" — אויף דער חברה, אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז ס'איז געבליבען, אז מע דאַרף נעמען די פיס אויף די פּלייצעס און די אויגען אין די הענט און זיך לאָזען קיין הייסין, מחילה, צו־פוס. אַ ברירה האָט מען ? און וכן היה. מע האָט זיך אָנגענומען מיט הארץ און מע האָט עולה־רגל געווען קיין הייסין, און, לאָז זיך אייך דאכטען, מען איז בשלום געקומען קיין הייסין, און דוקא מיט אַ נעזאַנג און מיט אַ הורדא, ווי גאָט האָט געבאָטען. נאָר וואָס זשע

דען? עס איז שוין אָבער געווען אַ ביסעלע צו־שפּעט. אויף די גאַסען האָבען שוין אַרומגעשפּאַציערט די קאָזאַקלעך פון טאָלמשין, רייטענדיג אויף די פערדלעך, און, ווי זאָגט איהר, וקסמים בידם — מיט די קאַנטשיקעס אין די הענט, און פון דער גאַנצער חברה חוליגאַנעס איז אין איין האַלבע שעה נישט געבליבען, לאָז זיך אייך דאַכטען, קיין זכר אפילו. מען איז זיך צעלאָפען, ווי די מייז אין אַ הונגער, צעגאַנגען געוואָרען, ווי שניי אין אַ זומער־טאָג...

„נו, פרעג איך אייך, איז ער נישט ווערטה, אונזער „לעדיג־געהער" מיין אייך, מע זאָל איהם אָפּשיטען מיט גאָלד פון אויבען ביז אַראָפּ, אָדער, לכל הפּחות, חאָטש מאַכען פון איהם אַ באַ־שרייבונג?"

ענדע נעשיכטע נומער ניינ.

גערשיכטע נומער צעהן

דער טלית־קטן

געשריבען אין יאהר 1910.

געשיכטע נומער צעהן

דער טלית־קטן

„— איהר רעדט פון די אומגליקען, פון די היינטיגע שרפות רעדט איהר. איהר ווילט הערען א שענס, ווי אזוי מע נעמט א הונדערטער אויף די נשרפים ביי א נגיד א קמצן, א חזיר, א נהרג על פחות משוה פרוטה, וואס האט אויף זיין לעבען קיין נדבה ניט געגעבען ?"

אזוי האט זיך אנגערופען צו מיר מיין וויז־א־ווי אין וואגאן איינמאל אין דער פריה, נאכ'ן איבערבייסען, און האט פאררויכערט א פאפּיראָס און מיר אויך געגעבען פאררויכערען.

עס האט אויסגעוויזען, אז די מעשה, וואס מיין וויז־א־ווי האט זיך געקלויבען מיר דערצעהלען, האט איהם אליין הנאה געטהאָן, שטארק הנאה געטהאָן. ווארום איידער ער האט נאך אנגעהויבען צו דערצעהלען, האט ער זיך שוין צעלאכט, ווי א מענטש, וואס האט זיך דערמאנט אָן זעהר א לאכענדיגע זאך. ער האט אזוי געשמאק געלאכט, אז ער איז זיך אזש פארגאנגען. אזא מענטשען איז גלייכער, אז מע לאָזט איהם פריהער זיך אויסלאכען, ווי עס געהער צו זיין, אניט וועט די מעשה האָבען א פנים פון חוזק. דערנאָך האט זיך מיין וויז־א־ווי אויסגעהוסט און אנגעהויבען בזה הלשון:

„— איך האָב אייך שוין איבערגעגעבן פון אונזער שטאָדט א שען ביסעל טיפּען. איצט האָב איך פאר אייך נאָך א טיפּ. יואל טאשקער רופט מען איהם. איהר זאָלט אָנקוקען א אידעל. קיין דריי צעבראָכענע פיערער וועט איהר פאר איהם ניט געבען. א קליינס, א דארס, א טרוקענס, א בערדעל א שיטערס, און אז סע געהט, לויפט עס, און א הילוך — וואו איהר האָט ערגיץ א שונא! חאָטש אפילו א נגיד. וואָס זאָג איך — א נגיד? א גביר, איין אדיר, א מיליאָנטשיק. דאָס הייסט, איך האָב זיינע מיליאָנען, לאָז זיך אייך דאכטען, נישט געצעהלט. מעגליך, אז ער פארמאָגט טאקי א מיליאָן, און מעגליך, אז עס פעהלט איהם א סך צו א האַלבען מיליאָן. נאָר וויפיעל ער האָט, איז ער דאָס, גלויבט מיר, ניט ווערטה. וואָרום דער מענטש איז א חזיר. ביי איהם ארויס־רייסען א נדבה — איז כקריעת ים־סוף. ס'איז גאָר נישטאָ דער בעטלער, וואָס זאָל געדענקען, אז יואל טאשקער זאָל האָבען וועןַ געגעבען איין אָרעמאַן א שטיקעל ברויט אפילו. אין שטאָדט קען מען איהם שוין, דעם פארשוין, אזוי, אז עס מאכט זיך, מע ניט איין אָרעמאַן א נדבה און ער קריוודעט זיך, זאָגט מען איהם: „געהט, זייט מוחל, צו יואל טאשקער, וועט מען אייך געבען מעהר". אָט אזא מין נגיד איז דאָס. אפשר מיינט איהר, חלילה, א גזלן, אָדער א גראָבער יונג, אָדער א נחות־דרגא? — ניין. דוקא א טאטענ'ס א קינד, און דוקא א איד, וואָס קאָן לערנען, און דוקא אזוי זיך א גאַנץ עהרליכער. יענעמ'ס ניט זאַטשעפּען. אבי מע זאָל זיינס ניט אָנריהרען. שלי שלי, שלך שלך — איהר פאר־שטעהט, צי ניין? זיין נעשעפט — ער איז א בעל־הלואה, און האָט הייזער, און האנדעלט מיט פריצים. טאָג־ווי־נאכט פאר־טארעראמט. פאָהרט־ארום, לויפט־ארום, עסט ניט, שלאָפט ניט, פארגינט זיך ניט האַלטען א מענטשען, אומעטום אליין, ניט קיין קינד, ניט קיין רינד. דאָס הייסט, ער האָט געהאַט קינדער אויך, נאָר דער רוח ווייסט וואָס. האָט ער זיי צעטריבען. זיי זענען אין אמעריקע, זאָגט מען. דאָס ווייב איז איהם געשטאָרבען, האָט ער

גענומען און צעטריבען די קינדער. און געשטאָרבען איז זי, זאָגט מען, ביי איהם פון הונגער. נאָר מסתמא איז דאָס א ליגען. און אפשר איז דאָס איין אמת. א סימן — ער האָט זיך מיט'ן אנדערען ווייב אויף דער צווייטער וואָך גע'גט. טרעפט איבער וואָס? איבער א גלאָז מילך. חא־חא, ווי איהר זעהט מיך א אידען! ער האָט זי געחאפּט איינמאָל מיט א קריגעל מילך, מאכט ער צו איהר: „ממה־נפשך — טרינקסט דו מילך, ווייל דו האָסט די טשאכאָטקע, וואָס־זשע דארף איך דיך? אלא דו טרינקסט גלאט אזוי מילך, הפקר־ציבעלעס — ביזט דו דאָך איין אויסבערענגעריין!"...

„דערפאר האָט ער איין מעלה (א מענטש מיט סאמע חסרונות איז נישטאָ): ער איז פרום. פרום מיט סכנת־נפשות! מילא, ווילסט דיר זיין פרום, זיי דיר פרום, וועמען אהרט עס? ניין. ווילט זיך איהם, אז די גאנצע וועלט זאָל זיין פרום. גאָט'ס סטראפּטשע. ער קאָן נישט ליידען, אז א איד געהט אָהן א היטעל, איז אין כעס, למאי יונגע ווייבלעך טראָגען אייגענע האָר, און קוילעט זיך מיט די עלטערען, וואָס געבען זייערע קינדער אין די גימנאזיעס, און נאָך אזעלכע זאכען.

„באדארף גאָט פיהרען מסתמא אזוי, אז ביי איהם אין הויף וואוינט א שכן, איין אדוואָקאט פון די אמאָליגע אדוואָקאטען. א טשאסטנע פּאָווערענע, הייסט עס. און גראָד נישט אזא גרויסער ירא־שמים. געהט אָהן א היטעל, גאָלט זיך דאָס בערדעל, פאר־רויכערט שבת א פּאפּיראָס. אלסדינג ווי עס געהער צו זיין. לאָז זיך אייך דאכטען, טאקי וואָס אין דער קאָרט. קאָמפּאניעוויטש רופט מען איהם. א נפש א הויכער, א ברייטער, א ביסעל איין איינגעבויגענער, מיט איינגעפאלענע באקען, מיט ממזר'ישע אויגען, נאָר א שטילער, א שווייגענדיגער, א פארבאָרגענער הולטאי. לעבען לעבט ער מעהר פון קאָרטען, ווי פון אדוואָקאטור, און צו איהם קומען זיך צונויף אלע וואוילע יונגעלייט, וואָס האָבען ליעב א קערטעל, א קאָלבאָס און נאָך אזעלכע זאכען... מילא, איז אויך די אייגענע מעשה; עס זיצט ביי דיר א שכן ניט אזא צדיק —

וואָס געהט עס דיך אָן? איך מיין דעם יואל טאַשקער מיין איך, וועסט דו מיט איהם קיין שידוך ניט טהון. וואָס קאָן דאָ זיין? ניין. קאָן ער נישט איבערטראָגען, טאַשקער הייסט עס, למאי מע שטעלט ביי קאָמפּאַניעוויטשען דעם סאַמאָוואר אום שבת? למאי מע קאָכט ביי קאָמפּאַניעוויטשען אַ פליישיגען וואַרעמעס אום תשעה־באָב? למאי מע טובל'ט ניט ביי קאָמפּאַניעוויטשען דאָס נייע געפעס אויף פסח? און נאָך אַזעלכע זאַכען. פייערט ער אויפ'ן שכן, רעדט אויף איהם המנ'ס מס־רות, דערצעהלט פאַר איטליכען הויך, בקול רם: „האָט איהר געהערט איין עזות פון אַ משומד? זיצט ביי מיר אין שכנות און שטעלט אַ סאַמאָואַר אום שבת!" — דערהערט דאָס קאָמפּאַניעוויטש, הייסט ער שטעלען איבעראַכטאָג שבת צוויי סאַמאָווארען. ווערט אונזער יואל שיער ניט צעפּיקעט, באַקומט, לאָזט זיך אייך דאַכטען, כמעט די אַפּאָפּ־לעקסיע. מענטש איינער! נעם און זאָג איהם אָפּעט פון דער דירה, וועסט דו פּטור ווערען פון אַ צרה — טהוט איהם באַנג דער שכן. ער צאָהלט, זאָגט ער, דירה־געלט בעסער פון אַלע שכנים, חאַ־חאַ.

„האָב איך אייך שוין באַקאַנט געמאַכט מיט צוויי טיפּען. איצט באַדאַרף איך אייך פאָרשטעלען אַ דריטען פּאַרשוין, פּרויקטע־שיינגעץ הייסט ער. אויך אַ טיפּ און שפּיעלט אויך אַ ראָל אין דער געשיכטע, וואָס איך דערצעהל אייך. דאָס הייסט, פון איהם טאַקי נעמט זיך די גאַנצע מעשה.

„דער דאָזיגער פּאַרשוין איז, לאָז זיך אייך דאַכטען, אַזאַ מין טיפּ. אַליין איז ער אַ יונגערמאַן, וואָס ווערט אָנגערופען אַ „מעורב עם הבריות". לאָז זיך אייך דאַכטען, האַלב חסיד, האַלב פראַנצויז. אַ קאַפּאָטע אַ לאַנגע, נאָר אַ קאַפּעלישעל אויפ'ן קאָפּ. אַ העמד אַ ווייס, אַ שניפּסעל אַ רויטס, נאָר אַ ציצה פונ'ם טלית־קטן דאַרף מען אַרויסזעהן. אין שטאָדט רעדט מען אונטער אויף איהם: עפּיס אַ ווייבעל, איין אשת־איש, זאָגט מען... נאָר אין שוהל אַריין לויפט ער פייל אויס'ן בויגען. מיט איינעם וואָרט, ער איז אָט

דאָס, וואָס מע רופט ביי אונז „א גאָט'ס גנב". מיט וואָס באַ־שעפטיגט ער זיך — ער איז א פּראָמילניק. א מעקלער פון געלט, פון הלואות, פון וועכסלען. דורך זיינע הענט געהט דורך געלט — טויזענטער און טויזענטער. קיינעם האָט טאַשקער ניט געגלויבט, אַזוי ווי אָט דעם פּרויקען. קומט צו א הלואה, האָט ער מורא אַרויס־צולאָזען א הונדערטער פון די הענט. נאָר קוים האָט פּרויקע גע־זאָגט, אז מע מעג לייהען, איז ניטאָ וואָס צו רעדען. אפשר מיינט איהר, אז דער פּרויקע איז אין געלט־זאכען טאקי אַזא צדיק? בין איך אייך נישט ערב. ער איז נאָר א קלוגער, א דורכגעטריבענער, א ממזר בן הגדה, און, לאָז זיך אייך דאכטען, א גרויסער עזות־פּנים. צו איהם אין מויל אַריינפאַלען — איז ווי אין גיהנם. איהר קאָנט פאַרשטעהן, אז הייסען הייסט ער אפרים קאַץ און רופען רופט מען איהם, חאַ־חאַ, פּרויקע־שייגעץ.

„האָט איהר אייך שוין אַלע דריי טיפּען. דאַרף זיך טרעפען א מעשה, עס הויבט זיך אָן דער זומער מיט די שרפות און עס ברענט־אָפּ דראַזשנע — א גאַנצע שטאָדט, ניט דאָ געדאַכט, און עס הויבען־אָן צו געהן פון דאָרטען בריעף, יללות, דעפּעשען — מע זאָל אַרויסשיקען וויפיעל מע קאָן און וואָס גיכער, וואָרום א גאַנצע שטאָדט מיט אידען, ניט פאַר אייך געדאַכט, ליגען אין דרויסען און געהען־אויס פון הונגער. מילא, ווערט דאָך ביי אונז א ויצעקו אין שטעדטעל: „אידען, רחמנים בני רחמנים! וואָס שווייגט מען? פאַר וואָס טהוט מען עפּיס ניט?" — אהין־אהער, עס בלייבט, אז מע שיקט אַרויס א דעפּוטאַציע איבער דער שטאָדט קלויבען נדבות. מי ומי — ווער איז די דעפּוטאַציע? מסתמא איך, און נאָך צוויי־דריי אָרענטליכע בעלי־בתים פון די פיינסטע, און, לאָז זיך אייך דאכטען, פּרויקע־שייגעץ בתוכם, וואָרום צו די זאכען דאַרף מען האָבען איין עזות־פּנים. און מע נעמט א פּעטשיילע און מע געהט קלויבען געלט. וואוהין געהט מען פריהער? גע־וויינטליך, צו די נגידים. געקומען צום נגיד, צו יואל טאַשקער. „גוט מאָרגען, רב יואל!" „גוט מאָרגען, גוט יאָהר. וואָס ווערט

איהר זאָגען? זיצט". גאָר פיין, וואָס פיינער קאָן שוין גאָר ניט זיין. וואָרום אזוי איז דער טאַשקער, דאַרפט איהר וויסען, דווקא א גאַסטפריינטליכער פארשוין. איהר וועט אריינקומען, וועט ער אייך אויפנעמען פאר א גאַסט, הייסען דערלאַנגען א בענקעל, בעטען זיצען, מיט אייך רעדען, פיין, שען, ביז איהר רעדט ניט מיט איהם פון קיין געלט. און הויבט איהר אָן רעדען פון געלט, אזוי בייט זיך איהם איבער דאָס פנים, איין אויגעל מאַכט זיך ביי איהם צו פון זיך אליין, און די לינקע באַק, ניט אין מיין מאָס, ווערט ביי איהם איינגעצויגען, ווי ביי א מענטש, וואָס האָט געכאַפּט דעם פאַראַליטש. ס'איז א רחמנות, זאָג איך אייך, דעמאָלט אויף איהם צו קוקען. אָט אזאַ טיפּ איז דאָס.

„אלזאָ, וואו האַלטען מיר אין די יוצרות? יאָ, זענען מיר געקומען צו טאַשקערען, די דעפּוטאַציע הייסט עס. „גוט מאָרגען, רב יואל". „גוט מאָרגען, גוט יאָהר. זיצט. וואָס וועט איהר זאָגען?" „מיר זענען געקומען צו אייך נאָך א נדבה". האָט זיך ביי איהם צוגעמאַכט איין אויגעל און א ציה געטהאָן, ניט אין מיין מאָס, די באַק: „א נדבה? פלוצים, אין מיטען דערינען, א נדבה?"... רופט זיך אָן צו איהם פרויקע, ער איז דאָך דער עזות־פנים: „א נויטיגע נדבה, רב יואל, זעהר א נויטיגע. איהר האָט שוין געהערט מן הסתם. א גאַנצע שטאָדט, ניט דאָ געדאַכט, אָפּ־געברענט געוואָרען. דראַזשנע"... „וואָס רעדט איהר? דראַזשנע אָפּגעברענט געוואָרען? פאַרפינסטערט בין איך געוואָרען! סטייטש, איך האָב דאָך צו שטעקען אין דראַזשנע מיט אזוי פיעל געלט! בדיל־הדל!"... הויבט איהם אָן פרויקע אויסרעדען דאָס הארץ, אז זיינע קאָמיטענטען האָט דאָס ניט געשאַדט, אז אָנגע־ריהרט האָט דאָס נאָר די אָרעמעלייט. נאָר נעה רעד, אז יענער וויל ניט הערען. ברעכט די הענט, לויפט־ארום איבער'ן שטוב, ווי א משוגע'נער, און שרייט אין איין קול: „אומגליקליך! בדיל־הדל! איהר זאָלט מיט מיר גאָר ניט רעדען אצינד! איהר האָט מיר דער'הרג'עט מיין קאָפּ! איך וועל דאָס ניט אויסהאַלטען!"...

„נעזעסען, געזעסען, האָבען מיר זיך אויפגעהויבען: „אַ גוטען טאָג, רב יואל". אַ קוש די מזוזה — און מיר געהען ווייטער. אַרויסגעגאַנגען פון דאָרטען, רופט זיך אָן צו אונז פּרויקע־שייגעץ: „הערט איהר, אידען? זאָל מיין נאָמען ניט הייסען אפרים קאַץ, אויב איך שלעפּ ניט אַרוים בּיי אָט דעם כּלב קיין הונדערטער אויף די דראַזשנער נשרפים!" „וואָס רעדסט דו, פּרויקע, בּיזט משוגע?" „וואָס אהרט אייך? אז איך זאָג אייך, איך נעם געלט, מעגט איהר זיך שוין פאַרלאָזען — איך הייס אפרים קאַץ".

„כּך הוה. וועט איהר הערען ווייטער. אין אַ פּאָר טעג אַרום פאָהרט מיט דער באַהן אונזער נגיד רב יואל טאַשקער קיין טאָל־טשין אויפ'ן יאַריד, און דער שכן זיינער, קאָמפּאַניעוויטש, פאָהרט אויך, און נאָך אידען, טאָלטשינער און אומאַניער — אַ פולער וואַגאָן, און מע רעדט, מע שמועסט, אַלע אינאיינעם, ווי געוויינטליך. גאַנץ בּאַזונדער, אין אַ ווינקעלע, זיצט זיך יואל טאַשקער פאַרשטעקט, קוקט־אַריין מיט איין אויגעל אין אַ „חק־לישראל", ווי געוויינטליך. וואָס געהער ער זיך אָן מיט די אַלע אידען? ובפרט מיט אָט דעם הולטאַי קאָמפּאַניעוויטש, וואָס ער קאָן זיין געגאָלט פּנים ניט אָנקוקען? נאָר, ווי אויף צו־להכעיס, האָט זיך אָט דער קאָמפּאַניעוויטש אָוועקגעזעצט אַקוראַט אַקעגען איהם און שווייגט. רבונו של עולם, טראַכט זיך יואל, ווי אַזוי ווערט מען פּטור פון אָט דעם טריפניאַק? אַריבּערגעהען אין צווייטע קלאַס — איז איין עבירה געלט. בּלייבּען דאָ — קאָן ער ניט צו־זעהן אָט די געגאָלטע מאָרדע מיט די ממזר'ישע אויגען. בּקיצור, נאָט האָט געטהאָן אַ נס, אויף דער ערשטער סטאַנציע טראָגט־אָן נאָט אַ באַקאַנטען, לאָז זיך אייך דאכטען, טאַקי פּרויקע־שייגעץ. אונזער טאַשקער האָט דערזעהען פּרויקען, האָט ער זיך ממש מחיה געווען. אַ נייע הויט אויף איהם געקומען. עס וועט זיין מיט וועמען צו רעדען אַ וואָרט. „וואוהין פאָהרט דאָס אַ איד?" „וואו־הין פאָהרט איהר?" — מע האָט זיך צערעדט. פון וואָס? נעכטיגע טעג, לאָקש־בּוידעם־ציבּעלע, אויפ'ן הימעל אַ יאַריד. אַהין־אַהער,

מען איז ארויף אויף א שמועס, וואָס יואל טאַשקער האָט דאָס ניט פיינט. „היינטיגע קינדער, פּוסטע בחורים, אויסגעלאַסענע טעכטער, הפקר א וועלט". פּרויקע־שייגעץ האָט אויפגעמישט איין אַלטע מעשה מיט דער אומאַניער שנור, וואָס איז אַנטלאָפן מיט איין אָפּיצער. און א מעשה מיט א בחור, וואָס האָט חתונה געהאַט אין צוויי שטעדט. און נאָך א מעשה מיט א יונגעל, וואָס האָט ניט געוואָלט לעגען קיין תּפילין, האָט איהם דער טאַטע געשלאָגען, האָט ער איהם געשלאָגען צוריק. „געשלאָגען צוריק? איין אייגענעם טאַטען?!" — און עס ווערט אין וואַגאָן א טומעל. אַלע ווערען אויפגערעגט, און מעהר פון אַלעמען אונזער יואל טאַשקער: „מיינע ווערטער, חע־חע! געוואָרען א הפקרות! אידישע קינדער ווילען ניט דאַווענען! ווילען ניט לעגען קיין תּפילין!"... „תּפילין לעגען בין איך אייך מוחל! — רופט זיך אָן פּלוצים קאָמפּאַניעוויטש, וואָס האָט די גאַנצע צייט ביז אַהער געשוויגען. — תּפילין קאָנט איהר אייך יאָ לעגען און ניט לעגען. דאָס אַהרט מיך נים. מיך אַהרט א סך מעהר דער טלית־קטן. מיך ברענט אויף אונזערע יונגע־לייט, פאַר וואָס זיי טראָגען ניט קיין ארבע־כּנפות. מילא, תּפילין — איז איין ארבייט: מע דאַרף זיי אָנטהון, מע דאַרף זיי אויסטהון. אָבער טראָגען א טלית־קטן ערגיץ אונטער א העמד — ווער זעהט מיך?"

„אָט אזוי האָט זיך אָט דער אפּיקורס קאָמפּאַניעוויטש צע־דרש'עט שטיל און נישט געהאַפּט און אזוי ערנסט, אז ווען עס פאַלט־אראָפּ, לאָז זיך אייך דאַכטען, א דונער, אָדער ווען דער וואַגאָן קעהרט זיך איבער, וואָלט אונזער טאַשקער זיכער ניט באַדאַרפט זיין מעהר איבערראשט. „וואָס הייסט דאָס? משיח'ס צייטען! אָט דער קאָלבאַסניק רעדט פון טלית־קטנס? פון ארבע־כּנפות?!" און ער רופט זיך אָן — ניט צו קאָמפּאַניעוויטשען, ניין — נאָר צו פּרויקען: „וואָס זאָגסט דו אויף דעם צדיק אין פּעלץ, חע־חע? ער רעדט אויך פון טלית־קטנס, ארבע־כּנפות!" „פאַר וואָס

ניט? — זאָגט צו איהם פּרויקע, כּלומר'שט תּמ'עוואַטע. — זיי זענען דען קיין אידען ניט?"

„דאָס האָט שוין יואל טאַשקער נישט געקאָנט אַריבּערטראָגען: ערשטענס, וואָס איז דאָס פאַר אַ „זיי"? און, צווייטענס, וואָס איז קאָמפּאַניעוויטש פאַר אַ איד? „חע־חע, אַ שענער איד! אַ איד, וואָס שטעלט אַ סאַמאָוואַר אום שבת. אַ איד, וואָס פרעסט אַ פליישיגען וואַרעמעס אום תּשעה־באָב. אַ איד, וואָס טובל'ט אפילו ניט דאָס געפעס אויף פּסח! אָט אַזאַ איד רעדט פון טלית־קטנס, אַרבע־כּנפות?!"... „וואָס־זשע איז?" — מאַכט צו איהם פּרויקע וויעדער תּמ'עוואַטע. — וואָס געהער זיך אָן, רב יואל, דאָס צו דעם? אַ איד ווי קאָמפּאַניעוויטש קאָן טאַקי טהון אַלסדינג, וואָס איהר רעכענט אויס, און אַ טלית־קטן אונטער'ן העמד איז ביי מיר רעכט, אַז זיי זאָלען דוקא יאָ טראָגען". „ווער? אָט דער גלות? — צעשרייט זיך נעבּאַך טאַשקער אויף אַ קול. — אָט דער הולטאַי? אָט דער פּושע באלקי ישראל?!"...

„אַלע אידען בּלייבּען שטיל, קוקען אויף דעם קאָמפּאַניעוויטשען, און קאָמפּאַניעוויטש שווייגט. פּרויקע־שייגעץ שווייגט אויך. נאָכ־דעם טהוט ער זיך אַ חאַפּ־אויף, פּרויקע הייסט עס, ווי אַ מענטש, וואָס האָט זיך איינגעשטעלט אויף צו געהן אין אַ ריזיקע: „ווייסט איהר וואָס, רב יואל? איך געה מיט דעם גאַנג, אַז אַ אידישע נשמה קאָן מען ניט שאַצען. קוים רעדט אַ איד פון אַ טלית־קטן, מסתּמא טראָגט ער אַליין אַ טלית־קטן. איך שטעל איין אַ הונדערטער אויף דראַזשנער נשרפים. שטעלט איהר אויך איין אַ הונדערטער, און לאָמיר זיי בּעטען טויזענט מאָל מחילה, אייער שכן הייסט עס, זיי זאָלען פאַר אונז צעשפּילען די קאַפּאָטע מיט'ן העמד און ווייזען, צי זיי טראָגען אַ טלית־קטן, צי ניין?" — „גערעכט, גערעכט!" — רופט זיך אָן דער גאַנצער עולם און מע הויבּט זיך אָן היצען און פילדערען און עס ווערט פריילעך אין וואַגאָן. נאָר איין קאָמפּאַ־ניעוויטש זיצט זיך, ווי אַ זייטיגער — און שאַ. גלייך, ווי ניט איהם מיינט מען. און אונזער יואל טאַשקער? דער איז נעבּאַך

אויסגעשטאַנען אין דער מינוט אַ שוויץ־באָד. טאַקי אַ שטיק חבוט־הקבר. אויף זיין לעבען האָט ער זיך ניט געוועט מיט קיינעם אויף קיין צוויי גראָשען. פּלוצים זאָל ער אוועקשטעלען אַ גאַנצען הונדערטער! און וואָס וועט זיין, לא יעלה ולא יבוא, טאָמער טאַקי חלילה טראָגט אָט דער כּל־בו׳ניק אַ טלית־קטן?... צוריק אָבער טהוט ער זיך אַ טראַכט: „עט־נו! קאָמפּאַניעוויטש? אָט דער משומד? מיין קאָפּ זאָל מיר דעמאָלט קרענקען!" און ער נעמט זיך אָן מיט הארץ, צעגאַרטעלט זיך, נעמט־אַרויס אַ הונדערטער, און מע קלויבט־אויס צוויי פרעמדע, נאָר ליימישע אידען אין וואַגאָן און מע לעגט־איין ביי זיי דאָס געלט, און מע טהוט זיך אַ נעם צו קאָמפּאַניעווימשען, ער זאָל זיך אויסטהון — ווער? וואָס? אַ נעכטיגער טאָג! קאָמפּאַניעוויטש האָט זיך צערעדט: וואָס בין איך, זאָגט ער, עפּיס אַ יונגעלע? צי אַ קאָמעדיאַנשטשיק? וואָס הייסט — איך וועל נעמען און וועל מיך אויסטהון נאַקעט פּלוצים אין מיטען העלען טאָג אָט דאָ אין וואַגאָן פאַר איין עדה אידען?"...

„דערהערט אַזעלכע דבורים, איז אונזער יואל טאַשקער געוואָרען גרעבער ווי לענגער. „אהא! — מאַכט ער צו פּרויקען מיט אַ ליכטיג פּנים. — ווער איז געוועכט? איך, צי דו? איך קען מיינע לייט! פון טלית־קטנם גאָר רעדט אַזאַ איד, חע־חע!"

„איז דאָך שלעכט. טהוען זיך אַ נעם אַלע אידען צו קאָמפּאַניעוויטשען: „סטייטש, אַזאַ זאַך! ממה נפשך, אָדער אַהין, אָדער אַהער. באַרעכענט אייך: סאַי־ווי־סאַי, אַ הונדערטער אויף די אומגליקליכע נשרפים!" „אויף די אומגליקליכע נשרפים!" — העלפט זיי אונטער יואל טאַשקער און קוקט גאָרניט אויף קאָמפּאַניעוויטשען. „אידען נעבאַך ליגען מיט ווייב און קינדער אין דרויסען אונטער׳ן הימעל!" — רעדט מען ווייטער איבער קאָמפּאַניעוויטשען. „נעבאַך אין דרויסען אונטער׳ן הימעל!" — העלפט־אונטער יואל טאַשקער. „ווי האָט דאָס ניט אַ איד קיין גאָט אין האַרצען?" „קיין גאָט אין האַרצען?" — זאָגט יואל טאַשקער איטליכס וואָרט.

„אהין־אהער, מע האָט קוים גע׳פּועל׳ט ביי אָט דעם קאָמפּאַניעוויטשען, ער זאָל אויפשפּילען מחילה די קאַפּאָטע מיט׳ן זשילעט, מיט׳ן אויבערשטען העמד — און שטעלט אייך פאָר אַ טיפּ: אָט דער קאָמפּאַניעוויטש טראָגט אונטער׳ן העמד אַ טלית־קטן. אָבער אַ טלית־קטן! אַ גרויסען, אַ כּשר׳ען, אַ בּערשעדער טלית־קטן מיט בּלויע תּכלת און מיט גראָבּע כּפול־שמונה׳דיגע רבּנ׳ישע ציצית — חאַ־חאַ־חאַ! צווישען טלית־קטנס אַ טלית־קטן! דאָס קאָן נאָר אַזאַ גנב, ווי פּרויקע־שייגעץ! אמת, ער האָט טאַקי אָנגעוואוירען נאָכדעם יואל טאַשקערען פאַר אַ קונד. פּרויקע טאָר זיך איהם עד היום פאַר די אויגען ניט ווייזען. דערפאַר האָט ער אָבער ארויסגעצויגען פאַר די דראַזשנער נשׂרפים אַ הונדערטער, אַ גאַנצען הונדערטער, און ביי וועמען? ביי אַ נגיד אַ קמצן, אַ חזיר, וואָס האָט אויף זיין לעבען קיין נדבה ניט געגעבען, קיין שטיקעל ברויט אַיין אָרעמאַן! מעג נישט קומען אויף איהם קיין מיתה־משונה? איך מיין טאַקי אָט דעם פּרויקען מיין איך״...

ענדע געשיכטע גומער צעהן.

געשיכטע נומער עלף

אַ זעכס־און־זעכציג

געשריבען אין יאָהר 1910.

געשיכטע נומער עלף

אַ זעכס־און־זעכציג

דאָס האָט מיר דערצעהלט, פאַהרענדיג אין וואַגאָן, אַ איד פון א יאָהר זעכציג, ווייזט אויס, א גאַנץ לייטישער מענטש, א קאָמי־וואָיאַזשער, ווי איך, און אפשר אַליין א סוחר. איך געב איבער די מעשה וואָרט פאַר וואָרט, ווי איך בין מיך נוהג כסדר די לעצטע צייט.

— אין וועג, הערט איהר, מע זאָל דאַרפען ארויסקוקען נאָר אויף דעם, וואָס מע וועט זיך באַקענען מיט פאַסאַזשירען און מע וועט האָבען מיט וועמען צו פיהרען א געשפרעך — קאָן מען משוגע ווערען.

ערשטענס — ניט אַלע פאַסאַזשירען זענען גלייך. פאַרהאַן אַזעלכע, וואָס האָבען ליעב רעדען גאָר א סך, אמאָל שוין צו פיעל. אַזוי, אַז עס דרעהט זיך אייך אַזש דער קאָפּ און עס קלינגט אייך אין די אויהערען. און פאַרהאַן ווידער אַזעלכע, וואָס רעדען גאָר־ניט. לחלוטין גאָרניט. פאַר וואָס זיי ווילען ניט רעדען — ווייסט איהר ניט. אפשר איז זיי אָנגעזאָלעט אויפ'ן האַרצען? אפשר ליידען זיי שטילערהייט פון מאָגען־קאַטאַר, מרה־שחורה אָדער צייהנווערטיג? און אפשר האָבען זיי זיך ארויסגעחאַפּט פון דער היים, פּטור געוואָרען פון א גיהנם, א ווייב א צרה, שלעכטע קינדער,

בייזע שכנים, ביטערע געשעפטען — ווער קאָן וויסען, וואָס ביי יענעם טהוט זיך?

איך וויים, איהר וועט זאָגען, ס'איז דאָ איין עצה: אז ס'איז ניטאָ מיט וועמען צו רעדען, לייענט מען א בלאַט־צייטונג, אָדער מע קוקט־אריין אין א בוך. אָך, א בלאַט־צייטונג! אין וועג איז ניט דאָס, וואָס אין דער היים. אין דער היים האָב איך מיר מיין צייטונג. מיט מיין צייטונג בין איך שוין אזוי געוואוינט, ווי, למשל, מיט מיינע שטעקשיך. אייערע שטעקשיך זענען אפשר נייע, מיינע זענען אַלטע, מיינע זענען אויסגעטראָטענע, האָבען א פנים, איך בעט אייך איבער אייער כבוד, ווי בלינעס. האָבען אָבער מיינע שטעקשיך א מעלה, וואָס אייערע האָבען עס ניט: זיי זענען מיינע...

ווי מיט שטעקשיך, אזוי איז מיט, להבדיל, א צייטונג. איך האָב א שכן אין דער היים, וואָס וואוינט מיט מיר אין איין הויף, אין איין הויז, אויף איין שטאָק, א טיר קעגען א טיר. שרייבט ער אויס א צייטונג, און איך שרייב אויס א צייטונג. ער — זיין צייטונג. איך — מיין צייטונג. זאָג איך צו איהם איינמאָל: „דארפט איהר אויסשרייבען א באזונדערע צייטונג און איך א באַזונדערע צייטונג — אמעהר, גיט מיר צושטייער אויף מיין צייטונג, וועלען מיר ביידע אויסשרייבען איין צייטונג". הערט ער מיך אויס און מאַכט צו מיר: „מהכתיתי. זעהר פיין. גיט מיר צושטייער אויף מיין צייטונג". זאָג איך: „אייער צייטונג איז א שמאַטע, און מיין צייטונג איז א צייטונג". זאָגט ער צו מיר: „ווער האָט אייך געזאָגט, אז מיין צייטונג איז א שמאַטע? טאָמער דאָס אייגענע פארקעהרט?" זאָג איך: „ווי קומט איהר צו זיין א מבין אויף צייטונגען?" זאָגט ער צו מיר: „ווי קומט איהר צו זיין א מבין?" „ע! — זאָג איך — זענט איהר דאָך פראָסט א איד איין עזות־פנים, וואָס־זשע האָב איך מיט אייך צו רעדען?"...

הקיצור, ער איז געבליבען ביי זיין צייטונג, איך — ביי מיין צייטונג. און ס'איז אוועקגעגאנגען אָט אזוי א צייט.

ויהי היום, טרעפט זיך א מעשה — דאָס איז געווען בעת, ניט היינט געדאַכט, די חלירע אין אָדעס. מיר ביידע, איך און מיין שכן, האָבן געשעפטען מיט אָדעס. ער האָט זיך זיינע געשעפטען, איך האָב מיר מיינע געשעפטען. איינמאָל געהען מיר ביידע פון די טרעפּ אראָפּ און באַגעגענען דעם טרעגער, וואָס צעטראָגט צייטונגען. אָפּגענומען ביי'ם טרעגער די צייטונגען, ער זיין צייטונג, איך מיין צייטונג, געהען מיר זיך ביידע אַזוי און קוקען־אריין אין די צייטונגען. איך אין מיין צייטונג, ער אין זיין צייטונג. וואָס לייענט מען אין א צייטונג פריהער פאַר אַלץ? — די טעלעגראַמעס. איך געב א קוק די ערשטע טעלעגראַמע פון אָדעס: „נעכטען זענען קראַנק געוואָרען אויף חלירע 230, געשטאָרבען 160. טאָלמאַטשאָוו האָט געשיקט רופען צו זיך די גבאים פון אַלע אידישע שוהלען...״ און אַזוי ווייטער. מילא, טאָלמאַטשאָוו מיט די גבאים פון די אידישע שוהלען — בין איך איהם מוחל. דאָס איז ביי מיר קיין נייעס. דערויף איז ער טאָלמאַטשאָוו, ער זאָל זיך אינטערעסירען מיט אידישע שוהלען. מיך אינטערעסירט נאָר די חלירע, וואָס אין אָדעס. רוף איך מיך אָן צו מיין שכן (יענער געהט מיט מיר אויף איין טראָטואַר, ווי קאָן מען זיין אַזוי גראָב?):

— געפעלט אייך, זאָג איך, אָדעס? שוין ווידער די חלירע.

רופט זיך אָפּ צו מיר מיין שכן:

— סע קאָן ניט זיין.

פאַרדריסט דאָס מיך: וואָס הייסט — „סע קאָן ניט זיין״? און איך נעם און לייען איהם איבער פון מיין צייטונג אַרויס די טעלעגראַמע פון אָדעס: „נעכטען זענען קראַנק געוואָרען אויף חלירע 230, געשטאָרבען 160. טאָלמאַטשאָוו האָט געשיקט רופען צו זיך די גבאים פון אידישע שוהלען...״ און אַזוי ווייטער. הערט ער מיך אויס, דער שכן מיינער, און רופט זיך אָן צו מיר: „אָט וועלען מיר באַלד זעהען״... און שטעקט־אַריין די נאָז אין זיין צייטונג. פאַרדריסט דאָס מיך שוין זעהר שטאַרק און איך רוף מיך אָן צו איהם:

— וואָס מיינט איהר, אין אייער צייטונג זענען אנדערע טעלעגראַמעס?

— מע קאָן ניט וויסען. — מאַכט ער צו מיר מיט אַ האַלבען מויל.

פאַרדריסט דאָס מיך מסתּמא נאָך שטאַרקער:

— אָדער וואָס רעכענט איהר, זאָג אי־ך, אין אייער צייטונג איז איין אנדער אָדעס, זאָג איך, מיט איין אנדער חלירע מיט איין אנדער טאָלמאַטשאָוו?

ענטפערט ער מיר שוין דערויף גאָרניט, נאָר ער הערט ניט אויף צו זוכען אין זיין צייטונג די טעלעגראַמע פון אָדעס. נו, געהט רעדט מיט אַ פּרא־אָדם!

ניין. אונטערוועגענס איז פאַרהאַן אַ בעסערע זאַך אויף די צייט צו פאַרטרייבען: אַ קערטעל. אַ זעכס־און־זעכציג.

קאָרטען בכלל — איז אַ יצר־הרע. דאָס ווייסט איהר דאָך. נאָר אין וועג זענען קאָרטען אַ גן־עדן. אין וואַגאָן, אז איהר מאַכט אַ קערטעל, ווייסט איהר ניט, וואו די צייט קומט אהין. אודאי דאַרף מען האָבען דערצו די ריכטיגע קאָמפּאַניע. ווארום איהר קאָנט אַמאָל אריינפאַלען אין איין אומגליק, זאָל גאָט שומר ומציל זיין! איהר דאַרפט אייך נאָר היטען, איהר זאָלט זיך ניט אריינחאַפּען צווישען דער גוטער חברה קאָרטענשפּיעלער, וואָס חאַפּען אַ פּרייער און מאַכען איהם פאַר אַ קדוש. געוועהנליך, איז שווער צו דער־קענען, ווער ס׳איז אַ פיינער מענטש און ווער ס׳איז אַ שוליער. אדרבה, זיי זעהען־אויס, מעהרסטענט־יל, אָט די דאָזיגע חברה־לייט, ווי נעבאַכלעך, גאָט די נשמה שולדיג, מאַכען זיך גע׳פּגר׳ט, שפּיעלען צווישען זיך „בלאַט“, היצען זיך כּלומרשט ביי׳ם פאַר־שפּיעלען, אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז זיי שלעפּען אייך אריין אין קאָהן. זיי געבען אייך די מעגליכקייט צו געווינען איין מאָל און צוויי מאָל און דריי מאָל, אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז די קאָרט „מאַכט לעמעל“ און איהר הויבט־אָן צו פאַרשפּיעלען — דעמאָלט זענט איהר שוין אַ פאַרטיגער קרבן. איהר וועט שוין ניט אוועק־

געהן, זייט זיכער, ביז וואנען איהר וועט זיי ניט פארשפּיעלען דעם זיינער מיט דער קייט מיט אלץ, וואס האט נאר עפּיס א ווערטה. איהר פיהלט, אז איהר האט זיך ארייננעהאפּט צווישען א באנדע שוליערס, נאר איהר קריכט, ווי א שעפּעלע, גלייך צום וואלף אין די צייהן אריין. א, איך קען זיי, די דאזיגע לייט! זיי קאסטען מיך רבי־געלט!... איך האב פון זיי צו דערצעהלען מעשיות, מיט מעשיות, מיט מעשיות, גאנצע פּעק מיט מעשיות. מע פאהרט אין וועג, הערט מען זיך אן.

למשל, איך וויים א מעשה מיט א קאסירער, וואס האט גע־פיהרט מיט זיך פרעמד געלט — א היבשע פּויטיקע, — זיך אוועק־געזעצט מיט דער חברה און פארשפּיעלט עד לפּק, אזוי, אז ער האט זיך געוואלט פון וואגאן ארויסווארפען.

היינט וויים איך א מעשה מיט א יונגענמאנטשיק, איין איידעם פון ווארשע, וואס איז נאר־וואס אראפּ פון קעסט, געפיהרט מיט זיך דאס גאנצע ביסעל נדן, און גע׳פּטר׳ט ביז איין גראשען, און געבליבען חלשות אויפ׳ן ארט.

און נאך א מעשה וויים איך מיט א סטודענטעל, וואס איז געפאהרען אויף יום־טוב אהיים, אין טשערניגאווער גובערניע, גע־פיהרט מיט זיך עטליכע קערבלעך, פארהארעוועטע נעבאך מיט׳ן ביטערען שוויים פון זומערדיגע לעקציעס, און אין דער היים האט ארויסגעקוקט אויף איהם איין אלטע מאמע מיט א קראנקער שוועסטער נעבאך...

ווי איהר זעהט, האבען די אלע מעשיות כמעט איין אנהויב מיט איין סוף, און קיינער איז אין זיי נישט אזוי קלאר, ווי איך. מיך וועט מען שוין אזוי גיך ניט אונטערפיהרען, אבער גאר לא! זיך איינמאל אפּגעבריהט — גענוג... פאר א מייל וועל איך אייך די חברה דערקענען, ווער ס׳איז א פויגעל און ווער ניט. ביי מיר איז א פּרינציפּ — מיט אומבאקאנטע מענטשען שפּיעל איך ניט אין קיין קארטען. מע זאל מיך גילטען, וועל איך מיך אין וועג ניט אוועקזעצען מיט א קאמפּאניע שפּיעלען אין קארטען. סיידען איני־

צווייען א זעכּס־און־זעכציג. א זעכּס־און־זעכציג — אָך, מיט'ן גרעסטען כּבוד! אינצווייען א זעכּס־און־זעכציג — איך בעט אייך, וואָס קאָן דאָ זיין פאַר א געפאַהר? ובפרט מיט מיינע א־יגענע קאָרטען — פאַר וועמען האָב איך מורא? איך פיהר מיר תּמיד מיט זיך מיינע אייגענע קאָרטען. ווי ביי'ם עהרליכען אידען א טלית־ותפילין, אזוי איז ביי מיר, להבדיל, א פּעשעל קאָרטען.

איך בין מיך מודה: איך האָב ליעב א זעכּס־און־זעכציג. זעכּס־און־זעכציג איז א אידיש שפּיעל. איך ווייס ניט, ווי אזוי איהר — איך שפּיעל מיט דער אַלטער מעטאָדע: מיט די צוואַנציג און מיט די פערציג. דאָס נייענטעל בייט. און אז איך האָב א לעווי, מעג איך דעקען, און אז איך האָב ניט קיין לעווי, טאָר איך ניט דעקען. אנשטענדיג — וואָס? אזוי שפּיעלען אַלע אידען. אזוי שפּיעלען מיר אין דער היים, און אזוי שפּיעל איך אין וועג. איך, ווי איהר קוקט מיך אָן, קאָן אייך אוועקזעצען זיך, אונטער־וועגענס געוועהנליך, ביי א זעכּס־און־זעכציג — א־ין אוועקזיצען אזוי א טאָג מיט א נאַכט און שפּיעלען, און גאָרניט אויפהערען. איך האָב נאָר פיינט, אז מע שטעהט מיר הינטער די פּלייצעס און מע קוקט מיר אריין אין בלעטעל, אָדער מע גיט מיר עצות, ווי אזוי איך זאָל געהן און צי איך זאָל דעקען, צי ניט... איך מוז אייך אָבער דעם אמת זאָגען, אז אונזערע אידען, גאָט זאָל מיך ניט שטראָפען, זענען א מיאוס פאָלק. אונטער אידען איז שווער צו שפּיעלען אין זעכּס־און־זעכציג ביי א געזעלשאַפט. באַלד ווערט איהר ארומגערינגעלט פון אַלע זייטען מיט אר־ינקוקערס, וואָס אַלע זענען זיי אייך מבינים אויף א גאַנג און אַלע קאָנען זיי שפּיעלען אין זעכּס־און־זעכציג. עס איז ניט אוי־סצובאַהאַלטען זיך פון זיי. ניט אָפּצוטרייבען זיך! ווי זומער פון די פליעגען! וויי־פיעל איהר זאָלט זיי ניט טרייבען, וויפיעל איהר זאָלט זיי ניט זידלען: „פעטער! ווער פרעגט אייך עצות?" „רב איד, ווער האָט געשיקט נאָך אייך?" „רב זייט־זשע־מוחל! הענגט ניט

איבער מיין קאָפּ. עס שמעקט פון אייך בשמים!״ — ווייס איך וואָס, ווי אין איין אייזערנע וואַנט!

פון איינעם אזא בעל־עצה האָבען מיר אמאָל געחאפּט, הערט איהר, א פסק, און נאָך גליקליך אָפּגעשניטען. איך קאָן מיך ניט איינהאַלטען. איך מוז עס אייך דערצעהלען.

דאָס איז געווען ווינטער־צייט. אויך אונטערוועגענס. דער וואַגאָן איז געווען געפּאַקט. ווארעם, ווי אין א באָד. ערטער — ווינציג. אידען — קיין עין־הרע, א סך. ווי שטערען אין הימעל. קאָפּ אויף קאָפּ. ניטאָ וואו א שפּילקע דורכצוואָרפען. און דאָ האָט מיר גאָט צוגעשיקט א פּאַרטנער אויף א זעכס־און־זעכציג. דוקא א איד א פּראָסטער און א שווייגער, נאָר ער נעהט־אויס א זעכס־און־זעכציג, אזוי ווי איך. מיר זוכען איין אָרט, וואו די טאַליע קאָרטען אוועקצולעגען — נישטאָ, חאָטש ציה זיך אויס! וואָס טהוט גאָט? אקוראט אקעגען אונז אויף דער צווייטער באַנק ליגט אויסגעצויגען א מאַנאַך אין א שמויסענעם פּעלץ מיט׳ן פּנים אראָפּ און פּאָפּט. חראָפּעט, קיין עין־הרע, געשמאַק איבער׳ן גאַנצען וואַגאָן. איך געב א קוק אויף מיין פּאַרטנער, מיין פּאַרטנער — אויף מיר. גלייך ווי מיר וואָלטען זיך אויפגערעדט. א מאַנאַך א פּעטער, א גלאַטער, איין אויסגעפּאַשעטער, מיט א פּעלץ א ווייכען — אויף איהם האָט גאָט אַליין געהייסען מאַכען א זעכס־און־זעכציג... און ניט לאַנג געטראַכט, לעגען מיר אוים די טאַליע קאָרטען ביי׳ם מאַנאַך אויפ׳ן ווי־הייסט־מען־דאָס, און מע שפּיעלט.

אזוי ווי היינט געדענק איך עס — טריאומף איז געווען פּיק. איך האָב אויבער, מלכּה, מלך יום־טוב, אס טרעף, קעניג שערעל. די זעכסטע קאָרט... הא? די זעכסטע קאָרט האָב איך שוין פאַרגעסען: אונטער הערץ אָדער איבער הערץ? מיר דאַכט, אז אונטער הערץ. און אפשר טאַקי אויבער הערץ? נאָר ס׳איז שוין ניט קיין נפקא־מינה. דער עיקר — איך האָב געהאַט אין דער האַנט א שפּיעל — ווי זאָגט איהר, א שפּיעל פון גאָט: די אמת׳ע פּערציג, כּשר׳ע דריי אויגען! די פראגע איז נאָר:

מיט וואָס, למשל, וועט מיין פּאַרטנער אַרויסגעהן? ער זאָל וועלן געהן מיט טרעף, טראַכט איך מיר, וואָלט ער געווען אַ איד אַ חכם. אַי, וואָלט איך איהם ליעב געהאַט!...

און כּך הוה. מיין פּאַרטנער טראַכט און טראַכט (רבונו של עולם! וואָס וועט ער דאָ אויסטראַכטען?) — און נעמט און געהט־אַרויס מסתּמא אַקוראַט מיט אַ צעהנטעל טרעף! קושען דאַרף מען איהם! איז אָבער ביי מיר אַ טבע, הערט איהר, אַז איך שפּיעל אין זעכס־און־זעכציג, האָב איך פיינט, ווי אַנדערע, היצען זיך. פּאַוואָלי, געלאַסען. איך האָב צייט. פאַרקעהרט, איך האָב ליעב אַ ביסעל אָנשפּיעלען זיך. איך רייב מיר דעם שטערן, מאַך כּלומרשט אַ קרום פּנים. וואָס אַהרט עס מיך? לאָז מיין פּאַרטנער האָבען אַ חיי־שעה. לאָז ער מיינען, אַז איך בין אויף צרות... געהט זייט אַ נביא, אַז הינטער די פּלייצעס ביי מיר שטעהט אַ אידעל, שטעהן זאָל ער אייך פּראַווצעס, און קוקט מיר אַריין אין בלעטעל — אַרויס זאָלען איהם די אויגען! דערזעהען דאָס צעהנטעל טרעף, רייסט ער אַרויס ביי מיר פון די הענט דאָס אָס טרעף, שלאָגט דאָס צעהנטעל, דערלאַנגט אַ זעץ מיט דער האַנט איבער דער טאַליע קאָרטען, וואָס ביי'ם מאָנאַך אויפ'ן פּעלץ, און לאָזט־אַרויס אַ געשריי:

— ס'איז גערעקט!!!...

. . . .

מיט קיין צעהן וואַסערען האָב איך זיך ניט געקאָנט אָפּוואַשען פון'ם דאָזיגען מאָנאַך. די זידלערייען מיט די קללות, וואָס ער האָט אויסגעשאָטען, זאָלען פאַלען אויף זיין קאָפּ. ער האָט אונז געסטראַשעט, אַז אויף דער ערשטער סטאַנציע קריכט ער אַראָפּ און קלאָפּט־אָ־ועק אַ דעפּעש גלייך צו פּורישקעוויטשען... נו? קאָן מען לעבען אויף דער וועלט?

נאָר ניט דאָס איז דער עיקר המעשה. איך האָב אייך נאָר געוואָלט אויספיהרען, בדרך־אגב, וואָס מע שטעהט זיך אויס אין

וועג צוליעב א זעכס־און־זעכציג, אויב מען איז א ליעבהאָבער, ווי איך, למשל. די רעכטע מעשה, וואָס איך וויל אייך דערצעהלען, הויבט זיך ערשט אָן. איהר מעגט עס האָרכען.

געווען איז דאָס אויך ווינטער, פּונקט אין דער צייט, דאָס הייסט, חנוכה־צייט, און אויך אין וואַגאָן. געפאָהרען בין איך קיין אָדעס און געפיהרט מיט זיך געלט, א היבשע סומע — מיר ביידע מעגען עס פאַרדיענען אלע חודש. ביי מיר איז א פּרינציפּ: אז איך פיהר מיט זיך געלט — שלאָף איך ניט. איך האָב טאַקי נישט מורא פאַר גנבים, וואָרום איך, אז איך פיהר מיט זיך געלט, האַלט איך עס — זעהט איהר וואו? — אָט דאָ, אין בּוזעם־קעשענע, אין א גוטען טייסטער, פאַרבּונדען מיט צוויי בענדלעך. א מכּה וועט א גנב צוקומען! נאָר גאָרניט. היינט־גע צייטען — חולי־גאַנעם, עקספּראָפּריאַציעס... א קשיא אויף א מעשה... זיץ איך מיר אַזוי, הייסט עס, איינער אליין. דאָס הייסט, ניט איינער אליין. עס פאָהרען נאָך פּאַסאַזשירען, נאָר ניט קיין אידען. וואָס האָב איך פון זיי? ניטאָ מיט וועמען צו מאַכען א זעכס־און־זעכציג. דערווייל, אַזוי ווי איך זיץ מיר פאַרזאָרגט און בענק נאָך א אידען, עפענט זיך די טיר פון אונזער וואַגאָן — דאָס איז געווען גוטע עטליכע סטאַנציעס ביז אָדעס — און עס קומען ניט אריין צוויי פּאַסאַזשירען? און דוקא אחינו בני ישראל. איך דערקען א אידען בּאלד, ער מעג אייך געהן אָנגעטהאָן ווי אכצעהן פּאָניעס און מעג מיט אייך רעדען ניט נאָר אויף רוסיש, אפילו אויף טערקיש. די צוויי פּאַסאַזשירען זענען געווען איינער איין עלטערער, דער אנדערער א יונגערער, און ביידע אָנגעטהאָן אין פיינע פּעלצלעך, מיט פיינע היטלען, אָבער טאַקי וואָס פיין הייסט! אוועקגעשטעלט די טשעמאָדאַנעס, אויסגעטהאָן די פּעלצלעך, אראָפּגענומען די היט־לען, פאַררויכערט צו פּאַפּיראָסען, מיר אויך געגעבּען א פּאַפּיראָס — און מע רעדט. פריהער, געוויינטליך, רעדט מען בּלשון יונית, דער־נאָך אידיש. „פון וואַנעט איז א איד? וואוהין פאָהרט איהר?“ — „וואוהין פאָהרט א י ה ר?“ — „קיין אָדעס“. — „קיין אָדעס?

איך פאָהר דאָך אויך קיין אָדעס". — „פאָהרען מיר, הייסט עס, אלע דריי קיין אָדעס". אהין־אהער, מע האָט זיך צערעדט. „ווייסט איהר, וואָס פאר א יום־טוב ביי אונז איז היינט?" — „דהיינו?" — „איהר האָט פארגעסען? חנוכּה!" — „אוי, חנוכּה? חנוכּה איז דאָך א מצוה צו מאכען א קערטעל! א זעכּס־און־זעכציג!" — „גע־רעכט!" — חאפּט זיך אויף דער יונגערמאן און ציהט־ארויס פונ'ם אלטענ'ס קעשענע א טאליע קאָרטען און רופט זיך אָן צום עלטערען: „פּאפּא! לכּבוד חנוכּה א זעכּס־און־זעכציג?"...

די משמעות — א טאטע מיט א זוהן. טשיקאווע צו זעהען, ווי א זוהן שפּיעלט מיט א טאטען אין זעכּס־און־זעכציג. איך וואָלט אפילו אַ בעלן געווען אליין מאכען א זעכּס־און־זעכציג, נאָר דעם יצר־הרע נאָכגעבען, ווי זאָגט איהר, טאָר מען ניט. מיר ועלען זיך באַנוגענען דערמיט, וואָס מיר וועלען קוקען, ווי יענער שפּיעלט...

איבּערגעקעהרט א טשעמאָדאַן, אוועקגעשטעלט צווישען די פיס — מע ווארפט־אוים קאָרטען. דער טאטע איז ערשטע האנט, דער זוהן צווייטע האנט, און מע שפּיעלט אין זעכּס־און־זעכציג. איך זיץ ביי דער זייט און קוק־אריין צום אלטען. טהוט מיך דער אלטער א פרעג פארבּייגעהענדיג, אויבּ מיר איז באקאנט דאָס שפּיעל פון זעכּס־און־זעכציג? צעלאַך איך מיך מן הסתם: א שענע מעשה, נאָר א קורצע. איך בּין אליין דער מחבר פון זעכּס־און־זעכציג, פרעגען זיי מיך, אויבּ איך שפּיעל אין זעכּס־און־זעכציג! און איך זיץ מיר אזוי מן הצד און קוק, ווי די צוויי, דער טאטע מיט'ן זוהן, שפּיעלען אין זעכּס־און־זעכציג. און איך בּין שטארקער פון אייזען: דער אלטער היהנערפרעסער מאכט גענג, אז מע קאָן שטארבּען. שטעלט אייך פאָר: א מענטש האָט אין דער האנט צוויי מאָל טריאומף מיט'ן נייענטעל, צוויי שטארקע פּיק מיט איין מאָל טרעף, — געה־זשע אָפּ מיט'ן טרעפעל, וועסט דו צוקויפען נאָך א מאָל טריאומף צו א פערציג און אפשר קאָנען דעקען? ניין! אמעהר, געהט ער בעסער מיט'ן יונגערען פּיק און בּלייבּט שטעהן, ווי א לעהמענער גולם, מיט א נאקעט צעהנטעל פּיק! נעמט דאָך

מסתמא דער זוהן, די ציערונג, און דעקט, און געהט־ארוים צו איהם פריהער מיט איין מאָל יום־טוב, נאָך א מאָל יום־טוב, ווי נאָט האָט געבאָטען, ציהט־אָפּ דאָס צעהנטעל פּיק, דעקט־אויף א צוואַנציג — און א גוטען טאָג מיט דער קאַפּאָטע. דריי אויגען, ווי די בעכער!

דאָס איז געווען איין מאָל א גאַנג.

דאָס אנדערע מאָל איז געווען נאָך ערגער. טאַקי הימעל־שרייענד! הערט א מעשה: א איד האָט זיין אייגענם זעכס אויגען. עס פעהלט איהם סך־הכל איין אויג. און דער פּאַרטנער, דער זוהן הייסט עס, האָט ערשט צוויי. אין האַנט איז בײ׳ם אַלטען תּרח אזוי גרויס ווי דריי מאָל טריאומף מיט א צוואַנציג. חאַפּט ער און דעקט־צו און געהט ניט אָפּרופען יום־טוב. ניין. ער זאָגט בעסער צוואַנציג. געהט דער פּאַרטנער, דער זוהן הייסט עס, און ציהט־אָפּ ביי איהם דעם צוואַנציג מיט א טריאומף און מיט נאָך א קאָרט און זאָגט אליין צוואַנציג — און פאַרטיג מיט דריי אויגען! טהוט עס מיך א טראָג־אויף: א וויסטער א פינסטערער חנוכּה!... ניין, איך קאָן שוין מעהר ניט צוזעהען. „האָט קיין פּאַראַיבעל ניט, זאָג איך צום אַלטען גאַנאַמניק, ביי מיר איז א פּרינציפּ ניט אריינ־מישען זיך בעת יענער שפּיעלט. נאָר איך וואָלט א בעלן זיין וויסען, מאַכט מיך קלאָר, וואָס איז דער שכל, וואָס איהר האָט געדעקט? ניין, זאָגט מיר, איך בעט אייך, וואָס פאַר א רעכענונג האָט איהר דאָ געהאַט? ממה־נפשך: האָט אייער פּאַרטנער שראַגע, זענט איהר דאָך אודאי אין דער היים. אלא וואָס דען? טאָמער האָט ער געלד? געזונטערהייט! מיט וואָס ריזיקירט איהר דאָ? מיט איין אויג, בעת איהר האָט זעכס און יענער צוויי? מע דאַרף דאָך זיין ערגער ווי גע׳שמד׳ט!”... ענטפערט ער מיר ניט דאָס צווייטע וואָרט, דער אַלטער כּלב, נאָר דער זוהן, דער קדיש, שמייכעלט: „דער פּאַפּאַ, זאָגט ער, שפּיעלט שוואַך, שוואַך. דער פּאַפּאַ, זאָגט ער, קאָן ניט שפּיעלען אין זעכס־און־זעכציג”. „אייער פּאַפּאַ, זאָג איך, ט אָ ר נ י ט שפּיעלען אין זעכס־און־

זעכציג. אין זעכס־און־זעכציג, זאָג איך, לאָזט מיך!" ווייל אָבער דער אַלטער הונט ניט אָפּטרעטען בשום אופן און שפּיעלט ווייטער, און מאַכט אַזעלכע געגג, אַז מע קאָן באַקומען די אַפּאָפּלעקציע! קוים מיט צרות האָב איך מיך איינגעבעטען, דער אַלטער שמאַראַווידלעק זאָל מיר איבערגעבען די האַנט מעהר ניט אויף צוויי־דריי פּאַרט־עס. „לכבוד חנוכּה, זאָג איך, לאָזט מיך אויך פּאַרדיענען אַ מצוה"...

„ווי טייער שפּיעלען מיר?" — מאַכט צו מיר דער קדיש. — „ווי טייער איהר ווילט". — „צו איינערלעך?" — „לאָז זיין צו איינערלעך. נאָר מיט אַ תּנאי, זאָג איך אין אַ ליצנות, דער פּאַפּאַ אייערער זאָל אייך ניט אַריינקוקען, זאָג איך, אין בּלאַט אַריין און זאָל אייך חלילה ניט געבען קיין עצות"... ווערט אַ געלעכטער, און מיר הויבען אָן שפּיעלען. איין פּאַרטיע, די אַנדערע, די דריטע. עס געהט מיר, קיין עין־הרע, דורך טיר און דורך טויער. מיין פּאַרטנער הויבּט זיך אָן צו היצען. ער וויל, זאָגט ער, שטעלען צוויי מאָל אַזוי פיעל. ווילסט צוויי מאָל, לאָז זיין צוויי מאָל אַזוי פיעל. ווערט ער מסתּמא באַגראָבען צוויי מאָל אַזוי פיעל און היצט זיך נאָך מעהר. ער וויל, זאָגט ער, פיער מאָל אַזוי פיעל. ווילסט פיער מאָל, לאָז זיין פיער מאָל אַזוי פיעל. און ער ווערט ווידער באַגראָבען. ווערט ער שוין גוט אין כּעס: ער וויל, זאָגט ער, אויף אַ כּף־הא'ער. שטעלט זיך אַוועק דער אַלטער צדיק, דער פאָטער הייסט עס: ער וועט ניט דערלאָזען! הערט ער איהם אָבער, דער תּכשיט, אין טראָק, און עס געהט ביי אונז אויף אַ כּף־הא'ער — און ער פאַרשפּיעלט. ווערט דער אַלטער תּנא בּייז, הויבּט זיך אויף און זעצט זיך אָבער באַלד צוריק אַוועק, קוקט מיר אַריין אין די קאָרטען, זינגט בּעת־מעשה אונטער און שמאַרעט־צו מיט דער נאָז — און מיין פּאַרטנער בּרענט, ווי אויף פּאָקען. וואָס מעהר ער פאַרשפּיעלט, מעהר היצט ער זיך. וואָס מעהר ער היצט זיך, מעהר פאַרשפּיעלט ער. דער אַלטער אינדיק איז אויסער זיך! ער בּייזערט זיך, זידעלט זיך, קוקט־אַריין צו מיר אין די קאָרטען,

זינגט־אונטער און שמאָרעט־צו מיט דער נאָז. און דער זוהן, די
צאַצקע, אַ קאָהן נאָך אַ קאָהן, ער ברענט, ווי אַ שטרויענער דאַך.
„זאָל איך שלעכטס האָבען, — זאָגט צו איהם דער פאָטער — אויב
דו וועסט ווייטער שפּיעלען!" „פּאַפּאַ! — בעט זיך ביי איהם
דער זוהן. — מעהר ניט, אַז נאָך איין קאָהן. אַניט, זאָל איך ניט
דערלעבען אויפשטעהן פון דעם אָרט!" „מעהר ניט, אַז איין קאָהן,
זאָג איך צום אַלטען פּאָקערלאָ, וואָס וועט אייך אהרען?"...

הכלל, מע גיט קאָרטען — דאַנקען גאָט, ער האָט געוואונען.
איך בין שוין אַליין אויך צופריעדען, וואָס ער האָט געוואונען.
ווייל ער אָבער, זאָגט ער, נאָך אַ קאָהן. נאַרישקייטען. מע קאָן
דאָך ניט זיין אַזוי גראָב, בעת יענער האָט זיך אַזוי פאַרשפּיעלט.
נאָך דעם קאָהן — נאָך אַ קאָהן, און נאָך אַ קאָהן, און נאָך אַ קאָהן.
וואָס טויג אייך, עס האָט זיך איבערגעדרעהט דאָס רעדעל אינ־
גאַנצען אויף זיין זייט. „נו? — רוף איך מיך אָן צום אַלטען
המן. — פאַר וואָס בייזערט איהר זיך איצטער ניט אויף אייער
קדיש?" „איך ווען איהם שוין אין דער היים, זאָגט ער, געבען אַ
וויסטען סוף. ער וועט מיך האָבען צו גדענקען!"

אַזוי זאָגט דער אַלטער גנב און הערט ניט אויף צו קוקען
מיר אין די קאָרטען אריין און אונטערזינגען און אונטערהוסטען
און צושמאָרען מיט דער נאָז. מיר איז באַלד ניט געפעלען זיין
אריינקוקען צו מיר אין בלאַט און זיין זינגען מיט זיין הוסטען
מיט זיין שמאָרען מיט דער נאָז. נאָר כל־זמן מיר איז געגאַנגען
דאָס קערטעל, האָב איך מיך מיישב געוועהן: „זינג, הוסט, שמאָרע
מיט דער נאָז"... איצט, אַז עס האָט אָנגעהויבען געהן צוריק,
איז מיר אריין אַ געדאַנק, איך זאָל מיך צוהערען צו זיין זינגען
מיט זיין הוסטען מיט זיין שמאָרען מיט דער נאָז, צי שטעקט דאָ
ניט דרינען אַקאָרשט אַ שמר־שטיק? דערווייל גיט מען קאָרטען.
אַ פּאַרטיע נאָך אַ פּאַרטיע — שלעכט! איך האַלט אין איין פאַר־
שפּיעלען. איך געה אַלע מאָל אָפּ אָן אַ זייט, בינד־אויף די זייט־
קעשענע, ציה־אַרויס אַ הונדערטער נאָך אַ הונדערטער. עס האַלט

שוין שמאָל. עס טאָגט! פּלוצים נעמט מיך אָן דער אַלטער באַנדיט ביי דער האַנט: „זאָל איך שלעכטס האָבען, זאָגט ער, אויב איך וועל אייך לאָזען שפּיעלען, זאָגט ער; ס'איז ביי אייך דער לעצטער הונדערטער". ווער איך מסתּמא אויפגעבראַכט: „פון וואַנען ווייסט איהר, אַז ס'איז ביי מיר דער לעצטער הונ־דערטער?" — און איהם אויף־צו־להכעיס שטעל איך אַוועק דעם גאַנצען הונדערטער.

ערשט דעמאָלט, אַז איך האָב מיך איינגאַנצען אויסגעלעדיגט און איך האָב מיך געגעבען אַ חאַפּ, אַז איך בין נקי, ריין ווי אַ טעלער און נאַקעט ווי די מאַמע האָט מיך געהאַט, און ס'איז שוין ניט געווען מעהר וואָס צו שטעלען אין קאָהן, און מיין פּאַרטנער האָט גענומען פאַרשפּילען זיך אויף אַלע קנעפּלעך און די בעקלעך האָבען איהם געפלאַמט — ערשט דעמאָלט האָב איך גענומען ארומקוקען זיך, וואו בין איך אויף דער וועלט? עפּים האָט מיר דאָס הארץ געזאָגט, אַז איך האָב מיך אריינגעחאַפּט אין דער טומאה, אַז איך בין אריין אין אַ נעץ... עס האָט מיר אָנגעהויבען אויסוויייזען, אַז דער טאַטע איז ניט קיין טאַטע און דער זוהן איז ניט קיין זוהן... מיר איז ניט געפעלען זייער קוקען, וואָס זיי האָבען זיך איבערגעקוקט, מיט'ן אויפשטעהן פונ'ם זוהן און אַוועק־געהן אויף אַ זייט און מיט'ן נאָכגעהן פונ'ם טאַטען. עס האָט זיך מיר אויסגעוויזען, אַז דער אַלטער האָט עפּים אַ זאָג געגעבען דעם יונגען, און איך וואָלט געמעגט שווערען, אַז דער יונגער האָט עפּים אריינגערוקט דעם אַלטען אין יד אריין...

דער ערשטער געדאַנק איז ביי מיר געווען: „אפשר זיך ארויס־וואַרפען דורכ'ן פענסטער?"... נאָכדעם האָב איך מיר געזאָגט: „ניין, אַ מעסער זיי ביידען איבער'ן האַלז, אָדער אַ פּיסטויל זיי אין הארצען אריין, אָדער גלאַט אָנפאַלען אויף זיי, חאַפּען פאַר'ן גאָרגעל און נעמען וואַרגען, וואַרגען!... נאָר גאָר געה מאַך, אַז איך בין איינער און זיי זענען צוויי. און דערווייליגע דער צונג לויפט. די רעדער קלאַפּען. דער קאָפּ דרעהט זיך. אין הארצען ברענט אַ

פייער... וואָס וועט זיין? אָט־אָט, אָקאָרשט ווי מע זעהט ניט, זענען מיר אין אָדעס. וואָס וועל איך טהון? וואוהין וועל איך געהן? וואָס וועל איך זאָגען?... איך טהו אַ קוק — מיינע חברה־לייט נעמען זיך צו די טשעמאָדאַנעס. „וואו זענען מיר?״ „אין אַ שטאָדט, מאַכען זיי צו מיר, וואָס זי הייסט אָדעס״. איך טהו מיך אַ חאַפּ צו דער קעשענע — איך האָב דאָך ניט אפילו מיט וואָס דעם טרעגער צו באַצאָהלען! עס באַשלאָגט מיך אַ קאַלטער שוויים. עס שטעהען ביי מיר טרערען אין די אויגען. די הענט טרייסלען זיך מיר. איך געה־צו צום אַלטען קצב: „איך האָב, זאָג איך, צו אייך אַ בקשה... חאַטש איין פינפאונצוואַנ־ציגער״... „וואָס זאָגט איהר מיר? זאָגט איהם״. — מאַכט צו מיר דער אַלטער גזלן און ווייזט מיר אָן אויפ'ן יונגען. דער יונגער זשוליק דרעהט זיך די וואָנסעס, מאַכט זיך, ווי ער הערט ניט. דער לאָקאָמאָטיוו פייפט. סטאָפּ — מיר זענען שוין אין אָדעס. דער ערשטער, וואָס איז אַרויסגעשפּרונגען פון וואַגאָן — דאַרפט איהר שוין אַליין פאַרשטעהן, אַז דאָס בין געווען איך. און אַ גוואַלד האָט געמאַכט אויך ניט קיין אַנדערער. מיט די לעצטע כחות האָב איך גענומען שרייען: „זשאַנדאַר! זשאַנ־דאַר!!״... און עס האָט ניט פיעל גענומען, און עס איז אויסגע־וואַכסען אַ זשאַנדאַר, און נאָך אַ זשאַנדאַר, און נאָך צוויי זשאַנ־דאַרען, און נאָך דריי זשאַנדאַרען... נאָר ביז עפּיס־וואָס, איז שוין דער יונגערער ימח־שמו'ניק נעלם געוואָרען. געבליבען איז נאָר דער אַלטער מתושלח, וועלכען איך האַלט־צו ביי דער האַנט שטאַרק־שטאַרק, ער זאָל ניט אַנטלויפען. וואָס טויג אייך, ס'איז געוואָרען אויפ'ן וואָקזאַל אַ צונויפלויף פון מענטשען, ערדטרע־טעניש! און מע האָט אונז אַריינגעבעטען ביידען אין אַ באַזונ־דער חדר אַריין. דאָרט האָב איך דערצעהלט די גאַנצע מעשה פון אלף ביז תיו. ניט געזשאַלעוועט אַ טרער, אויסגעגאָסען מיין גאַנץ ביטער הארץ. מיין געשיכטע, ווייזט אויס, האָט זיי רעכט אָנגענומען ביי'ם האַרצען, וואָרום מע האָט זיך באַלד אַ נעם גע־

טהאָן צום אַלטען כּשוף־מאַכער, ער זאָל אויפדעקען דעם גאַנצען אמת. לאָזט זיך אויס, אַז ווער־וואָס? ער ווייסט ניט פון וואָס צו זאָגען. פרעגט איהם בּחרם: וואָסערע לאָקשען? וואָסערע זעכּס־און־זעכציג? וואָסערע קאָרטען? וואָסער זוהן? ער האָט גאָרניט קיין זוהן. גאָרניט געהאַט קיינמאָל. „אָט דער מענטש איז געריהרט"... — אַזוי מאַכט דער אַלטער ממזר און ווייזט אויפ'ן קאָפּ, אַז איך בּין אַ קראַנקער. „אַזאַ מעשה? — זאָג איך. — זאָל מען איהם נאָר גוט באַזוכען!" און מע נעמט איהם און מע טהוט איהם אויס, איך בּעט איבּער אייער כּבוד, בּיז'ן העמד — ניט קיין קאָרטען, ניט קיין געלט! סך־הכּל פאַרמאָגט ער אַרום און אַרום צוויי און צוואַנציג מיט זיעבּעציג, און אַליין זעהט ער אויס אַזאַ נעבּאַך, אַזאַ כּשר'ע זאַך, אַז איך הויבּ אָן איבּערצוטראַכטען, אפשר בּין איך טאַקי ניט בּיי אַלע געדאַנקען? אפשר האָט זיך מיר גע'חלומ'ט, אַז דאָס איז אַ טאַטע מיט אַ זוהן און אַז איך האָבּ געשפּיעלט מיט זיי אין זעכּס־און־זעכציג, און אַז איך האָבּ פאַרשפּיעלט אַ פאַרמעגען?... וואָס איז געוועזען דער סוף? — פרעגט גאָרניט. לאָמיר בּעסער צעשלאָגען זיך די געדאַנקען, מאַכען אינצווייען אַ זעכּס־און־זעכציג לכּבוד חנוכּה...

אַזוי לאָזט־אויס דער פאַרשוין, וואָס זעהט־אויס אַ לייטישער מענטש צו זיין, אַ קאָמי־וואָיאַזשער, אַזוי ווי איך, און אפשר אַליין אַ סוחר. און עס וואַכּסט־אויס בּיי איהם אין די הענט אַ טאַליע קאָרטען, און ער וואַרפט־אויס, ווער ס'זאָל זיין ערשט — „ווי טייער שפּיעלען מיר?"...

איך קוק אויף מיין פאַרשוין, ווי ער וואַרפט די קאָרטען עפּיס צו קונציג, צו גלאַט און צו גיך. צו ווייסע הענט בּיי איהם. צו ווייסע און צו ווייכע. און עס פליהט מיר דורך אין קאָפּ אַ מיאוס'ע מחשבה...

— מיט פאַרגעניגען, זאָג איך, וואָלט איך מיט אייך געמאַכט אַ זעכּס־און־זעכציג לכּבוד חנוכּה, נאָר איך ווייס ניט, זאָג איך,

מיט וואָס מען עסט דאָס. וואָס הייסט עס, זאָג איך, אייגענטליך, זעכס־און־זעכציג?...

מיין פּאַרשוין האָט מיר געגעבן אַ קוק־אַריין אין די אויגען מיט קוים־קוים אַ שמייכעלע אויף די ליפּען, און שטיל, מיט אַ גרינגען זיפץ, אַראָפּגעלאָזט די קאָרטען צוריק אין קעשענע.

אויף דער ערשטער סטאַנציע האָט ער ניט געסטייעט אונטער די הענט. איך בין אַ בעלן געווען אויסגעהן נאָכדעם אַלע וואַגאָנעס צוויי מאָל הין און צוריק — עס איז פון איהם קיין זכר ניט געבליבען.

ענדע נעשיכטע נומער עלף.

געשיכטע נומער צוועלף

גימענאַזיע

געשריבען אין יאָהר 1902.

געשיכטע נומער צוועלף

גימנאַזיע

ווינטער. אקעגען מיר זיצט אַ איד פון מיטעלע יאָהרען, מיט אַ געל בערדעל, שוין אַ ביסעל גרויליך. אַ טחוירען טולופעל, אַ ביסעל אָפּגעבארעט. מיר האָבען זיך צערעדט.

— דער ערגסטער שונא, הערט איהר, — רופט ער זיך אָן צו מיר — וועט אייך נישט טהון דאָס, וואָס אַ מענטש קאָן טהון זיך אליין, ובפרט אז עס מישט זיך אריין אַ אידינע, אַ ווייב הייסט עס. אקעגען וואָס, מיינט איהר, זאָג איך עס? אקעגען מיר אליין טאקי. אָט נעמט מיך, למשל, ווי איהר זעהט מיך אָטאָ — דאכט זיך, וואָס? אַ איד, כלעבען, אַ מיטעלמעסיגער. אויף דער נאָז ביי מיר שטעהט ניט אויפגעשריבען: צי האָב איך געלט, צי האָב איך קיין געלט ניט, צי אפשר בין איך גאָר דערונטער? עס קאָן זיין, אז אמאָל האָב איך דוקא יאָ געהאט געלט, און ניט אזוי געלט אליין, געלט איז בלאָטע — פרנסה האָב איך געהאט, און בכבוד, און שטיל, נישט געפלויגען, נישט געטראַסקעט, ווי אנדערע, וואָס האָבען ליעב פּי־פּו־פּאַ. ניין! איך גיה מיט דעם גאַנג, אז שטיל און פּאַמעליך איז בעסער. שטיל און פּאַמעליך האָב איך מיר געהאנדעלט, שטיל און פּאַמעליך אַ פּאָר מאָל געשטעלט זיך, שטיל און פּאַמעליך אָפּגעעקט מיט די סוחרים, און ווידער

נענומען זיך שטיל און פּאַמעליך צו דער אַרבייט. איז דאָך אָבער פאַרהאַן אַ גאָט אויף דער וועלט, האָט ער מיך מזכּה געווען מיט מיין אייגענעם אַ ווייב... זי איז דאָ נישטאָ, קאָנען מיר רעדען אָפענטליך... אַ ווייב, הייסט דאָס, ווי אַלע ווייבער, דאָס הייסט, אַזוי אויפ'ן קוק איז זי אַפילו דווקא גאָר נישקשה'דיג. איין „אָסאָ־בע", קיין עין־הרע, צוויי מאָל אַזוי די גרויס ווי איך, און ניט קיין מיאוסע, טאַקי אַ יפת־תּואַר, קאָן מען זאָגען, און ניט קיין נאַרישע, אַ קלוגע, מע קאָן זאָגען אַ גאַנץ קלוגע, אַ בר־דעת, אַ גאַנצער מאַנסביל — און דאָס איז ערשט דער רעכטער חסרון: אוי, ניט גוט, הערט איהר, אַז דאָס ווייב איז אַ מאַנסביל! טויזענט מאָל קלוג — אַז דער אויבערשטער האָט פאַרט באַשאַפען פריהער אָדם הראשונ'ען און נאָכדעם שוין חוה'ן. געהט־זשע אָבער רעדט מיט איהר, זאָגט זי: „וואָס דער אויבערשטער האָט באַשאַפען פריהער אייך און נאָכדעם אונז — דאָס איז, זאָגט זי, זיין עסק; נאָר דאָס, זאָגט זי, וואָס ער האָט מיר, זאָגט זי, אַריינגעגעבען אין פּיאַטע מעהר שכל, ווי דו האָסט אין קאָפּ, בין איך אין דעם, זאָגט זי, כּלל ניט שולדיג". „אַקעגען וואָס, זאָג איך, איז דאָס געקומען צו רעד?" „אַקעגען דעם, זאָגט זי, איז דאָס געקומען צו רעד, וואָס פאַר אַלסדינג דאַרף מיר דאַרען דער קאָפּ; אַפילו דאָס קינד, זאָגט זי, אַריינגעגעבען אין גימענאַזיע באַדאַרף אויך אין זינען האָבען איך". „וואו שטעהט דאָס, זאָג איך, געשריבען „גימענאַזיע"? איך קאָן ניט באַשטעהן, זאָג איך, אַז ער זאָל די תּורה אויסלערנען אין דער היים?" „איך האָב דיר שוין טויזענט מאָל, זאָגט זי, געזאָגט, אַז דו וועסט ביי מיר ניט פּועל'ען, איך זאָל, זאָגט זי, געהן קעגען דער וועלט; די וועלט איז זיך, זאָגט זי, נוהג, אַז קינדער געהען היינט אין גימענאַזיע". „נאָך מיין שכל, זאָג איך, קומט־אויס, אַז די וועלט איז משוגע". „נאָר דו איינער, זאָגט זי, ביזט אַ קלאָרער! די וועלט, זאָגט זי, זאָל געהן מיט דיין שכל, וואָלט זי טאַקי געהאַט אַ שען פּנים!" „איטליכער מענטש, זאָג איך, געהט זיך מיט זיין שכל". „מיינע שונאים, זאָגט זי, און

מיינע פריינט'ס שונאים מעגן דאָס פאַרמאָגן אין קעשענע, אין קאַסטען און אין שאַפע, וואָס דו פאַרמאָגסט אין קאָפּ, וואָלט שוין דעמאָלט געווען אויף איין אופן". „אַז אָך און וועה איז, זאָג איך, דעם מאַנסביל, אַז אַ נקבה דאַרף אויף איהם זאָגן מבינות!"... „אַז אָך און וועה איז, זאָגט זי, דער נקבה, וואָס האָט אַזאַ מאַנסביל, וואָס די נקבה זאָל דאַרפען זאָגען אויף איהם מבינות!"... היינט געהט טענה'ט זיך אוים מיט אַ ווייב! אַז איהר זאָגט איהר דאָס, ענטפערט זי אייך בוידעם, איהר זאָגט איהר אַ וואָרט, גיט זי אייך אויסגאָב צוועלף, און טאָמער שווייגט איהר איהר אָפּ, הויבט זי גאָר אָן צו וויינען, אָדער זי נעמט, איך בעט איבער אייער כבוד, און פאַלט חלשות — זעהט איהר, דע־מאָלט בין איך אייך שוין אודאי מקנא! בקיצור, אַהין־אַהער, אויסגעפיהרט האָט זי, ניט איך. וואָרום לאָמיר זיך ניט נאַרען, אַז זי וויל, איז עפּיס אַ תּירוץ?...

על־כּפּנים, וואָס זאָל איך אייך דערצעהלען? — גימנאַזיע! מע באַדאַרף, הייסט עס, זיך נעמען צוגרייטען איהם, ער זאָל אריין, ראשית חכמה, אין „מלאַדשי פּריגאָטאָוויטעלנע". אודאי איז עס אַ גרויסע תּורה: אַ קליינינקייט — „מלאַדשי פּריגאָטאָוויטעלנע"! דאַכט מיר, אַז ביי אונז אַ ליאַדע חדר־יונגעל, אַ דרדקי, וועט זיי אַלע פאַרשטעקען אין גאַרטעל. ובפרט נאָך אַזעלכער, ווי מיינער, וואָס מע זאָל אויספאָהרען אַ אימפּעריע, וועט איהר ניט געפינען דעם צווייטען! איך בין דאָך אַ פאָטער, ניט שייך צו זאָגען; נאָר יענער האָט אַ קאָפּ, וואָס סע עקט זיך די וועלט! וואָס טויג אייך לאַנגע רעד, ער איז אַוועקגעגאַנגען און האָט זיך געשטעלט און האָט געהאַלטען און האָט... ניט אויסגעהאַלטען. וואָס איז די מעשה? ער האָט געחאַפּט אַ צוויי פאַר רעכענען. ער איז, זאָגען זיי, שוואַכליך אינ'ם חשבונ'ען, אין „חכמת המאַטעמאַ־טיקע" הייסט עס. ווי געפעלט אייך אַזאַ געשיכטע? יענער האָט אַ קאָפּ, וואָס סע עקט זיך די וועלט, מע זאָל אויספאָהרען אַ אימפּעריע, דערצעהלען זיי מיר מעשיות — מאַטעמאַטיקע!

בקיצור, ער האָט נ י ט אויסגעהאַלטען! האָט דאָס מיך אודאי זעהר גוט פאַרדראָסען: ער איז שוין געגאַנגען האַלטען, נעחייבי וואָלט ער אויסגעהאַלטען. נאָר איך בין דאָך אַ מאַנסביל, ניט קיין נקבה, האָב איך מיך מיישב געווען: אַ שענע ריינע כּפּרה, אַ איד איז געוועהנט געוואָרען... געהט זשע אָבער שמועסט מיט איהר, אַז זי האָט זיך אריינגענומען אין קאָפּ אַ משוגעת: איין מאָל פאַר אַלע מאָל — גימענאַזיע! טענה איך מיט איהר: „זאָג מיר, זאָג איך, זאָלסט מיר זיין געזונט, צו וואָס, זאָג איך, דאַרפסט דו דאָס? צום פּריזיוו? — איז ער, ברוך השם, אַ באַוואָהרענ־טער, זאָג איך, אַיין אייגאָנאַיינציגער. צו פּרנסה? — באַדאַרף איך עס, זאָג איך, אויך אויף כּפּרות: וואָס אַהרט מיך, זאָג איך, אַז ער וועט זיין אַ קרעמער גלייך מיט מיר, צי אַזוי אַ סוחר, ווי אַלע אידען? און טאָמער איז איהם, זאָג איך, חלילה באַשערט צו זיין אַ נגיד, אַ באַנקיר, בין איך, זאָג איך, אויך ניט בדלות". אַזוי טענה איך מיט איהר. הערט עפּיס די וואַנט? „גלייכער אַזוי, וואָס ער איז, זאָגט זי, ניט אריין אין מלאדשי פּריגאָטאָ־וויטעלנע". „וואָס איז דען?" „אַזוי, זאָגט זי: ער וועט שוין, זאָגט זי, בעסער אריין גלייך אין סטאַרשע פּריגאָטאָוויטעלנע". מילא, סטאַרשע פּריגאָטאָוויטעלנע איז סטאַרשע פּריגאָטאָוויטעלנע. עס שפּיעלט ביי מיר אודאי אַ גרויסע ראָלע, אַז יענער האָט אַ קאָפּ, מע זאָל אויספּאָהרען אַ אימפּעריע! וואָס לאָזט זיך אויס דער סוף? ס'איז געקומען צו דעם רעכטען שפּיעל — ווידער אַ צוויי. שוין ניט פאַר מאַטעמאַטיקע; אַ נייער אומגליק: דאָס אויסלענעכטס איז ביי איהם ניט ווי מע באַדאַרף, דאָס הייסט, לענען לענט ער אויס גוט, נאָר וואָס דען? אויף איין אות איז ער אַ ביסעל דאָסיג: אויף דער „בוקווע יאַטי". דאָס הייסט, שטע־לען שטעלט ער איהם, דעם „יאַטי", פאַר וואָס זאָל ער איהם ניט שטעלען? דער חסרון, זאָגען זיי, ער שטעלט איהם ניט דאָרט, וואו מע באַדאַרף. בין איך בדלות! איך וויים גאָר ניט, הערט איהר, ווי אַזוי וועל איך קאָנען פאָהרען קיין פּאָלטאַווע און קיין

לאָרז אויפ'ן יריד, אַז טאָמער וועט ער חלילה ניט שטעלען דעם „יאטי" אָט דאָרטען, וואו זיי ווילט זיך! הכּלל, אַז מע האָט אונז אָנגעזאָגט די גוטע בשורה, האָט זי דאָך מסתּמא איינגעלעגט די וועלט; געפלויגען צום דרעקטאָר, גע'טענה'ט, אַז ער קאָן, ער יכול'ט: אַ סימן, זאָגט זי, אָט לאָז מען איהם אריינרופען און פארהערען איבעראנייעס, נאָך אַ מאָל פונ'ם אָנהויב. האָט מען זי דאָך געהערט מסתּמא ווי דעם פאראיאָהריגען שניי — גע־שטעלט אַ צוויי, און נאָך אַ מין צוויי, מיט אַ מינוס אַ צוויי, און גנעה רוף מיך קנאַקניסעל! אַ גוואלד, אַ געפּילדער: סטייטש, וויעדער ניט אויסגעהאלטען! זאָג איך צו איהר: „נו, אם־כּן, זאָג איך, וואָס זאָל מען טהון? באַדאַרף מען זיך, זאָג איך, טאַקי נעמען דאָס לעבען?! אַ איד, זאָג איך, איז געוועהנט געוואָרען"... ווערט זי דאָך מסתּמא אָנגעצונדען און הויבּט דאָך אָן מסתּמא צו פייערען, באַגראָבען און שעלטען, ווי ז י י קאָנען... נאָר דאָס בּין איך א י י ך מוחל. אַ רחמנות איז נעבאך געווען אויף א י ה ם, אויפ'ן קליינעם, אַ צער בּעלי־חיים. סטייטש, אַזאַ אומגליק: אַלע ווילען זיך אָנטהון אין ווייסע קנעפּלעך, און ער ניט!... טענה איך מיט איהם: „שוטה איינער וואָס דו בּיזט! פּרא־אָדם! ס'איז דען אַ היכי־תּמצא, זאָג איך, אַז די גאַנצע וועלט זאָל אריין? נארעלע, עמיצער מוז דאָך, זאָג איך, בּלייבען אין דער היים אויך, צי ניין? עלעהיי, זאָג איך, צום פּריזיוו"... ווערט זי מלא כּעס און פאלט אָן אויף מיר מיט אַ גוואלד: „אַ שענער בּעל־רחמנ'יק, זאָגט זי. ווער בּעט דיך, זאָגט זי, זאָלסט איהם טרייסטען מיט אַזעלכע קלוגע דבורים? דו זעה בּעסער, זאָגט זי, מע זאָל פון זיינעטוועגען קריגען עפּיס אַ רעכטען לעהרער, זאָגט זי, אַ באַזונ־דערען, אַ רוסישען, אויף גראַמאַטיקע!"...

איהר הערט ווערטער? שוין צוויי לעהרערס זאָל איך האַל־טען; איין לעהרער מיט איין מלמד איז קארג! בּקיצור, אהין־אהער, אויסגעפיהרט מסתּמא האָט זי, ניט איך. וואָרום אַז זי וויל, איז עפּיס אַ תּירוץ?...

על־כפנים, וואָס זאָל איך אייך דערצעהלען? מע האָט צו־געקומען א נייעם לעהרער, א רוסישען שוין, נישט חלילה קיין אידישען, פע! נאָר טאַקי א גוי ממש. וואָרום גראַמאַטיקע, פאַר־שטעהט איהר מיך, אין ערשטע קלאַס אריין — דאָס איז דאָך הארבער פון חריין. א קליינינגקייט — גראַמאַטיקע! „בוקוועַ יאַטי"! מילא, איך זאָל אייך דערצעהלען פונ'ם לעהרער, וואָס גאָט האָט אונז צוגעשיקט, איז גאָר א בזיון אויסצוזאָגען. מיר האָבען געהאַט פון איהם אָפּגעשניטענע יאָהר. ער האָט אונז אלע־מען געמאַכט מיט דער בלאָטע גלייך, געלאַכט און געשפּעט פון אונז אין די אויגען. למשל, ער האָט, ברענען זאָל ער, קיין אנדער זאַך איהם ניט געקאָנט אויסקראַצען, בשעת לערנען מיט איהם גראַמאַטיקע, ווי קנאָבעל: „טשאַסנאָק, טשאַסנאָקאַ, טשאַסנאָקו, טשאַסנאָקאָיו" — דער רוח זאָל איהם נעמען! ווען ניט זי, וואָלט איך איהם אָנגענומען פאַר'ן גאָרגעל און וואָלט איהם ארויסגע־וואָרפען צו אלדי שווארצע יאָהר מיט זיין שענער גראַמאַטיקע! ביי איהר איז אָבער אלסדינג געווען כּדאי. וואָס איז? ער וועט וויסען, וואו מע דאַרף שטעלען א „יאַטי" און וואו ניט. מאָהלט אייך, מע האָט איהם דעם ווינטער גענוג אָנגעמוטשעט, און ערשט ארום שבועות האָט ער באַדאַרפט געהן צו דער שחיטה. געקומען נאָך שבועות, איז ער געגאַנגען און געשטעלט זיך און געבראַכט צו טראָגען אהיים שוין נישט קיין צוויי, נאָר א פיער מיט א פינף. א שמחה, א גדולה — מזל־טוב! מזל־טוב?... שאַט, חאַפּט זיך נאָר ניט אזוי מיט'ן מזל־טוב! מע ווייסט נאָך ניט אקוראַט, צי ער איז אריין; דאָס וועט מען ערשט וויסען ארום אווגוסט. פאַר וואָס ניט באלד? געהט פרעגט זיי! נאָר וואָס זאָל מען טהון? א איד איז געוועהנט געוואָרען...

געקומען אווגוסט, איך טהו א קוק — מיינע רוהט ניט; פונ'ם דרעקטאָר צום ספּעקטאָר, פונ'ם ספּעקטאָר צום דרעקטאָר. „וואָס לויפסט דו היינט ארום, זאָג איך צו איהר, ווי א פאַר־סמ'טע מויז, זאָג איך, פון שמונין צו בוגין?"... „וואָס הייסט,

זאָגט זי, וואָס איך לויף? ביזט ניט קיין הינגער? דו ווייסט, אפנים, ניט, זאָגט זי, וואָס עס טהוט זיך אָפּ היינטיגע יאָהרען, זאָגט זי, אין די גימנאַזיעס מיט די פּריצענטען?"... כך הוה — וואָס לאָזט זיך אויס? ער איז דאָך טאַקי ניט אריין! פאַר וואָס, ווילט איהר וויסען? דערפאַר, וואָס ניט קיין צוויי פינפען. ער זאָל געווען, זאָגען זיי, האָבען צוויי פינפען, וואָלט ער אפשר, זאָגען זיי, אריין. איהר הערט? — אפשר! געפעלט אייך דער „אפשר"? מילא, וואָס איך האָב געהאט פון איהר — דאָס בין איך אייך מוחל. א רחמנות איז נעבאך געווען אויף איהם, אויפ'ן קליינעם; ליגט מיט'ן פּנים אין קישען און הערט ניט אויף צו וויינען. אזוי לאַנג, אזוי בּרייט, ביז מע האָט איהם געמוזט נעמען א נייעם לעהרער, טאַקי א סטודענט פון דער גימנאַזיע, און מע האָט איהם גענומען צוגרייטען שוין אין דער צווייטער קלאַס אריין, נאָר באופן אחר, וואָרום צווייטע קלאַס איז ניט קיין שפּיעלעכעל: אהינצוצו דאַרף מען שוין, א חוץ מאַטעמאַטיקע און גראַמאַטיקע, אויך געאָגראַפיע, מיט טשיסטאָפּיסאַניע, מיט איך וויים אליין נים וואָס! חאָטש אז מע וויל צוריק, נאָט אייך דריי גראָשען; א שטיקעל מהרש"א איז א סך שווערער פון אלע זייערע לער־נעכטסען, און אפשר שכל'דיגער אויך. נאָר וואָס זאָל מען טהון? א איד איז געוועהנט געוואָרען...

בקיצור, עס האָט זיך אָנגעהויבען א סדרה אוראָקען: אויפ־געשטאַנען גאַנץ פריה — די אוראָקען. אָפּגעדאַווענט און איבער־געביסען — די אוראָקען. א גאַנצען טאָג — אוראָקען. ביז שפּעט ביינאַכט הערט מען ווי ער טאַראַבאַנעט: „אימעניטעלנע־דאַטעלנע, סלאָזשיטעלנע־וויטשיטאַטעלנע" — עס גרילצט אזש אין די אויהערען! ווער עסען? וואָס שלאָפען? „גענומען נעבאך א נפש, זאָג איך, און מע מוטשעט איהם אומזיסט־אומנישט! ס'איז, זאָג איך, א צער בעלי־חיים, דאָס קינד, זאָג איך, וועט חלילה קראַנק ווערען!" „ביים זיך אָפּ, זאָגט זי, די צונג!" וואָס טויג אייך, ער איז אוועקגעגאַנגען ווידער א מאָל צו דער שחיטה און

ער האָט געבראַכט צו טראָגען גאָלע פינפען! וואָס דען? יענער האָט א קאָפּ, מע זאָל אויספאָהרען א אימפּעריע! איז, דאַכט זיך, גוט? איאָ? געקומען צום שפּיץ, מע האָט ארויסגעהאַנגען אין דער גימענאַזיע די נעמען פון אַלע צוגענומענע קינדער אויף דער וואַנט, מע טהוט א קוק — ניטאָ מיינער! א גוואַלד, א געשריי: סטייטש, אַזאַ רציחה! גאָלע פינפען!!! אָט וועט זי געהן, אָט וועט זי לויפען, אָט וועט זי זיי אַזוי און אַזוי!... בקיצור, זי איז געגאַנגען און געלאָפען — אַזוי לאַנג, ביז מע האָט זי געבעטען, זי זאָל אויפהערען דולען א קאָפּ, דאָס הייסט, מע האָט זי פּשוט, צווישען אונז רעדענדיג, מחילה, דורכגעטריבען. און אַז מע האָט זי דורכגעטריבען, איז זי ערשט דעמאָלט אריינגעפאַלען אין שטוב אריין מיט א גוואַלד עד לב השמים: „סטייטש, זאָגט זי, וואָס פאַר א פאָטער ביזט דו? דו זאָלסט זיין, זאָגט זי, א געטרייער פאָטער, א וואַרעמער, אַזוי ווי אַנדערע פאָטערס, וואָלסט דו, זאָגט זי, אויך געפונען זכות־אָבות, אַזוי ווי אַנדערע, צום דירעקטאָר, פּראָטעקציעס, קענטשאַפט!“... געפעלט אייך איין איינפאַל פון א אידינע? „קארג, אפּנים, וואָס איך טראָג אויפ'ן קאָפּ די זמנים מיט די ירידים, מיט די קוויטלעך, מיט די וועכסלען, מיט די פּראָטעסטען, מיט די איבעריגע צרות? צי דו ווילסט אפשר, זאָג איך, איך זאָל זיין איין אָנזעצער איבער דיין גימענאַזיע מיט דיינע קלאַסען, וואָס ליגען מיר שוין, זאָג איך, אָט אדאָ?!“... וואָרום מע איז דאָך, ווי זאָגט איהר, ניט מעהר ווי א מענטש, און איטליכער מענטש האָט דאָך א גאַל, שיסט מען אויס... נאָר אויסגעפיהרט האָט מסתמא זי, ניט איך. וואָרום אַז זי וויל, איז עפּיס א תּירוץ?...

על־כּפּנים, וואָס זאָל איך אייך דערצעהלען? איך האָב גענומען זוכען זכות־אָבות, קענטשאַפט; איך האָב מיר געשוואַרצט דאָס פּנים, געליטען בזיונות, וואָרום יעדער פרעגט א קשיה, און איז גערעכט. „איהר זענט, קיין עין־הרע, זאָגען זיי, רב אהרן, א איד, א בעל־הבית און האָט איין שטיקעל בן־יחיד, — וועלכער גוטער

יאָהר טראָגט אייך, איהר זאָלט זיך מיט איהם שטופּען וואו מע דאַרף נים?"... נו, געה דערצעהל זיי מעשיות, אז איך האָב מיין איינגענם א ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר, וואָס האָט זיך אריינגענומען א משוגעת אין קאָפּ אריין: גימענאַזיע און גימע־נאַזיע און גי־מע־נאַ־זיע! וואָס טויג אייך, איך בין, ווי איהר זעהט מיך אָטאָ, אליין אויך ניט פון די גרויסע שלימזלניקעס. איך האָב מיר מיט גאָט'ס הילף אויסגעטראָטען א שטיקעל וועג, גלייך אהין וואו מע באַדאַרף, און האָב מיך דערשלאָגען צום אָדון־בפקרך אין קאַבינעט אריין, צום דירעקטאָר הייסט עס, און האָב מיך אוועקגעזעצט מיט איהם איינ'טענה'ן, אזוי און אזוי — איך קאָן, ברוך השם, רעדען מיט א פּריץ, אז איך וויל, די צונג פּיקען באַדאַרף מען מיר ניט. „טשטאָ וואַס אוגאָדנאָ?" — פרעגט ער מיך און בעט מיך זיצען. זאָג איך איהם שטיל אויפ'ן אויהער: „גאָספּאָדין דירעקטאָר, זאָג איך, מי, זאָג איך, ליודי נע באָגאַטיע, נאָ או נאַס, זאָג איך, יעסט, זאָג איך, מאַלענקע סאָסטאָיאַניע אי אָדין האַראָשעי, זאַמעטשאַטעלנע מאַלטשיק, קאַטאָרע, זאָג איך, חאָטשעט אוטשיטסאַ; אי יאַ, זאָג איך, חאָטשו; נאָ מאָיאַ זשע־נאַ, זאָג איך, אָ ט ש ע ן חאָטשעט!"... מאַכט ער צו מיר נאָך א מאָל: „טשטאָ וואַס אוגאָדנאָ?" זאָג איך צו איהם נאָך א מאָל און רוק מיך צו צו איהם נאָך נעהענטער: „פּריצוניו, זאָג איך, מי, זאָג איך, ליודי נע באָגאַטיע, נאָ או נאַס, זאָג איך, יעסט, זאָג איך, מאַלענקע סאָסטאָיאַניע אי אָדין האַראָשעי, זאַמעטשאַ־טעלנע מאַלטשיק, קאַטאָרע, זאָג איך, חאָטשעט אוטשיטסאַ; אי יאַ, זאָג איך, חאָטשו; נאָ מאָיאַ זשענאַ, זאָג איך, אָ ט ש ע ן חאָטשעט!"... און קוועטש איהם דעם „אָטשען", ער זאָל מיך פאַר־שטעהן... איז דאָך עס אָבער א גויישער קאָפּ, שטויסט ער זיך ניט וואָס איך מיין, און מאַכט צו מיר שוין מיט כעס: „טאַק טשטאָ־זשע וואַס אוגאָדנאָ?!" געה איך און לעג אריין די האַנט אין קעשענע פּאַוואָלינקע און נעם־ארויס פּאַוואָלינקע און מאַך צו איהם פּאַוואָלינקע: „איזוויניטיע, גאָספּאָדין דירעקטאָר, מי, זאָג

איך, ליודי נע בּאַגאַטיע, נאָ או נאַס, זאָג איך, יעסט מאַלענקע, זאָג איך, סאָסטאָיאַניע אי אָדין חאַראָשעי, זאמעטשאַטעלנע מאַלטשיק, קאַטאָרע, זאָג איך, האָטשעט אוטשיטסאַ; אי יאַ, זאָג איך, חאָטשו; נאָ מאָיאַ זשענאַ, זאָג איך, אָטשען חאָטשעט!״ און קוועטש דעם „אָטשען״ נאָך שטאַרקער, און נעם און רוק איהם אריין... בקיצור — יאָ! ער האָט פאַרשטאַנען וואָס איך מיין, און גענהט און נעמט־ארוים אַ ביכעלע און פרעגט מיך אוים, ווי אַזוי איך הײס, און ווי אַזוי הייסט דער זוהן מיינער, און אין וואָסער קלאַס וויל איך, ער זאָל אריין?... קלעהר איך מיר: „אָט אַזוי זשע רעד!״ און איך מאַך איהם קלאָר, אַז הייסען הײס איך כּץ, אהרן כּץ, און מיינער הייסט משה, מאָשקע הייסט עס, און אריין, וויל איך, זאָל ער אין דריטע קלאַס. רופט ער זיך אָן צו מיר: ווי־באַלד אַז איך הײס כּץ און מיין זוהן הייסט משה, מאָשקע הייסט עס, און וויל אריין אין דריטע קלאַס, זאָל איך איהם ברענגען, זאָגט ער, צו פּיהרען אין יאַנוואַר, וועט ער דעמאָלט גענווים אריין. איהר פאַרשטעהט? שוין גאָר אַנדערע דבורים! אפנים, אַז מע שמירט, פאָהרט מען?... דער חסרון איז נאָר, וואָס ניט באַלד. נאָר וואָס זאָל מען טהון? מע הייסט וואַרטען, דאַרף מען וואַרטען. אַ איד איז געוועהנט געוואָרען...

געקומען יאַנוואַר — ווידער אַ מאָל אַ טאַרעראַם, אַ לויפע־ניש אהין, אהער, הײנט־מאָרגען דאַרף זיין אײן אסיפה, אַ סאָוועט הייסט דאָס. עס וועלען זיך צונויפקלויבּען דאָרטען דער דרעק־טאָר מיט'ן ספּעקטאָר מיט אַלע לעהרערס פון דער גימענאַזיע, און ערשט נאָך דער אסיפה, נאָכ'ן סאָוועט הייסט דאָס, וועט מען וויסען, צי ער איז אריין, צי ניין. געקומען צו דער רעכטער אר־ביים — מײנע איז ניטאָ אין דער הײם; ניטאָ קיין וואַרעמעס, ניטאָ קיין סאַמאָוואַר. ניטאָ גאָרניט. וואו איז זי ערגיץ? זי איז אין גימענאַזיע איז זי. דאָס הייסט, ניט אין גימענאַזיע, נאָר ביי דער גימענאַזיע; דרעהט זיך ארום אין דרויסען אויפ'ן פראָסט פון גאַנץ פריה אָן און וואַרט, ביז מע וועט זיך צעגעהן פון דער

אסיפה, פונ'ם סאָוועט הייסט דאָס... דער פּראָסט בּרענט, א זאַ־ווערוכע, ס'קעהרט די וועלט — און זי דרעהט זיך אַרום אין דרויסען בּיי דער גימענאַזיע און וואַרט. א שענע מעשה! דאַכט מיר, דו ווייסט גאַנץ גוט, אַז וויבאַלד מע זאָגט־צו, איז מסתּמא הייליג, ובּפרט... איהר פאַרשטעהט? נאָר געהט רעדט מיט א אידינע! בּקיצור, זי וואַרט א שעה, זי וואַרט צוויי, זי וואַרט דריי, זי וואַרט פיער; אַלע קינדער זענען זיך שוין לאַנג צעגאַנגען אהיים פון דער גימענאַזיע, און זי וואַרט נאָך. וואָס טויג אייך, זי האָט אָבּער אַזוי לאַנג געוואַרט, בּיז זי האָט זיך פאַרט דער־וואַרט: עס עפענט זיך די טהיר און עס געהט־אַרויס פון דאָרטען איינער פון די לעהרערס. שפּרינגט זי צו צום לעהרער און טהוט איהם א חאַפּ, צי ווייסט ער ניט, מיט וואָס האָט זיך אויסגעלאָזט די אסיפה, דער סאָוועט הייסט דאָס? זאָגט ער: פאַר וואָס זאָל ער ניט וויסען? מע האָט, זאָגט ער, צוגענומען אַרום און אַרום פינף־און־אכציג קינדער, דריי־און־אכציג פּריסטליכע און צוויי אידישע. פרעגט זי: ווענמען? זאָגט ער: איינעם א שעפּסעל־זאָהן און איינעם כּץ. דערהערט דעם נאָמען כּץ, מיינע — פּייל אוים'ן בּויגען, פאַלט־אריין אין שטוב אריין מיט א גדולה: „מזל־טוב! איך דאַנק דיר, רבּונו של עולם! איך דאַנק דיר! צוגע־נומען! צוגענומען!"... און בּשעת מעשה שטעהען איהר טרע־רען אין די אויגען. מיר, פאַרשטעהט זיך, טהוט אודאי אויך הנאה די מעשה, נאָר געהן טאַנצען בּין איך ניט מחויב; דערויף בּין איך דאָך עפּים א מאַנסבּיל, ניט קיין נקבה... „איך זעה־אַרוים, מאַכט זי צו מיר, אַז בּיי דיר איז דאָס וויניציג־וואָס אָנגעלעגט?" „פון וואַנען, זאָג איך, לערענסט דו דיר אַזוי דעם פּשט?" „אַזוי, זאָגט זי, וואָרום דו בּיזט א קאַלטער מלאך. דו זאָלסט, זאָגט זי, וויסען, ווי אַזוי דאָס קינד נעבּאַך צאַפּעלט, וואָלסט דו אַזוי ניט נעזועסען. דו וואָלסט שוין לאַנג, זאָגט זי, געלאָפען איהם בּאַ־שטעלען א מונדירעל, זאָגט זי, און א היטעלע און א רענצעלע, זאָגט זי, און מאַכען, זאָגט זי, א סעודה פאַר גוטע פריינט". „וואָס

עפּים פּלוצים אַ סעודה אין מיטען דרינען, זאָג איך, ס'איז אַ בר־מצוה? צי אַ קנס־מאָל?" אזוי מאַך איך צו איהר גאַנץ רוהיג, וואָרום איך בין דאָך עפּים אַ מאַנסביל, ניט קיין נקבה... ווערט זי ברוגז און הערט גאָר אויף צו רעדען! און אַ ווייב אַז זי הערט אויף צו רעדען, איז דאָך טויזענט מאָל ערגער ווי געשאָלטען, וואָרום אַז זי שעלט, הערט מען חאָטש אַ קול פון אַ מענטשען, און אזוי — גּעה רעד צו דער וואַנט!... בקיצור, וואָס זאָלט איהר דאָ קלערען? מסתמא האָט זי אויסגעפיהרט, ניט איך. וואָרום אַז זי וויל, איז עפּים אַ תירוץ?...

על־כּפּנים, מע האָט געמאַכט אַ סעודה, מע האָט צונויפגערופען פריינט און גוטע פריינט, און מיינעם האָט מען אָנגעטהאָן פון קאָפּ ביז די פיס, אַ מונדיר זעהר אַ שענעם מיט ווייסע קנעפּלעך, אַ היטעלע און פון פאָרענט אַ צאַצקע — אַ גובערנאַטאָר!... אָן איהם, אָנ'ם קליינעם הייסט עס, האָט מען באמת געהאַט אַ מצוה נעבאַך, באמת אריינגעזעצט אַ נייע נשמה, ממש מחיה געווען. ער האָט געשיינט, זאָג איך אייך, ווי די זון אום תּמוז! דער עולם האָט געטרונקען לחיים, געווינשעוועט: „ער זאָל לערנען געזונ־טערהייט און ענדיגען געזונטערהייט די גימענאַזיע, און זאָל געהן און געהן"... „עט, זאָג איך, דאָס איז דוקא ניט אזוי נויטיג; מע וועט זיך באַגעהן, זאָג איך, אָהן דעם אויך. לאָז ער מיר נאָר דורכגעהן די ערשטע עטליכע קלאַסען גימענאַזיע, זאָג איך, מאַך איך איהם חתונה, אם ירצה השם, מיט גאָט'ס הילף"... רופט זיך אָן מיינע מיט אַ שמייכעלע און קוקט בשעת מעשה אויף מיר מיט אויגען: „זאָגט איהם, אַז ער האָט, זאָגט זי, מחילה, אַ גרויסען טעות: ער געהט נאָך, זאָגט זי, מיט'ן אַלטען שניט"... „זאָגט איהר, אַז איך זאָל, זאָג איך, האָבען די ברכות, וואָס דער אַלטער שניט איז, זאָג איך, געווען בעסער פונ'ם נייעם שניט"... זאָגט זי: „זאָגט איהם, אַז ער איז, לאָז ער מיר מוחל זיין..." ווערט צווישען עולם אַ געלעכטער: „אוי, זאָגען זיי, רב אהרן, האָט איהר אַ ווייב, קיין עין־הרע! אַ קאָזאַק, ניט קיין

ווייב!"... בתוך כך האָט דער עולם גענומען צו גלעזלעך ווײַן, גוט אַ לעק געטהאָן, איז מען געוואָרען, ווי זאָגט ער, לעבעדיג, און מע האָט נעחאַפּט אַ רקוד'על גאָר אויף איין אַנדער אופן; מע האָט אונז גענומען ביידען אין קאָהן אַריין, און דעם קליינעם אויך אין מיטען, און מע האָט געהעפּעט גאָר קיין מעשה ניט, טאַקי ביז'ן ווייסען טאָג אַריין. אין דער פריה זענען מיר אַוועק מיט איהם אַהינצוצו. געקומען אַהינצוצו, איז נאָך מסתמא פריה, צוגעשלאָסען טיר און טויער, ניטאָ, ווי זאָגט ער, קיין משוגענער הונט אין דער ווייבערשער שוהל. אָנגעשטאַנען זיך אין דרויסען און גוט אָנגעפּרווירען זיך אויפ'ן פראָסט, האָבען מיר זיך פּשוט מחיה געווען, אַז מע האָט אונז געעפענט די טיר און מע האָט אונז, ברוך השם, אַריינגעלאָזט אינווענינ. גיך האָבען אָנגעהויבען צונויפקומען זיך די חברה קליינוואַרג מיט די רענצלעך אויף די פּלייצעס. ס'איז געוואָרען אַ ליאַרעם, אַ טומעל, אַ גערעדעריי, מיט אַ לאַכעריי, מיט אַ הו־הא — אַ יריד! בתוך כך קומט־צו צו אונז עפּיס איינער מיט גאָלדענע קנעפּ, אַ לעהרער פון דער גימנאַזיע ווייזט אויס, און מיט אַ בויגען פּאַפּיער אין די הענט, און טהוט מיך אַ פרעג: וואָס דאַרף איך? ווייז איך איהם אויף מיינעם, אַז דאָס האָב איך איהם געבראַכט צו פיהרען אין חדר, אין גימנאַזיע הייסט דאָס. פרעגט ער מיך: אין וועלכע קלאַס? זאָג איך: אין דריטע; ערשט ניט לאַנג, זאָג איך, צוגענומען. פרעגט ער מיך: ווי אַזוי איז דער נאָמען זיינער? זאָג איך: קאַץ, משה קאַץ, דאָס הייסט — מאָשקע קאַץ. זאָגט ער: מאָשקע קאַץ? מאָשקע קאַץ איז ביי איהם ניטאָ אין דריטער קלאַס; פאַרהאַן, זאָגט ער, ביי איהם אַ קאַץ, אָבער ניט קיין מאָשקע, נאָר מאָרדוך קאַץ... זאָג איך: „קאַקאַי מאָרדוך? מאָשקע, אַ ניע מאָרדוך!" מאַכט ער צו מיר: „מאָרדוך", און טיטשעט מיר דאָס פּאַפּיער אין פּנים אַריין. איך איהם: מאָשקע! און ער מיר: מאָרדוך! בקיצור, מאָשקע־מאָרדוך, מאָרדוך־מאָשקע, מיר האָבען זיך אַזוי לאַנג געמאָשקעט און געמאָרדוכט, ביז מיר זענען

געוואָהרע געוואָרען אַ שענע מעשה: וואָס סע האָט געזאָלט זיין מיינעם, איז געווען יענעם. איהר פאַרשטעהט אַ חתונה? טעות גוי מותּר... מע האָט טאַקי צוגענומען איינעם אַ קאַץ — יאָ! — נאָר, על־פּי טעות, איין אַנדערען, נישט אונזערען. פאַרהאַן, פאַר־שטעהט איהר מיך, צוויי קעץ ביי אונז אין שטאָדט!...

וואָס זאָל איך אייך זאָגען? איהר האָט באַדאַרפט זעהען דאָס צער בעלי־חיים פון מיינעם, בשעת מע האָט איהם געהייסען, מחילה, אַראָפּנעמען די צאַצקע פון'ם היטעלע! אַ כּלה צום באַ־דעקענס באַדאַרף געוויס אַזוי פיעל טרערען ניט פאַרגיסען, וויפיעל מיינער האָט יענעם טאָג אויסגעגאָסען! וואָס איך האָב איהם ניט געבעטען — ניט מיט גוטען, ניט מיט בייזען! „זעהסט דו, זאָג איך צו איהר, וואָס דו האָסט אָנגעאַרבייט פאַר אַ חתונה? האָב איך דיר, זאָג איך, ניט געזאָגט, אַז דיין גימענאַזיע איז פאַר איהם אַ שחיטה? גאָט זאָל העלפען, זאָג איך, עס זאָל אונז חאָטש, זאָג איך, אָפּלויפען גלאַט, ער זאָל דאָס חלילה, זאָג איך, ניט אויס־קרענקען"... „לאָזען מיינע שונאים, זאָגט זי, קרענקען, אַז זיי ווילען. מיין קינד, זאָגט זי, מוז אַריין אין גימענאַזיע! איז ער ניט אַריין, זאָגט זי, איצטער, וועט ער אַריין, אם ירצה שם, איבעראַיאָהר; איז ער ניט אַריין, זאָגט זי, דאָ, וועט ער אַריין אין איין אַנדער שטאָדט — אַריין מוז ער, סיידען, זאָגט זי, איך וועל חלילה צומאַכען איין אויג און די ערד וועט מיך צודעקען!" — איהר האָרכט דבורים? און ווער, מיינט איהר, האָט אויסגעפיהרט — איך, צי זי? לאָמיר זיך ניט נאַרען — אַז זי וויל, איז עפּיס אַ תּירוץ?...

על־כּפנים, איך וועל אייך שוין קיין סך ניט מאַריך זיין. איך האָב מיך דאָס אַ ביסעל אָנגעהעצקעט מיט איהם, אויסגעווען מיט איהם וואו די וועלט האָט איין עק, וואו ערגיץ אַ שטאָדט, וואו ערגיץ אַ גימענאַזיע — דאָרט זענען מיר געווען, זיך געשטעלט, געהאַלטען, און דוקא אויסגעהאַלטען, און דוקא גוט אויסגעהאַלטען, און דוקא ניט אַריין. פאַר וואָס? אַלץ איבער די פּריצענ־

טען! איהר מעגט מיר גלויבען, איך האָב מיך דעמאָלט אליין אָנגעקוקט, ווי אַ משוגענעם: „שוטה! וואָס? וואָס איז דאָס פליהען, וואָס דו פליהסט אַרום פון איין שטאָדט אין דער אַנדע־רער? צו וועלכע גוטע יאָהר באַדאַרפסט דו דאָס האָבען? נו, און אַז ער וועט שוין אַריין, וואָס וועט דעמאָלט זיין?״ ניין, זאָגט אייך וואָס איהר ווילט — נצחון איז אַ גרויסע זאַך! ס'איז שוין ביי מיר אליין אַריין אין אַ מין עקשנות, פאַרשטעהט איהר מיך, און דער אויבערשטער האָט רחמנות געהאַט און האָט מיר צוגעשיקט אין פוילען אַ גימנאַזיע אַזעלכע, אַ „קאָמערטשעסקע״, וואָס אהינצוצו נעמט מען צו אויף איטליכען כריסט, להבדיל, איינעם אַ אידען, סע מאַכט אויס אַזוי גרויס ווי פופציג פּריצענט הייסט עס. נאָר וואָס דען? יעדער איד, וואָס וויל, אַז זיין קינד זאָל אַריין, מוז ער קומען צו געהן מיט זיין כריסט, איז אויב ער האָלט אויס, דער כריסט הייסט דאָס, און מע טראָגט־אַריין פאַר איהם די קלינגערס, פּראַוואַאָטשעניע הייסט דאָס, איז דעמאָלט פאַרהאַן אַ שטיקעל האָפענונג... אָנשטאָט איין פּעקעל האָט מען דעמאָלט אויף זיך, הייסט דאָס, צוויי. איהר פאַרשטעהט? גע־נוג סע טריקענט מיר דער מח אויף מיינעם, באַדאַרף מיר נאָך דאַרען דער קאָפּ אויף יענעמ'ס, וואָרום טאָמער האָלט ניט אויס חלילה עשו, איז דעמאָלט יעקב אין דער ערד... כך הוה. איידער איך האָב געקריגען דעם כריסט, איינעם אַ שוסטער, חאַליאַוואַ הייסט ער, איז מיר אָנגעקומען מיט גרינגע ווערעם. צום סוף, ס'איז געקומען צו דעם רעכטען שפּיעל, מיינט איהר, אַז מיין שוסטער איז ניט אַריין אין דער אדמה, אַזוי ווי קורח? און דווקא אויף „זאַקאָן באָזשע״! וואָס טויג אייך, מיינער האָט זיך גע־מוזט בכבודו ובעצמו אָוועקזעצען מיט איהם חזר'ען „זאַקאָן באָ־זשע״... אַי, די קשיא: ווי קומט מיינער צו „זאַקאָן באָזשע״? דאָס זאָלט איהר ניט פרעגען, וואָרום אַז יענער האָט אַ קאָפּ, מע זאָל אויספּאָהרען אַ אימפּעריע, איז דאָך ניט שייך!... בקיצור, גאָט האָט געהאָלפען די גוטע שעה, די גליקליכע — זיי זענען

ביידע אריין. זענט איהר שוין פארטיג? געקומען צום אריינ־
שרייבען אין די ביכער אריין, ארויסנעמען א קוויטאנציע — מיין
גוי איז ניטאָ! וואָס איז די מעשה? ער וויל ניט, דער ערל, אז
זיין זוהן זאָל זיך געפינען צווישען אזוי פיעל יהודים, חאָטש נעם
געב איהם א קרענק! ער זאָגט: צו וואָס נוצט עס איהם, אז אלע
טירען זענען פאר איהם סאַי־ווי־סאַי אָפען און ער קאָן אריין וואו־
הין ער וויל? און געהט זאָגט איהם אפשר, אז ער איז אומ־
גערעכט! „וואָס זשע, זאָג איך, ווילסט דו, פאַני חאָליאווא?"
זאָגט ער: „גאָרנישט". בקיצור, אהין־אהער, מענטשען, גוטע
ברידער — מע איז אוועק מיט איהם אין א טראַקטיר, געמאַכט א
כוסה, איינע און צוויי און דריי — איידער כ'האָב דערלעבט זעהען
דאָס גוטע קוויטעל, אז ער איז אריין, זענען מיר די אויגען ארויס־
געקראָכען, און דאנקען השם יתברך, כ'האָב געמאַכט א ברכה
„ברוך שפטרני".

געקומען אהיים — א נייע צרה! וואָס איז שוין ווייטער?
מיינע האָט זיך איבערגעלעגט און באַטראַכט: סטייטש, איין איינ־
אונאיינציגער, איין אויג אין קאָפּ, וועט ער זיין דאָרטען, און
מיר — דאָ? וויבאלד אזוי, צו וואָס טויג איהר, זאָגט זי, איהר
וועלט? „וואָס זשע, זאָג איך, ווילסט דו, למשל?" זאָגט זי צו
מיר: „וואָס זאָל איך וועלען? דו ווייסט ניט, וואָס איך וויל?
איך וויל, זאָגט זי, זיין מיט איהם". „נו? און די שטוב?" —
זאָג איך. „די שטוב, זאָגט זי, איז א שטוב"... האָט איהר עפּים
צו איהר? וואָס טויג אייך, זי האָט זיך אויפגעזעצט און איז
אוועקגעפאָהרען מיט איהם אהינצוצו, און איך בין געבליבען איי־
נער אליין איבער דער גאנצער שטוב. מאָהלט אייך א שטוב —
אזא יאָהר אויף מיינע שונאים! דאָס לעבען איז געוואָרען אויס
לעבען, דאָס געשעפט איז געוואָרען אויס געשעפט. אלסדינג איז
געגאנגען אָרצה, און מיר האָבען געהאלטען אין איין שרייבען
בריוולעך; איך שרייב צו איהר, זי שרייבט מיר אָפּ; בריוולעך
אהין, בריוולעך אהער: „שלום לזוגתי היקרה"... „שלום לבעלי

היקר"... „אין גאַטעס ווילען, שרייב איך איהר, וואָס וועט זיין דער תּכלית? מע איז דאָך ניט מעהר ווי א מענטש! אָהן א בעל־הבית'טע, משטיינס געזאָגט"... בקיצור, עס האָט מיר גע־האָלפען, ווי דער פּאראַיאָהריגער שניי. אויסגעפיהרט מסתמא האָט זי, ניט איך. וואָרום אַז זי וויל, איז עפּיס א תּירוץ?...

על־כּפּנים, איך ענדיג אייך שוין די מעשה. איך האָב מיך צעבראָכען, צעלאָמעט, געמאַכט א תּל פון'ם געשעפט, אויסגע־פּארקויפט, בדיל־הדל געוואָרען, און האָב מיך איבערגעפּעקעלט, מחילה, אהין, צו זיי. געקומען אהין, צו זיי, אָנגעהויבען ארומ־קוקען זיך, וואו בין איך אין דער וועלט, שמעקען, אויסשמעקען, קוים מיט צרות איך האָב מיך ארויפגעשלאָגען אויף א שטיקעל דרך, געמאַכט א שטיקעל שותּפות מיט איינעם א סוחר, אפילו אזוי א גאַנץ לייטישער מענטש, א פיינער בעל־הבית, א וואַרשע־ווער פון די נאַלעווקים, און א שטיקעל גבאי אין שוהל; נאָר אין תּוך אריין א דרעהער, א שווינדלער, א קעשענע־גנב — מיך שיער אומגליקליך געמאַכט! פארשטעהט איהר שוין מסתמא, ווי דער קאָפּ איז מיר דעמאָלט געוועזן אין דער ערד? דערווייל, איך קום צו געהן איינמאָל אהיים, מיינער געהט מיר אקעגען עפּיס מאָדנע, רויטליך אויפ'ן פּנים און אָהן א צאַצקע אויפ'ן היטעל. מאַך איך צו איהם: „הער נאָר, משה'ל, וואו איז ערגיץ די צאַצקע דיינע?" מאַכט ער צו מיר: „וואָסער צאַצקע?"... זאָג איך: „דאָס קנעפּעל". זאָגט ער: „וואָסער קנעפּעל?"... זאָג איך: „דאָס קנעפּעל, וואָס אויפ'ן היטעל; ערשט אויף יום־טוב געקויפט א ניי היטעל מיט א נייער צאַצקע!"... ווערט ער נאָך רויטער ווי פריהער און מאַכט צו מיר: „אראָפּגענומען"... זאָג איך: „וואָס הייסט אראָפּגענומען?" זאָגט ער: „איך בין פריי"... זאָג איך: „וואָס הייסט דו ביזט פריי?" זאָגט ער: „מיר זענען אַלע פריי"... זאָג איך: „וואָס הייסט איהר זענט אַלע פריי?" זאָגט ער: „מיר געהען שוין ניט"... זאָג איך: „וואָס הייסט איהר געהט שוין ניט?" זאָגט ער: „מיר האָבען געמאַכט יד־אחת,

מיר זאָלען ניט געהן"... זאָג איך: „וואָס הייסט איהר האָט געמאַכט יד־אחת? וואָס פאַר מאַכערם? וואָס פאַר יד־אחת'ני־קעס? — זאָג איך. — דערויף האָב איך מיך טאַקי אויסגעבראַכט, מפקיר געווען פון דיינעטוועגען, דו זאָלסט נאָכדעם קאָנען מאַכען יד־אחת?! אז אָך און וועה, זאָג איך, צו דיר און צו מיר און צו אונז אַלעמען! גאָט זאָל געבען, זאָג איך, עס זאָל זיך חאָטש ניט אויסלאָזען צו אידישע קעפּ, וואָרום אומעטום, זאָג איך, איז דאָך דער איד דאָס כּפּרה־היהנדעל!"... אזוי מאַך איך צו איהם און הויב אָן פייערען, זאָגען מוסר, ווי געוויינטליך אַ פאָטער רעדט מיט אַ קינד. איז דאָך אָבער פאַרהאַן אַ ווייב, זאָל מאַריך ימים ונשים זיין, קומט זי צו לויפען און לעגט מיר אוועק אַ מענה־לשון, אזוי און אזוי, אז איך בין שוין גאָר אויסגעוועבט געוואָרען, אז איך הויב ניט אָן צו וויסען, זאָגט זי, וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך, אז עס איז היינט געוואָרען, זאָגט זי, איין אַנדער וועלט גאָר, אַ קלוגע וועלט, איין אָפענע וועלט, אַ פרייע וועלט, אַ וועלט, זאָגט זי, פון אַלע גלייך, אוים אָרעם, אוים רייך, אוים הארעלע־קנעכטעלע, אוים שעפּעלע־שערעלע, אוים הינטעלע־האָוועלע, אוים קעצעלע־דראַפּעלע, אוים מייזעלע־בייסעלע... „טע־טע־טע, זאָג איך, פון וואַנען האָט זיך גענומען צו דיר, מיין ווייב, אַזאַ מאָדנע שפּראַך? עפּים אַ ניי לשון, זאָג איך, נייע ווערטער! אפשר וואָלסט דו שוין, זאָג איך, אין איינגוועגס אַרויסגעלאָזט די היהנער, זאָג איך, פון דער שטייג, קיש־קיש, קורע נאַ סוואָבאָדע?"... ווערט זי אָנגעצונדען, גלייך ווי איך וואָלט אויף איהר אויסגעגאָסען צעהן עמער זודיג וואַסער — און נגנו! — ווי זיי קאָנען... מילא, מוז מען שוין אויסהערען די דרשה ביז'ן סוף. איז אָבער דער חסרון, וואָס ס'איז אָהן אַ סוף. „ווייסט דו וואָס, זאָג איך, שאַ, זאָג איך, אָבער לאָז זיין גענוג, זאָג איך, און שלאָג מיך אין האַר־צען: חטאתי, זאָג איך, עויתי ופשעתי, זאָג איך, און איין עס, זאָג איך. אַבי לאָז זיין שטיל!" וויל זי ניט הערען, ניט זעהען. „ניין, זאָגט זי, זי וויל וויסען, למאי, און סטייטש, און גוואלד,

און בפירוש, און אדרבה, און וואָס הייסט עס, און ווי געשיקט זיך עס, און נאָך אַ מאָל, און טאַקי נאָך אַ מאָל דאָס איינענע!"...

. . . .
. . . .
. . . .

איך בעט אייך — ווער האָט דאָס אויסגעטראַכט אַ... ווייב?

ענדע געשיכטע נומער צוועלף.

„עשיכטע נומער דרייצעהן

פונ׳ם פריזיון

נעשריבען אין יאָהר 1902.

געשיכטע נומער דרייצעהן

פונ׳ם פריזיוו

— פון וואנען איך פאָהר? — רופט זיך אָן צו מיר א איד א הויכער, א דארער, א באָרדיגער, מיט א פלוסען היטעל; ער האָט נאָר־וואָס אָפגעדאווענט און לעגט־צונויף דעם טלית און תפילין. — פון וואנען איך פאָהר? אז אָך און ווערה איז מיר, איך פאָהר פונ׳ם פריזיוו פאָהר איך. דאָס איז מיינער טאָקי א זוהן, אָט דער יונגערמאַן, וואָס ליגט אָט דאָ אויסגעצויגען אויף דער באַנק. דאָס פאָהר איך מיט איהם פון יעהופּעץ פאָהר איך. געוועזן ביי אדוואָקאטען זיך איין עצה האלטען, און אין איינוועגס ביי פראָפעסאָרען הארכען, וואָס וועלען זיי זאָגען וואָס? א פריזיוו האָט מיר גאָט צוגעשיקט. פיער מאָל געשטאנען, און נאָך ניט פארטיג. און דוקא א בן־יחיד, איינאונאיינציגער הייסט דאָס, א ריינער, איין אמת׳ער, א כשר׳ער פּערוויזראדניק... וואָס קוקט איהר מיך אָן וואָס? ס׳איז אייך פריקרע? איהר מעגט דאָס האָר־כען מעגט איהר עס.

די היסטאָריע פון דער געשיכטע איז אזא מעשה: אליין בין איך א מעזערעטשער פון מעזערעטש; א נולד בין איך, דאָס הייסט א געבאָרענער, ווי מע זאָגט, א מאזעפּעווקער; א נכתב, א צוגע־שריבענער הייסט דאָס, א וואָראָטילאָווקער; דאָס הייסט, אמאָל

בין איך, ניט היינט געדאַכט, געזעסן אין וואָראָטיליווקע בין איך, נאָר היינט זיץ איך אין מעזערעטש. ווער איך בין און ווי אַזוי איך הייס — איז אייך קיין גרויסע נפקא־מינה, דאַכט מיר; נאָר מיין זוהנ׳ס נאָמען מוז איך אייך יאָ זאָגן, וואָרום עס געהער זיך אָן צום ענין, און שטאַרק! הייסן הייסט ער איציק, דאָס הייסט אברהם־יצחק, נאָר רופן רופט מען איהם אַלטער; אַזוי האָט זי איהם אַ נאָמען געגעבן, מיינע זאָל געזונט זיין, מחמת ער איז אַ ציטעריגער, איינאונאיינציגער איז ער, אַ בן־יחיד. דאָס הייסט, מיר האָבן געהאַט, אַ חוץ איהם, נאָך אַ יונגעל האָבן מיר געהאַט, אַ יונגערן פון איהם מיט אַ יאָהר אָדער אָנדערהאַלבען, איהם צו לעננערע יאָהר; ער האָט געהייסן אייזיק האָט ער געהייסען. באַדאַרף זיך טרעפען איין אומגליק, מע האָט איהם קינדוויז, אייזיקען הייסט דאָס, איבערגעלאָזט איינעם אליין (איך בין, ניט היינט געדאַכט, דעמאָלט נאָך געווען אַ וואָראָטיליווקער בין איך נאָך געווען, דאָס הייסט, איך בין געזעסן אין וואָראָטיליווקע); איז זיך מיישב דאָס קינד, אייזיק הייסט דאָס, און קריכט־צו גלייך אונטער׳ן סאַמאָוואַר און גיסט־אויס אויף זיך אַ זודיגען סאַמאָוואַר, ניט פאַר אייך געדאַכט, און קאָכט זיך אָפּ, איהם צו לעננערע יאָהר, אויף טוידט קאָכט ער זיך אָפּ! פון דעמאָלט אָן איז ער, איציק, אברהם־יצחק הייסט דאָס, געבליבען אַ בן־יחיד, און זי האָט איהם פאַרצויגען, מיינע זאָל געזונט זיין, געגעבען אַ נאָמען אַלטער.

ווער איהר דאַך פרעגען: סטייטש, אַ בן־יחיד, איינאונאיינ־ציגער, וואָס געהער זיך אָן מיט איהם אַ פריזיוו, וואָס? הערסט דו, אָט דאָס איז דאַך דער גאַנצער פאַרדראָס! שאַ! אפשר מיינט איהר, חס ושלום, אַז ער איז אַ געזונטער יונג, ווי עס גיט זיך אויס אַמאָל אַ קינד, וואָס וואַכסט אין ראָסקאָש? האָט איהר אויך אַ טעות. איהר ווערט פאַר איהם קיין צוויי גראָשען ניט געבען; אַ פאַרזעהעניש, אַ קראַנקער! שייך צו זאָגן אַ קראַנקער? קיין קראַנקער, חלילה, איז ער ניט, נאָר אַ געזונטער אודאי ניט. איין

עבירה, ער שלאָפט איצטער, ווייל איך איהם ניט וועקען; אָט וועט ער אויפשטעהן, וועט איהר זעהען אַ סנאָסט פון אַ מענטשען, הויט און ביינער, לאַנג און שמאָל, אַ פּנים'על ווי אַ פייג, גרוגרת דרבי צדוק, און אַ וואוקס, משטיינס געזאָגט, אויסגעצויגען ווי אַ לולב, איינגאַנצען געראָטען אין איהר, אין מיינער, זאָל געזונט זיין, אויך אַ הויכע און אַ מאָגערע, איין אויידעלע הייסט דאָס... היינט פרעג איך אייך: באַדאַרף איך עפּים אין זינען האָבען אַ פריזיוו, אַז דין און לאַנג איז ער, טויגען טויג ער ניט, און אַ וויל־גאָטע האָט ער?

ס'איז געקומען צום פריזיוו — ווער מיר ווילגאָטע? וואָס מיר ווילגאָטע? עס הויבּט זיך גאָרניט אָן! וואָס איז די מעשה? די מעשה איז אַ פּשוט'ע מעשה. דאָס אַנדערע יונגעל מיינס, אייזיק, דער וואָס האָט זיך קינדווייז, ניט פאַר אייך געדאַכט, אָפּגעקאָכט מיט'ן סאַמאָוואַר, האָט מען פאַרגעסען, אַפּנים, אויס־שטרייכען פון די מעטריקעס. בּין איך דאָך אַוועקגעלאָפען צום קאַזיאָנעם רב, צום שוטה, מיט אַ גוואַלד: „סטייטש, גזלן, רוצח איינער, וואָס האָט איהר געהאַט צו מיר? למאי האָט איהר ניט אויסגעמעקט מיין אייזיקען למאי?" פרעגט ער מיך, דער טיפּש: „ווער איז געוועזען דער אייזיק?" „וואָס הייסט, זאָג איך, איי־זיקען ווייסט איהר ניט? מיין זוהן אייזיק, דער וואָס האָט איבּערגעקעהרט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר", זאָג איך. „וואָסער סאַמאָוואַר?" — מאַכט ער. „גוט מאָרגען, זאָג איך, איהר זענט אַ היגער? אַ גוטער קאָפּ אויף אייך! אויף אַזאַ קאָפּ, זאָג איך, איז גוט קנאַקען ניס... ווער געדענקט ניט, זאָג איך, די מעשה מיט מיין אייזיקען, וואָס האָט זיך אָפּגעקאָכט מיט'ן סאַמאָוואַר? איך פאַרשטעה ניט, זאָג איך, וואָס זענט איהר דאָס פאַר אַ ראַ־בּינער בּיי אונז אין שטעדטעל, אַז קיין שאלות, זאָג איך, פּאַס־קודעט איהר ניט, דערויף איז פאַרהאַן, זאָג איך, אַ רב, זאָל מאריך ימים זיין; איז, דאַכט זיך, אַ יושר, איהר זאָלט כאָטש אַכטונג געבּען, זאָג איך, אויף די געשטאָרבּענע זאָלט איהר; אַלאַ ניט —

צו וואָס באַדאַרף מען אייך מיט אייער טאַקסע?"... צום סוף, הערט וואָס ס'לאָזט זיך אויס. אומזיסט־אומנישט האָב איך איהם אָפּגעזידעלט, דעם שענעם רב, וואָרום די מעשה מיט'ן סאַמאָוואר איז גאָר געווען ניט דאָ אין מעזערעטש, ס'איז גאָר געווען בשעת מיר זענען, ניט היינט געדאַכט, געזעסען אין וואָראָטילעווקע. איהר פאַרשטעהט א מעשה? ס'איז מיר גאָר ארויסגעפלויגען פון קאָפּ איז דאָס מיר!

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאַכען — מעשיות, ביז איך האָב מיך א ריהר געטהאָן, פאַפּיערען אהער, פאַפּיערען אהין, האָט מיין אברהם־יצחק, איציק הייסט דאָס, וואָס מע רופט איהם אַלטער, אָנגעוואוירען די גאַנצע ווילגאָטע. נישטאָ קיין ווילגאָטע! נישטאָ קיין ווילגאָטע? שלעכט! א גוואַלד, א געפילדער, סטייטש, א בן־יחיד, איינאונאיינציגער, א ריינער, איין אמת'ער, א כשר'ער פּערוויזראַדניק, און אָהן א שום ווילגאָטע! נאָר געה שריי חי וקיים — פאַרפאַלען!

האָבען מיר דאָך אָבער א גרויסען גאָט אויף דער וועלט! נעהט מיין אַלטער, איציק הייסט דאָס, און שלעפּט ניט ארויס דעם גרעסטען זשערעב, נומער 699? די פּריסוטסטווע האָט זיך דעמאָלט געוויעגט. דער פּרינצעדאַטעל אַליין האָט איהם געגעבען א זעץ אין פּלייצע: „בראַווא, איצקאָ, מאָלאָדיעץ!" די גאַנצע שטאָדט האָט מיר מקנא געווען: נומער זעכס־הונדערט־נייען־און־נייענציג! אָט א גליק! מזל־טוב! מזל־טוב!... מיט מזל זאָלט איהר לעבען! — פּונקט ווי איך וואָלט דאָ אויסגענומען דאָס גרויסע געווינס, די רי"ש אלפים!

נאָר אונזערע אידעלעך... ס'איז געקומען צום פּריאָם — אַז מע האָט אָנגעהויבען צו בראַקעווען, בראַקעוועט מען נאָך! אַלע זענען געוואָרען מיט א מאָל ווייסטע פינסטערע קאַליקעם; דער מיט אזא חסרון, דער מיט אזא חסרון...

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאַכען — מעשיות, ס'איז אָנגעקומען צו מיין זוהנ'ס נומער 699, און מיין

איציק, אלטער הייסט דאָס, האָט נעבאַך געמוזט מיט זיין כבוד שטעלען זיך צום פריאָם מיט אלע שניידערס און מיט אלע שוס־טערס, און עס איז געוואָרען ביי מיר אין שטוב א געוויין. שייך זאָגען א געוויין? א יללה, חושך! מיין ווייב, זאָל געזונט זיין, לעגט־איין די וועלט, די שנור חלש׳ט: סמייטש, וואו איז דאָס געהערט געוואָרען, א בן־יחיד, איינאונאיינציגער, א ריינער, איין אמת׳ער, א כשר׳ער פערוויזראָרניק — און אָהן א פּיצעל וויל־גאָטע? ! און ער, מיין זוהן הייסט דאָס, גאָרניט, גלייך ווי ניט איהם מיינט מען: „וואָס עס וועט זיין מיט כל ישראל, וועט זיין מיט רב ישראל". — אזוי זאָגט ער כלומרשט מיט א ווערטעל, און דער פופיק בשעת מעשה ציטערט איהם מסתמא גוט, וואָס זאָלט איהר דאָ קלערען?

האָבען מיר דאָך אָבער א גרויסען גאָט אויף דער וועלט! פיהרט מען אריין מיין איציקען, מחילה, א נאקעטען, נעמט דער דאָקטער באטראכטען מיין איציקען, אלטערען הייסט דאָס, אויס־מעסטען איהם אין דער לענג און אין דער ברייט, טאפּען, קוקען, מוטשען, אהער־אהין — וואָס, משטיינס געזאָגט, אז ער טויג ניט, דער הונט (דאָס הייסט, טויגען טויג ער, נאָר פאר קיין סאָלדאט טויג ער ניט): ער האפּט ניט סך־הכל קיין דריטהאלבען ווערש־קעס אין דער ברייט האפּט ער ניט! ניע גאָדיען, א ווייסער בילעט... וויעדער א מאָל א שמחה, א גדולה, מזל־טוב, מזל־טוב!... מיט מזל זאָלט איהר לעבען!... צונויפגעקומען זיך די משפחה, געשטעלט משקה, געטרונקען לחיים. דאנקען השם יתברך, גע׳־פּטר׳ט דעם פריזיוו!

נאָר אונזערע אידעלעך... מיינט איהר דאָך, אז עס האָט זיך ניט געפונען א שייגעץ, וואָס איז א בעלן געוועזן מסר׳ען אין דער גובערניע, אז איך האָב „געשמירט"? וואָס טויג אייך, ס׳איז ניט אוועקגעגאנגען צוויי חדשים פונ׳ם פריזיוו, קומט מיר אָן א פּאַ־פּיער, אז מע בעט מיין איציקען, אלטערען הייסט דאָס, ער זאָל זיך מטריח זיין אהינצוצו, אין דער גובערסקי פּריסוטסטוויע, נאָך

אַ מאָל, „נאַ וואָספּיטאַניע” הייסט דאָס. געפעלט אייך, אַשטיינער, די גוטע בשורה, האַ? אַ שענע חתונה! מיין ווייב, זאָל געזונט זיין, לעגט־איין די וועלט, די שנור חלש׳ט: סטייטש, סטייטש, צוויי מאָל צום פּריזיוו, אַ בן־יחיד, איינאונאיינציגער, אַ ריינער, איין אמת׳ער, אַ כשר׳ער פּערוויזראַדניק!

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאַכען — מעשיות, אַז מע רופט אין דער גובערניע אריין, קאָן מען קיין חזיר ניט זיין און מע מוז פאָהרען. געקומען אין דער גובערניע, הויב איך דאָך מסתמא אָן ארומלויפען, אהין־אהער, טאָמער זכות־אָבות, אַ גוט וואָרט — געה שריי „אני שלמה”, דערצעהל יענעם אַ מעשה, אַ בן־יחיד, איינאונאיינציגער, און ניט קיין געזונטער דערצו, — מאַכט ער נאָך דאָס גרעסטע געלעכטער! און מיין זוהן? אַ שענע־רען לעגט מען אין קבר אריין. ניט מחמת דער פּריזיוו; ער הערט, זאָגט ער, דעם פּריזיוו הערט ער אין דער לינקער פּיאַטע; אויב ס׳איז איהם באַשערט, זאָגט ער, דיענען, וועט ער דיענען; נאָר וואָס דען? ער קאָן ניט איבערטראָגען אונזערע יסורים קאָן ער ניט, דאָס הייסט, די יסורים פון די ווייבער קאָן ער ניט צוזעהען: אַ גובערסקי פּריסוטסטוויע, אַ קשיה אויף אַ מעשה, טאָמער, איך וויים? ס׳איז דאָך נאָר אַ גורל, ווי זאָגט איהר, אַ לאָטעריע איז דאָך עס!

האָבען מיר דאָך אָבער אַ גרויסען גאָט אויף דער וועלט! מע האָט אריינגעפיהרט מיין איציקען, אַלטערען הייסט דאָס, אין דער גובערסקי פּריסוטסטוויע, איך בעט איבער אייער כבוד, אַ נאַקעטען, ווי די מאַמע האָט איהם געהאַט, און מע האָט איהם גענומען ווידער אַ מאָל פון מה־טובו, באַטראַכטען אין דער לענג און אין דער ברייט, ווידער אַ מאָל טאַפּען, קוקען, מוטשען. וואָס, משטיינס געזאָגט? אַז ער טויג ניט, דער הונט (דאָס הייסט, טויגען טויג ער, נאָר פאַר קיין סאָלדאַט טויג ער ניט). איינער האָט זיך אפילו געשטעלט אַקעגען און געפּרובט אַ זאָג טהון: „גאָדיען”.

האָט איהם דער דאָקטער אָפּגעהאַקט: „ניע גאָדיען!" דער זאָגט: „גאָדיען", דער זאָגט: „ניע גאָדיען". „גאָדיען, ניע גאָדיען" — אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז דער גובערנאַטאָר אַליין האָט זיך מטריח געווען פונ׳ם בענקעל, צוגעגאַנגען, א קוק געטהאָן און גע־זאָגט: „סאָווערשענאָ ניע גאָדיען", דאָס הייסט — ער טויג אויף נייען־און־נייענציג כפּרות... האָב איך באַלד אָוועקגעקלאַפּט א דעפּעש אַהיים, געוויינטליך פארשטעלט: „מזל טוב! טאָוואַר אָקאָנטשאַטעלנע זאַבראַקאָוואַן".

דאַרף זיך טרעפען אויף מיין גליק, וועט איהר האָרכען א שענס, אַז מיין דעפּעש קומט־אָן ניט צו מיר אַהיים, נאָר צו מיינעם א געשוועסטערקינד, מיין נאָמען טאַקי הייסט ער, א איד א נגיד, און, איך בעט איבער אייער כבוד, א גרויסער דבר־אחר. און ס׳איז קיין חידוש ניט — ער האַנדעלט מיט אָכסען האַנדעלט ער. האָט ער נעהאַט אַרויסגעטריבען טאַקי אין דער אייגענער גובערניע א פּאַרטיע אָכסען און אַרויסגעקוקט אויף א דעפּעש, אַז די אויגען זענען איהם שיער ניט אַרויס. קאָנט איהר פאַרשטעהן, ווי אַזוי איהם איז געוואָרען אויפ׳ן האַרצען, אַז מע האָט איהם אָפּגעגעבען מיין דעפּעש: „ט אָ וו אַ ר אָ ק אָ נ ט ש אַ ט ע ל נ ע ז אַ־ ב ר אַ ק אָ וו אַ ן"... איך האָב געמיינט, ער וועט מיך אויפ־עסען א לעבעדיגען, אַז איך בין געקומען אַהיים. איהר פאַרשטעהט א השגה פון א נגיד א דבר־אחר, וואָס האַנדעלט מיט אָכסען? גענוג ער נעמט־איבער פרעמדע דעפּעשען, איז ער נאָך גערעכט!...

אַצינד וועלען מיר זיך אומקעהרען נאָך א מאָל צוריק צו יענער צייט, ווען איך בין נאָך געזעסען, ניט היינט געדאַכט, אין וואָראָטילעווקע, און מיין איציק, אַלטער הייסט דאָס, איז נאָך געווען א קליין קינד איז ער נאָך. ויהי היום טרעפט זיך א מעשה, עפּיס א רעוויזיע אין שטאָדט, מע איז אַרומגעגאַנגען פון שטוב צו שטוב און מע האָט איבערגעשריבען איטליכען באַזונדער, פון קליין ביז גרוים, ווי אַזוי ער הייסט און וויפיעל ער איז אַלט, און וויפיעל קינדער האָט ער, צי זכרים, צי נקבות, און ווי אַזוי רופט

מען זײ?... אז ס'איז געקומען צו מײַן איציקען: װי אַזױ רופט מען איהם? זאָגט מײן װײב, זאָל געזונט זײן: אַלטער. איז זיך מיישב יענער, מע זאָגט איהם אַלטער — אַ שענע ריינע כפּרה; געהט ער און פאַרשרײבט: „אַלטער".

אודאי קומט מיר אָן פונקט אין אַ יאָהר ארום נאָכ'ן פּריזיװ אַ נייע בשורה: מע זוכט מײן זוהן אַלטערען, ער זאָל זיך שטעלען מחילה צום פּריזיװ אין װאָראָטילױוקע! — װאָס סע האָט זיך מיר נע'חלום'ט יענע נאַכט און הײנטיגע נאַכט און אַ גאַנץ יאָהר! נאַ דיר אַזאַ נײעס! ברוך הבא, אַ איד רב אַלטער!

קיצור הדבר, װאָס טויג אייך היסטאָריעס — זאַכען — מעשיות, מע רופט מײן איציקען, אַלטערען הײסט דאָס, נאָך אַ מאָל צום פּריזיװ גאָר איבעראַנײעס! מײן װײב, זאָל געזונט זײן, לענגט־אײן די װעלט, די שנור חלש'ט. סטײטש, װאו איז דאָס געהערט געװאָרען, מע זאָל אויספאָהרען די גאַנצע װעלט פון איין עק ביז'ן אַנדערען עק, אז אַ בן־יחיד, אײנאונאײנציגער, אַ רײנער, איין אמת'ער, אַ כשר'ער פּערװױזראַדניק זאָל באַדאַרפען שטעהן דרײ מאָל צום פּריזיװ! נאָר געה רעד טערקיש, רעד טאָ־טעריש — װאָס טהוט מען װאָס? בין איך אװעקגעלאָפען צו אונזער „אָבטשעסטװע", געמאַכט אַ גװאַלד, קוים גע'פּועל'ט, צעהן אידען זאָלען אָפּשװערען און חתמנ'ען זיך, אז זײ װייסען פּאָזי־טיװ, אז איציק איז אברהם־יצחק, און אברהם־יצחק איז אַלטער, און אַז אַלטער און איציק און אברהם־יצחק זענען אַלע אײן פּאַרשױן.

באַקומען דאָס פּאַפּיער, בין איך אװעק מיט'ן פּאַפּיער קיין װאָראָטילױוקע. געקומען קיין װאָראָטילױוקע — אַ גאַסט! װאָס מאַכט אַ איד רב יאָסעל? װאָס טהוט איהר היע? װיל איך דאָך מסתמא ניט אויסזאָגען — צו װאָס דאַרף איך עס? גלײכער אז אַ איד װײסט װינציגער. „גאָרניט, זאָג איך, איך באַדאַרף דאָ האָבען צו אַ פּריץ"... „מכח װאָס?"... „מכח פּראָסע, זאָג איך, איך האָב געהאַנדעלט, זאָג איך, פּראָסע האָב איך געהאַנדעלט, געגעבען אײן אַדרעריף, ניטאָ ניט קיין פּראָסע, ניט קיין אַדרעריף,

פּאַרפּאַלען, זאָג איך, די קוה מיט׳ן שטריקעל!" און לאָז מיך אוועק גלייך אין דער פּריסוטססטווע. איך קום אין דער פּריסוט־סטווע קום איך, טרעף איך דאָרט אַ שרייבער פון די שרייבערס און דערלאַנג איהם דאָס פּאַפּיער. איבערגעלייענט דאָס פּאַפּיער, ווערט ער מלא רציחה, דער שרייבער הייסט דאָס, און טהוט מיר אַ שמיץ דאָס פּאַפּיער אין פּנים אריין מיט אַ מין פייער, מע זאָל באַהיט און באַוואָהרענט ווערען! סטופּאַיטיע — געהן זאָלט איהר, הייסט דאָס, צו אַלדי רוחות מיט אַלע אייערע נעמען און מיט אַלע אייערע אידישע מאַניפּאָרגעס! „איהר ווילט זיך, זאָגט ער, אויסדרעהען פונ׳ם פּריזיוו, זשידי מאַשעניקי, זאָגט ער, ווערט ביי אייך פון אברהם — יצחק, און פון יצחק — איציק, און פון אי־ציק — אַלטער. ניין, ביי אונז געהען נישט אָן אַזעלכע שטיקלעך, שאַכער־מאַכער!"... „נו, קלער איך מיר, וויבאַלד „שאַכער־מאַ־כער", מיינט ער מסתּמא אַ קערבעל"... און איך נעם־אַרויס אַ מטבע און וויל איהם אריינרוקען אין האַנט אריין, און רוף מיך אָן צו איהם שטילערהייט: „איזוויניטיע, וואַשע וויסאָקע־פּראַ־וואָזשיטעלסטווע!"... אַז ער חאַפּט זיך ניט אויף מיט אַ געשריי: „ווזיאַטקי!?"... עס זענען זיך צונויפגעלאָפען נאָך שרייבערס, און, וואָס טויג אייך, מע האָט מיר גענגעבען דעם וועג האָט מען מיר... אַזאַ־נ־אומגליק — באַדאַרף איך אָנטרעפען גראָד אויף אַ „נקי־כפּים׳ניק"!... מאָהלט אייך, עס רעדט זיך נאָר אַזוי, אַז ער נעמט ניט — צווישען אידען ווערט מען ניט פּאַרפּאַלען; איך האָב געפונען אַ אידען, וואָס דורך איהם נעמט ער... עס האָט נעהאָלפען ווי אַ טוידטען באַנקעס — און ס׳איז געבליבען, אַז איך האָב נאָך אַ זוהן, וואָס ער הייסט אַלטער. זאָל ער מוחל זיין, אַלטער הייסט דאָס, זיך שטעלען אין וואָראָטיליוווקע צום פּריזיוו זאָל ער זיך. אַ גוט פּעקעל!

ווי אַזוי איך האָב איבערגעלעבט דאָס יאָהר — בין איך שטאַרקער פון אייזען בין איך! חאָטש אַז מע וויל שמועסען צוריק, וואָס האָב איך, שוטה, מורא צו האָבען? צעהן מאָל פּריזיוו, אַז

איך ווייס, אַז ער טויג ניט, דער הונט (שייך זאָגען, טויג ניט? טויגען טויג ער, נאָר פאַר קיין סאָלדאַט טויג ער ניט); ובפרט, אַז מע האָט איהם שוין צוויי מאָל אַרויסגעבראַקעוועט האָט מען איהם. נאָר צוריק בין איך זיך מיישב: אַ פּרעמדע שטאָדט, אַ פּריסוטסטווע מיט „נקי־כפּים׳ניקעס”, אַ קשיה אויף אַ מעשה?...

האָבען מיר דאָך אָבער אַ גרויסען גאָט אויף דער וועלט! מיין אַלטער, איציק הייסט דאָס, האָט ווידער אַ מאָל געצויגען אַ זשערעב, ווידער אַ מאָל זיך געשטעלט צום פּריאָם, און גאָט האָט אַ נס געטהאָן, די וואָראָטילעווקער פּריסוטסטווע האָט אויך געזאָגט „ניע נאָדיען”, און האָט איהם אַרויסגעגעבען אויך אַ ווייסען בילעט. האָבען מיר שוין, מיט גאָט׳ס הילף, צוויי ווייסע בילעטען!

געקומען אַהיים — ששון ושמחה! געמאַכט אַ סעודה, צונויפגערופען כמעט די גאַנצע שטאָדט, געהוליעט, געטאַנצט ביז טאָג. ווּעמען הער איך אַצינד? און ווער איז צו מיר גלייך? אַ קיסר!

אַצינד ווּעלען מיר זיך אומקעהרען צוריק צו מיין אייזיקען, עליו־השלום, דער וואָס האָט, איהם צו לענגערע יאָהר, איבערגעסעהרט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר נאָך קינדווייז, — וועט איהר הערען אַ שענס וועט איהר הערען. איהר פאַרשטעהט אַ מעשה? געה זיי אַ נביא, אַז דער שענער רב דער קאַזיאָנער פון וואָראָטילעווקע וועט איהם פאַרגעסען אויסמעקען פון די מעטריקעס, דעם נעשטאַרבענעם הייסט דאָס, און עס וועט זיך רעכענען אויף מיר אַ חוב, אַז איך האָב נאָך ערגיץ אַ זוהן אייזיק, וואָס באַדאַרף זיך שטעלען הייַנטיגס יאָהר צום פּריזיוו! נאַ דיר אַזאַ מין באָמבע! וואָס איז דאָס פאַר איין אומגליק אויף מיר? ווער מיר אייזיק? אייזיק איז שוין לאַנג אויף דער אמת׳ער וועלט! אַזוי טענה איך, האַלט מיך איין עצה מיט אונזער ראַבינער: וואָס טהוט מען, וואָס? זאָגט ער: „ס׳איז ניט גוט!” „פאַר וואָס, זאָג איך, איז ניט גוט, פאַר וואָס?” „דערפאַר, זאָגט ער, ווייל איציק און

אייזיק איז איין נאָמען״. „ווי אזוי, זאָג איך, איז איציק און אייזיק איין נאָמען, חכם איינער?״ זאָגט ער: „איציק איז יצחק, יצחק איז איסאַק, איסאַק איז איזאַק און איזאַק איז אייזיק״... א גוטער משל!

קיצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאַכען — מעשיות? מע זוכט מיין אייזיקען, מע טרענט פון מיר די אָדערען, איך זאָל איהם שטעלען צום פריזיוו זאָל איך איהם! אין שטוב ביי מיר איז געוואָרען א נייער געוויין. שייך זאָגען, א געוויין? חורבן בית־המקדש. ערשטענס, האָט מיין ווייב, זאָל לעבען, זיך דערמאָנט אינ׳ם געשטאָרבענעם, אויפגעוועקט די אַלטע וואונדען. „געחיי וואָלט ער, זאָגט זי, בעסער לעבען און שטעהן איצטער צום פריזיוו, איידער, זאָגט זי, ער זאָל ליגען אין דער ערד און די ביינער זיינע זאָלען פוילען״... והשנית, האָט זי מורא, טאָמער חלילה איז טאַקי, לא יעלה ולא יבוא, ווי דער ראַבינער זאָגט, אַז איציק איז יצחק, יצחק איז איסאַק, איסאַק איז איזאַק און איזאַק איז אייזיק, איז דאָך טאַקי ניט פריילֿיך!... אזוי זאָגט זי, מיין ווייב זאָל געזונט זיין, און לעגט־איין די וועלט, און מיין שנור, געוויינטליך, חלש׳ט! א ווערטעלע אויסצורעדען — א בן־יחיד, איינאונאיינציגער, א ריינער, איין אמת׳ער, א כשר׳ער פערוויזראַדניק, דריי מאָל געשטעלט זיך צום פריזיוו, צוויי ווייסע בילעטען — און איז נאָך ניט פאַרטיג!...

האָב איך גענומען, הייסט דאָס, די פיס אויף די פּלייצעס און בין זיך דורכגעפאָהרען קיין יעהופּעץ בין איך זיך, איין עצה האַל־טען זיך מיט א רעכטען אדוואָקאַט, און אגב האָב איך טאַקי מיט־גענומען מיין זוהן, איך זאָל זיין מיט איהם ביי׳ם פּראָפעסאָר, הערען וואָס דער פּראָפעסאָר וועט זאָגען, צי טויג ער, צי טויג ער נים, האָטש איך ווייס אליין גאַנץ גוט, אז ער טויג ניט, דער הונט (שייך זאָגען, ער טויג נים? טויגען טויג ער, נאָר פאַר קיין סאָל־דאַט טויג ער ניט)... און אז איך וועל הערען וואָס דער אדוואָקאַט וועט מיר זאָגען און וואָס דער פּראָפעסאָר וועט מיר זאָגען, וועל

איך שוין דעמאָלט קאָנען שלאָפען רוהיג, אויפהערען האָבען צו טהון מיט'ן פּריזיוו... צום סוף, וואָס לאָזט זיך אויס? עס לאָזט זיך אויס, אז די אדוואָקאטען מיט די פּראָפעסאָרען ווייסען אַלע מעהר פון א טוידטען ווייסען זיי. אז דער זאָגט אזוי, און דער זאָגט אזוי; וואָס איינער זאָגט, דריגגט דער אנדערער קאפּויר. דול און משוגע צו ווערען! ווער איהר הערען.

צום ערשטען אדוואָקאט האָב איך אָנגעטראָפען אויף איינעם א גראָבען קאָפּ א שטומפּיגען, און דוקא מיט א גרויסען שטערן און מיט א גלאַטען קאָפּ, א ליסינע, חאָטש נעם קאַטשע־אויס אויף איהר א בלאַט לאָקשען. ער האָט בשום אופן ניט געקאָנט פאַר־שטעהן, דער חכם, ווער איז אַלטער, און ווער איז איציק, און ווער איז אברהם־יצחק, און ווער איז געווען אייזיק? דערצעהל איך איהם דאָך איבער נאָך א מאָל און נאָך א מאָל, אז אַלטער און איציק און אברהם־יצחק — דאָס איז איין מענטש, און אייזיק איז דער, וואָס האָט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר, בשעת איך בין נאָך געווען א וואָראָטילייוקער, אין וואָראָטילייוקע הייסט עס... מיין איך, אז איך בין שוין מיט איהם פאַרטיג. צום סוף טהוט ער מיך א פרעג גאָר איבעראַנייעס: „פּאַזוואָלטי, שטעהט נאָר שטעהט, ווער זשע איז צווישען זיי דער עלטערער, איציק, צי אַלטער, צי אברהם־יצחק?" „אָט האָסט דו דיר! — מאַך איך צו איהם. — איך האָב אייך שוין, דאכט זיך, פופצעהן מאָל געזאָגט האָב איך אייך, אז איציק און אברהם־יצחק און אַלטער איז אַלץ איין פּארשוין, דאָס הייסט, דער אמת'ער נאָמען זיינער איז איציק, דאָס הייסט אברהם־יצחק, נאָר רופען רופט מען איהם אַלטער, די מאַמע זיינע, זאָג איך, האָט איהם אזוי פאַרצויגען, און אייזיק, זאָג איך, איז דער, וואָס האָט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר, זאָג איך, בשעת איך בין נאָך געווען א וואָראָ־טילייוקער, אין וואָראָטילייוקע הייסט עס"... „ווען זשע, מאַכט ער, וואָסער יאָהר הייסט דאָס, איז געשטאַנען אברהם־אַלטער, מיין איך, יצחק־אייזיק, צום פּריזיוו?" „וואָס בעלעבעטשעט ער? —

זאָג איך. — וואָס האָט איהר צונויפגעמישט קאַשע מיט באָרשט? דאָס ערשטע מאָל אויף מיין לעבען, זאָג איך, טרעפט זיך מיר, אז א איד זאָל טראָגען אויף זיך אזא גויישען קאָפּ, זאָג איך! מע זאָגט דאָך אייך, אז יצחק און אברהם־יצחק און איציק און אייזיק און אַלטער — דאָס איז אַלץ איין מענטש! איין מענטש!״ — „שאַט, זאָגט ער, שרייט ניט אזוי, וואָס שרייט איהר?״... איהר האָרכט? ער איז נאָך גערעכט!...

בקיצור, כ'האָב א שפּיי געטהאָן און אוועקגעגאַנגען צו איין אַנדער אדוואָקאַט, און האָב אָנגעטראָפען שוין דוקא אויף א גמרא־קעפּעל האָב איך אָנגעטראָפען, נאָר א ביסעל שוין צו פיעל איבער־געשפּיצט. ער האָט זיך געריבען דעם שטערן און געלערענט דעם פּשט, געדרעהט, געמוטשעט די זאַקאָנעס, געדרונגען, אז נאַ אָסנאָ־וואַניע טאַקאָי טאָ סטאַטיא האָט די מעזערעטשער פּריסוטסטווע איהם גאָר ניט געטאָרט צושרייבען. נאָר וואָס דען? ס'איז פּארהאַן א זאַקאָן, זאָגט ער, אז וויבאַלד די פּריסוטסטווע האָט איהם יאָ צוגעשריבען, דאַרף איהם יענע פּריסוטסטווע אויסשריי־בען, „וויקליוטשאַיען״ הייסט עס. און ווייעדער איז פּארהאַן, זאָגט ער, א זאַקאָן, אז די פּריסוטסטווע האָט איהם צוגעשריבען און יענע פּריסוטסטווע האָט איהם ניט אויסגעשריבען, „וויקליוטשאַ־יעט״ הייסט עס, מוז זי איהם אויסשרייבען, „וויקליוטשאַיען״ הייסט עס. און ווייעדער איז פּארהאַן א קאַסאַציע, אז וויבאַלד יענע פּריסוטסטווע וויל ניט אויסשרייבען, „וויקליוטשאַיען״ הייסט עס...

בקיצור, אזא זאַקאָן און אזא זאַקאָן, אזא קאַסאַציע און אזא קאַסאַציע — ער האָט מיר אָנגעקאַסאַציעט א פולען קאָפּ האָט ער מיר אָנגעקאַסאַציעט, און איך האָב געמוזט געהן צו א דריטען האָב איך געמוזט, און האָב אָנגעטראָפען אויף א נייעם שלים־מזל, נאָך גאָר א יונג אדוואָקאַטעל, נאָר־וואָס פון דער נאָדעל ארויס, דאָס הייסט, וואָס האָט ניט לאַנג געענדיגט „יורי״, זעהר א צוגע־לאָזט מענטשעל אפילו, מיט א צינגעלע ווי א גלעקעל — און סע

קלינגט. ווייזען ווייזט אויס, אז ער לערענט זיך נאך רעדען לע־
רענט ער זיך, מחמת אז ער רעדט, זעהט מען, אז ער האט הנאה
האט ער, ממש סע קומט איהם צו א שטיק געזונט. ער האט זיך
אזוי צערעדט, אזוי צעפלאקערט, געהאלטען א גאנצע דרשה גע־
האלטען, אז איך האב געמוזט איהם איבערשלאגען אין מיטען און
זאגען: „זעהר פיין, זאג איך, איהר זענט אודאי זעהר גערעכט;
נאר וואס טויג מיר, זאג איך, אייער ווינען, וואס איהר באווייזט
מיך? איהר גיט מיר בעסער איין עצה, זאג איך, מיט מיין זוהן
וואס טהו איך, טאמער חלילה טהוט מען איהם א רוף טאמער?"
קיצור הדבר, וואס טויג אייך היסטאריעס — זאכען —
מעשיות, איך האב מיך דערשלאגען צום רעכטען, צום אמת'ען
אדוואקאט. דאס איז, פארשטעהט איהר מיך, שוין איין אדוואקאט
פון די אלטע אדוואקאטען, איין אדוואקאט, וואס פארשטעהט א
ענין. איך האב איהם אויסדערצעהלט די גאנצע געשיכטע פון אלף
ביז תיו, און ער איז געזעסען די גאנצע צייט צוגעמאכט די אויגען
און געהארכט. אויסגעהערט, מאכט ער צו מיר: „שוין? האט
איהר שוין געענדיגט? פאהרט אהיים, ס'איז בלאטע, מעהר ווי
דריי הונדערט קערבלעך שטראף וועט איהר ניט צאהלען". „אט
דאס איז גאר? — זאג איך. — ע! איך זאל ווימען, אז דא שמעקט
נאר מיט דריי הונדערט קערבלעך שטראף! איך האב מורא פאר
מיין זוהן האב איך מורא!" „וואסער זוהן?" „וואס הייסט,
זאג איך, וואסער זוהן? מיין אלטער, איציק הייסט דאס!" „וואס
געהער זיך דאס אן, זאגט ער, מיט איציקען?" „וואס הייסט,
זאג איך, וואס סע געהער זיך אן? טאמער, חלילה, שלעפט מען
איהם נאך א מאל טאמער?" „ער האט דאך, זאגט איהר, א
ווייסען בילעט". „ער האט, זאג איך, צוויי ווייסע בילעטען!"
„נו, אם כן, וואס זשע ווילט איהר?" „וואס זאל איך ווערען?
ווילען וויל איך גארניט; איך האב נאר מורא, זאג איך, אזוי ווי
מע זוכט איצטער אייזיקען, און אייזיק איז ניטא, און אזוי ווי
אלטער, איציק הייסט עס, שטעהט פארשריבען אברהם־יצחק, און

יצחק — אזוי זאָגט דער ראַבינער אונזערער דער לעקיש — איז איסאַק, און איסאַק איז איזאַק, און איזאַק איז אייזיק, קאָן מען חלילה זאָגען אויף מיין איציקען, אָדער אברהם־יצחק׳ען, אַלטערען הייסט דאָס, אַז ער איז דאָס דער אייזיק!" „נו, וואָס־זשע איז, מאַכט ער; אדרבה, נאָך גלייכער! אויב איציק איז אייזיק, וועט איהר פארשפּאָרען צאָהלען שטראָף אויך. ער האָט דאָך, זאָגט איהר, א ווייסען בילעט?" „צוויי, זאָג איך, ווייסע בילעטען! די בילעטען האָט אָבער איציק, ניט אייזיק". „איהר זאָגט דאָך, מאַכט ער, אַז איציק איז אייזיק?" „ווער זאָגט דען, זאָג איך, אַז איציק איז אייזיק?" „אָט האָט איהר דאָך נאָר־וואָס, זאָגט ער, געזאָגט, אַז איציק איז אייזיק!" „איך זאָג? ווי קאָן איך, זאָג איך, זאָגען אזא זאַך, אַז איציק איז גאָר אַלטער, און אייזיק איז דער, וואָס האָט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר, בשעת איך בין נאָך געווען א וואָראָטיליוועקער, אין וואָראָטיליוועקע הייסט עס!"... ווערט ער אָנגעצונדען און הייסט מיר געהן: „סטופּאַיטיע, זאָגט ער, ווי, זאָגט ער, נאַדאַיעדליווע, זאָגט ער, יעווריי", זאָגט ער!... איהר פארשטעהט וואָס דאָס הייסט? דאָס הייסט: איך בין א נודניק. איהר הערט? **איך בין א נודניק! איך!!!**

ענדע געשיכטע נומער דריי־צעהן.

געשיכטע נומער פערצעהן

מע טאָר ניט זיין קיין גוטער !

געשריבען אין יאָהר 1903.

געשיכטע נומער פערצעהן

מע טאָר ניט זיין קיין גוטער!

— מע טאָר ניט זיין קיין גוטער! — מאַכט צו מיר א לייטישער איד מיט א גילקע אויף דער נאָז און נעמט ביי מיר א פּאַפּיראָס אויף צו פארויכערן. — הערט איהר, וואָס איך זאָג אייך? מע טאָר ניט זיין קיין גוטער! איבער מיין גוטסקייט, איבער מיין פּאָדלע ווייכען כאראַקטער, האָב איך מיר אליין אָנגעאַרבּייט א חתונה, אויסגעהאָדעוועט איין אומגליק ביי זיך אין שטוב, צוויי אומגליקען! איהר מעגט דאָס האָרכען!

גאָט האָט מיך געוואָלט מזכה זיין מיט א מצוה, האָט ער מיר צוגעשיקט א יתומה מיט א יתום. דער אויבּערשטער האָט מיך געשטראָפט, מיר ניט געגעבּען קיין קינדער, האָב איך מיר אליין גענומען; גענומען פרעמדע קינדער, זיי געטהאָן גוטס, געמאַכט פאַר לייט, צאָהלען זיי מיר איצטער מיט שטיינער.

קודם דאַרף מען אייך דערצעהלען פון דער יתומה, פון וואַנען האָט זיך צו מיר גענומען א יתומה? איז אזוי די מעשה. מיין ווייבּ האָט געהאַט אמאָל א שוועסטער, א יונגערע, פּערעל האָט זי געהייסען. איז זי געווען, פּערעל הייסט דאָס, וואָס זאָל איך אייך זאָגען, איין פּאַרשויין אין דער וועלט. זיי זענען אלע שענע. דאָס הייסט, מיין ווייבּ איז נאָך היינט אויך א שענע אידינע.

פאר זייער שענקייט פלעגט מען זיי נעמען ווי זיי שטעהען און געהען, אפגילטען. בין איך אייך ניט אויסען.

אז זי האט חתונה געהאט, די שווענערין מיינע, האט מען נעזאגט, אז זי האט געטראפען א שמאלץ־גרוב, א גליק, וואס טרעפט זיך איין מאל אין הונדערט יאהר, א גביר'יש קינד, וואס האט באַדארפט ירש'ענען א זיידען א גביר און א טאטען א גביר און א פעטער א „בעזדיטניק" א גביר — פון אלע זייטען גבירים. א גליק! בין איך אייך ניט אויסען. איז אבער דער חסרון, וואס דער יונגערמאן אליין איז געווען א דער־רוח־ווייסט־וואס. דאס הייסט, אזוי איז ער אפילו געווען א גאנץ פיינער יונגערמאן, ניט קיין נארישער און ניט קיין גראבער יונג, און א גוטער מענטש, א צוגעלאזטער, א פרייליכער. נאר וואס דען? א שארלאטושקע! לאז ער מיר מוחל זיין, ער איז שוין אויף דער אמת'ער וועלט. דהיינו, וואס הייסט א שארלאטושקע? ער האט ליעב געהאט א קערטעל. אבער ווי אזוי, מיינט איהר, ליעב געהאט? דאס חיות מיט דער נשמה! צוליעב א קערטעל וואלט ער אייך געגאנגען הונדערט מייל צו־פוס. תחילת איז געווען א „זעכס־און־זעכציג", א אידישע „אקע", א „סטוקעלקע", א „טערטעל־מערטעל" — צוויישען איינגע, איין מאל אין חודש, אין די לאנגע ווינטערדיגע נעכט... נאכדעם האט זיך אנגעהויבען אפטער און אפטער, מיט יונגעלייט, מיט ווייסע־חברה'ניקעם, מיט וואו ערגיץ א שלאק, א פוסטעפאסניק, א לעדיגגעהער. און איהר זאלט וויסען זיין, אז דארט וואו א קערטעל, איז שוין אלסדינג, וואס אין דער קארט! ווער קוקט דעמאלט אויף א מנחה? ווער רעדט פון אהן א היטעל? פון חלול־שבת? און כדומה אזעלכע זאכען, וואס זענען שייך צו אידישקייט? און ווי אויף־צו־להכעים, איז פערעל, מיין שווענערין הייסט דאס, געווען א פרום ווייבעל, א כשר'ס, און האט מסתמא ניט געקאנט ליידען זיינע שענע חפציות מיט זיינע גענג. איז זי געלעגען טאג ווי נאכט מיט'ן פנים אין קישען און האט געוויינט אויף איהרע יאהר און טעג, אזוי לאנג, ביז זי האט אנגעהויבען

אונטערצוקרענקען, פריהער פּאַוואָלינסקע, נאָכדעם שטאַרקער און שטאַרקער. וואָס טויג אייך, פערעל איז געשטאָרבען. בין איך אייך ניט אויסען.

פערעל איז געשטאָרבען און האָט געלאָזט אַ קינד, אַ מיידעל פון אַ יאָהר זעכס־זיעבען. דער מאַן איז געווען ערגיץ אין אַלדי שוואַרצע יאָהר אין אָדעס; ער האָט זיך אַריינגעלאָזט אין דעם שפּיעלען אַזוי ווייט, אַז ער האָט געמאַכט אַ תּל פון זיין געלט און פון זיין טאַטענ'ס געלט און פונ'ם זיידענ'ס ירושה — אַ תּל־עולם איז פון איהם געוואָרען! ס'איז גאָר אַ סברה, אַז ער האָט זיך אַריינגעחאַפּט ערגיץ אין אַ טורמע. נאָכדעם האָט ער זיך אַ צייט אַרומגעשלייעט ערגיץ, באַקומען עפּיס אַ מאָדנע קרענק און איז געשטאָרבען אין פרעמדע תּכריכים. אָט האָט איהר אייך אויף אַ מינוט אַ סך־הכּל פון אַ געזינדעל. און אָט אַזוי איז ביי מיר פאַרבליבען זייער טעכטערעל, אַ יתומה'לע נעבאַך, רייזעל הייסט זי. איך האָב זי גענומען צו זיך נאָך קינדווייז, וואָרום קיין קינדער, פאַרשטעהט איהר מיך, האָב איך ניט, דער אויבער־שטער האָט מיך געשטראָפט — לאָז זי זיין אַ קינד. וואָלט געווען גוט, איז אָבער דער חסרון, וואָס צו גוט טויג אויף כּפּרות! ביי איין אַנדער פעטער וואָלט אַזאַ מיידעל אַ יתומה געוואַכסען אין קיך, געווען אַ הילף אין שטוב, געשטעלט דעם סאַמאָוואַר, גע־פּאָלגט אַ גאַנג און דאָס גלייכען, און ביי מיר איז זי געווען פאַר־רעכענט פאַר איין אייגען קינד — דאָס אייגענע קליידעל מיט די אייגענע שיך מיט'ן אייגענעם עסען, וואָס מיין ווייב. וואָס איז שייך זאָגען — ביי איין טיש גלייך מיט אונז. בין איך אייך ניט אויסען.

שפּעטער, אַז די דאָזיגע רייזעל האָט אָנגעהויבען אונטערוואַכּ־סען, האָב איך זי אָוועקגעגעבען לערנען צו אַ שרייבער. און פון דעם אמת קאָן מען ניט אַוועקגעהן — זי איז געווען אַ געראָטען קינד, אַ שטילס, איין עהרליכס, אַ גוטס און אַ קלוגס, און שען —

שען ווי די גאַנצע וועלט. איך האָב זי באמת ליעב געהאַט, ווי מיינס איין אייגען קינד. קינדער, ווייסט איהר דאָך, וואַכסען, ווי פּעטשעריצעס; איידער מע קוקט זיך ארום, אהא — מע דאַרף שוין קלערען מכּח חתונה מאַכען. און ווי אויף־צו־להכעיס, איז מיין פלימעניטשקע געוואַכסען טאַקי נאָר ווי אויף הייוועז, הויך און שען און געזונט און איין אָסאָבע — אַ רויז. מיין ווייב האָט איהר ביסלעכווייז אָפּגעלעגט אַ ביסעל גרעט, „פּאָוועלע", העמדער, ליילעכער, ציכלעך. איך, פון מיין זייט, האָב גאָר אַנ־דערש ניט גערעכענט, ווי צו געבען איהר עטליכע הונדערט קערב־לעך נדן אויך. און מע האָט איהר אָנגעהויבען רערען שידוכים. וועמען רעדט מען אזא מיידעל אַ יתומה? אז קיין עלטערען האָט זי ניט, אַ טאַטען האָט זי געהאַט, לאָז ער מיר מוחל זיין, עפּים ניט אזא פיינעם מענטשען, און קיין טויזענטערס נדן קאָן איך איהר ניט אַנידערלעגען. באַדאַרף מען איהר געפינען איהר גליי־כען, אַ יונגענמאַן אזעלכען, וואָל זאָל איהר קאָנען געבען ברויט. וואו זשע קריגט מען אזעלכעס, אז קיין בעל־הבתישען שידוך קאָן מען ניט גרייכען, און קיין בעל־מלאכה וויל איך ניט — זי איז דאָך פאָרט מיינע אַ שטיקעל אייגענע, מיין ווייב׳ס אַ שוועסטער׳ס אַ מיידעל? האָט מיר גאָט צוגעשיקט אַ בחור׳על אַ פּריקאַזטשיק פון אַ יאָהר עטליכע און צוואַנציג, וואָס פּאַרדיענט שוין זעהר שען אַ קערבעל און קלויבט אַ קערבעל און האָט שוין אַ קערבעל. בקיצור, איך האָב אַ רעד געטהאָן מיט׳ן בחור — יאָ, סע געהט אַ גאַנג, ווי איך בין אַ מענטש. זי איז איהם דוקא געפעלען. איך האָב אַ רעד געטהאָן מיט איהר — ווער? וואָס? איין אייזערנע וואַנט! וואָס איז די מעשה? זי וויל איהם ניט און זי דאַרף איהם ניט, און גענוג! ווער דען, זאָג איך, וועט דיך נעמען? דעם באַראָן הירש׳ס איין אייניקעל? ענטפערט די וואַנט — אזוי ענטפערט זי. קוקט־אַראָפּ און שווייגט. בין איך אייך ניט אויסען.

אצינד באַדאַרף איך אייך איבעררייסען אין מיטען דער מעשה און אייך דערצעהלען אַ נייע מעשה, וואָס געהער זיך טאַקי אָן

מיט יענער מעשה, דאָס הייסט, די מעשה און יענע מעשה זענען טאַקי איין מעשה.

איך האָב געהאַט אַזוי גרויס ווי אַ יונגערען ברודער משה־הערשעלע, האָט זיך מיט איהם געטראָפען אַ מעשה — ס'איז ביי מיר אַ מעשה מיט גאָלע מעשיות: — ניט דאָ געדאַכט, ניט פאַר קיין מענטשען געדאַכט, ער איז געווען אין מרחץ פרייטאָג און האָט זיך געוואָלט אָפגיסען מיט קאַלט וואַסער, האָט ער געחאַפט אַ שעפעל מיט זודיג וואַסער און האָט דאָס איבערגעקעהרט אויפ'ן קאָפ און האָט זיך אָפגעקאָכט, און האָט זיך געמוטשעט אַ טאָג אַכט און איז געשטאָרבען, און האָט איבערגעלאָזט אַ ווייב מיט איין קינד — אַ יונגעל פון אַ יאָהר זעכס, פייסי הייסט ער. האָט ניט געדויערט קיין האַלב יאָהר און מע האָט איהר אָנגעהויבען רעדען שידוכים. האָט דאָס מיך זעהר אָנגענומען ביי'ם האַרצען, און איך בין אַוועקגעגאַנגען צו איהר, צו מיין שוועגערין הייסט דאָס, און זאָג איהר: „אויב דו ווילסט חתונה האָבען, גיב מיר אָפ דאָס קינד". האָט זי זיך תחילת אַ ביסעל געבערעקעלט, כּלומרשט ניט געוואָלט הערען, ניט זעהען. אַהער־אַהין — בקיצור, איך האָב ביי איהר גע'פועל'ט. זי האָט מיר דאָס קינד געבראַכט, און אַליין איז זי אַוועק ערגיץ קיין פוילען, דאָרטען חתונה געהאַט, און מע זאָגט, ס'איז איהר ניט שלעכט... מילא, בין איך אייך ניט אויסען.

האָט מיך שוין, הייסט דאָס, גאָט געבענטשט מיט אַ זוהן אויך. איך זאָג „מיט אַ זוהן", ווייל איך האָב איהם טאַקי צוגעשריבען צו זיך פאַר אַ זוהן, און דאָס יונגעל איז דוקא אַ געראָטען יונגעל, אָבער טאַקי וואָס געראָטען הייסט. ער איז דאָך מיינעם אַ ברודער'ס אַ זוהן, איז דאָך ניט שייך, איך זאָל איהם אייך לויבען. נאָר איהר מעגט מיר גלויבען בנאמנות, אַז נאָך אַזאַ פייסי וועט איהר ניט געפינען — איך וועל אייך ניט זאָגען אין דער גאַנצער וועלט, נאָר ביי אונז אין שטאָדט און נאָך אין עטליכע שטעדט מיט עטליכע גובערניעס, אַז איהר וועט אויספאָהרען,

נעפינט איהר ניט דעם צווייטען. וואָס, אשטייגער, ווילט איהר? לערנען איז לערנען, שרייבען איז שרייבען, חשבונ׳ען איז חשבונ׳ען. אפשר ווילט איהר פראַנצויז — רעדט ער אייך פראַנצויז. טאָמער ווילט איהר פּיעדעל — שפּיעלט ער אייך אויפ׳ן פּיעדעל. היינט איז ער, קיין עין־הרע, א וואוכּס, א פּאַרשוין, און א פּיסק, און... און... און... אז מע שמועסט א גראָטענער, איז דאָך ניט שייך צו זאָגען! און דערצו געב איך איהם נאָך עטליכע טויזענט קערבּלעך נדן אויך, וואָרום ער איז דאָך מיין ברודער׳ס א קינד און מיינער א צונעשריבענער, כמעט א זוהן הייסט דאָס, און קיין נחות־דרגא, ברוך השם, איז ער אויך ניט, — קו־קו־קומט איהם שוין עפּיס א פיינע כּלה, הא? וואָס זאָגט איהר? אודאי האָט מען איהם גערעדט די גרעסטע, די שענסטע שידוכים אין דער וועלט, און אודאי האָב איך איבערגעקלויבען. וואָס דען? עפּיס אָט־אזוי־אָ גיט מען אוועק אזא יונגאטש? בין איך אייך ניט אויסען.

הכּלל, האָט מען מיר אָנגעשלאָגען שידוכים פון דער גאָרער וועלט: פון קאמעניץ, און פון יעליסאַוועט, און פון האָמעל, און פון לובען, און פון מאָהליוו, וואָס אין דער ליטא, און פון באַר־דיטשעוו, און פון קאמינקע, און פון בראָד. מע האָט מיך אָפּ־געשאָטען מיט גאָלד; צעהן טויזענט, און צוועלף טויזענט, און פופצעהן טויזענט, און אכצעהן טויזענט — איך האָב ניט גע־וואוסט, וואוהין איך זאָל מיך ווארפען. האָב איך מיך מיישב געווען: וואָס טויג מיר קריכען אין דער פרעמד, מי יודע וואוהין און צו וועמען? בעסער, ווי זאָגט מען, א גאָהענטער שוסטער, איידער א ווייטער רב. פּאַרהאַן ביי אונז אין שטאָדט א איד א נגיד, האָט ער א מיידעל א בת־יחידה מיט שענע עטליכע טויזענט קערבּלעך נדן, און דאָס מיידעל אליין איז אויך זעהר א פיין מיידעל, און ווילען וויל מיך יענער, — פאַר וואָס זאָל דאָס ניט זיין קיין שידוך? הא? ובפרט שדכנים זענען פאַרהאַן ביי אונז, ברוך השם, צוויי, לויפען זיי אַרום הין און צוריק, פון מיר צו יענעם און פון יענעם צו מיר, און טרייבען האָלז־און־נאַקען, ס׳זאָל שוין גיכער

זיין, זיי האָבען קיין צייט ניט, פאַרשטעהט איהר, זיי האָבען אַליין מעכטער אויף חתונה מאַכען, און נאָך דערוואַכסענע דערצו. בין איך אייך ניט אויסען.

הקיצור, ס'איז געבליבען, מיר זאָלען זיך צונויפקומען אויף א „וואָרט". איז דאָך אָבער היינטיגע צייטען ניט דאָס, וואָס אַמאָל. אַמאָל האָט מען א שידוך געטהאָן מיט א קינד הינטער די אויגען גאָר, געקומען צו געהן אהיים, אָפּגעגעבען מזל־טוב און געגוג. היינט איז גאָר געוואָרען א מאָדע, אז מע מוז פריהער איבעררעדען מיט די קינדער, זיי זאָלען זיך פריהער אָנקוקען און זאָגען, צי זיי זענען זיך געפעלען, צי ניין? מע פאַרשפּאָרט זיי גאָר זאָגען — זיי זעהען זיך אַליין... איז דאָך אודאי גוט. נעם איך מיין בחור און טהו איהם א פרעג: „געפעלט דיר, אשטייגער, פייסיניו, אזעלכע און אזעלכע?" ווערט ער רויט אזוי ווי פייער און ענטפערט ניט דאָס צווייטע וואָרט. „געשווייגען איז גערעדט", טראַכט איך מיר; „קיין תשובה איז אויך א תשובה". אי, וואָס ער איז רויט געוואָרען? מסתמא האָט ער זיך פאַרשעמט. און ס'איז געבליבען, הייסט דאָס, אז מע קומט זיך צונויף אויפדער־נאַכט, פריהער, געוויינטליך, ביי דער כלה, נאָכדעם וועט מען זיין ביי מיר — נו, וואָס באַדאַרף מען נאָך? באַקט מען לעקאָך און מע גרייט זיך אויף א וועטשערע, ווי געוויינטליך. בין איך אייך ניט אויסען.

ויהי היום, איך שטעה־אויף אין דער פריה, גיט מען מיר אָפּ א בריעף. פון וואַנען איז א בריעף? עפּיס א בעל־עגלה האָט געבראַכט צו פיהרען. איך נעם דעם בריעף, עפען־אויף דעם בריעף, איך הויב אָן לייענען דעם בריעף — איז מיר פינסטער געוואָרען אין די אויגען. וואָס איז דאָס געוועזן פאַר א מין בריעף? אָט וועט איהר באַלד האָרכען. דאָס שרייבט מיר מיין פייסי, אז איך זאָל ניט קיין פאַראיבעל האָבען, וואָס ער איז אוועקגעפאָהרען מיט רייזלען — איהר הערט ווערטער? — אָהן אונזער וויסען חתונה

האָבען — איהר הערט ווערטער? אז איך זאָל זיך גאָר ניט פּרובען, זאָגט ער, אפילו זיי זוכען, וואָרום זיי זענען שוין ווייט־ווייט, זאָגט ער, פון דאַנען — איהר הערט ווערטער? און אז זיי וועלען, אם ירצה השם, האָבען חופּה וקידושין, זאָגט ער, וועלען זיי נאָכ־דעם קומען צוריק... ווי געפעלט אייך עפּיס אזא מין בריוועל? מילא, פון מיין ווייב שמועסט מען ניט: זי איז געפאַלען דריי מאָל חלשות, וואָרום ס'איז דאָך דורך א י ה ר דער סקאַנדאַל; רייזעל איז דאָך א י ה ר פּלימעניצע, ניט מיינע. „נא, זאָג איך צו איהר, האָסט אויסגעהאָדעוועט א שלאַנג אויף דיין שוים"... און האָב מיין גאַנץ ביטער הארץ אויסגעלאָזט צו איהר, געוויינטליך, מכבד געווען, ווי זי איז ווערטה. בין איך אייך ניט אויסען.

איך באַדאַרף אייך ניט דערצעהלען, איהר פאַרשטעהט אליין, ווי ווייט דאָס האָט מיך געבּרענט און געבּראָטען. סטייטש, מע נעמט א פרעמד קינד, איין אָרעמע, א נאַקעטע יתומה, מע האָ־דעוועט זי אויס און מע וויל זי גליקליך מאַכען — געהט זי און טהוט־אָפּ אזא זאַך, פיהרט־אַרויף מיין ברודער'ס קינד אויף א גליטש! איך האָב געשריגען, געטופּעט מיט די פיס, געריסען אויף זיך די האָר פון'ם קאָפּ — שיער ניט משוגע געוואָרען! און צוריק ווידער האָב איך מיך באַטראַכט: וואָס, אשטייגער, וועט מיר העלפען מיין כעס? וואָס וועל איך מאַכען מיט מיין טופּען מיט די פיס? מע באַדאַרף עפּיס אָנהויבען טהון, טאָמער וועל איך נאָך פאַרכאַפּען און וועל קאָנען עפּיס העלפען? האָב איך מיך, ראשית חכמה, א וואָרף געטהאָן צו „נאַטשאַלסטווע", אונטערגע־שמירט מיט א האַבאַרעל, און האָב אויפגעגעבען, אז ביי מיר איז געווען א פּליכ־זניצע אזעלכע און אזעלכע, האָט זי מיך באַ'גנב'עט און האָט איבערגערעדט מיין זוהן, ער איז געווען ביי מיר פאַר־שריבען פאַר א זוהן, און איז מיט איהם אַנטלאָפען, איך ווייס ניט וואוהין. נאָכדעם האָב איך אָנגעהויבען שיטען מיט געלט, צעשיקט דעפּעשען אין אלע ארבע פנות העולם, אין אלע שטעדט און שטעדטלעך פון דער סביבה — און גאָט האָט מיר געהאָלפען,

מע האָט זיי געפּאַקט. וואו האָט מען זיי געפּאַקט? טאַקי ניט ווייט פון אונז, אין אַ קליין שטעדטעל. מזל־טוב !

אַז ס'איז אָנגעקומען צו מיר די גוטע ידיעה, אַז מע האָט זיי געפּאַקט, האָבען מיר זיך אויפגעזעצט מיט נאַטשאַלסטווע און מיר זענען געפאָהרען גלייך אַהין, אין יענעם שטעדטעל אַריין. מילא, איך זאָל אייך דערצעהלען פון דער נסיעה — איז ניט שייך צו זאָגען. איך בין געווען אין איינע פּחדים. איך האָב אַלץ מורא געהאַט, טאָמער, אַ קשיה אויף אַ מעשה, מע שטעלט דאָרט אַ חופּה, איז דאָך פאַרפאַלען, ווי זאָגט ער, די קוה מיט'ן שטריקעל... גאָט האָט מיר געהאָלפען, מיר זענען געקומען צו פאָהרען — זיי האָבען נאָך קיין חופּה ניט געשטעלט. נאָר וואָס דען? אַ נייער אומגליק: אַזוי ווי איך האָב איינגעגעבען, אַז מע האָט מיך באַ־גנב'עט, לכן האָט מען זיי דערווייליע, ביז עפּיס־וואָס, איינגעזעצט. איינגעזעצט — איז דאָך מיר געוואָרען שלעכט, געמאַכט אַ גוואַלד, אַז באַ'גנב'עט האָט מיך זי, די פלימעניצע הייסט דאָס, און ער, דער זוהן הייסט דאָס, ער האָט זיך דאָך גערעכענט פאַר מיין זוהן, איז ריין. עס קומט צו עפּיס, מע וויל איהם שוין אַרויסלאָזען, פּייסין הייסט דאָס, מאַכט ער: „אויב מע האָט גע'גנב'עט, האָבען זיי, זאָגט ער, ביידע גע'גנב'עט". איהר הערט ווערטער? דאָס האָט זי איהם, די ימח־שמה'ניצע, אַרויפגעפיהרט, ער זאָל אַזוי זאָגען. אַ הולטייקע קאָן !... נו, טאָר מען זיין אַ גוטער? באַ־דאַרף מען רחמנות האָבען אויף איין אָרעמער יתומה? איך פרעג אייך אַליין — איז כּדאי? וואָס טויג אייך, עס האָט מיך געקאָסט געגוג בלוט, ביז איך האָב זיי אַרויסגענומען, וואָרום צוליעב איהם האָב איך געמוזט זי אויך אָפּרייניגען — און מיר זענען געקומען אַהיים. בין איך אייך ניט אויסען.

געוויינטליך, האָב איך זי צו מיר אין שטוב מעהר ניט אַריינ־געלאָזט. איך האָב איהר אָפּגעדונגען אַ קוואַטיר און קעסט טאַקי ביי איהרען אַ קרוב אין אַ דאָרף, משה־מאיר הייסט ער, אַ פּראָס־טער איד, אַ דאָרפסמאַן, און מיין פּייסין האָב איך גענומען אַהיים,

געגוג נערעדט איבער איהם: „סטייטש, איך נעם דיך און שרייב דיך צו צו מיר, ווי איין אייגענעם זוהן, און וויל דיר געבען עט־ליכע טויזענט קערבלעך נדן, און מאך דיך פאר'ן יורש מיט אלס־דינג, — געהסט דו און מאכסט מיר אזא סקאנדאל!" זאָגט ער: „וואָס איז דאָ דער סקאנדאל? זי איז אייך א פלימעניצע, איך בין אייך א פלימעניק — אלץ איין יחוס". זאָג איך: „וואָס גלייכסט דו זיך צו איהר? דיין טאטע איז געווען, זאָג איך, מיר איין איי־גענער ברודער און א ליטישער מענטש, און איהר פאָטער איז געווען, זאָל ער מיר מוחל זיין, א שאַרלאטושקע, זאָג איך, א קאר־טיאָזשניק"... איך טהו א קוק — מיין ווייב חלש'ט. א טאַ־רעראם, א געפילדער. וואָס איז? זי קאָן ניט הערען, למאי מע רעדט אויף איהר שוועסטער'ם מאן. זיי זענען שוין, זאָגט זי, ביידע אויף דער אמת'ער וועלט, באדארף מען זיי לאָזען צו־רוה. איהר הערט ווערטער? „ער איז אָבער פאָרט געווען, זאָג איך, לאָז ער מיר מוחל זיין, איין אויסוואורף!" זי חלש'ט ווייטער — אזא אומגליק, א גלות, מע קאָן ביי זיך אין שטוב קיין וואָרט ניט אויסרערען! בין איך אייך ניט אויסען.

בקיצור, איך האָב מיין פייסין גענומען רעכט אין די ידים אריין און האָב אָנגעהויבען אכטונג געבען, קוקען אויף איהם מיט אויגען, ער זאָל מיר ניט מאכען נאָך א מאָל דאָס שפיעל. און גאָט האָט מיר געהאָלפען, ער איז אוועקגעגאנגען בדרך הישר, האָט זיך געלאָזט איינרעדען און איז געוואָרען א חתן צו מזל, ניט פון אזא אי־אי־אי, נאָר פאָרט פון א בעל־הבתיש אָרט, מיט א מחותן, מיט א נאָמען, מיט נדן, מיט... מיט... מיט... ווי מיר שטעהט־אָן — און איך בין געווען אויפ'ן זיעבעטען הימעל. איז דאָך גוט, איאָ? האָט־זשע צייט, וועט איהר עפּים הערען א מעשה.

איך קום צו געהן פון געשעפט איינמאָל אהיים עסען אָנ־בייסען, איך וואש מיך, זעץ מיך צום טיש, מאך המוציא, איך קוק מיך ארום — ניטאָ פייסי! פליהט מיר דורך א מחשבה אין קאָפּ: אפשר האָט ער ווידער געמאכט א ויברח? איך נעם מיך צו

מיינער: וואו איז פייסי? זאָגט זי: זי ווייסט ניט. אָפּגעגעסען, לויף איך ארויס אין שטאָדט, אהער, אהין — קיינער ווייסט ניט! שיק איך דאָך אוועק א שליח אין דאָרף אריין צום קרוב, צו משה־מאיר'ען, געוואָהרע ווערען, וואָס מאַכט עפּים רייזעל? ענטפערט ער מיר דורך א בריוועל, אז זי איז נאָך נעכטען אוועקגעפאָהרען, געזאָגט, אז זי פאָהרט אין שטאָדט אריין אויף קבר־אָבות. האָב איך געגוג מסתמא געארבייט, אויסגעלאָזט מיין גאנץ ביטער הארץ צום ווייב, געוויינטליך, וואָרום ס'איז דאָך דורך איהר אלע אומגליקען — ס'איז דאָך איהר פּלימעניצע! בין איך אייך ניט אויסען.

איך לויף אוועק אין פּאָליציע, איך קלאַפּ אומעטום דעפּעשען, צעשיק מענטשען, שיט מיט גאָלד — ניטאָ, ווי אין וואסער אריין! איך ארבייט, איך שריי, איך בין אויס מענטש — עס העלפט ניט! וואָס טויג אייך — ס'איז אוועקגעגאנגען דריי וואָכען, איך בין שיער ניט משוגע געוואָרען! פּלוצים קומט מיר אָן א בריעף מיט א מזל־טוב, אז זיי האָבען, ברוך השם, חתונה געהאט אין א גוטער שעה, און האָבען שוין היינט פאר מיר קיין מורא ניט — איהר הערט ווערטער? אז מע וועט שוין איצט נאָך זיי מעהר ניט נאָכלויפען, מע וועט שוין אויף זיי קיין בלבולים ניט אויסטראַכטען — איהר הערט ווערטער? אז זיי האָבען זיך ליעב געהאט פון קינדווייז אָן און האָבען, דאנקען גאָט, דערגרייכט אלסדינג, וואָס זיי האָבען געוואָלט. אַי, וואו ווען זיי נעמען אויף צו לעבען? זאָל מען זיך פאר זיי גאָרניט זאָרגען: ער לערענט און גרייט זיך צום עקזאמען אריין אין אוניווערזיטעט שטודיערען אויף דאָקטער, און זי לערענט זיך אויף אקושאָרקע — איהר הערט ווערטער? און דערווייל נעבען זיי ביידע שטונדען און פארדיענען, מיט גאָט'ס הילף, ביז פופצעהן קארבען א חודש, קאָסט זיי די דירה זעכּס מיט א האלבען, אכט צאָהלען זיי פאר עסען, און אויפ'ן איבעריגען איז גאָט א פאָטער — איהר הערט ווערטער?...
נו־נו, קלער איך מיר, איהר וועט א ביסעל פריהער אונטער'פּגר'ען

גוט פאַר הונגער, וועט איהר זיך אָנהויבּען בּעטען בּיי מיר, ווען איך אייך בּאַווייזען, ווער עלטער איז! און צו מיין ווייבּ זאָג איך: „היינט זעהסט דו, זאָג איך, וואָס הייסט אַ בּיטערער שורש? פון אַזא טאַטען אַ שאַרלאַטאַן, אַ קאַרטיאָזשניק, זאָג איך, קאָן דען עפּים אַרויסקומען רעכטס?" וכדומה אַזעלכע שטעכווערטער זאָג איך צו איהר, און איהר זאָלט זאָגען, זי זאָל דאָס מיר ענטפערען דאָס אַנדערע וואָרט! „פלעגסט דאָך, זאָג איך, אַמאָל חלש׳ען, אַז איך האָבּ גערעדט אויף דיין שוואָגעריק, פאַר וואָס חלש׳ט דו היינט ניט?" ענטפערט די וואַנט? אַזוי ענטפערט זי. „דו מיינסט, זאָג איך, אַז איך ווייס ניט, אַז דו האַלטסט מיט זיי, אַז דו בּיזט מיט זיי יד־אחת, זאָג איך, אַז סע וואַכּסט אינגאַנצען פון דיר?" זי שווייגט, ענטפערט ניט דאָס אַנדערע וואָרט. וואָס קאָן זי מיר, אַשטייגער, ענטפערען, אַז זי פיהלט, אַז איך בּין גערעכט? זי ווייסט, אַז סע פאַרדריסט מיך. פאַר וואָס קומט מיר — פאַר מיין גוטסקייט, מע זאָל מיר אַזוי צאָהלען? בּין איך אייך ניט אויסען.

נאָר איהר מיינט אודאי, איהר זענט שוין פאַרטיג? האַרט אויס, איהר וועט נאָך האָרכען שענערס.

בּקיצור, ס׳איז אַוועקגעגאַנגען אַ יאָהר, בּריוולעך שרייבּען זיי, נאָר פון געלט דערמאַנען זיי ניט אַ וואָרט. פּלוצים קומט מיר אָן אַ מזל־טוב — זי האָט געהאַט אַ יונגעל און מע רופט אונז אויפ׳ן בּרית! רוף איך מיך אָן צו מיין ווייבּ: „מזל־טוב דיר מיט דיין נחת, איין אָנגעלעגטער בּרית, זאָג איך, און אַ נאָמען נאָך דיין שענעם שוואָגעריק"... ענטפערט זי מיר ניט, נאָר זי ווערט בּלייך ווי די וואַנט, טהוט זיך אָן און געהט אַוועק פון שטוּב. קלער איך מיר: מסתמא וועט זי בּאַלד קומען. איך וואַרט אַ שעה, איך וואַרט צוויי, איך וואַרט דריי, איך וואַרט פיער, ס׳איז שוין פאַרנאַכט, ס׳איז שוין שטאָק־נאַכט — ניטאָ זי! אַ שענע מעשה, נאָר אַ קורצע! וואָס טויג אייך — זי איז אַוועקגעפאָהרען צו זיי, און פון דעמאָלט אָן, שוין בּאַלד צוויי יאָהר, זי קומט ניט

צוריק און הויבט גאָר ניט אָן צו קלערען מכח קומען אהיים! האָט איהר געהערט אמאָל אזא מעשה? פריהער האָב איך געוואַרט, טאָמער וועט זי מיר שרייבען א בריוועל. און אז איך האָב געזעהען, זי שרייבט ניט, האָב איך איהר אוועקגעשריבען א בריוועל, און שרייב איהר: „היתכן? וואָס פאַר א פנים האָט דאָס פאַר דער וועלט?!" ענטפערט זי מיר, אז איהר וועלט איז דאָרטען, ביי איהרע קינדער — איהר הערט ווערטער? אז דאָס אייניקעל, וואָס איז געבוירען געוואָרען, — ער הייסט דוקא הערשעלע, נאָך מיין ברודער הערשעל — איז ביי איהר טייערער פון אכצעהן וועלטען. ס'איז אזא הערשעלע, זאָגט זי, וואָס מע קריגט דאָס ניט, מע זאָל אויספאָהרען די גאַנצע וועלט פון איין עק ביז'ן אנדערען. און ווינשעוועט מיר, איך זאָל זיך עלטערען אין עושר און אין כבוד אליין אָהן איהר — איהר הערט ווערטער?...

שרייב איך דאָך איהר נאָך א מאָל און נאָך א מאָל, און זאָג איהר מיט'ן הארבען וואָרט, אז איך וועל ניט שיקען קיין גראָשען! ענטפערט זי מיר, אז זי דאַרף ניט מיין געלט — איהר הערט ווער־טער? שרייב איך איהר ווידער אוועק א בריעף, אז איך בין זיי אלע מעביר־נחלה און וועל אָפּזאָגען דאָס גאַנצע געלט אויף עולמות! פוילט זי זיך ניט און ענטפערט מיר אָפּ, אז זי האָט צו מיר קיין טענות ניט — איהר הערט ווערטער? אז זי לעבט דאָר־טען ביי די קינדער מיט כבוד, הלואי וויטער ניט ערגער, וואָרום פּייסי איז שוין אריין אין אוניווערזיטעט און רייזעל איז שוין באלד איין אקושאָרקע. זיי פאַרדיענען שוין אזוי גרויס, ווי זיעבעציג קאַרבען א חודש — איהר הערט ווערטער? און מכח מעביר־נחלה זיין, זאָגט זי, מעג איך מיין גאַנץ פאַרמעגען אוועקשענקען אפילו היינטיגען טאָג וועמען איך וויל, אפילו אויף א קלויסטער — איהר הערט ווערטער? און לאָזט־אויס, אז איך בין א ריינער משוגע'נער. די וועלט, זאָגט זי, שטעקט מיך אַרום מיט פעדערען פאַר דער מעשה, וואָס איך האָב אָפּגעטהאָן. „וואָס איז דאָ, זאָגט זי, דער אומגליק? וואָס דיין ברודער'ס זוהן האָט גענומען מיין

שוועסטער׳ס טאָכטער? וואָס שטעהט דיר דאָ אַזוי ניט אָן, דו נאַרישער לעקיש?״ — איהר הערט ווערטער? „דו זאָלסט, זאָגט זי, זיין דאָ און אַ קוק טהון אויפ׳ן קינד, אויף הערשעלען, ווי ער ווייזט מיט׳ן פינגער אויפ׳ן זיידענ׳ס פּאַטרעט און מאַכט „דיע־דיא״, וואָלסט דו זיך, זאָגט זי, אַליין געגעבען דריי פּעטש״ — איהר הערט ווערטער? אַזוי שרייבּט זי מיר פון דאָרטען. בּין איך אייך ניט אויסען...

נו, בּאַדאַרף מען ניט זיין שטאַרקער פון אייזען? ווי מיינט איהר, בּרענט דאָס מיך, אַשטייגער, אַז איך קום צו געהן אַהיים און דרעה מיך אַרום איינער אַליין צווישען די פיער ווענט? איך הויבּ מיך אָן בּאַרעכענען: וואָס איז מיין לעבּען, איך בּעט אייך, אויף דער וועלט? פאַר וואָס קומט מיר אַזאַ סוף? פאַר וואָס קומט מיר אַזאַ־נ־עלטער? פאַר וואָס און פאַר ווען? פאַר מיין גוטסקייט? פאַר מיין פאָרלע ווייכען כאַראַקטער?... האָט קיין פּאַראיבּעל ניט: אַז איך הויבּ אָן רעדען דערפון, איז פאַר דאָ־סאַרע שטעלען זיך מיר טרערען, און איך קאָן ניט, איך קאָן ניט רעדען!

אוי, מע טאָר ניט זיין קיין גוטער. הערט איהר? מ ע ט אָ ר נ י ט ז י י ן ק י י ן ג ו ט ע ר!

ע נ ד ע ג עָ ש י כּ ט ע ג ו ט ע ר פּ ע ר צ ע ה ז.

געשיכטע נומער פופצעהן

אַ נשרף

געשריבען אין יאָהר 1903.

געשיכטע נומער פופצעהן

אַ נשרף

— אונזערע אידען — הער איך דרש'ענען א אידען הינטער מיינע פּלייצעס און פּאסאזשירען הערען איהם צו — אונזערע אידען, הערט איהר, ס'איז דאָך ניט שייך צו זאָגען, נאָט זאָל ניט שטראָפען פאר די רעד, ס'איז איין עמא פּזיזא — וואָס איז די טייטש? — מיט א אידען איז נאָר גוט קוגעל עסען, דאַוונען פון איין סידור, און ליגען אויף איין בית־הקברות, און א רוח אין זיי אין טאטען, און גאָרניט!...

איהר פרעגט, וואָס בין איך אזוי אָנגעדרודעלט און וואָס ליאַפּע איך אזוי אויף אידען? איהר זאָלט האָבען אויף זיך מיין פּעקעל און אידען זאָלען אייך אזוי טהון, ווי מע טהוט מיר, וואָלט איהר אָנגעחאפּט מענטשען אין די גאסען, אָדער איהר וואָלט גע־שלאָגען מיט א שטעקען! נאָר גאָרניט, איך בין אזא איד, וואָס קאטאָרע איך האָב פיינט קריעגען זיך מיט א וועלט. איך געה תמיד מיט דעם גאנג: לאָז מיינס איבערגעהן, אָדער ווי שטעהט דאָרט: עולם כמנהגו — וואָס איז די טייטש? — לאָז זיך מיט זיי גאָט רעכענען, און א רוח אין זיי אין טאטען, און גאָרניט!...

הערט א מעשה: איך בין אליין, ניט פאר אייך גערעדט, א באָהסלעווער, פון א קליין שטעדטעל פון באָהסלעוו, א קליינס, נאָר

א וואוילס, פון די שטעדטלעך, וואָס מע זאָגט אויף זיי, אז מע זאָל זיי גערִיכט זייהען און שיטער אויפגעהען; פון די שטעדטלעך, וואָס אז מע וויל עמיצען רעכט באשטראָפען, זאָל מען איהם ניט פארשיקען קיין סיביר — פּע! — צו אונז קיין באָהסלעוו זאָל מען איהם פארשיקען, און מאכען איהם פאר א קרעמער, און געבען איהם קרעדיט, ער זאָל קאָנען רעכט אָנזעצען, און נאָכדעם זאָל ער האָבען אויף זיך א שׂרפה, פארברענט ווערען מיט האק און פּאק, ניט ארויסצוראטעווען א פאָדעם, און באָהסלעווער אידען זאָ־לען זאָגען, אז דאָס האָט ער אליין געמאכט „בורא מאורי האש", בכדי... איהר פארשטעהט דאָך שוין מסתּמא, וואָס באָהסלעווער אידען קאָנען אויסטראכטען און קאָנען זאָגען און טאקי אוועק־שרייבען אהינצו, וואו מע באדארף, און א רוח אין זיי אין טאטען, און גאָרניט!...

דערפון קאָנט איהר שוין פארשטעהן, מיט וועמען איהר האָט צו טהון; איהר האָט צו טהון מיט איין אומגליקליכען מענטשען, וואָס איז דריי מאָל אומגליקליך, מיט א מענטשען, וואָס האָט אויף זיך א דרייענדיג פּעקעל: ערשטענס, בין איך א איד, צווייטענס, בין איך א באָהסלעווער איד, און דריטענס, בין איך א באָה־סלעווער איד א נשׂרף, און נאָך וואָס פאר א נשׂרף — פון די אמת'ע „פרים הנשׂרפים", וואָס אין סידור! איך בין, הייסט עס, היינטיגעס יאָהר אָפּגעברענט געוואָרען. ווי אזוי, מיינט איהר? ווי א שטרויענער דאָך! איך בין ארויס ממש בחרבי ובקשתּי — וואָס איז די טייטש? — ווי די מאמע האָט מיך געהאט. און ווי סע פיהרט זיך, באדארף איך מסתּמא יענע נאכט אקוראט ניט זיין אין דער היים! וואו בין איך געווען? איך בין געווען ניט ווייט פון אונז, אין טאראשטשע בין איך געווען, ביי מיינער א שוועסטער אויף א קנס־מאָל בין איך געווען. געווען זעהר א פיינער קנס־מאָל, מיט א סעודה, מיט זעהר פיינע געסט, ניט באָהסלעווער פארכעס. איהר קאָנט פארשטעהן, אז מע האָט אויס־געטרוקען אָנדערהאלבען עמער בראָנפען, אחוץ ביער און אחוץ

וויין. קורץ, מע האָט פארבראכט די צייט כדבעי — וואָס איז די טייטש? — ווי גאָט האָט געבאָטען. פּלוצים קומט מיר אָן אַ דעפּעש: „זשענא באַליען, דיעטי באָליען, טיאָשטשא באָ־ליען, אָטשעם אָפּאַסנע!” האָב איך דאָך מסתמא געחאַפּט די פּיס אויף די פּלייצעס און הלך משה־מרדכי אהיים! איך קום אהיים — אַ חתונה! ניט קיין שטוב, ניט קיין קלייט, ניט קיין סחורה, ניט קיין קישעלע, ניט קיין העמד אויפ'ן לייב. בגפּו יבוא בגפּו יצא — וואָס איז די טייטש? — געוועזן איין אָרעמאַן און אַרויס איין אביון... דאָס ווייב נעבאַך וויינט, די קינדער — אויף איהר קוקענדיג, נישטאָ וואו דעם קאָפּ אנידערצולעגען. אַ שמיקעל גליק חאָטש, וואָס ס'איז געוועזן געסטראַכירט, און גוט געסטראַכירט, און דאָ, פארשטעהט איהר מיך, ליגט דער הונט באַגראָבען... נאָר דאָס אַליין וואָלט נאָך געוועזן אַ האַלבע צרה. איז אָבער געוועזן דער גאַנצער אומגליק, וואָס דאָס מאָל איז געוועזן ניט דאָס ערשטע מאָל; מחמת איך האָב שוין, דאַרפט איהר וויסען, אמאָל, ניט היינט געדאַכט, געבּרענט, אויך בייגאָכט איז דאָס געוועזן, און אויך בשעת איך בין ניט געוועזן אין דער היים. נאָר דעמאָלט איז דאָס, דאַנקען גאָט, אָפּגעלאָפען גלאַט: געקומען דער אינספּעקטאָר, איבערגעשריבען די געברענטע שמאַטעס, אָפּ־געשאַצט דעם היזק, זיך אויסגעגלייכט, פיין, שען, אַ רענדעל אַראָפּ, אַ רענדעל אַרויף, און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאַרניט!...

איז דאָס געוועזן איין מאָל אַ מעשה. איצטיגס מאָל אָבער האָט מען מיר צוגעשיקט איין אינספּעקטאָר, זאָל גאָט שומר ומציל זיין אַלע אידען! אַ רשע מרושע! און אויף מיין גליק — אַ נקי־כפּים'ניק, ער נעמט ניט!... האָט איהר געהערט אַ מעשה? — ער נעמט ניט, און גנה מאַך! זוכט ער און נישטערט און גריבעלט און גראָבט, וויל זיך דערביוועזן, איך זאָל איהם קלאָר מאַכען, ווי אַזוי האָט דאָס געברענט, און פון וואַנען? און וויפיעל איז פאַר־ברענט געוואָרען? און פאַר וואָס איז ניט געבליבען קיין שריד ופליט? קיין סליד אפילו?... „אָ, זאָג איך, מיין טענה!... איך

טענה אויך דאָס אייגענע! געהט, זאָג איך, פרעגט ביי'ם רבונו־של־עולם"... „ס'איז ניט גלאַט, זאָגט ער, מיינט ניט, אַז אַזוי גיך נעמט איהר ביי אונז געלט"... געפעלט אייך אַ ביסעל אַ חכם? ער שרעקט די געגנד. פּונקט ווי דער סליעדראַוואַטעל אונ־זערער וויל מיך חאַפּען ביי דער צונג, דערטאַפּט אַ מלופום־קינד: „סקאַזשי־נאַ, מאַשקע, זאָגט ער צו מיר, סקאַזשי מניע, ליובעזנעי, אַטטשעוואָ טי קאַזשדי ראַז גאָריש?" — דאָס הייסט, איך זאָל איהם געהן זאָגען, וואָס איז דער שכל, וואָס איך ברען אַלע מאָל? „אָט פּאָזשאַרא, זאָג איך איהם, וואַשע בלאַהאָראָדיע" — פון אַ שׂרפה ברען איך... „פאַר וואָס האָסט דו, זאָגט ער, עפּיס גראָד געסטראַכירט פריהער מיט צוויי וואָכען, איידער דו האָסט גע־ברענט?" „וואָס דען, זאָג איך, האָסט דו געוואָלט, פריץ, איך זאָל סטראַכירען מיט צוויי וואָכען שפּעטער?"... „פאַר וואָס, זאָגט ער, ביזט דו גראָד ניטאָ אין דער היים, בשעת דו ברענסט?" „נו, און אַז איך זאָל זיין אין דער היים, זאָג איך, בשעת מעשה, וואָלט דיר שוין געווען גרינגער?"... „פאַר וואָס, זאָגט ער, האָט מען דיר געטעלעגראַפירט, אַז די קינדער זענען שלאָף, און דאָס ווייב איז שלאָף, און די שוויגער איז פאַרביי?" „בכדי, זאָג איך, איך זאָל קומען צו פאָהרען וואָס גיכער"... „פאַר וואָס האָט מען דיר ניט געשריבען בעסער דעם אמת?" „בכדי, זאָג איך, איך זאָל מיך ניט דערשרעקען"... „אויב אַזוי, מאַכט ער צו מיר, פאַרשטעה איך שוין, וואו איך האַלט מיט דיר. זאָלסט וויסען זיין, זאָגט ער, אַז איך זעץ דיך איין". „פאַר וואָס און פאַר ווען? — זאָג איך. — וואָס האָסט דו צו מיר? דו נעמסט, זאָג איך, אַ מענטשען, וואָס איז גאָט די נשמה שולדיג, און מאַכסט איהם אומגליקליך! ס'אַ קונץ, זאָג איך, קוילען? ווילסט קוי־לען — קוילע! דו פאַרגעסט, זאָג איך, אַז ס'איז פאַרהאַן אַ זאַקאָן און ס'איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט"... איז ער געוואָרען אָנגעצונדען: „דו רעדסט נאָך מיט גאָט? דו אַזעלכער און אַזעל־כער!"... נאָר וואָס הער איך איהם, אַז איך בין ריין, ריין ווי

גינגאָלד, ווי זאָגט ער: אַל תּהי בז לכל בשר — וואָס איז די טייטש? — אַז מע עסט ניט קיין קנאָבעל, הערט זיך ניט נאָך, און אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

וואָלט געווען גוט; איז דאָך אָבער באַהסלעוו! קאָן עפּיס אַ באַהסלעווער איד ליידען, אַז יענער זאָל נעמען אומזיסט געלט? האָט מען זיך צעלאָזט מיט פּאַפּיערען, מיט מסירות הייסט דאָס. אַ סך האָבען אוועקגעשריבען דורך דער פּאָסט, און אַ סך האָבען זיך אַליין מטריח געווען מיט זייער כּבוד אין דער „אָבשטשעסטווע" אַריין, מיך גע׳מסר׳ט, אַז דאָס האָב איך אַליין געמאַכט „בּורא מאורי האש"... איהר הערט, שקצים קאָנען?... אַז דאָס בּין איך אומיסטנע אוועקגעפאָהרען יענע נאַכט פון דער היים, בּכדי... איהר פאַרשטעהט, הולטאַיעס קאָנען?... און אַז ס׳איז בּיי מיר קיינמאָל ניט געווען, זאָגען זיי, אַזוי פיעל סחורה, וויפיעל איך ווייז־אָן, און אַז די חשבּונות מיט די בּיכער, וואָס איך האָבּ צוגע־שטעלט, זענען פאַלשע חשבּונות, און זיי ווילען דאָס אויפווייזען, זאָגען זיי, מיט אותות ומופתים, מיט המנ׳ס מסירות, מיט... מיט... מיט אַ רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

נאָר ווער הערט זיי, איך בּעט אייך, אַז איך בּין פאָרט ריין, ריין ווי גינגאָלד?... מילא, דאָס וואָס זיי זאָגען, אַז איך אַליין האָב געמאַכט „בּורא מאורי האש", איז דאָך גלאַט בּלאָטע. אַ מינדסט קינד פאַרשטעהט דאָך, אַז מע וויל שוין אָפּטהון אַזאַ זאַך, טהוט מען דאָס ניט אַליין. סע געפינט זיך שוין אַזעלכער, אַ שליח פון די „מלאכי־השרת", וואָס ער טהוט דאָס אָפּ פאַר אַ דרייערעל... וואָס? ניט אַזוי? ווי אַזוי איז בּיי אייך?... און דאָס וואָס זיי זאָגען, אַז איך בּין אומיסטנע אוועקגעפאָהרען פון דער היים, איז אַ שטות׳עריי. ס׳איז פאָרט געווען אַ קנס־מאָל בּיי מיין שוועסטער. איך האָבּ איינאונאיינציגע שוועסטער אין טאַראַשטשע, מאַכט זי חתונה די מיטעלסטע טאָכטער, זאָל איך נישט פאָהרען אויפ׳ן קנס־מאָל? טאַקי אַ יושר? איך פרעג אייך אַליין: ווי וואָלט געווען, אשטייגער, ווען איהר האָט איינאונאייג־

ציגע שוועסטער, און זי טהוט א שידוך מיט דער מיטעלסטער טאָכטער, וואָלט איהר געזעסען אין דער היים און נישט געפאָהרען צו דער שוועסטער אויפ'ן קנס־מאָל? ניין, וואָס שווייגט איהר? צי, אשטייגער, איך זאָל זיין א נביא און טרעפען, אז גראָד דער־מאָלט, ווען מיין שוועסטער אין טאראשטשע טהוט א שידוך מיט דער מיטעלסטער טאָכטער, וועט ביי מיר אין באָהסלעוו זיין א שרפה! א גליק חאָטש, וואָס איך האָב געסטראכירט. און גע־סטראכירט האָב איך טאקי איבער די היינטיגע שרפות. קומט דער זומער, איז נישט אויסצוהאַלטען פון די שרפות, וואָס אין די קליינע שטעדטלעך. איין שרפה נאָך דער אנדערער. אָדער אין מיר א שרפה, אָדער אין באברויסק, אָדער אין רעטשיצע, אָדער אין ביאַליסטאָק — דער עולם ברענט!... האָב איך מיך מיישב געווען: כל ישראל חברים — וואָס איז די טייטש? — אַלע אידען ברענען; נו, איז וואו בין איך? וואָס באדארף איך, שוטה בן פיקהאָלץ, שטעהן אין ריזיקע מיט א קראָם, פארלאָזען זיך אויף נסים, אז איך קאָן זי פארסטראכירען? נו, און וויבאלד סטראכירען, פאר וואָס זאָל איך שוין נים סטראכירען ווי סע געהער צו זיין? ממה נפשך, אז עסען חזיר, זאָגט ער, לאָז חאָטש רינען איבער'ן באָרד. דער רוח וועט די „אָבשטשעסטווע" ניט נעמען, און איבער מיינע עטליכע קערבלעך וועט זי אָרעמער נים ווערען, און א רוח אין זיי אין טאטען, און גאָרנים!...

בין איך מיר אוועקגעגאנגען גאנץ פיין צו מיין אגענט און זאָג איהם: „הער נאָר אוים, זיינוועל, אזוי און אזוי איז די מעשה. דער עולם ברענט, למאי זאָל איך שטעהן אין ריזיקע? איך וויל, דו זאָלסט מיר פארסטראכירען מיין קראָם". „טאקי באמת?" — מאכט ער און קוקט אויף מיר מיט א מאָדנע שמייכעלע. „וואָס שמייכעלסט דו, זאָג איך, ווי א פגר אומגעוואשען?" „איך האָב, זאָגט ער, הנאה און סע טהוט מיר באנג". „וואָס הייסט, זאָג איך, דו האָסט הנאה און סע טהוט דיר באנג?" „באנג טהוט מיר, וואָס איך האָב אייך, זאָגט ער, איינמאָל געסטראכירט. און

הנאה האָב איך, וואָס דאָס אנדערע מאָל וועל איך אייך שוין ניט סטראַכירען". „וואָס איז די מעשה?" — זאָג איך. „אזוי, זאָגט ער, ווייל איהר האָט מיך איינמאָל אָפּגענאַרט". „ווען האָב איך דיך אָפּגענאַרט?" „דעמאָלט, ווען איהר האָט געבּרענט". „זאָג חאָטש „ניט היינט געדאַכט", דו גראָבּער יונגאַטש!" „ניט היינט געדאַכט, ניט דאָ געדאַכט, ניט פאַר קיין אידען געדאַכט!" — זאָגט ער און לאַכט מיר גלייך אין פּנים אריין. א שייגעץ קאָן!... מאָהלט אייך, איך האָב אָפּגעזוכט איין אנדער אָרט אויף צו סטראַכירען. א גרויסע דאגה! המבלי אין קברים במצרים — וואָס איז די טייטש? — קאַרג אָבּשטשעסטוועס פאַרהאַן ביי אונז? טאַטעניו! אגענטען, ווי די הינט! האָב איך דערטאַפּט א יונגענמאַן, וואָס איז נאָר־וואָס אראָפּ פון קעסט און איז גע־וואָרען איין אגענט פון איין „אָבּשטשעסטווע" און זוכט ארבּייט. נו, ווי פאַרשטעהט איהר, מסתּמא האָט ער מיך פאַרסטראַכירט, און טאַקי אויף עשרת אלפים רו"כ — פאַר וואָס ניט? איך בּעט אייך, סע שטעהט מיר ניט אָן צו האָבּען נאָך מעהר ווי פאַר צעהן טויזענט שמאַרדאָווענצעס סחורה אין קלייט? „טאָוואַר וואָבּאָ־ראָטי" — וואָס איז די טייטש? — היינט איז ניטאָ, מאָרגען איז פאַרהאַן... אַי, זיי זאָגען איצט, די בּאָהסלעווער אידען, הייסט עס, אז איך האָבּ קיינמאָל ניט געהאַט אזוי פיעל סחורה? ווער הערט זיי? לאָזען זיי געהן דערווייזען, לאָזען זיי זאָגען, לאָזען זיי רעדען, לאָזען זיי בּילען, לאָז א רוח אין זיי אין טאַטען, און גאָרניט!...

דאָס גליק איז געווען, וואָס בּשעת מעשה, בּשעת איך האָבּ געסטראַכירט, האָט בּיי אונז אין בּאָהסלעוו קיינער ניט געוואוסט פון דער מעשה, איז טאַקי דערפאַר אָפּגעלאָפען די מעשה גלאַט... און ערשט נאָכדעם, אז עס האָט זיך געמאַכט דאָס אומגליק, איך בּין אָפּגעבּרענט געוואָרען דאָס אנדערע מאָל, הייסט עס, האָבּען אחינו בּני ישראל בּאלד א וואָרף געטהאָן זיך צו די אגענטען: וואו איז געווען געסטראַכירט? און ווען איז געווען געסטראַכירט?

און אויף וויפיעל איז געוועזן געסטראכירט?... און אז מע איז געוואָהר געוואָרען, אז אויף צעהן טויזענט, איז געוואָרען א רעש — הימעל עפען זיך! סטייטש, צעהן טויזענט? ! משה־מרדכי וועט נעמען צעהן טויזענט קארבען!... האָב אייך אכציג שווארצע יאָהר! וואָס אהרט אייך, אז משה־מרדכי וועט נעמען צעהן טויזענט? וואָס האָט איהר מורא, טאָמער פארדיענט חלילה משה־מרדכי א קערבעל? און ווי וואָלט געוועזן פארקעהרט, ווען משה־מרדכי זאָל דארפען דערלעגען צו דער שרפה, וואָלט איהר איהם אומגעקעהרט?... א קליינינגקייט באָהסלעוו! איהר שפּיעלט זיך מיט באָהסלעוו? א שטאָדט פון גאָלע עהרליכע לייט! צדיקים! קאָנען קיין עולות נישט פארטראָגען!... דאכט זיך, איך וויים? מע זעהט פאר זיך אזא אומגליק, יענער שפּרינגט־ארוים קוים מיט די נפשות, האָט אזא היזק!... און אז ער האָט ניט אזא היזק, איז וואָס? מאָהלט אייך, די מכות מעג זיך זיי זעצען, וויפיעל איך וועל דאָ פארדיענען מעהר... מיין איך ווינציגער ווי צעהן טויזענט! נו, בכן? און אפילו איך זאָל דאָ פארדיענען די גאנצע צעהן טויזענט, איז וואָס? ... וואָס? ... ווענען באדארף דאָס וועה טהון דער קאָפּ?... יענער ברענט — לאָז ער ברענען! ברענט אויך, ווערט פארברענט!... אריינגעהן אין יענעמ'ס פּאָלאָזשעניע, טאָמער איז גאָר א מצוה? טאָמער איז גאָר יענער א מטופל מיט קינדער? טאָמער האָט יענער א טאָכטער חתונה צו מאכען, א קינד א נאָלד, א געראָטענע און מיט אלע מעלות? טאָמער האָט יענער קוים דערלעבט און האָט ניט אויף קיין שדכנות צו באַצאָהלען אפילו? טאָמער האָט יענער א יונגעל א זעלטענעם קאָפּ, וואָס רייסט זיך, וויל נעבאך לערנען, און ס'איז ניטאָ מיט וואָס? טאָמער מוטשעט זיך יענער, ציהט פון זיך די קליי, צוליעב וואָס? צוליעב ווייב און קינדער! — דאָס וויל קיינער ניט בארעכענען! איטליכער רעכענט מיך נאָר אָפּ פון דער זייט, אולי ירחם — וואָס איז די טייטש? — טאָמער חלילה פארדיען איך דאָ! און למאי זאָל איך פארדיענען? און א רוח אין זיי אין טאטען, און נאָרניט!...

נאָר וואָס דען? איך וועל אײַך זאָגען דעם אמת. מילא, אז די קרעמער פארגינען מיר ניט, איז חאָטש ניט אזוי פארדראָסיג: אָרעמעלייט זענען מקנא, למאי איך נעם געלט און זיי ניט; אָבער מיט די נגידים וואָס געהער זיך דאָס אָן? מעהר פון אלע־מען ברענט מיך אויף אונזער גביר'ס זוהנדעל. אונזער גביר האָט א זוהנדעל, הייסט ער „משה חכם מה הוא אומר" — א וואויל אידעל, א ווארעמס, א קלוגער יונגאטש און א ווייך הערצעל, האָט פיינט פראָצענט, א ווילדער בעל־צדקה און א בעל־יושר און גלאט א פיין מענטשעל... אלע מאָל, ווען ער דערזעהט מיך, שטעלט ער מיך אָפּ: „וואָס הערט זיך עפּיס מיט אייער פּעקעל? איך האָב, זאָגט ער, געהערט, אז איהר האָט נעבאך געהאט א גרויסען היזק!"... און בשעת מעשה לעגט ער אריין די הענט אין די קעשענעס, שטעלט־ארוים דאָס בייכעל, קוקט מיט בהמה'שע אויגען און מאכט אזא פנים, אז סע גלוסט זיך איהם געבען פעטש, אוי גלוסט זיך!... נאָר מע מוז שווייגען. וואָס זאָל מען טהון? פּשוט, זאָגט ער, נבלה ואל תצטרך — וואָס איז די טייטש? — א קניפּ אין באַק, די פארב זאָל שטעהן... לאָז נאָר גאָט געבען, ס'זאָל שוין אָפּלויפען די סליעדסטווע, איך האָב אויף זיך א סליעדסטווע האָב איך, אלע מאָל רופט מען מיך צום סליעדאָוואטעל, אלע מאָל איין אנ־דער שאלה... חאָטש סע אהרט מיך, ווי דער פאראיאָהריגער שניי, וואָרום וואָס, משטיינס געזאָגט? וואָס הער איך זיי, אז איך בין ריין, ריין ווי גינגאָלד?... דערוויילע, ביז עפּיס וואָס, האָט מען ביי מיר גענומען א חתימה, אז איך טאָר ניט אָפּפאָהרען פון דער היים, און איך פאָהר דוקא ארום, ווי איהר זעהט מיך, טאָג ווי נאכט, די באָהסלעווער אידען אויף־צו־להכעיס! כל דכפין ייתי ויצרך — וואָס איז די טייטש? — ווער עס וויל, לאָז ער מיר נאָכפאָהרען, און לאָזען זיי מיך לאָדען צום ונתנה־תוקף, און א רוח אין זיי אין טאטען, און גאָרניט!...

קעהרט איהר אפשר מיינען, וויבאלד איך האָב אויף זיך אזא פּעקעל, וויל מסתּמא די „אָבשטשעסטווע" מיט מיר ניט אָפּענ־

דיגען פאַר דער שרפה? אַזוי פיעל מכות זאָל זיך זעצען דעם באַהסלעווער גביר'ס זוהנדעל אויף זיין נאַריש פנים, וויפיעל טויזענטער איך קאָן ביי זיי נעמען! אי, וועט איהר דאָך פרעגען: פאַר וואָס נעם איך ניט? — ע! קענט איהר דאָך מיך ניט! איך בין, דאַרפט איהר וויסען, אַ איד אַ גזלן; ניט אַזוי גיך בייסט מען מיך איין. איך געה מיר מיט מיין גאַנג: אַז וויבאַלד החילות לנפול — וואָס איז די טייטש? — אַז עס האָט זיך שוין אַזוי גענומען, איז נפול תפול — וואָס איז די טייטש? — לאָז זיך עס גהן ווי סע געהט זיך... אי, די סליעדסטווע? די סליעדסטווע איז אַ סליעדסטווע! וואָס האָב איך מורא, אַז איך בין פאַרט ריין, ריין ווי גינגאָלד?... ס'איז נאָר שלעכט דערוויילע, וואָס סע וואַקעוועט זיך מיין געלט אומזיסט, און וואָס איך בין דערווילע געענגט, איך ווער שיער ניט דערוואָרגען פאַר ענגשאַפט! אָט דאָס איז ביטער! ס'איז אָבער טאַקי אַ פאַרדראָסיגע זאַך, כלעבען: דאָס געלט, וואָס איך דאַרף נעמען, וועל איך דאָך נעמען, עס וועט זיך זיי דען עפּיס העלפען? היינט למאַי זאָל מען מיך ציהען אומזיסט־אומנישט? גיט מיר אָפּ מיין געלט, טענה איך, מיין געלט גיט מיר אָפּ! רוצחים, וואָס האָט איהר צו מיינע קינדער? — טענה איך. — איך וויל דען עפּיס ביי אייך אַ סך? גיט מיר אָפּ מיינע צעהן טויזענט קערבלעך, מיינע קינדער'ס געלט — ס'איז דען מיין געלט? ס'איז מיינע קינדער'ס געלט! גיט מיר אָפּ מיינע קינדער'ס געלט, און לאָזט מיך צו־רוהע, און לאָז דאָס האָבען איין עק, און אַ רוח אין אייער טאַטען, און גאָרניט!...

נאָר וואָס העלפט טענה'ן? וואָס העלפט שרייען? דערוויילע איז שלעכט, שלעכט, ביז'ן עק אריין שלעכט! פון געשעפט אָפּגעשלאָגען זיך, חתונה אָפּגעשטעלט, נדן איז ניטאָ, קינדער לערנען דאַרף מען, געלט קאָסט, ברוך השם, אַלע טאָג, מע ברענגט זיך אויס. היינט די יסורים! מע שלאָפט דען? מע הויבט ניט אָן צו שלאָפען! מע האָט טאַקי קיין מורא ניט; וואָרום וואָס האָב

איך מורא צו האָבען, אז איך בין פּאַרט ריין, ריין ווי גינגאָלד? נאָר גאָרנים, מע איז דאָך ניט מעהר ווי א מענטש, עס געהען־ דורך אלערליי רעיונות, מחשבות: ס'איז א סליעדסטווע, מיט א פּרעקאַראָר, מיט באָהסלעווער אידען, וואָס ווילען אייך געהן עדות זאָגען און שווערען, אז זיי האָבען אייך אליין געזעהען ארומגעהן ביינאכט מיט א הבדלה אויפ'ן בוידעם... איהר שפּיעלט זיך מיט באָהסלעווער אידען? גלויבט מיר, ס'איז פאַרהאַן ביי אונז איינער א דוד־הערש — זאָל איך עס פאַרדיענען אלע וואָך מיט אייך אינאיינעם, וואָס דער דוד־הערש קאָסט מיך שוין לא־יחרץ־געלט! און דוקא א גוטער ברודער, און דוקא א טאַטענ'ס א קינד, און דוקא מיט א שמייכעלע, און דוקא מיט איין „אם־ירצה־השם" און מיט א „גאָט־וועט־העלפען", און מיט א רוח איהם אין טאַטען, און גאָרניט!...

היינט פאַרשטעהט איהר שוין, וואָס באָהסלעוו איז? בין איך שוין גערעכט, וואָס איך בין אזוי אויפגעטראָגען אויף אונזערע אידען? ווארט־צו, לאָז מיר נאָר גאָט העלפען, איך נעם־אָפּ מיינע עטליכע קערבלעך, וועל איך זיך שוין מיט זיי צערעכענען! קודם־כל בין איך מנדר אויף דער שטאָדט, איך קאָן ניט זאָגען וויפיעל, נאָר נישט ווינציגער וויפיעל אונזערע נגידים; איך וועל מיך שטעלען, מעגט איהר מיר זיכער גלויבען, ווי דער שענסטער נגיד: איין עליה אין שוהל די שענסטע, מיט'ן גרויסען „בעבור־שנדר־עשרה־פונט־נרות־על־בית־המדרש", ס'זאָל קלינגען, און לאָזען זיי צעזעצט און צעשפּרונגען ווערען! פונ'ם „בקור־חולים" און פון דער „תלמוד־תורה" שמועסט מען ניט: אין „בקור־חולים" אריין א האלב טוץ זאָגענע העמדער פאַר די קראַנקע, און אלע תלמוד־תורה־יונגלעך שפּאָגעל־נייע ארבע־כנפות'לעך... און ערשט נאָכדעם מאַך איך חתונה די טאָכטער מיינע. נאָר אלץ הייסט חתונה! איהר קעהרט אודאי מיינען, אז איך נעם גלאַט אזוי און מאַך חתונה, ווי אלע אידען מאַכען חתונה? פע! קענט איהר דאָך מיך גאָר ניט, ווער איך בין! איך, אז איך מאַך חתונה, מאַך איך

א חתונה, אשר לא חתונו אבותינו — מע האָט נאָך ביי אונז אזא חתונה ניט געהערט און ניט געזעהען! א שאַלאַש איבער׳ן גאַנצען שוהל־הויף! כּלי־זמר קאָן איך באַשטעהן דוקא פון סמילע! איין אָרעם־מאָהלצייט פאַר דריי הונדערט אָרעמעלייט, מיט דער פיינער סעודה, מיט די גוטע קוילעטשלעך און מיט׳ן רעכטען ביסעל בראָנפען, און מיט דער שענער נדבה, א פּיטאַקעל אויף צווייען... און אויף דער חופּה־וועטשערע — דוקא די גאַנצע שטאָדט, אָבער טאַקי פון איין עק ביז׳ן אנדערען עק, און די שונאים, וואָס האָבען מיך געוואָלט דערטרינקען, דוקא אויבען־אָן, און דוקא לחיים, און דוקא א טאַנץ, און נאָך א טאַנץ, און נאָך א טאַנץ! שפּיעלט, כּלי־זמר, אויף וואָס די וועלט שטעהט, און לאָמיר, אידען, טאַנצען!... אָט אזא איד בין איך! איהר קענט מיך גאָרניט. הערט איהר, וואָס איך זאָג אייך? איהר הויבט מיך גאָרניט אָן צו קענען! איך, אז איך צעהוליע זיך, איז ביי מיר געלט בלאָטע — נאָך א קוואָרט בראָנפען און נאָך א קוואָרט בראָנפען, און תּמות נפשי עם פּלשתּים — וואָס איז די טייטש? — איהר זאָלט, קינדער, צעזעצט ווערען טרינקענדיג, און וואָן פון שטוב, און א רוח אין אייער טאַטענ׳ס טאַטען, און גאָרניט!

ענדע געשיכטע נומער פופצעהן.

געשיכטע נומער זעכצעהן

ניטאָ קיין מזל!

געשריבען אין יאָהר 1910.

געשיכטע נומער זעכצעהן

ניטאָ קיין מזל!

— איהר רעדט פון גנבים? — רופט זיך אָן איינער איין אָפּגעפּוצטער פּאַרשוין מיט אַ רענצעל אין האַנט, וואָס ער היט עס, ווי דאָס שוואַרצאַפּעל פון'ם אויג (דאָס איז געווען בּיינאַכט אין וואָקזאַל צווייטער קלאַס; מיר זענען געזעסען זאַלבּאַדריט און געוואַרט אויפ'ן קוריער, וואָס האָט פאַרשפּעטיגט אויף אַ שעה מיט אַ פערטעל, און גערעדט פון גנבים און גנבות). — פון גנבים רעדט איהר? גנבים לאָזט מיך. וואו האָט איהר אויף דער וועלט נאָך אַזוי פיעל גנבות, ווי אין אונזער בּראַנזשע? אַ קלייניגקייט בּריליאַנטען? דער יצר־הרע פון בּריליאַנטען איז אַזוי גרויס, אַז צווישען די קונים גופא זענען פאַרהאַן גנבים. און ניט אַזוי נאָך צווישען די קונים, ווי צווישען די קונה'טעס, צווישען די דאַמען. מיר קוקען אויף יעדע דאַמע, וואָס מיר קענען זי ניט, מיט זיעבּען און זיעבּעציג אויגען. און ניט אַזוי גיך גנבה'ט מען בּיי אַ יוועליר סחורה. איך קען מיך בּאַריהמען, אַז זינט איך בּין אַ סוחר און האַנדעל מיט בּריליאַנטען, האָט מען מיך נאָך קיינמאָל ניט בּאַ'גנבה'ט. נאָר אַז ס'איז בּאַשערט איין אומגליק, וועט איהר הערען וואָס סע קאָן זיך טרעפען.

איך אליין בין סך־הכּל נישט קיין יוועליר. דאָס הייסט, אַ יוועליר בין איך, נאָר איך פֿאַרנעם מיך ניט מיט יוועלירעריי. איך בין ניט מעהר ווי אַ סוחר, וואָס האַנדעלט מיט בריליאַנטען. איך קויף און פֿאַרקויף בריליאַנטען, צום מיינסטען, אַנגראָ, און, צום מיינסטען, אין דער פֿרעמד, אויף די ירידים, אָדער אַזוי, אַז עס מאַכט זיך ערגיץ אַ קונה, נעם איך מיר מיין רענצעל, אָט דאָס־אָ, אין האַנט, זעץ מיך אויף דער באַהן און פֿאָהר.

דערווייל טרעפֿט זיך אַ מעשה, איך ווער גענוואָהר, אַז אין יעהופּעץ איז דאָ אַ גביר, מאַכט ער חתונה אַ טאָכטער. באַדאַרף ער דאָך מסתמא בריליאַנטען. איז אפילו, אַז מע וויל שמועסען צוריק, איז אין יעהופּעץ אויך פֿאַרהאַן געגונג יוועלירען, אפשר מעהר, ווי מע דאַרף. נאָר איינס צום אַנדערען קעהר זיך ניט אָן. עס מעג זיך זיין אַכצעהנטויזענט יוועלירען, איהר גיט מיר נאָר אָהער אַ קונה, וועל איך שוין ווייזען, ווער ס'וועט לייזען געלט, איך צי זיי. פֿאַרקויפֿען בריליאַנטען איז אַ מלאכה, וואָס מע דאַרף קענען. מע דאַרף וויסען, וואָס צו ווייזען, און ווי צו ווייזען, און וועמען צו ווייזען. איך דאַרף מיך פֿאַר אייך ניט אַרויסשטעלען, און בסך־הכּל האָב איך פֿיינט באַריהמעריי. נאָר אַז איהר וועט אַ רעד טהון וועגען מיר מיט יוועלירען, וועלען זיי אייך אַלע זאָגען, אַז מיט מיר קאָנקורירען איז ניט גרינג. דאָרט, וואו איין אַנדערער וועט לייזען אַ הונדערטער, וועל איך לייזען דריי. איך קען די מלאכה.

הכּלל, פֿאָהר איך, הייסט עס, קיין יעהופּעץ. מיטגענומען האָב איך מיט זיך, לאָז זיך אייך דאַכטען, אַ היבש ביסעל סחורה, לאָמיר דאָס אַלע פֿאַרמאָגען, וואָס ס'האָט אָנגעטראָפֿען, חאָטש ס'איז אַריין אין אָט דעם דאָזיגען רענצעל. און איך האָב מיך אָוועקגעזעצט און זיץ. פֿאַרשטעהט זיך, אַז זיצען זיץ איך אָנגעשפּאַרט האַרט אויף מיין רענצעל, טרעט ניט אָפּ פֿון אָרט. און פֿון שלאָפֿען איז שוין אָפּגערעדט. אַז מע פֿאָהרט מיט סחורה, שלאָפֿט מען ניט. מיט יעדען נייעם פּאַרשוין, וואָס קומט־אַריין

אין וואגאָן אריין, רייסט זיך מיר אָפּ אין הארצען: אפשר איז דאָס א גנב? אויף דער נאָז שטעהט ניט אויפגעשריבען ביי קיינעם.

גאָט האָט געהאָלפען, אָפּגעפּאָהרען א טאָג מיט א נאכט, ניט געגעסען, ניט געשלאָפען, געקומען קיין יעהופּעץ צום גביר, ארויס מיט דער קראָם, גערעדט, גערעדט, זיך אָנגערעדט, ווי א פּויק, און, ווי דער שטייגער איז, געלייזט א מכּה, ניט קיין געלט.

די גבירים, איך וויל אויף זיי קיין שלעכטס ניט רעדען, נאָר עס מעג אויף זיי קומען א גוטע חלירע. זיי קאָכען־אויס דאָס וואסער. קוקען־אָן, טאפּען־איבער יעדען ארטיקעל, שפּיעגלען זיך, צאצקען זיך, און קומט צו עפּיס — א נעכטיגער טאָג. מילא, וואָס זאָל מען טהון? יאָ געלייזט, ניט געלייזט, מע דארף לויפען ווייטער. טאָמער ווייסט איהר, וואָס וועט מען פארשפּעטיגען? גאָרניט, מע לויפט. חאַפּ איך מסתּמא א דראָשקע און לויף צו דער באהן. דערווייל הער איך, עמיצער פון הינטען שרייט מיר: „פעטער, פעטער!” איך קוק מיך אום — א יונגערמאן לויפט מיר נאָך, האלט א רענצעל אין האנט, פּונקט אזא רענצעל ווי מיינס, און זאָגט צו מיר:

— אָט האָט איהר פארלוירען!...

א צרה, א שלאק! דאָס איז דאָך מיין רענצעל! וואו? ווען? ווי אזוי? אז ס'איז באשערט, האָט זיך עס ארויסגעגליטשט ביי מיר פון דער האנט, און אָט דער יונגערמאן האָט דאָס אויפגע־הויבען — און גאָרניט, וואָס פרעגט איהר? איך נעם מיך צו מיין יונגענמאן, איך קוועטש איהם די האנט, איך דאנק איהם: „א דאנק אייך, גאָט זאָל אייך געבען, זאָג איך, געזונט און הצלחה. א דאנק, זאָג איך, און נאָך א מאָל א דאנק”. מאכט ער צו מיר: „ניטאָ פאר וואָס”. זאָג איך: „וואָס הייסט, ניטאָ פאר וואָס? איהר האָט דאָך מיך, זאָג איך, ביי מיין לעבען דערהאלטען. איהר האָט דאָך, זאָג איך, פארדיענט אזא מצוה, אז די וועלט מיט

יענער וועלט איז פאר אייך קארג. זאָגט מיר, זאָג איך, וויפיעל זאָל איך אייך געבען? זאָגט, שעמט זיך ניט". און איך וויל מיך א נעם טהון צו דער קעשענע. מאכט ער צו מיר: „וויבאלד איהר אליין זאָגט, אז ס'איז אזא גרויסע מצוה, זאָגט ער, היינט למאי זאָל איך זי, זאָגט ער, פארקויפען פאר געלט?" דערהערט פון איהם אזעלכע דבורים, האָב איך מסתמא ארום מיין יונגענמאן און הויב איהם אָן קושען: „גאָט אליין זאָל אייך, זאָג איך, באַ־צאָהלען דערפאר, וואָס איהר האָט מיט מיר געטהאָן! קומט האָטש אריין מיט מיר, זאָג איך, וועלען מיר עפּיס נעמען אין מויל אריין, זאָג איך, טרינקען א גלעזעל וויין". „א גלעזעל וויין, זאָגט ער, מהכתיתי, פאר וואָס ניט?" און מיר זעצען זיך אויף ביידע אויף דער דראָשקע, און ווער מיר באהן? וואָס מיר באהן? מיר פאָהרען שוין אין „קאפע" עפּיס נעמען אין מויל אריין.

געקומען אין „קאפע", האָב איך גענומען א באזונדער קאבי־נעט, געהייסען דערלאַנגען פון כל טוב און אוועקגעזעצט זיך מיט'ן יונגענמאן א ביסעל שמועסען. דער דאָזיגער יונגערמאן, אויסער וואָס ער האָט מיך, מע קאָן זאָגען, ביי מיין לעבען דערהאלטען, איז מיר גלאט געפעלען געוואָרען. א סימפּאטישער יונגערמאן מיט א סימפּאטיש פּנים, מיט טיעפע, שווארצע, ערנסטע אויגען — א יונגערמאן א גאָלד. און דערצו נאָך א שעמעוודיגער — סכנות. איך האָב איהם געבעטען, ער זאָל זיך גאָר ניט זשענירען און זאָל זיך הייסען געבען צום טיש וואָס זיין הארץ געלוסט, פון'ם שענ־קטען און פון'ם בעסטען. און וויפיעל ער האָט זיך געהייסען געבען, האָב איך מסתמא געהייסען געבען צוויי מאָל אזוי פיעל. און מיר האָבען גוט אויסגעטרונקען און רעכט פארביסען, אזוי ווי גאָט האָט געבאָטען. חלילה ניט אויף אָנצו'שכור'ען זיך. א איד איז ניט קיין שכור. נאָר „ויהי כטוב לב המלך ביין", זאָג איך צו מיין יונגענמאן: „איהר ווייסט האָטש, זאָג איך, וואָס איהר האָט מיט מיר געטהאָן? דאָס, וואָס איהר האָט מיר מציל געווען, זאָג איך, אזא פארמעגען — פון דעם, זאָג איך, שמועסט

מען נים. לאָמיר דאָס ביידע, זאָג איך, פאַרמאָגען, וואָס איך בין אויף דער סחורה שולדיג. ס'איז פריהער גאָט'ס, זאָג איך, נאָכ־דעם פּרעמדס. איהר האָט מיך פּשוט, זאָג איך, דערהאַלטען ביי מיין כּבוד און ביי מיין לעבען, וואָרום מיינע קרעדיטאָרען, זאָג איך, ווען איך קום אהיים אָהן דעם דאָזיגען רענצעל, וואָלטען געווים געמיינט, אַז דאָס איז עפּים אַ מאַניפּאָרגע, וואָס אונזערע לייט יוזוועלירער מאַכען אָפטליך. זיי זעצען־אָפּ דאָס ביסעל סחורה און לאָזען־ארוים אַ קלאַנג, אַז מע האָט זיי באַ'גנבה'ט. מיר וואָלט, זאָג איך, הערט איהר, געקומען נאָר קויפען אַ שטריקעל און אויפהענגען זיך אויפ'ן ערשטען בוים! לחיים, זאָג איך, גאָט זאָל אייך ממלא זיין, ווי איהר ווינשט אייך אליין, זאָג איך, און זייט מיר געזונט, זאָג איך, לאָמיר זיך צעקושען, וואָרום מע דאַרף, זאָג איך, פאַהרען". און איך געזעגען מיך אָפּ און איך צעצאָהל מיך אין „קאַפּע" און טהו מיך אַ חאַפּ צו מיין רענצעל — וואָס מיר רענצעל? ווער מיר יונגערמאַן? ניטאָ!

און איך בין געפאַלען חלשות.

געפאַלען חלשות, האָט מען מיך געמינטערט. אָפּגעמינ־טערט — בין איך ווידער אַ מאָל געפאַלען חלשות. און אַז מע האָט מיך שוין גוט אָפּגעמינטערט, האָב איך ערשט דעמאָלט גע־מאַכט אַ גוואַלד, אויפגעהויבען די גאַנצע יעהופּעצער פּאָליציע אויף די פים, צוגעזאָגט אַ פעט שטיקעל, ארומגעלאָפען מיט זיי אין אַלע גוטע ערטער, אויסגעזוכט אַלע מייזענלעכער, זיך באַקענט מיט אַלע וועלט־גנבים — מיין יונגערמאַן איז ווי אין דער ערד אריין! איך בין שוין געבליבען אָהן כּחות, ס'איז מיר נמאס גע־וואָרען די וועלט. און איך האָב מיך אוועקגעלעגט ביי זיך אויף דער סטאַנציע אויף אַ בעטעל און טראַכט מיר, ווי אַזוי מאַכט מען איין עק מיט'ן לעבען? קוילען זיך מיט אַ מעסער? הענגען זיך אויף אַ שטריק? אָדער גאָר אריינוואַרפען זיך אין דניעפּר אריין? און אַזוי ווי איך ליג מיר פאַרטיעפט אין טרויעריגע מחשבות, הער איך, מע קלאַפּט. ווער איז? מע איז געקומען

מיך נעמען אין פּאָליציע: מע האָט געחאַפּט דעם פויגעל מיט'ן רענצעל, מיט דער גאַנצער סחורה!

דאַרף איך אייך דערצעהלען, וואָס מיט מיר איז געווען, אז איך האָב דערזעהען מיין רענצעל מיט מיינע בריליאַנטען? איך בין ווידער אַ מאָל געפאַלען חלשות. ביי מיר איז אַ טבע פון חלש'ען. און אַז איך בין געקומען צו זיך, געה איך צו צו מיין יונגענמאַן און רוף מיך אָן צו איהם: „איך פאַרשטעה ניט, זאָג איך, מאַכט מיך קלאָר, איך ווער שיער ניט משוגע. וואָס איז דער שכל, זאָג איך, וואָס אַז איהר האָט געפונען מיין רענצעל, זענט איהר מיר נאָכגעלאָפען און אָפּגעגעבען מיר און אפילו נישט געוואָלט נעמען פאַר דער מצוה קיין באַצאָהלט, און אַז איך האָב מיך נאָר אָפּגעקערעוועט אויף אַ ווײַלע, געהט איהר און גנבה'ט־אַוועק ביי מיר מיין גוטס, מיין פאַרמעגען, מיין נשמה? איהר האָט דאָך מיך, זאָג איך, שיער אומגליקליך געמאַכט. עס איז דאָך מיר אָפּגעגאַנגען, זאָג איך, אַ מינוט צום טוידט!"... קוקט ער אויף מיר, דער יונגערמאַן הייסט עס, מיט די טיעפע ערנסטע שוואַרצע אויגען, און מאַכט צו מיר גאַנץ געלאַסען: „וואָס געהער זיך אָן, זאָגט ער, דאָס צו דעם? אַ מצוה איז אַ מצוה, און גנבה'־נען — דאָס איז, זאָגט ער, מיין פּרנסה"... „יונגערמאַן, זאָג איך צו איהם, ווער, זאָג איך, זענט איהר?" „ווער, זאָגט ער, זאָל איך זיין? איך בין, זאָגט ער, נעבאָך אַ איד אַ גנב און אַ בעל־מטופל מיט קינדער און אַ גרויסער שלימזלניק. איך האָב, זאָגט ער, קיין עין־הרע, אַ גרינגע פּרנסה, נאָר איך האָב צו מיין פּרנסה קיין הצלחה ניט. דאָס הייסט, איך קאָן מיך ניט באַ־קלאָגען. דאַנקען גאָט, גנבה'נען, זאָגט ער, גנבה'ט זיך אפילו קיין מעשה ניט; נאָר דער חסרון איז, זאָגט ער, וואָס ניט אַלע מאָל געראָט עס מיר. ניטאָ קיין מזל!"...

ערשט אַז איך בין געזעסען אין באַהן, האָב איך מיך אַרומ־געזעהען, אַז איך בין אַ פערדישער קאָפּ. מיט אַ קלייניגקייט וואָלט איך דערמאָלט געקאָנט אויסקויפען דעם דאָזיגען גנב. למאי

זאָל איך זיין זיין גואל־הדם? לאָז ער איבערגעהן אויף אנדערע הענט...

זענט איהר אפשר א בעלן אויף א פּאָר בריליאַנטענע אויהע־רינגלעך אין גלייכען געלט? וועל איך אייך עפּים ווייזען. איהר האָט אזעלכע בריליאַנטען ניט געזעהען אפילו אין חלום. פּרימא שבפּרימא!...

ענדע געשיכטע נומער זעכצעהן.

געשיכטע נומער זיעבעצעהן

באַשערט אַיין אומגליק

געשריבען אין יאָהר 1902.

געשיכטע נומער זיעבעצעהן

באַשערט איין אומגליק

בריימליך און געלאסען, מיט געפערעלטע ווערטער, האָט אונז דערצעהלט א מעשה, טאַקי פון זיך אליין, א שענער איד מיט א שבת'דיגער קאפּאָטע און מיט א ברייטען דעניק אויפ'ן זיידענעם קאשקעט און מיט איין אויסגעצוואָגען פנים, א ביסעל פארזאָרגט און מיט קנייטשען אויפ'ן ברייטען ווייסען שטערן:

— אז ס'איז באַשערט, הערט איהר, איין אומגליק, טרעפט דאָס אייך גלייך אין שטוב אריין. איהר מעגט זיין מיט אכצעהן קעפּ, וועט איהר זיך פון דעם ניט אויסבאַהאַלטען. איך בין מיר, ווי איהר זעהט מיך, א איד א ספּאַקאָינער, א רוהיגער, כ'פליה ניט, כ'לויף ניט, כ'האָב פיינט קהל'שע געשעפטען, איך אנטלויף פון גבאות, סנדק, חתן־בראשית, דאָס, יענס, וכדומה.

קיצור, דארף זיך טרעפען א מעשה, ביי אונז אין שטעדטעל איז געשטאָרבען א איד, „מנשה־גוי", וואָרום ער איז געווען, זאָל ער מיר מוחל זיין, א פּראָסטער נפש, ניט געקאָנט כמעט דאַוונען, ווי זאָגט מען עס, קיין צלם פאר קיין אלף, ניט לייענען, ניט שרייבען, ניט דאָס, ניט יענס, וכדומה.

קיצור, א פּראָסטער שלש־סעודות, נאָר איין עהרליכער מענטש, איין אָרענטליכער ביז גאָר; דאָס וואָרט איז געווען הייליג, יע־

נעמ׳ס קערבעל קודש־קדשים, און קארג, קארג! — זיך לאָזען ארויסנעמעןביידע אויגען פאר איין גראָשען, דאָס גאַנצע לעבען געקלויבען געקלויבען, געקלויבען געקלויבען — און סאַמע אין מי־טען... געשטאָרבען. מילא, געשטאָרבען — געשטאָרבען. אַז מנשה איז געשטאָרבען, קומט מען צו געהן צו מיר און מע זאָגט מיר: באשר אזוי ווי מנשה איז געשטאָרבען און האָט איבערגעלאָזט גאַנץ פיינע עטליכע קערבלעך, מיט חובות, מיט בעל־הבתּישקייט, מיט הייזער, מיט דאָס, מיט יענס, מיט וכדומה, — לכן, אזוי ווי ס׳איז ניטאָ, ווער ס׳זאָל פיהרען די געשעפטען, די קינדער נעבאך זענען נאָך קליינע קינדער, פיער יונגלעך און איינס א מיידעל, און זי אליין, די אלמנה מיינט מען, איז א אידינע, לכן זאָל איך זיין דער בעל־הבית, דער אפּיטרופּוס, דער אפּעקון הייסט עס. וויל איך דאָך מסתּמא ניט הערען, ניט זעהען: וואָס טויג מיר אפּעקון — אפיקומן? וואָס דארף איך דאָס? האָט זיך אָנגעהויבען איין עסק: סטייטש, איהר זענט ביי אונז דער איינציגער אין שטאָדט, דאָס, יענס, וכדומה, איין עבירה אזא פארמעגען, און וואָס וועט זיין דער תּכלית פון די קינדער, קליינע קינדער נעבאך, פיער יונגלעך און איינס א מיידעל? וואָס וועט אייך אהרען? זייט איהר דער אפּעקון, און זי, די אלמנה מיינט מען, וועט זיין די אפּעקונשע!... בעט איך זיך ביי זיי רחמים: וואָס ווילט איהר האָבען פון מיר? וואָס בין איך ביי אייך פאר איין אפיקומן, אַז איך ווייס אפילו ניט מיט וואָס מען עסט דאָס?... האָבען זיי דאָך אָנגעהויבען ווידער א מאָל: און סטייטש, און וואו איז מענטשליכקייט, און טאַקי א מצוה אויך, און דאָס, און יענס, און וכדומה...

קיצור, איך האָב ניט געקאָנט אָפּזאָגען און בין געוואָרען איין אפיקומן, איין אפּעקון הייסט עס, א „געטוועדעוועטער", איינ־איינעם מיט איהר טאַקי, מיט דער אלמנה מיינט מען. און אַז איך בין געוואָרען, מיט גאָט׳ס הילף, איין אפיקומן, איין אפּעקון הייסט עס, האָב איך קודם־כּל גענומען מאכען א סך־הכּל, וואָס האָבען זיי געלט, די קינדער נעבאך? צונויפגעשלאָגען וואו ס׳איז

געוועז ערגיץ א ביסעל אייגענס, א שטוב, א קלייט, א פערד, א בהמה, א דאָס, א יענס, א וכדומה — פון אלסדינג האָב איך גע־מאכט געלט... נים אזוי גרינג, מאָהלט אייך, איז דאָס מיר אָנגע־קומען, וואָרום מנשה, עליו השלום, איז געוועז א איד א נגיד, א פארפונדעוועטער, ווי מע זאָגט, א „בעל־הגוף". וויפיעל מע האָט איהם געשאצט, האָט ער געהאט מעהר... נאָר קיין חשבון איז ביי איהם ניט געוועז קיינמאָל. געוועז, זאָל ער מיר מוחל זיין, א איד אָהן א פּען. אלע מאָל האָט זיך אָפּגעזוכט איין אנדער חוב. געוועז צעשטעקט אויף דער גאנצער וועלט, פון איטליכען איז איהם געקומען געלט. האָב איך באדארפט, פארשטעהט איהר מיך, דאָס אלסדינג טראָגען אויפ׳ן קאָפּ, צונויפנעמען, מאכען געלט, א ברירה האָב איך געהאט? און אלסדינג אליין, וואָרום זי, די אפּעקונשע מיינט מען, איז א „טאָפּ־אידינע", ווייסט ניט פון דאנען אהין. אפילו איין עהרליכע, נאָר א כשר׳ע בהמה. פרעגט זי בחרם, וואָס איז א גוט וועכסעל, וואָס איז א שלעכט וועכסעל, וואָס איז דאָס, וואָס איז יענס, וואָס איז וכדומה!...

קיצור, איך האָב צונויפגעשלאָגען די עטליכע קערבלעך, א היבשע פּויטיקע. צונויפגעשלאָגען מיט צרות, מיט לייד די עט־ליכע קערבלעך, באדארף מען זעהען עפּיס טהון מיט זיי, וואָרום וואָס וועט זיין דער תכלית, אז זיי וועלען עסען פונ׳ם גרייטען? קינדער נעבאך דארפען האָבען א העמדעלע, א שיכעלע, א דאָס, א יענס, א וכדומה. הייגט עסען? מע וועט אזוי לאנג עסען, ביז מע וועט אויפעסען אינגאנצען. וואָס וועט זיין נאָכדעם? א מענטש איין אָרענטליכער, פארשטעהט איהר מיך, איז מחויב פארזאָרגען דעם תכלית. האָב איך אָנגעהויבען קלערען, אהער־אהין, וואָס מאכט מען מיט׳ן געלט? א געשעפט? — ווער וועט דאָס פיהרען, אז זי, די אפּעקונשע מיינט מען, איז, משטיינס גע־זאָגט, א בהמה, און די קינדער נעבאך זענען קינדער?... פאר־לייהען? אוועקגעבען דאָס אויף פּראָצענט? — טאָמער זעצט יענער אָן, ווער וועט נאָכדעם זיין שולדיג? דער אפיקומן! האָב

איך מיך מיישב געווען: וואָס דאַרף מען אַ בעסער געשעפט, ווי מיין געשעפט? האַ? און וואָס דאַרף מען אַ גרעסערען בטוח, ווי איך? האַ? איך האָב, ברוך השם, קרעדיט אומעטום, אויף אַלע ירידים, און אַ נאָמען האָב איך — ביז מיין לעבען זאָל איך קיין ערגערען נאָמען ניט האָבען. ניט גלייכער טויזענט מאָל, איך זאָל אריינבראָקען די עטליכע קערבלעך צו מיר אין קראָם אריין? האַ? אונטערפרישען מיט נאָך סחורה און מיט נאָך סחורה? האַ? און פאַר מזומנים אַז מע קויפט סחורה, האָט דאָך דאָס טאַקי גאָר, זאָגט איהר, איין אַנדער טעם, וואָרום איטליכער וויל זיך זעהען מיט אַ מזומן קערבעל. מזומנ׳ע קערבלעך איז היינט, פאַרשטעהט איהר מיך, ווינציג פאַרהאַן. אומעטום איז נאָר פּאַפּיער, נאָר וועכסעל, אַ שרייב אהער, אַ שרייב אהין, אַ דאָס, אַ יענס, אַ וכדומה...

קיצור, כ׳האָב אריינגעלעגט דאָס גאַנצע געלט צו מיר אין געשעפט אריין, און ס׳איז אַוועקגעגאַנגען קיין מעשה ניט, דאָס הייסט, ניט שלעכט, טאַקי גאָר ניט שלעכט! דער פּדיון, פאַר־שטעהט איהר מיך, איז געוואָרען אַ סך גרעסער, וואָרום אַז ס׳איז פאַרהאַן אַ סך סחורה, לייזט זיך גאָר אַנדערש, ווי זאָגט איהר: אַז ס׳איז פאַרהאַן אַ סך פיש אין טייך, חאַפּט זיך גאָר אַנדערש. נאָר וואָס דען? איין זאַך איז געווען שלעכט: די הוצאה! איך בין געוואָרען אַ צווייענדיגער בעל־הוצאה. צוויי געזינדלעך, קיין עין־הרע!... איך מיט מיין הויז־געזינד, קיין עין־הרע, שמועסט מען ניט. נו, און זי, די אלמנה מיינט מען, באַדאַרף, און די קינ־דער נעבאַך באַדאַרפען, פינף קינדער פּרעמדע, פּיער יונגלעך, איינס אַ מיידעל. נישט קיין קליינינקייט! שוכען און קליידען, אין חדר געבען, דעם שרייבער צאָהלען. היינט אמאָל אַ פּאָהר, אַ נאַשעריי, אַ דאָס, אַ יענס, אַ וכדומה — מע קאָן דאָך אַנדערש ניט! וואָס וועט י ע נ ע ר זאָגען? אַ שלעכטער אפּיקומן — צו־גענומען דאָס געלט און זשאַלעוועט די יתומים אַ גראָשען אויף אַ צוקערקע... אי, וואָס איך האָרעווע, דרעה זיך דעם קאָפּ, פּאָהר

נאָך סחורה, האָב אויף זיך א בוך מיט חובות, מיט שלעק, מיט צרות, מיט דאָס, מיט יענס, מיט וכדומה? — דאָס איז נישט יענעמ'ס עסק! קיין שותפות האָט זי דאָך, די אלמנה מיינט מען, מיט מיר נישט געמאכט, מיר זאָלען זיך טיילען אויף דער האלב!... אי, זי האָט מיר ארייגעלעגט געלט? איז, ערשטענס, ליגט דאָס געלט אין סחורה, און והשנית, ליגט דאָס ניט אומזיסט, איך צאָהל דאָך פּראָצענט!... און וואָס איז ווערטה דער טארעראָם, וואָס איך האָב צו טהון טאָג ווי נאכט, טאָ דאָס, טאָ יענס, טאָ וכדומה? גאָה זיי איין אפיקומן! האָב איך זינען נעבאך פרעמדע קינדער, צי זיי ווילען לערנען, צי זיי ווילען ניט? צי זיי געהען אהין, וואו מע דארף, צי וואו מע דארף ניט? צי דאָס, צי יענס, צי וכדומה? וואָס בין איך — טאקי זייער אפיטרופוס, וואָס איך בין מחויב זיי צו באוואָהרענען? מע קאָן היינטיגע צייטען, זאָגט איהר, קיין אייגענע קינדער נישט באוואָהרענען, ובפרט אז גאָט העלפט, עס גיט זיך נאָך איין א שלעכט קינד — איז גאָר א ברכה פון גאָט! מנשה, זאָל מיר מוחל זיין, איז געווען א איד א פּראָסטאַק, נאָר איין עהרליכער איד חאָטש; און קינדער האָט ער איבערגעלאָזט — זאָל זיך גאָט מרחם זיין! איינס ערגער פונ'ם אנדערען! מילא, די עלטערע זענען נאָך צו דערליידען: איינער איז א טויבער, נעבאך א דערשלאָגענער, האָב איך איהם געמאכט פאר א בעל־מלאכה. דער אנדערער איז גלאט א אידיאָט, נאָר א שטילער, טשעפּעט קיינעם נישט און דארף גאָרנישט. דער דריטער האָט זיך באוויזען קינדוויז יאָ א געראָטענער, נאָר אז ער איז אונטער־געוואכסען, האָט ער זיך צונויפגעסקאָמפּאַניעט מיט וואו ערגיץ א שלעפּער און איז געוואָרען א שארלאטאַן, מע זאָל באהיט און באוואָהרענט ווערען!... ער האָט אזוי לאנג געבושעוועט, געוואָ־יעוועט, נעארבייט, געראָסט, געיענסט, גע'וכדומה'ט, אז איך האָב איהם געמוזט געבען עטליכע קערבלעך — און גאָה געזונט קיין אמעריקע! פון קינדוויז אָן האָט דאָס איהם געצויגען קיין אמע־ריקע! און מיר זענען פּטור געוואָרען... און דאָס מיידעל האָב

איך חתונה געמאכט, נענעבען כמעט טויזענט קארבען גדן, אויס־געקליידט, געפראוועט א חופה מיט כלי־זמר, מיט דאס, מיט יענס, מיט וכדומה, אלסדינג ווי עס געהער צו זיין, כמעט ווי ביי איין אייגענער טאכטער. וואס דען? ס'איז עפּיס א תירוץ? וואס, משטיינס געזאגט? אז קיין טאטען געבאך האבען זיי ניט, און זי, די מאמע מיינט מען, איז א בהמה — ווער וועט זיך פאר זיי שלאָ־גען קאפּ אָן וואנט, אז ניט איך?... „שוטה! אפגעריסענער נאר! — פלעגט צו מיר אפטמאל זאגען מיין אלטע. — אודאי באדארפסט דו זיך מפקיר זיין פון פרעמדע קינדער'ס וועגען! אט וועסט דו זעהען, ווי מע וועט דיר אפדאנקען מיט שטיינער פאר דיין אפיקומן, וואס דו ביזט!"... אזוי פלעגט זי צו מיר זאגען, און זי האט געטראפען: מע דאנקט מיר אפ, מע דאנקט מיר אפ מיט שטיינער, און נאך מיט וואסערע שטיינער! אט וועט איהר באלד הארכען, וואס איך האב אויף זיך פאר א פעקעל. איך בין שטארקער פון אייזען, הערט איהר, אז איך טראג עס אריבער...

קיצור, פון אלע קינדער, וואס מנשה, עליו השלום, האט איבערגעלאזט, איז דא איינער, דער קלענערער פון אלע, הייסט ער דניאלטשיק — איז דאס, ברוך השם, א געראטענס, א צאצקעלע, א דניאלטשיק פון גאט! פון קינדווייז אן איז דאס געווען טאקי עפּיס נאר איין אנשיקעניש, און גענוג. ער האט געקאנט זיך פאר־גינען צו פינף יאהר פאטשען די מאמע זיינע מיט א חאליווע פון א שטיוועל איבער די פיסקעס, און דוקא שבת אין דער פריה פאר'ן דאווענען! אראפרייסען ביי איהר דעם שלייער, בשעת עס זיצט א פרעמדער מענטש — דאס איז ביי איהם געווען א וואכעדיגער גאנג! די אידינע, זאג איך אייך, איז איין אייזערנע אידינע, אז זי האט דאס געקאנט אריבערטראגען פון איהם! טאג ווי נאכט האט מען געהאט צו טהון מיט דניאלטשיקען. אלע מאל, ווען איך בין געקומען אהין, האב איך זי געטראפען, די אלמנה מיינט מען, זיצען און וויינען, מיט א טענה: פאר וואס האט זי גאט געשטראפט מיט אזא קינד? פאר וואס איז ער ניט אויסגערונען

ביי איהר אין בויך, איידער ער האָט נאָר באַדאַרפט געבוירען ווערען אויף דער וועלט? דאָס, וואָס דניאלטשיק האָט איהר גע־טהאָן, קאָן מען גאָר נישט איבערדערצעהלען. ער האָט ארויס־גע׳גנבה׳ט וואו ס׳איז געווען ביי איהר א שטיקעל ציערונג, א פינ־גערעל, איין אויהערינגעל, א שנירעל פערעל, א זיידען טיכעל, א לעמפעל, א מעסערעל, איין אַלטע פּאָר ברילען, א דאָס, א יענס, א וכדומה — אלסדינג איז ביי איהם געווען א קרן, אלסדינג האָט ער ארויסגעטראָגען פון שטוב, פארקויפט און אויסגעגעבען אויף צוקערקעס, מיט ניס, מיט קאווענעס, מיט גוטען טימון פאר זיך און פאר זיינע חברים. מאָהלט אייך, שענע חברים׳לעך! שלע־פערס, גנבים, שכורים — דער רוח ווייסט איהם, וואו ער האָט זיי דערטאַפּט! וואָס ער האָט געהאַט האָט ער אוועקגעגעבען די חברים זיינע: א נייע פּאָר שטיוועל, א קאַפּעליש, דאָס אויבער־שטע העמד פון זיך... „דניאלטשיק, וואָס טהוסט דו? א נייע פּאָר שטיוועל געהסט דו און גיסט אוועק?"... „נאַפּליעוואַט! — זאָגט ער. — א רחמנות, יענער געהט נעבאַך באָרוויס"... וואָס זאָגט איהר אויף דעם בעל־רחמנות? פון געלט שמועסט מען ניט: וואו ער האָט דערטאַפּט א מזומנ׳עם גראָשען — האָט ער אוועקגעגעבען דער חברה זיינער. „דניאלטשיק, אום גאָטעס ווי־לען, וואָס טהוסט דו דאָס?"... „נאַפּליעוואַט! — זאָגט ער. — יענער האָט אויך א נשמה, יענער באַדאַרף אויך עסען"... ווי געפעלט אייך אזא מין פילאָזאָף, א מכנים־אורח? אז מע שמועסט א כלי שלמה, איין „אויסוווירפלינג" פון דער נאַטור! און אפשר מיינט איהר — א נאַריש יונגעל, אָדער חלילה נישט קיין שען קינד? — א דורכגעטריבענער, א שענער יונג, א געזונטער, א פרייליכער, א זינגער און א טענצער, נאָר עפּיס א בלוט אזא טרפה׳ס, צו־נ־אַלדי שווארצע יאָהר!... וואָס האָבען מיר מיט איהם נישט איבערגעטהאָן? געפּרובט זיך מיט גוטען, געפּרובט זיך מיט בייזען; געהאַלטען דריי טאָג מיט דריי נעכט באַזונדער אין א קאַמער פארשלאָסען, געשלאָגען מיט איין אראַפּניק, צעבראָכען

אויף איהם א גוטען יאמשאָווען שטעקען פֿון א דרייערעל — מיי־נעם איין אייגענעם שטעקען... ווי איין ארבעס אָן דער וואנט! אוועקגעגעבען איהם צו א בעל־מלאכה, געוואָלט מאכען פון איהם א זייגערמאכער, א גאָלדשמייער, א סטאָליער, א כּליזמר, א קאָוואל, א דאָס, א יענס, א וכדומה — אוממעגליך! ער וויל נישט אר־בייטען, חאָטש נעם צעשנייד איהם אויף צווייען! „וואָס וועט זיין פון דיר, דניאלטשיק?" „א פּרייפּייגעלע". — זאָגט ער און לאכט נאָך. „א פּרייפּייגעלע? — איין ארעסטאנט, א גנב וועט פון דיר זיין!" „נאפּליעוואט!" — מאכט ער און דרעהט זיך אוים און ווערט פארשוואונדען.

קיצור, מיר האָבען א שפּיי געטהאָן אויף איהם, געלאָזט וואכ־סען, און ס'איז אויסגעוואכסען פון איהם א תּכשיט, וואָס זאָלט איהר קלערען! דאָס הייסט, גנבה'נען האָט ער אויפגעהערט; ס'איז שוין ניט געווען כּמעט וואָס. נאָר גלאַט, די הנהגה זיינע, די שענע חברים'לעך און די פּאָסטעמפּקעלעך זיינע, מיט א מין הלבשה: א רויט העמדעל איבער די הויזען מיט א פּאָר גרויסע שטיוועל, האָר האָט ער זיך פארלאָזט, ווי א דיאק, די מאָרדע האָט ער זיך אָפּגעגאָלט — א פיין בחור'על!... צו מיר האָט ער קיינ־מאָל ניט געהאט קיין העזה צוטרעטען. אז ער האָט עפּים באַ־דארפט האָבען, האָט ער געשאָסען דורך איהר, דורך דער מאמע מיינט מען. און די מאמע איז אזא בהמה, אז זי האָט איהם נאָך ליעב אויך, דעם טייערען קדיש. ס'איז פאר איהר אלסדינג רעכט! איינמאָל קום איך ארוים אין קלייט אריין, איך טהו א קוק — מיין חברה־מאן איז דאָ, ער וואַרט אויף מיר.

— ברוך־הבא, א גאסט, דניאלטשיק, זאָג איך. וואָס וועסט דו זאָגען עפּים גוטס?

— איך בין געקומען, מאכט ער, אייך זאָגען, אז איך האָב חתונה.

— מזל טוב, זאָג איך, אין א גוטער שעה. פאר ווערמען האָסט דו חתונה?

— פאר אסנה'ן, — מאכט ער.

— וואָסער אסנה?

— אונזער אסנה, מאכט ער, די וואָס זי איז געווען ביי אונז אין שטוב.

— אלע בייזע ווייסטע חלומות! — זאָג איך. — פאר א דיענסטמויד האָסט דו חתונה?

— נאפליעוואט! — מאכט ער. — א דיענסטמיידעל איז דען קיין מענטש ניט?

— אז אַך און וועה, זאָג איך, איז דער מאמע דיינער! ביזט דו געקומען, הייסט עס, מיך רופען אויף דער חתונה?

— ניין! — מאכט ער. — איך בין געקומען צו אייך מכּח מלבושים, מכּח אויסקליידען זיך צו דער חתונה. מיר האָבען אויסגערעכענט, איך מיט אסנה'ן, אז מיר דארפען האָבען אזוי: מיר א גארניטער א קאָרטענעם, און א גארניטער פון פארוסינע אויף זומער, און העמדער א טוץ אונטערשטע, און אויבערשטע א האלב טוץ; און אסנה'ן — ציץ אויף א קליידעל, און איין קליידעל א וועלענס, און זאָגע א גאנץ שטיקעל אויף העמדער, מאראזאָוו'ס זאָגע, און פוטער אויף א בורנוס, און שאלעכלעך צוויי, און א האלב טוץ נאָזטיכלעך, און א ביסעל דאָס, און א ביסעל יענס, און א ביסעל וכדומה...

— און ווייטער גאָרנישט? — זאָג איך און האלט זיך קוים איין פאר געלעכטער.

— און ווייטער גאָרנישט. — מאכט ער.

קיצור, דאָ האָב איך מיך שוין מעהר ניט געקאָנט איינהאלטען; ס'איז מיט א מאָל אָנגעפאלען אויף מיר אזא געלעכטער, אז איך בין שיער אראָפּגעפאלען פונ'ם בענקעל. און אויף מיר קוקענדיג, האָבען זיך צעלאכט אלע מיינע מענטשען. מיר האָבען שיער צעטראָגען די קלייט פאר געלעכטער! אז איך האָב מיך גוט אויסגעלאכט, רוף איך מיך אָן צו מיין שענעם חתן:

— זאָג מיר נאָר, איך בעט דיך, דניאלטשיק־סערדצע, האָסט עפּיס אַריינגעלעגט צו מיר א גרויסען חלק אין קלייט אריין, וואָס דו ביזט געקומען צו מיר מיט אזא צעטעל?

— איך ווייס ניט, מאַכט ער צו מיר, איך ווייס ניט אַקוראַט, וויפיעל עס נעמט זיך אָן אויף מיין חלק. נאָר ווערדליג דאָס געלט, וואָס ס׳איז געבליבען פון מיין טאַטען, אז מע זאָל דאָס טיילען אויף פינף חלקים, וועט דאָס אויף מיינע חתונה־קליידער חאַפּען, און עס וועט נאָך עפּיס, דאַכט מיר, בלייבען אויף נאָך דער חתונה אויך...

קיצור, וואָס זאָל איך אייך זאָגען? אז ער האָט מיר אויס־גערעדט די דאָזיגע ווערטער, איז גלייך ווי עמיצער זאָל מיר געבען מיט א פּיסטויל אין הארצען, אָדער אָפּשיטען מיט פייער, אָדער אָפּגיסען מיט הייס וואַסער, אָדער איך ווייס אליין ניט מיט וואָס! ס׳איז מיר פינסטער געוואָרען אין די אויגען! איהר פאַרשטעהט? לאַ די יואָס איך האָב געהאַט מיט זיי צו טהון אזוי פיעל יאָהרען, געטראָגען אויף זיך איין אלמנה נעבאַך מיט פינף קינדער, אלע־מען פאַרזאָרגט און חתונה געמאַכט, און געדאָסט, און געיענסט, און גע׳וכדומה׳ט, צום סוף וואַכסט־אויס אזא שייגעץ אויף מיין קאָפּ און גיט מיר אָנצוהערעניש וועגען חלקים גאָר!...

— נו, נישט מיינע ווערטער? — מאַכט צו מיר מיינע. — האָב איך דיר ניט געזאָגט, אז מע וועט דיר אָפּדאַנקען מיט שטיי־נער?...

קיצור, וואָס טויג אייך, איך האָב געגעבען אלסדינג, וואָס ער האָט געוואָלט. וואָס וועל איך געהן האָבען צו טהון מיט אזא שנעק? עס פּאַסט גאָר נישט פאַר מיר! נאַ, געה צו אלדי שווארצע יאָהר, וואַרג זיך, ווער פאַרברענט, פאַר׳שרפה׳ט, אַבי פּטור ווערען פון א שלאַק!... מיינט איהר, אז איך האָב שוין דערמיט גע׳־פּטר׳ט? וואָרט־אויס, וועט איהר ערשט הערען. אין א חודש אַרום נאָך דער חתונה קומט ער צו געהן צו מיר, דער שענער יונגערמאַנטשיק, איך זאָל איהם, למען השם, באַלד געבען צוויי הונדערט מיט דריי און צוואַנציג קערבלעך.

— וואָס איז פאַר אַ חשבון צוויי הונדערט מיט דריי און צוואַנציג קערבלעך? — פרעג איך איהם.

— אַזוי טרעפט אָן, מאַכט ער צו מיר גאַנץ קאַלטבלוטיג, דאָס ביערשענקעל מיט'ן ביליאַרד.

— וואָסער ביערשענקעל? וואָסער ביליאַרד?

— איך האָב מיר געמאַכט, זאָגט ער, אַ געשעפט: איך האָב איבערגענומען אַ ביערשענקעל מיט אַ ביליאַרד. אַסנה וועט פאַרקויפען ביער און איך וועל זײַן בײַ'ם ביליאַרד, אַכטונג געבען, ווי מע שפּיעלט אויף ביליאַרד. מע קאָן דערפון, זאָגט ער, האָבען שען פרנסה.

— אַ שענע פרנסה! — זאָג איך צו מײַן נײַעם בעל־פרנסה. — עס פּאַסט טאַקי פאַר דיר אַזאַ פרנסה, אַ שענקעל מיט אַ ביליאַרד!

— נאַפּליעוואַט! — מאַכט ער. — אַבי נישט צונעמען בײַ יענעם. אײַן מאָל אין טאָג אַ שטיקעל טרוקען ברויט, אַבי נישט קײַן פרעמדס...

ווי געפעלט אײַך, אַשטײַגער, דניאַלטשיס רעדט מיר פּילוסופיה!...

— געזונטערהייט! — זאָג איך. — פאַרקויפט אײַך ביער און שפּיעלט אײַך אויפ'ן ביליאַרד. וואָס געהער זיך דאָס אָן מיט מיר?

— עס געהער זיך אָן, זאָגט ער, מיט אײַך, ווײַל איהר דאַרפט געבען געלט, צוויי הונדערט מיט דריי און צוואַנציג קערבלעך.

— וואָס הייסט, איך דאַרף געבען? — זאָג איך. — פון וואָסער געלט, אַשטײַגער?

— פון מײַן טאַטענ'ס געלט, מאַכט ער און פאַרקרימט זיך אפילו נישט!

איהר וועט מיר גלויבען? עס האָט זיך מיר בשעת מעשה געגלוסט אָננעמען איהם פאַר'ן קאַרק און אַרויסוואַרפען איהם פון קלייט צו אַלדי שווארצע יאָהר!... נאָר צוריק האָב איך מיך

מיישב געווען: מיט וועמען וועל איך מיר דאָ, משטיינס געזאָגט, פּאַסקודיגען די הענט? האַפּט איהם דער וואַטענמאַכער! לאָז מ י י נ ס איבערגעהן!...

— זאָג מיר, דניאלטשיק, מאַך איך צו איהם, דו ווייסט האָטש, וויפיעל ס'איז פון דיין טאַטען געבליבען געלט?

— ניין, מאַכט ער, וואָס דאַרף איך עס וויסען? איך וועל נאָך צייט האָבען צו וויסען איבער־אַ־יאָהר, אם ירצה השם, אז ס'וועט מיר ווערען איין און צוואַנציג יאָהר, וועל איך ביי אייך דעמאָלט אָפּנעמען דין־וחשבון... דערווייל גיט מיר די צוויי הונ־דערט דריי און צוואַנציג קערבלעך, לאָם איך געהן.

דערהערט אַזעלכע דבורים, איז מיר פינסטער געוואָרען אין די אויגען. מיינט איהר, פאַר וואָס? נישט מחמת איך האָב חלילה מורא פאַר עמיצען, וואָרום וואָס האָב איך מורא צו האָבען? איך האָב קאַרג אויסגעבראַכט זיך אויף זיי? א ווערטעלע אויס־צורעדען — אויסגעהאַלטען אַזוי פיעל צייט איין אלמנה נעבאַך מיט פינף קינדער, אַלעמען פאַרזאָרגט און חתונה געמאַכט, און געראַסט, און געיענסט, און גע'וכדומה'ט, — קומט אַזאַ שנעק און רעדט גאָר פון אָפּנעמען ביי מיר דין־וחשבון!

קיצור, איך האָב אַרויסגענומען און האָב איהם געגעבען צוויי הונדערט דריי און צוואַנציג קאַרבען, און געבעטען גאָט, ער זאָל מיך האָטש לאָזען צו־רוה... און ס'איז טאַקי צוועקגעגאַנגען אַ צייט, איך האָב נישט אָנגעקוקט דעם פּנים זיינעם. פּלוצים, איך קום אמאָל צו געהן אהיים — אהאַ, ער איז דאָ!... עס האָט זיך מיר אָפּגעריסען אין האַרצען, אז איך האָב איהם דערזעהען. נאָר אַרויסבאַווייזען איהם, אַז עס אַהרט מיך, טאָר מען נישט. מאַך איך זיך תמ'עוואַטע און רוף מיך אָן צו איהם:

— אָ! אַ גאַסט! וואָס איז די מעשה, דניאלטשיק, וואָס מע זעהט דיך ניט? וואָס מאַכסט דו עפּיס אין געזונט? ווי געהט דאָס דיר אין די „געשעפטען"?

— געזונט, מאַכט ער, נאַפּליעוואַט! נאָר די געשעפּטען זענען גישט אין בעסטען.

„מזל טוב דיר! — טראַכט איך מיר. — זאָלסט דערלעבען אָנזאָגען בעסערע בשורות!... דאָס שמעקט שוין מיט פּריש געלט"...

— דהיינו, וואָס איז? — זאָג איך. — עס לייזט זיך ניט קיין געלט?

— וואָסער געלט? ווער רעדט פון געלט? געלט, מאַכט ער, נאַפּליעוואַט! איך האָב שוין ניט קיין ביערשענק, איך האָב שוין ניט קיין ביליאַרד, איך האָב שוין ניט קיין ווייב. זי האָט מיך אוועקגעוואָרפען, אסנה הייסט עס. נאָר חאַפּט זי דער רוח, נאַ־פּליעוואַט! איך פאָהר־אַוועק, זאָגט ער, קיין אמעריקע. מיין ברודער רופט מיך שוין לאַנג קיין אמעריקע.

דערהערט, אַז ער פאָהרט קיין אמעריקע, איז מיר אַראָפּ אַ שטיין פון'ם האַרצען. ער האָט מיט אַ מאָל באַקומען חן אין מיינע אויגען. איך זאָל מיך ניט שעמען, וואָלט איך איהם אַרומ־געחאַפּט קושען...

— קיין אמעריקע? — זאָג איך. — מהכתיתי. אמעריקע, זאָגט מען, איז אַ פריי לאַנד. מענטשען, זאָגט מען, ווערען דאָרט גליקליך, זענען מאַסף ממון. ובפרט, אַז מע האָט נאָך דאָרטען איין אייגענעם, איז גאָר גוט... ביזט דו געקומען, הייסט דאָס, זיך געזעגענען מיט מיר? זעהר פיין פון דיין זייט... זאָלסט חאָטש ניט פאַרגעסען דאָרטען אמאָל אריינשרייבען אונז אַ בריוועל. פאָרט היימישע מענטשען, ווי זאָגט ער... דניאל, אפשר חאַפּט דיר נישט אויף הוצאות? קאָן איך דיר געבען צו־שטייער...

— צוליעב דעם, זאָגט ער, בין איך טאַקי אריינגעקומען צו אייך. גיט מיר דריי הונדערט קאַרבען, דאַרף איך האָבען.

— דריי הונדערט קאַרבען? — זאָג איך. — עס וועט אפשר זיין אַ ביסעל צו פיעל? טאָמער וואָלט געוועזען גענוג ק"ן?

— וואָס באַדאַרפט איהר זיך מיט מיר דינגען? איך ווייס דען ניט, אַז איך זאָל אייך זאָגען פיער הונדערט, וועט איהר מיר

נעבען פיער הונדערט אויך, און פינף הונדערט אויך, און זעכס הונדערט אויך ?... נאָר איך באַדאַרף ניט קיין געלט, נאַפּליעוואַט ! איך באַדאַרף נאָר דריי הונדערט קאַרבען אויף הוצאות.

אזוי מאַכט ער צו מיר, דניאלטשיק הייסט עס, און קוקט מיר גלייך אין די אויגען אריין. „דריי הונדערט מכות, קלער איך מיר, זאָל זיך מיינע שונאים זעצען אויפ'ן לייב ! איך זאָל האָטש וויסען — איין עס, אז דערמיט האָט זיך פאַרשלאָסען די ערד, און ער וועט שוין אויפהערען קומען צו מיר אַלע מאָל דאָסען און יענסען און וכדומה'ן !"...

קיצור, כ'האָב ארויסגענומען און אָפּגעצעהלט איהם דריי הונדערטער אחת ואחת, און נאָך געקויפט א מתנה דעם עלטערען ברודער זיינעם, א גאַנצען פונט טיי וויסאָצקי'ס, מיט גוטע פּאַפּיראָסען א טויזענט, מיט עטליכע פלעשלעך כּרמל־וויין, און חוץ לזה האָט איהם מיין ווייב אָפּגעבראָטען א קאַטשקע, מיטגעגעבען בולקעס מיט מאַראַנצען, מיט צרות, מיינע שונאים, מיט האַרצ־וועהטיג, מיט דאָס, מיט יענס, מיט וכדומה אויפ'ן וועג, און מיר האָבען איהם ארויסבאַגלייט צום באַהן, זיך גאַנץ פיין אָפּגעזעגענט מיט איהם, צעקושט, ווי מיט איין אייגען קינד, געוויינט מיט טרערען, גאָט זאָל מיר אזוי העלפען, פּאַרט אויף מיינע הענט אויסגעוואַכסען, און טאַקי א וואוילער יונג, למאי זאָל איך לייקענען ? ער איז נאָר א ביסעל פאַרשייט, ווייטער האָט ער א האַרץ, אויף מיר אזא יאָהר ! איך וועל אייך זאָגען דעם ריינעם אמת : א ביסעל בין איך געווען צופריעדען, וואָס ער איז אַוועקגעפאָהרען, פּטור געוואָרען פון א פּריטשעפּע... און א ביסעל האָט מיר וועה געטהאָן דאָס האַרץ : א יונג קינד, נעבאַך נע־ונד, מי יודע וואוהין ער קאָן פאַרפאָהרען, און וואָס סע קאָן פון איהם ווערען דאָרטען ?... ער זאָל חאָטש שרייבען אמאָל א בריוועל... און אפשר איז גלייכער, ער זאָל גאָר ניט שרייבען. לאָז ער זיך לעבען דאָרטען הונדערט און צוואַנציג יאָהר און זיין גליקליך ! איך האָב געבעטען

גאָט פֿאַר איהם, ווי פֿאַר איי׳ אייגען קינד, מעגט איהר מיר גלויבען!...

כּך הוה. עס איז ניט אװעקגעגאַנגען קיין צוויי יאָהר אפילו פֿון זינט ער האָט זיך אװעקגעלאָזט קיין אמעריקע, עפּעס זיך ניט די טיר און עס קומט ניט אריין עפּיס א מין . יטש מיט א הויכען קאַפּעליש, א שענער יונגאַטש, א געזונטער, א ברייט־ביינינגער און א פּריילײכער, און חאַפּט מיך ניט ארום קושען?

— וואָס איז די מעשה? — זאָגט ער. — איהר האָט מיך ניט דערקענט, צי איהר מאַכט זיך, אז איהר דערקענט מיך ניט?

— טפו זאָלסט דו ניט ווערען! דניאלטשיק, ס׳איז דו? — זאָג איך מיט א גנעלעכטער כּלומרשט, און אין הארצען קאָכט אין מיר א פייער, און איך טראַכט מיר: „פֿאַר וואָס ביזט דו דאָרטען נישט געה׳רג׳עט געוואָרען, מיינע שונאים, ערגיץ אויפ׳ן באהן, אָדער דערטרונקען געוואָרען אויפ׳ן ים?“... — ווען קומסט דו אָן, דניאלטשיק, און וואָס טהוסט דו היע?

— קומען קום איך אָן, זאָגט ער, היינט אין דער פֿריה. און וואָס טהו איך היע? איך בין, זאָגט ער, געקומען צו אייך זיך צערעכענען.

דערהערט אָט דאָס וואָרט „זיך צערעכענען“, איז מיר שוין געוואָרען דריי לעבער אין הארצען. וואָס פֿאַר חשבונות האָט ער מיט מיר, דער שאַרלאַטאַן?... נאָר איך האָב מיך אָנגענומען מיט הארץ און רוף מיך אָן צו איהם:

— וואָס האָסט דו זיך נאָך באַדאַרפט מטריח זיין אַזש פֿון דאָרטען אהער? ממה־נפשך, האָסט געוואָלט מאַכען א חשבון, האָסט דו געקאָנט אָפּשיקען מיר דורך דער פּאָסט, וואָס מיר קומט־ארויס...

— וואָס אייך קומט־ארויס? — זאָגט ער מיט א שען געלעכטערל. — איך ווייס ניט, פֿון וועמען עס קומט־ארויס... איך האָב מורא, אז עס קומט פֿון אייך ארויס...

— וועמען? — זאָג איך. — דיר אפשר קומט־ארויס?...

— מיר, זאָגט ער, און מיינע ברידער און מיין שוועסטער — אונז אַלעמען... איך בין דאָס געקומען אומיסטנע פון אַמעריקע זיך צערעכענען מיט אייך פאַר אונז אַלעמען... איך וויל אַ חשבון פון׳ם טאַטענ׳ס געלט. וואָס איך קומט — וועט איהר זיך אָפּנעמען; וואָס אונז קומט — וועט איהר אונז אַרויס־צאָהלען. און טאָמער וועט געהן דאָרטען אין אַ קליינינגקייט, איז נאַפּליעוואַט; מיר וועלען מסתמא דורכקומען, חלילה זיך נישט קריעגען... וואָס זשע מאַכט איהר עפּיס? וואָס מאַכען די קינדער אייערע? איך האָב זיי געבראַכט איטליכען באַזונדער אַ מתּנה...

מיר איז אָפּגעגאַנגען אַ מינוט צו חלש׳ען, אָדער חאַפּען אַ בענקעל און פּלעטען איהם דעם קאָפּ... איך האָב מיך איינגעהאַל־טען און האָב איהם געהייסען קומען, אם ירצה השם, נאָך שבת, וועלען מיר זיך רעכענען, און אַליין בין איך אָפּגעפאָהרען פון דער היים זיך צעפרעגען ביי אַדוואָקאַטען, וואָס טהוט מען, ווי אַזוי ווערט מען פּטור פון דעם דאָזיגען פּעקעל?... די אַדוואָקאַטען אָבער, ווייסט זיי דער גוטער יאָהר, צי זיי ווייסען טאַקי נים, צי זיי מאַכען זיך נים ווויסענדיג?... דער זאָגט, אַז וויבאַלד ס׳איז איבערגעלאָפען מעהר פון צעהן יאָהר, איז פאַרפאַלען. דער זאָגט: ניין, בין איך איין אַפּיקומן, איין אַפּעקון הייסט עס, מעג איבערגעהן הונדערט יאָהר, דין־וחשבון באַדאַרף איך אָפּגעבען... פרעג איך אַ קשיה: „ווי אַזוי זאָל איך געבען דין־וחשבון, אַז איך האָב נישט קיין בוך און קיין שום חשבונות?”... זאָגט דער אַד־וואָקאַט: „איז טאַקי נישט גוט”... „נישט גוט, זאָג איך, ווייס איך אַליין; איהר גיט מיר בעסער איין עצה, וואָס טהוט מען?”... איז נישטאָ קיין ווערטער!... איך בין איין אייזערנער, הערט איהר, אַז איך האַלט דאָס אויס! צו וואָס האָט דאָס מיר געטויגט, פרעג איך אייך, דער גאַנצער משא־ומתן מיט׳ן קלאַפּאָט, מיט׳ן גאַנצען דאָס, מיט׳ן יענס, מיט׳ן וכדומה? וועלכער רוח האָט מיך גע־טראָגען, איך זאָל ווערען איין אַפּיקומן אויף פרעמדע קינדער?

וואָלט דען ניט געווען גלייכער טויזענט מאָל, איך זאָל געווען דעמאָלט ליגען אויף א היציג שלאַפּקייט, אָדער אויסברעכען זיך א פוס, אָדער אזוי עפּיס איין אומגליק זאָל מיך געווען טרעפען, אבי ניט האָבען אויף זיך אזא פּעקעל, מיט איין אפּיקומן, מיט איין אלמנה נעבאך, מיט יתומים, מיט א דניאלטשיק, מיט א חשבון, מיט א דאָס, מיט א יענס, מיט א וכדומה?...

ענדע נעשיכטע נומער זיבעצעהן.

געשיכטע נומער אכצעהן

רוף מיך קנאַקניסעל

געשריבען אין יאָהר 1911.

געשיכטע נומער אכצעהן

רוף מיך קנאַקניסעל

אקעגען מיר, ביי'ם פענסטער, זיצט א אידעל מיט א שמייכלענדיג פנים און מיט אזעלכע אויגען, וואָס ווילען זיך אריינקלויבען צו אייך אין הארצען אריין. דאָס אידעל קוקט שוין לאנג ארוים, איך זאָל איהם זאטשעפּען, נאָר איך האלט מיך פון דער ווייטען. עס ווייזט אוים, אז ס'איז איהם גמאס געוואָרען זיצען אינצווייען מיט א אידען אין וואגאָן און שווייגען. צעלאכט ער זיך פלוצים צו זיך אליין און רופט זיך אָן צו מיר:

— איהר פרעגט, וואָס איך לאך? איך האָב מיך דערמאַנט א שטיקעל, ווי אזוי איך האָב אָפּגענאַרט יעהופּעץ, חא־חא! יאָ, ווי איהר קוקט מיך אָן — איך, איך משה־נחמן פון קענעלע, א איד מיט א הוסט און מיט א זאדישקע, דאכט זיך, איאָ? האָב איך אָפּגעטהאָן א שפּיצעל אין יעהופּעץ, אָבער א שפּיצעל, חא־חא, זיי וועלען מיך האָבען צו געדענקען! אָט גיט מיר נאָר עטליכע מינוט צייט, איך וועל מיך אויסהוסטען — אוי, א הוסט, אויף פורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען! — וועט איהר הערען, וואָס א איד קאָן.

ויהי היום, קום איך מיר צו פאָהרען איינמאָל קיין יעהופּעץ. וואָס פאָהרט אזא איד, ווי איך, מיט א הוסט און מיט א זאדישקע,

קיין יעהופּעץ? געוויינטליך, צום פּראָפּעסאָר. איך בין מיט מיין הוסט און מיט מיין זאַדישקע, ווי איהר קאָנט זיך פאַרשטעלען, איין אָפּטער גאַסט אין יעהופּעץ. אפילו ניט אזא־נ־אָנגעלעגטער גאַסט, וואָרום ווי טאָר איך, משה־נחמן פון קענעלע, זיין אין יעהו־פּעץ, אז איך האָב ניט קיין שום „פּראוואָזשיטעלסטווע״?... נאָר אז מע האָט א הוסט מיט א זאַדישקע און מע דאַרף צום פּראָפּע־סאָר, יעדנאָ ס׳דרוגים, איז עפּיס א תּירוץ? באַהאַלט מען זיך. מוטשעט מען זיך. קומט מען אין דער פריה, און ביינאַכט אַנט־לויפט מען. אַניט, חאַפּט מען א „פּראָחאָדנאָיע״ און מע קומט נאָך א מאָל. אבי ניט געהן „פּאָעטאַפּאָם״. איך זאָל, הערט איהר, חלילה דאַרפען געהן „פּאָעטאַפּאָם״, ווייס איך ניט, אויב איך וואָלט דאָס אויסגעהאַלטען. איך וואָלט, דאַכט מיר, דריי מאָל געשטאָרבען פאַר בושה אליין. וואָרום, ווי איהר קוקט מיך אָן, בין איך, דאַנקען גאָט, א שטיקעל בעל־הבית ביי אונז אין קענעלע מיט א „אימושטשעסטווע״: א דירה איין אייגענע, מיט א בהמה׳לע, און מיט טעכטער צוויי, איינע איין אויסגענומענע און די אנדערע אויף חתונה צו מאַכען. יעדנאָ ס׳דרוגים, וואָס איז שייך!...

הכּלל, קום איך צו פאָהרען קיין יעהופּעץ צום פּראָפּעסאָר. איצטיגס מאָל — ניט צום פּראָפּעסאָר, נאָר צו די פּ ר אָ פּ ע ס אָ־ ר ע ן. דאָס הייסט, אויף א קאָנסוליום פון גאַנצע דריי פּראָפּעסאָ־רען, הייסט עס. איך האָב געוואָלט, פאַרשטעהט איהר מיך, איין מאָל פאַר אַלע מאָל, דערגעהן א טאָלק, וויסען וואָס בין איך מיט זיי — מילכיג, צי פליישיג? אז ביי מיר איז א זאַדישקע — דאָס זענען זיי, הייסט עס, אַלע מודה, נאָר וואָס מע טהוט צו דער זאַ־דישקע, איך זאָל איהרער פּטור ווערען — דאָס איז שוין, זעהט איהר, עפּיס אַנדערש. זיי מוטשען זיך נעבאַך. זיי פּרובען זיך. זיי געהען, ווי זאָגט איהר, הארט ביי די ווענט. למשל, איך קום צו געהן צו מיין אַלטען פּראָפּעסאָר, סטריצעל הייסט ער, א דימענט פון א פּראָפּעסאָר. נעמט ער און פאַרשרייבט מיר א רעצעפּט „קאָ־

רעיני סאַחאַרי פּולוועראַטי". קאָסט דאָס ניט טייער און ס'איז זיסליך אויפ'ן טעם. קום איך צו איין אַנדער פּראָפעסאָר. געהט ער און פאַרשרייבט מיר „טינקטורא אָפּיע", טראָפּענס אַזעלכע. האָבען זיי אַ טעם פון חלשות. קום איך צום דריטען פּראָפעסאָר, פאַרשרייבט ער מיר אויך טראָפּענס, האָבען זיי כמעט דעם זעלבינען טעם, נאָר הייסען זיי ניט „טינקטורא אָפּיע", נאָר „טינקטורא טעביאַקאַ". זענט איהר שוין פאַרטיג? קום איך צו אַ פרישען פּראָפעסאָר, נעמט ער און פאַרשרייבט מיר גאָר אַ מין ביטערניש מיט'ן נאָמען „מאָרפיום אַקווא אַמיגדאַלאַריאום". איהר חידוש'ט זיך, וואָס איך קען לעטיין? איך קען אַזוי לעטיין, אַזוי ווי איהר איינגעלש, נאָר אַז מע האָט אַ הוסט מיט אַ זאַדישקע מיט אַ טובערקולאָז, יעדנאָ ס'דרוגים, קאָן מען זיך אויסלערנען לעטיין אויך.

הכּלל, בין איך געקומען קיין יעהופּעץ אויף אַ קאָנסולים. וואו שטעלט זיך אָפּ אַזאַ איד, ווי איך, אַז ער קומט קיין יעהופּעץ? געוויינטליך, ניט אין קיין האָטעל און ניט אין קיין גאַסטינעץ. ערשטענס, רייסען זיי די הויט. און אגב, ווי קאָן איך מיך אָפּשטעלען אין אַ האָטעל, אַז איך האָב ניט קיין שום „פּראַוואָזשיטעלסטווע"? שטעל איך מיך אָפּ אַלע מאָל ביי מיינעם אַ שוואָגער. איך האָב מיין אייגענס אַ שוואָגער אַ שלים־מזל, איז ער אַ איד אַ מלמד, און איין אָרעמאַן איז ער, חוץ זיין שאָדען אויף פּורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען, און אַ מטופּל מיט קינדער — זאָל דער אויבערשטער היטען! נאָר וואָס דען? גאָט האָט איהם געהאָלפען, ער האָט אַ „פּראַוואָזשיטעלסטווע" האָט ער, און דוקא אַ כּשר'ע „פּראַוואָזשיטעלסטווע". ווי קומט צו איהם אַ „פּראַוואָזשיטעלסטווע"? — בראָצקי! ער איז אַ „סלוזשיטעל" ביי בראָצקין. חלילה ניט קיין דירעקטער פון זאַוואָדען, נאָר ער איז אין בראָצקי'ס שוהל אונטען ביי די שניידערס אַ בעל־קורא איז ער. אַ „דוכאָוונע ליצאָ", אָדער, ווי מע רופט עס דאָרטען, „איין אָבראַרטשיק". און וויבאַלד איין „אָבראַרטשיק", אַזוי מעג ער שוין

זיצען אויף מאַלאָוואַסילקאָווסקי, דאָרט וואו דער געוועזענער פּאָ־ליצמייסטער איז אַמאָל געזעסען. זיצט ער, הייסט עס, אויף דער מאַלאָוואַסילקאָווסקי, טאַקי ניט ווייט פון׳ם געוועזענעם פּאָ־ליצמייסטער, און מוטשעט זיך, קוים־קוים וואָס ער קומט־אויס מיט׳ן שטיקעל בְרויט. דער גאַנצער אַרויסקוק זייערער מסתּמא איז אויף מיר. איך בין, הייסט עס, דער נגיד אין דער משפּחה, משטיינס געזאָגט... קום איך צו פאָהרען קיין יעהופּעץ, האַלט איך ביי זיי סטאַנציע, עס איך ביי זיי אַ וואַרעמעס, אַ וועטשערע, פאָלגט מען מיך אַ גאַנג — יעדנאָ ס׳דרוגים, פאַלט זיי אַמאָל אריין אַ קערבעל, אַמאָל צוויי, אויף פורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען... איצטיגס מאָל אָבער, איך קום צו פאָהרען, איך זעה — מיינע לייט זענען חושך, געהען־אַרום אָהן קעפּ. „וואָס איז די מעשה?" „ס׳איז שלעכט". „דהיינו?" „אַבלאַוועס". „פּחע, כ׳האָב גע־מיינט, זאָג איך, מי יודע וואָס! אַבלאַוועס — דאָס איז דאָך איין אַלטע מכּה, זאָג איך, נאָך משׁשת ימי־בראשית"... „ניין, זאָגען זיי, אַבלאַוועס צו אַבלאַוועס איז ניט גלייך. איצט, זאָגען זיי, איז ניטאָ די נאַכט, ס׳זאָל ניט זיין קיין אַבלאַווע. און חאַפּט מען אַ אידען, איז יהיה מי שיהיה — איינס־צוויי־דריי, מיט׳ן עטאַפּ". „נו, און געלט?" „בלאָטע". „אַ קערבעל?" „בלאַ". „אַ דרייערעל?" „אפילו ניט אַ מיליאָן!" „אויב אַזוי, זאָג איך, איז דאָך טאַקי גוט פּאַסקודנע". „פּאַסקודנע צו פּאַסקודנע, זאָגען זיי, איז ניט גלייך. קודם, זאָגען זיי, איז שטראָף. און נאָכדעם ערשט — מיט׳ן עטאַפּ. היינט דער סקאַנדאַל פאַר בראָצקין!"... „מילא, זאָג איך, בראָצקי היינט, בראָצקי מאָרגען. איך קאָן, זאָג איך, צוליעב בראָצקין, זאָג איך, מיט מיין געזונט ניט שפּעקעלירען. איך בין געקומען, זאָג איך, אויף אַ קאָנסולים פון פראָפּעסאָרען, קאָן איך צוריק, זאָג איך, ניט אַנטלויפען". הכּלל, טענות אַהין, טענות אַהער — דער טאָג שטעהט ניט. מע דאַרף לויפען צו די פראָפּעסאָרען מכּח אַ קאָנסולים. נאָר וואָס מיר קאָנסולים? ווער מיר קאָנסולים? אז דער קאָן קומען ערשט

מיטוואָך פאַר האַלבען טאָג, און דער — מאָנטאָג נאָך האַלבען טאָג, און יענער — נישט פריהער ווי איבערמאָרגען דאָנערשטאָג. היינט גער ! אַ מעשה אויף דריי וואָכען מיט אַ מיטוואָך ! וואָרום וואָס נעהט זיי אָן, למשל, וואָס משה־נחמן פון קענעלע האָט אַ זאַדישקע מיט אַ הוסט, און שלאָפט ניט קיין נעכט, אויף פורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען ?... דערווייל ווערט נאַכט. עסט מען וועטשערע און מע לעגט זיך שלאָפען. איך ווער נאָר־וואָס אנשלאָפען, איך הער : טראַך־טאַראַראַך ! איך רייס־אויף די אויגען : „ווער איז ?" „מיר זענען פאַרפאַלען !" זאָגט צו מיר דער שוואָגער מיינער, דער שלים־מזל, שטעהט איבער מיר אַ טוידטער מענטש און טרייסעלט זיך, ווי אַ הושענא. „וואָס טהוט מען, זאָג איך, איצטער ?" „אדרבה, זאָגט ער, זאָג דו, וואָס טהוט מען ?" „וואָס, זאָג איך, זאָל מען טהון, ס'איז ביטער". „ביטער צו ביטער, זאָגט ער, איז ניט גלייך. ס'איז, זאָגט ער, ביטער אַזוי ווי גאַל". און אין דרויסען ביי דער טיר : טראַך־טאַראַראַך ! די קליינע קינדער נעבאַך האָבען זיך אויפגעחאַפט מיט אַ גוואַלד, מיט אַ געוויין : „מאַ־מע !" שטיקט זי זיי, די מוטער הייסט עס, און וואַרגט זיי, ס'זאָל זיין שטיל — אַ שענע חתונה ! „עה, טראַכט איך מיר, משה־נחמן פון קענעלע, דו ביזט גוט אין דער ארבייט, אויף פורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען !" און עס פאַלט מיר אריין פלוצים אַ קאָמבינאַציע אין קאָפ און איך רוף מיך אָן צו מיין שוואָגער : „שאַ, זאָג איך, ווייסט דו וואָס, דוד ? זיי דו איך, און איך וועל זיין דו". קוקט ער אויף מיר, ווי אַ לעמעשקע : „וואָס הייסט ?" „דאָס הייסט, זאָגט איך, מיר וועלען זיך בייטען מיט די יוצרות. דו וועסט מיר געבען דיין פאַס, איך וועל דיר געבען מיין פאַס ; וועסט דו זיין משה־נחמן, און איך וועל זיין דוד". אַ טומפּיקער מח ! קוקט אויף מיר, ווי אַ זינדיגער מענטש, פאַרשטעהט ניט, וואָס מע רעדט צו איהם. „בהמה, זאָג איך, וואָס פאַרשטעהסט דו דאָ ניט ? דאַכט זיך, אַ פּראָסטע קאָמבינאַציע, זאָג איך. אַ מינדסט קינד קאָן עס פאַרשטעהן. דו וועסט זיי ווייזען מיין פאַס,

און איך וועל זיי ווייזען דיין פּאַס, יעדנאַ ס׳דרוגים — האָסט דו דאָס צעקייעט, צי מע דאַרף עס דיר צעקייען און לעגען אין מויל אריין?״

אפנים, ער האָט דאָס צעקייעט, און מיר האָבען גענומען זיך בייטען מיט די יוצרות. איך איהם מיין פּאַס, ער מיר זיין פּאַס. און דאָרטען די טיר ווערט שיער ניט צעשפּרונגען: טראַך־טאַרע־ראַך! טראַך־טאַרעראַך! „סייטשאַס! — זאָג איך. — וואָס האָט איהר אַזוי קיין צייט ניט? דער טייך ברענט נים!״ — זאָג איך. און צו מיין שוואָגער רוף איך מיך אָן: „געדענק זשע, דוד, דו הייסט שוין נישט מעהר דוד, נאָר משה־נחמן״... און איך לאָז מיך צו דער טיר. — „ברוך הבא, געסט!״ — אַ גאַנצע חאַליאַסטרע, יוצר משרתים ואשר משרתיו. ווי זאָגט איהר, אַ גדולה, פריילין אין שטעדטעל...

ס׳פאַרשטעהט זיך, אַז קודם האָט מען זיך גענעבען אַ נעם צו מיין שוואָגער דעם שלים־מזל. וואָס עפּיס צו איהם? ווייל איך האָב מיך געהאַלטען, פאַרשטעהט איהר מיך, מעשה מענטש, ווי זאָגט איהר, אַ קניפּ אין באַק, די פּאַרב זאָל שטעהן. און ער — אויף פּורישקעווישען געזאָגט געוואָרען. האָט מען איהם מסתמא אַ חאַפּ נעטהאָן: „אָטקודעוואַ, גאַספּאָדין יעווריי?״ — ניטאָ קיין לשון. שטעל איך מיך ארוים פאַר׳ן מליץ־יושר און מאַך צו איהם: „יהודי בלא, וואָס שווייגסט דו? דבר! דבר זיי, אַז דו ביזט משה־נחמן פון קענעלע״. און צו זיי טהו איך מיך אַ וואָרף מיט תחנונים: „אַזוי און אַזוי, זאָג איך, וואַשע ווימאָקאַ פּראַוואָזשיטעלסטווע, זאָג איך, איין אָרעמער קרוב נעבאַך. שוין לאַנג, זאָג איך, ניט געזעהען זיך, געקומען צו מיר פון קענעלע״. און אינווענינ אין האַרצען שטיקט מיך, איך ווער שיער נים צע־שפּרונגען פאַר געלעכטער. חאַ־חאַ! איהר פאַרשטעהט? איך, משה־נחמן פון קענעלע, בעט רחמים פאַר משה־נחמנ׳ען הייסט עס, פאַר מיר אַליין טאַקי, חאַ־חאַ־חאַ! איז אָבער די צרה, וואָס מיין רעדען מיט מיינע בקשות האָבען געהאָלפען, ווי דער פאַראַיאָה־

רינגער שניי, און מע האָט מיין בחור אויפגעחאַפּט, ווי דער רוח דעם מלמד, און מע האָט איהם אָפּגעפיהרט גאנץ פיין אין חד־גדיא אריין, מיט'ן גאנצען קנאַק, ווי גאָט האָט געבאָטען. און מיך האָט מען אויך געוואָלט צונעמען. דאָס הייסט, מע האָט שוין טאַקי מיך געהאַט צוגענומען; מע האָט מיך אָבער באַלד ארויס־געלאָזט. וואָרום וואָס הער איך זיי, איך בעט אייך זעהר? א מענטש מיט א „פּראוואָזשיטעלסטווע" שוואַרץ אויף ווייס, בפירוש פאַרשריבען אין בראָצקי'ס שוהל ביי די שניידערס איין אָבראַד־טשיק, און א קערבעל אויך מסתמא, יעדנאָ ס'דרוגים, איהר פאַר־שטעהט? „חאַראַשאָ, זאָגען זיי צו מיר, גאָספּאָדין אָבראַדטשיק. דו געה דיר דערוויייל אהיים עסען קוגעל. מיר וועלען דיר שוין נאָכדעם באַווייזען, ווי אַזוי צו האַלטען קאָנטראַבאַנדע אויף דער מאַלאָוואַסילקאָווסקי!"... מיט א פרישען קוילעטש, הייסט עס, גלייך אין פנים אריין, חאַ־חאַ!...

זאָל איך אייך דערצעהלען ווייטער? מילא פון קאָנסולים איז דאָך שוין אָפּגערעדט. ווער האָט אין זינען געהאַט א קאָנ־סולים, אז מע האָט גאָר באַראַפּט ראַטעווען דעם שוואָגער? פון וואָס, מיינט איהר, ראַטעווען? פונ'ם עטאַפּ? חלילה! דאָס האָט ניט געהאָלפען. מיט'ן עטאַפּ איז ער געגאַנגען, נאָך א מין געהן! אויף פורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען! איידער מיר האָבען איהם דערלעבט זעהען אין קענעלע, דעם שלים־מזל, זענען אונז, הערט איהר, שיער די אויגען ארויסגעקראָכען. און אז מע האָט איהם שוין קוים אמאָל געבראַכט צו פיהרען קיין קענעלע, האָט ער ערשט געהאַט אויף זיך א נייעם אומגליק. א פרעמדען פּאַס מיט א פרעמדען נאָמען, יעדנאָ ס'דרוגים, פרעגט ניט. איך האָב מיט איהם געהאַט צו זינגען און צו זאָגען. לאָם איך עס פאַרדיענען, הערט איהר, אַלע דריי חדשים, וואָס סע האָט געקאָסט. אחוץ וואָס איך האָב אויף זיך א פּעקעל, איך מוז איהם נאָך עד היום אויסהאַלטען מיט ווייב און קינדער. וואָרום ער טענה'ט, אז איך האָב איהם אומגליקליך געמאַכט, טענה'ט ער. ער זאָגט,

אז איבער מיר האָט ער אָנגעוואוירען די גאַנצע „פּראוואָזשיטעל־סטווע” מיט דער שטעלע ביי בראָצקין. און עס קאָן זיין, אַז ער איז אפשר ניט אינגאַנצען אומגערעכט אויך. דער עיקר איז אָבער, חאַ־חאַ, נישט דאָס. דער עיקר איז דער איינפאַל, די קאָמבינאַציע, איהר פארשטעהט? דאַכט זיך, וואָס? אַ אידעל פון קענעלע, מיט אַ הוסט און מיט אַ זאַדישקע און מיט אַ טובערקולאָז אויך, אויף פורישקעוויטשען געזאָגט געוואָרען, יעדנאָ ס'דרוגים, און אָהן אַ שום „פּראוואָזשיטעלסטווע”, — פון דעסטוועגען, אַז מע דאַרף, קומט ער זיך קיין יעהופּעץ, שטעלט זיך אָפּ אויף מאַלאָוואַסיל־קאָווסקי, ניט ווייט פונ'ם געוועזענעם פּאָליצמייסטער, און — רוף מיך קנאַקניסעל!

ענדע געשיכטע נומער אכצעהן.

געשיכטע גומער גייענצעהן

דער צעהנטער

געשריבען אין יאָהר 1910.

געשיכטע נומער נייענצעהן

דער צעהנטער

נייען זענען מיר געוועזן אינ'ם גאנצען וואגאן. נייען אידען. אונז האט געפעהלט א צעהנטער, צו א מנין.

אייגענטליך, איז געוועזן א צעהנטער אויך. נאר דער צעהנטער איז געוועזן ביי אונז ספק איד, ספק כריסט. א שטילשווייגענדיגער פארשוין מיט א גאלדענעם פענסנע. א ראבעטיני פנים מיט קלייען, נאר אהן א באָרד. א נאז א אידישע, נאר וואנסעס — מאָדנע פארדרעהט ארויף. אויהערען אפגעשטאנענע, נאר א האלז א רויטער. די גאנצע צייט האט ער זיך געהאלטען פון אונז גאנץ באזונדער. געקוקט אין פענסטער און געפייפט. געזעסען איז ער, געוויינטליך, אהן א היטעל. און א רוסיש בלאט אויף די קניע. און שא, קיין ווארט נישט ארויסגעלאזט. דורכאוים מעשה רוס. איין עכטער פאני. הא? נאך א מאל: זאל דאס טאקי זיין א גוי? סטייטש, ס'איז דאך אבער פארט נישט קיין גוי. בלאטע! א איד א אידען וועט נישט נארען. א איד א אידען וועט דערקענען פאר א מייל אין א פינסטערער נאכט. גוואלד, דער צלם-אלקים! ניין, ס'א איד. אזא שטיק גאלד, ווי א איד דאס איז! און ווידער צוריק, טאמער ניין? א קשיה היינטיגע צייטען... האבען מיר זיך מיישב געוועזן: אויך די

איינענע מעשה. א איד נעבאך וויל, מע זאל חאטש מיינען, אז ער איז א גוי — לאז איהם וואויל באקומען. וואס זשע טהוט מען אבער — אונז געהט־אפּ א צעהנטער? מיר האבען א יאהר־צייט אין וואגאן. איהר מיינט, עפּיס גלאט א יאהרצייט? א יאהרצייט נאך א טאטען? אדער נאך א מאמע? ניין. דאס איז געווען א יאהרצייט נאך א קינד. נאך א זוהן. איין־און־איינציגען זוהן האט א איד באגראבען. קוים אויסגעבעטען, מע זאל איהם ארויסגעבען פון דער טורמע, שוין לאחר המעשה, מע זאל איהם ברענגען צו קבר־ישראל... דער פאטער שווערט, אז ער איז געווען גאט די נשמה. צו גיך, זאגט ער, האט מען איהם אפּגע'משפט. דאס הייסט, א חברה־מאן צווישען חברה איז ער אפילו, זאגט ער, געווען, נאר העננען איז איהם, זאגט ער, נישט געקומען. מע האט איהם אבער געהאנגען — פארפאלען! איז די מוטער באלד נאך איהם אוועקגעגאנגען. דאס הייסט, נישט אזוי גיך. אהא! זיך פריהער גוט אנגעמוטשעט. אליין געמוטשעט זיך און אויך איהם גרוי און אלט געמאכט.

— וויפיעל, מיינט איהר, בין איך אלט מיין איינענם?

מיר קוקען אלע אויפ'ן דאזיגען פארשוין און ווילען טרעפען, וויפיעל אלט ער איז. ס'איז אוממעגליך: יונגע אויגען, גרויע האר. א געקנייטשטער שטערן, א שמייכלענדיג־וויינענדיג פּנים. און דער גאנצער נפש — עפּיס א מאדנער. טאקי א פּידזשאק, נאר א לאנגליכער. טאקי א קאפּעלישעל, נאר פאררוקט אהינטער. טאקי א בערדעל, נאר שטארק פארקיילעכ'גט. און אויגען... אך, אויגען! אזעלכע אויגען, ווען איהר זעהט איין מאל, וועט איהר זיי שוין קיינמאל, קיינמאל נישט פארגעסען. שמייכלענדיג־וויי־נענדיגע, אדער וויינענדיג־שמייכלענדיגע אויגען... ווארט ער חאטש באקלאגט זיך, וואלט ער חאטש געלאזט א טרער. איז ניין. דוקא פרייליך און דוקא לעבעדיג — א מאדנער, מאדנער נפש.

— הכלל, וואו נעמט מען א צעהנטען? — האט זיך איינער אפּגערופען און געווארפען איין אויג אויפ'ן פּייפער, וואס מאכט

זיך גלייך ווי ער הערט נישט, קוקט אין פענסטער אריין און פייפט־אוים עפּיס אַ באַקאַנטען ניגון, דאַכט זיך, אַז „קעקוואָק״.

— וואָס הייסט, אַ צעהנטער? — רופט זיך אָן נאָך איי־נער. — מיר האָבען דען נישט קיין מנין?

און ער האָט גענומען צעהלען מיט׳ן פינגער: נישט איינס, נישט צוויי, נישט דריי...

— אָהן מיר! — האָט זיך אָנגערופען דער פּייפער, דוקא אויף אידיש.

מיר זענען אַלע געבליבען דערשטוינט.

— איהר זענט דען קיין איד נישט?

— אַ איד בין איך, נאָר איך האַלט נישט פון די זאַכען.

אַ היבשע ווייַלע זענען מיר געזעסען אַלע, ווי געפּלעפּט, גע־קוקט איינס אויף דאָס אַנדערע אָהן לשון. נאָר איין בעל־יאָהר־צייט האָט זיך נישט פאַרלוירען. מיט זיין פריילִיך־וויינענדיגען שמייכעל האָט ער זיך אָנגערופען צום יונגענמאַן דעם פייפער:

— הונדערט און צוואַנציג יאָהר זאָלט איהר לעבען. אייך קומט אַ גאָלדענע מעדאַל.

— פאַר וואָס אַ גאָלדענע מעדאַל?

— איך וועל אייך זאָגען, ס׳איז אַ ביסעל אַ צו לאַנגע מעשה. אויב איהר ווילט זיין אַ צעהנטער צום מנין, זאָג איך אָפּ אויף אַ מינוט קדיש נאָך מיין זוהן, וועל איך אייך דערצעהלען אַ שענע געשיכטע.

און דער פריילִיכער בעל־יאָהרצייט נעמט אַרוים אַ פּעטשיילע, גאַרטעלט זיך אַרום דעם פּידזשאַק און שטעלט זיך אַוועק מיט׳ן פּנים צו דער וואַנט:

— אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה...

איך ווייס נישט, ווי אַזוי איהר. איך בין מיך מודה, אַז איך האָב ליעב אַ וואָכעדיגע מנחה. איין וואָכעדיגע שמונה־עשרה איז ביי מיר זיסער פון צעהן חזנ׳ישע קונצענדיגע שטיק, שבת׳־דיגע דריידלעך מיט יום־טוב׳דיגען שטייגער. די שמונה־עשרה

פון דעם בעל־יאָהרצייט דאָ אין וואַנאַן איז געווען מיט אַזוי פיעל
הארץ, מיט אַזוי פיעל נשמה, אַז עס האָט אונז אַלעמען צענומען.
און מיר דאַכט, אַז אפילו דעם צעהנטען פאַרשוין דעם פייפער —
אויך. האָרכען אַ טאַטען, ווי ער זאָגט קדיש נאָך אַ זוהן — איז
עפּיס אויך נישט פון די קליינע זאַכען. און דערצו האָט דער
בעל־יאָהרצייט געהאַט אַ זיסע הארציגע שטימע, וואָס האָט זיך
געגאָסען ווי אַ בוימעהל גלייך אין די ביינער אריין. און איבער־
הויפּט — דער קדיש! דער קדיש! נאָר אַ שטיין האָט דער קדיש
געקאָנט נישט ריהרען...

קורץ — דאָס איז געווען שוין איין מאָל אַ מנחה.

אָפּגעדאַווענט און אָפּגעבונדען די פּעטשיילע, האָט זיך אונ־
זער בעל־יאָהרצייט אַוועקגעזעצט אַקעגען דעם צעהנטען פאַרשוין
און מיט אַ פריילּיך־וויינענדיג פּנים, ווי זיין שטייגער איז, האָט ער
אָנגעהויבען צו דערצעהלען די געשיכטע, וואָס ער האָט איהם צו־
געזאָגט. בעת־מעשה האָט ער זיך געגלעט דאָס בערדעל און גע־
רעדט פּאַוואָלינקע, ווי אַ מענטש, וואָס האָט צייט:

— די מעשה, וואָס איך וויל אייך, יונגערמאַן, דערצעהלען,
איז, איינענטליך, נישט איין מעשה, נאָר דריי מעשיות. דריי
קליינינקע מעשה'לעך.

די ערשטע מעשה האָט זיך געטראָפען אין אַ דאָרף, ביי אַ
רענדאַר. געזעסען אין אַ דאָרף אַ רענדאַר מיט אַ רענדאַרקע.
דאָס דאָרף איז געווען אַ גרוים דאָרף. גויים אַ סך, אידען נישט
איינער. אַ יחיד הייסט עס. אדרבה, נאָך בעסער. פּרנסה
בשפע. ווי זאָגט מען: זיצען זאָל מען צווישען גויים... איין
זאַך נאָר האָט זיי געפעהלט — קינדער. אַ צייט נישט געווען ביי
זיי קיין קינדער. איז זיי נישט איינגעגאַנגען דאָס לעבען. ערשט
אויף דער עלטער האָט גאָט רחמנות געהאַט. די רענדאַרקע איז
פאַרגאַנגען אויף טראָגען און האָט געבוירען דעם רענדאַר למזל אַ
יונגעל. אַ בן זכר. אַ גדולה! דאָרף מען, הייסט עס, פּראַווען
אַ ברית, ווי גאָט האָט געבאָטען. אויפ'ן אַכטען טאָג האָט מיין

רענדאר גאנץ פֿיין אײנגעשפּאנט פערד־און־וואָגען און איז אװעק
אין שטאָדט אַרײן, אָראָפּגעבראַכט דעם רב מיט׳ן שוחט מיט׳ן
שמש מיט נאָך פינף אידען. א װאַרעמעס האָט די רענדארקע
מסתמא צוגעגרייט א גרויסאַרטיגען. אַלסדינג פיין אָרום און
אָרום. מע טהוט זיך א חאַפּ — ניטאָ קיין מנין. עס פעהלט א
צעהנטער. וואָס איז די מעשה? א רענדארישער קאָפּ. אַרײנגערע־
כענט די רענדארקע אויך אין קאָהן. איז מסתמא געוואָרען א
גרויס געלעכטער. אהין־אהער — דער טאָג שטעהט נישט. וואָס
טהוט מען? א גרויס דאָרף. גויים א סך. אידען, להבדיל, נישט
איינער. שלעכט! מע טהוט א קוק — עס פאָהרט צו גלייך צו
דער קרעטשמע א בויד. און אין בויד — א בעל־עגלה. לאָז זיין
א בעל־עגלה, אבי א איד... „ברוך הבא!" „שלום עליכם!"
„קומט אַרײן, וועט איהר זיין א צעהנטער!"... די שמחה איז
געווען נישט צו באשרייבען. הײנט זעהט, וואָס פאַר א גרויסען
נאַט מיר האָבען. א גאנץ דאָרף מיט גויים קאָנען גאָרנישט מאכען.
קומט איין איד, א בעל־עגלה, דאכט זיך — אהא, שוין גוט!

די צווייטע מעשה, מיין ליעבער איד, האָט זיך געטראָפען
שוין נישט אין א דאָרף, נאָר אין שטאָדט. און דוקא אין א אידי־
שער שטאָדט. שבת איז דאָס געווען. פרייטאָג־צו־נאכטס, הייסט
עס, נאָך ליכטבענטשען. געקומען פון שוהל. אָפּגעמאכט קידוש.
זיך געוואשען. מע זעצט זיך צום טיש — איז זיך מיישב א
ליכט און הויבט אָן שמעלצען זיך. שטעלט מען אוועק מסתמא
א שבת־קוילעטש אקעגען שנויץ — עס העלפט נישט. אראָפּגע־
פאלען דער שנויץ אויפ׳ן טיש, אָנגענומען דאָס טישטוך. אָט
באלד ווערט א שרפה. וואָס טהוט מען? פארלעשען? טאָר מען
נישט — שבת! האָבען זיך צונויפגעקליבען די שכנים, די גאנצע
גאָס. א גוואַלד, א געפּילדער: „אידען, מיר זענען פארפאלען!"...
מע טהוט א קוק — חוועדער דער שבת־גוי. „חוועדער־סערדצע!
טשי טי באַטשיים אָנאָ דרושע סוויטלאָ?"... אויף אידיש הייסט
עס: צי זעהסט דו, גוי, ווי דאָרט איז ליכטיג?... און חוועדער,

חאַטש אַ גוויישער קאָפּ, האָט פאַרשטאַנען וואָס מע מיינט. אַ שפּיי אויף דער האַנט און מיט צוויי גראָבע גויישע פינגער האָט ער געגעבן אַ נעם־אַפּיר דעם שנויץ — אוים שרפה. נו, פרעג איך אייך: איז גאָט'ס וואונדער דען אָפּצושאַצען? קיין עין־הרע, אַזוי פיעל אידען האָבען גאָרנישט געקאָנט מאַכען. געקרׂ מען איין גוי — אָפּגעראַטעוועט אַ גאַנצע שטאָדט.

אַצינד באַדאַרף מען אייך, הייסט עס, דערצעהלען די דריטע מעשה. דאָס האָט שוין געטראָפען, פאַרשטעהט איהר מיך, ביי'ם רבי'ן אַליין. דער רבי זאָל לעבען האָט געהאַט אַ בן־יחיד, און דוקא אַ געראָטענעם בן־יחיד, מיט אַלע מעלות, ווי עס גיט זיך איין ביי אַ רבי'ן. האָט מען איהם מסתמא יונג חתונה געמאַכט, געגעבען אַ ווייב, מיט נדן, מיט אייביגע קעסט, און אַוועקגע־זעצט, ער זאָל זיצען און לערנען. זיצט ער און לערענט. וואָלט אַלסדינג געווען גוט און פיין — ווען זשע? ס'זאָל נישט זיין קיין „פּריזיוו" אויף דער וועלט. חאָטש אפילו, אין פלוג, וואָס הערט דעם רבינ'ס זוהן אַ פריזיוו? אַז, ראשית, איז ער אַ בן־יחיד, איין־און־איינציגער. והשנית, טאָמער וועט דאַרפען קאָסטען געלט, וועט אין געלט קיין מניעה נישט זיין. איז אָבער געוואָרען אַ ביטערע צייט, משטיינס געזאָגט. מע האָט אָנגעהויבען נעמען ביי אידען בני־יחידים, און קיין געלט העלפט שוין אויך נישט. אפילו קיין צעהנטויזענט! ביטערע נאַטשאַלסטווע, אַ רשע אַ דאָק־טאָר — שלעכט, שלעכט! וואָס טויג אייך, מיין ליעבער יונגער־מאַן, מע האָט אריינגעפיהרט דעם רבינ'ס זוהן אַ נאַקעטען. דאָס ערשטע מאָל אויף זיין לעבען איז איהם אויסגעקומען צו שטעהן בגלוי־ראש, אָהן אַ היטעל הייסט עס. און דאָס איז געווען זיין גליק. וואָרום אויפ'ן קאָפּ האָט זיך באַוויזען ביי איהם, נישט פאַר אייך געדאַכט, אַ צאַצקע, און דוקא נישט קיין געמאַכטע. אַ סברה, אַז דאָס איז איהם פאַרבליבען נאָך פון קינדערווייז. געווען אַ קינד איין עקשן. זיך נישט געלאָזט צוואָגען... פאַרשטעהט זיך, אַז מע האָט איהם געגעבען דעם וועג.

היינט פרעג איך אייך, מיין ליעבער יונגערמאַן, וואָס זענט איהר ווערטה? אַ איד זענט איהר, און אַ גוי ווילט איהר זיין, און דאָס דריטע זענט איהר במילא — נו, קומט אייך נישט קיין גאָלדענע מעדאַל?...

. . . .

אויף דער ערשטער סטאַנציע איז אונזער „צעהנטער" נעלם געוואָרען.

ענדע געשיכטע נומער גייענצעהן.

נעשיכטע נומער צוואנציג

דריטע קלאַס

נעשריבען אין יאָהר 1902.

געשיכטע נומער צוואנציג

דריטע קלאַס

דאָס איז, אייגענטליך, שוין נישט קיין געשיכטע, נאָר גלאַט אַ שמועס, אַ פּאָר ווערטער פאַר׳ן געזעגענען זיך און איין עצה פון אַ גוטען פריינד.

האַלטענדיג ביי׳ם צעשיידען זיך מיט אייך, פריינט-לעזער, ווילט זיך מיר צום סוף, אויס דאַנקבאַרקייט, וואָס איהר האָט אויסגעהערט פון מיר אַזוי פיעל געשיכטעס, אייך מיט עפּיס־וואָס נוצליך זיין, זאָגען אייך עטליכע וואַרעמע ווערטער פון אַ פּראַקטישען מענטשען, פון אַ קאָמי־וואָיאַזשער. הערט מיך אויס און פאַרשרייבט מיינע ווערטער.

אַז איהר פאָהרט אין באַהן, געוויינטליך, אַ לענגערע שטרעקע, און איהר ווילט וויסען, אַז איהר פאָהרט, דאָס הייסט, איהר ווילט הנאה האָבען פון אייער נסיעה, זאָלט איהר אייך נישט דערוועגען פאָהרען נישט ערשטע, נישט צווייטע קלאַס.

מילא, פון ערשטער קלאַס איז אָפּגערעדט. זאָל אייך גאָט היטען! דאָס הייסט, איך מיין נישט דאָס פאָהרען. דאָס פאָהרען אליין איז אין ערשטער קלאַס אפילו גאַנץ נישקשה׳דיג. ווייך און גראַם און רייך — מיט אַלע באַקוועמליכקייטען. איך רעד נישט פונ׳ם פאָהרען. איך רעד פון די מענטשען, פון די פּאַסאַ־

זשירען. וואָס פאַר א טעם, פרעג איך אייך, האָט דאָס פּאַר א אידען פאָהרען איינער אליין און נישט רעדען א וואָרט? איהר קאָנט דאָך אַזוי חלילה פארגעסען רעדען! און אפילו אז איהר טרעפט שוין דאָרט אמאָל א פּאַסאַזשיר איינמאָל אין א יובל, איז דאָס אָדער א גראָבער פּריץ מיט געשוואָלענע באַקען, ווי ביי א טרובאַטש, וואָס שפּיעלט אויף א טראָמבאָן, אָדער איין אָנגעבלאָזענע דאַמע, בייז ווי א שוויגער, אָדער א שטומער אויסלענדער מיט קעסטעלדיגע הויזען, וואָס איז צוגעזאָטען געוואָרען צום פענסטער, נישט אָפּצורייסען איהם, עס מעג ברענען דער גאַנצער וואַגאָן. מיט אַזעלכע פּאַרשוינען אַז איהר פאָהרט, קומען אייך אַלערליי טרויעריגע געדאַנקען און נישט ווילענדיג דערמאָנט איהר אייך אין׳ם טוידט... צו וואָס טויג עס אייך?

אין צווייטער קלאַס, מיינט איהר, איז בעסער? איהר זיצט אין איין וואַגאָן מיט אַלערליי פּאַרשוינען, די זעלבע מענטשען, דאַכט זיך, וואָס איהר, מיט׳ן זעלבען יצר־הרע. זיי ווילען נעבאָך רעדען א וואָרט, געהען־אויס וויסען, וואוהין איהר פאָהרט, און פון וואַנען איהר זענט, און וואָס איהר זענט. נאָר מע זיצט, ווי די טאָקען, און מע קוקט איינס אויפ׳ן אַנדערען. מע האָט אָנגענומען א פול מויל מיט וואַסער — און שאַ!

פּונקט אַקעגען אייך זיצט איינער א פראַנט מיט א לאַנגען נאָגעל און מיט שענע וואָנסעס, וואָס איהר וואָלט געמעגט שווערען, אַז ער איז אייך קענטליך, איהר האָט איהם ערגיץ געזעהען, נאָר איהר ווייסט נישט וואו; עס דאַכט זיך אייך, אַז ער באַדאַרף זיין מזרע היהודים, דאָס הייסט, פון אונזעריגע... נאָר גאָר נעה מאַך, אַז יענער דבר׳ט נישט! ער האָט פּאַרדרעהט די וואָנסעס אַרויף, קוקט אין פענסטער און פייפט!

אויב איהר ווילט אַזאַ פּאַרשוין דערגעהן די יאָהרען, באַגראָבען, ער זאָל קיין תחית־המתים נישט אויפשטעהן, זאָלט איהר זיך ווענדען צו איהם אויף וואָס פאַר א שפּראַך איהר ווילט, בשעת

אקעגען זיצען כּריסטען, און ווער שמועסט נאָך — דאמען. נאָר בעסער איהר זאָלט איהם א פרעג טהון אויף רוסיש:

— יעסלי יא ניע אָשיבאיוס, יא אימיעל אודאָוואָלסטוויע ווסטריעטיטסא ס'וואמי וו'בערדיטשעוויע?... אויף אונזער לשון וועט עס הייסען אזוי גוט ווי: „אויב איך בין מיך נישט טועה, האָב איך געהאט דאָס פארגעניגען זיך צו טרעפען מיט אייך אין בערדיטשעוו?”... — דאָס איז ערגער טויזענט מאָל ווי אין טאטען אריין געשאָלטען!

אָדער, אויב איהר טרעפט זיך אויף מיט אזא פּארשוין ערגיץ אין פּאָדאָליע אָדער אין וואָהלין, קאָנט איהר אָנהויבען צו רעדען מיט איהם אויף פּויליש:

— פּשעפּראַשאַם פּאַנא! יעזשעלי סיען ניע מילען זנאַלעם אָיטצא פּאנא ז'יארמעלינצאו, סטורי ביל וו'לאסקאָך או יאסנאָ־וועלמאָזשנעגאָ פּאָטאָצקעגאָ?... אויף אידיש גערעדט, וועט דאָס הייסען: „איך בעט איבער אייער כּבוד, אויב איך האָב קיין טעות, בין איך געוועזען באקענט מיט אייער פאָטער פון יארמעלינעץ; ער איז געוועזען א חשוב בײ'ם גראף פּאָטאָצקי”... קיין גרויסע באַלע־דיגונג איז דאָ טאקי נישט פאַרהאַן, נאָר יארמעלינעץ און א חשוב בײ'ם גראף פּאָטאָצקי שמעקט מיט „איד”... נאָר שא! אָט וועל איך אייך בעסער דערצעהלען א געשיכטע, וואָס איך אליין בין געוועזען דערבײ.

דאָס איז געוועזען אין קוריערצוג. נישטאָ קיין דריטע קלאַס, בין איך, באין ברירה, געפאָהרען צווייטע קלאַס. אקעגען מיר האָב איך געהאט א פּארשוין, ספק איד, ספק כּריסט. נאָר דאכט זיך, מעהר איד איידער כּריסט... און אפשר? ווער קאָן עס וויסען? א שענער יונג, א געגאָלטער, אָנגעטהאָן ווי א ספּאָרטסמען, מיט א שווארצען פּאַס אויף די ווייסע הויזען, און א קאוואַליער. פאַר וואָס זאָג איך: א קאוואליער? — ווייל ער האָט די גאַנצע צייט זיך געדרעהט ארום א שענער „בארישניע”, א פריילין מיט א הויכען שיניאָן און מיט א פּענסנע אויף א קליין אויסגעטאָקט נעזעל.

באקענט האָט מען זיך טאַקי דאָ אין וואַגאָן און גיך געוואָרען באַפריינט. זי האָט איהם מכבד געווען מיט שאָקאָלאַד, און ער האָט זי אַמוזירט, פריהער מיט אַרמענישע און דערנאָך מיט אידישע אַנעקדאָטען, און ביידע האָבען געקייכט פאַר געלעכטער. און דערהויפּט האָט מען געלאַכט פון די אידישע אַנעקדאָטען, וואָס דער פאַרשוין האָט דערצעהלט מיט אַזאַ געשמאַק, ווי עס ווערט דערצעהלט צווישען כּריסטען, גאָר נישט געקוקט דערויף, וואָס טאָמער בין איך אַ איד און געפין מיך באַלעדיגט... קורץ, דער ראָמאַן איז ביי זיי געגאַנגען, ווי אויף פּוטער. ער איז שוין אויס־געוואַכסען נעבען איהר (פריהער איז ער געזעסען אַקעגען איהר) און פאַרקוקט איהר אין די אויגען אַריין, און זי האָט זיך געשפּיעלט מיט'ן קייטעל פון זיין זייגערעל, וואָס איז געווען אַריינ־געשטעקט אינ'ם שוואַרצען פּאַס אויף די ווייסע הויזען. פּלוצים — פון וואַנען האָט זיך גענומען אויף אַ סטאַנציע — איך האָב שוין פאַרגעסען דעם נאָמען — קומט אַריין אַ הינקענדיגער איד, אַ געלער, אַ פאַרשוויצטער, מיט אַ ווייסען פּאַראַסאָל, שטרעקט־אויס די האַנט צו מיין ספּאָרטסמען מיט'ן שוואַרצען פּאַס אויף די ווייסע הויזען, און רופט זיך אָן צו איהם פּשוט אויף אונזער אידיש לשון:

— נאַט אייך אָפּ שלום. איך האָב אייך דערקענט דורכ'ן פענסטער. איך קאָן אייך אָפּגעבען אַ גערוס פון אייער פעטער זלמן פון מאַנעסטרישטש...

פאַרשטעהט זיך, אַז אויף דער זעלבער סטאַנציע איז מיין ספּאָרטסמען נעלם געוואָרען, און די „באַרישניע" איז געבליבען אַליין. דערמיט ענדיגט זיך אָבער נאָך נישט די געשיכטע. מיין „באַרישניע" — שוין געוויס אַ כּריסטין, וואָרום אַז נים, וואָס האָט דער ספּאָרטסמען באַדאַרפט אַנטלויפען? — האָט אין עטליכע סטאַנציעס אַרום גענומען פּאַקען זיך, נישט אויסגערעדט צו מיר אַ וואָרט, אפילו נישט אַ קוק געגעבען אין מיין ווינקעל אַריין, גלייך ווי איך בין גאָר אויף דער וועלט נישטאָ. אויף דער סטאַנציע, וואו זי איז אַראָפּ, האָבען זי אָפּגעוואַרט אַ שענער איד אַ פּאַט־

ריאַרך מיט אַ באָרד, וואָס זעהט־אויס ווי אַ מין אברהם אָבינו, און אַ אידינע אַ פאַרשוין מיט אַ פּאַריק און מיט גרויסע דימענטען אין די אויהערען. „ריוועניו! טעכטערל!" — האָבען אויס־גערופען דאָס אַלטע פאָרפאָלק און געפאַלען דער טאָכטער אויפ'ן האַלז מיט טרערען אין די אויגען.

קיין פּירוש צו דער געשיכטע באַדאַרף איך אייך נישט מאַ־כען. איך האָב אייך נאָר געוואָלט באַקענען מיט די פאַרשוינען, וואָס מע באַגעגענט אין צווייטער קלאַס, און באַווייזען, אַז איהר דאַרפט נישט פאָהרען צווייטע קלאַס, וואָרום אין צווייטער קלאַס זענט איהר אַ פרעמדער, צווישען אייגענע אַ פרעמדער.

אָבער אַז איהר פאָהרט דריטע קלאַס, זענט איהר ביי זיך אין דער היים. און ווער שמועסט, אַז אין וואַגאָן זענען נישטאָ קיין אנדערע, נאָר אחינו בני־ישראל — זענט איהר שוין צו פיעל אין דער היים. אמת, דריטע קלאַס איז נישט אַזוי באַקוועם, אַ פּלאַץ דאַרפט איהר פאַרחאַפּען מיט גוואַלד; עס איז אַ געווימעל, אַ געטומעל, אַ האַרמידער מיט אַ הו־האַ; איהר ווייסט ניט, וואו זענט איהר און וואו זענען אייערע שכנים?... דערפאַר אָבער ווערט איהר גיך באַקענט איינס מיט'ן אַנדערען. אַלע ווייסען, ווער איהר זענט, וואוהין איהר פאָהרט און וואָס איז אייער טהועכץ; און איהר ווייסט אַלעמען — ווער זיי זענען, וואוהין זיי פאָהרען און וואָס איז זייער טהועכץ. ביינאַכט פאַרשפּאָרט איהר שלאָפען, וואָרום איהר האָט מיט ועמען צו רעדען; און אַז איהר רעדט נישט, רעדען זיי און לאָזען אייך נישט שלאָפען. און וואָס איז דאָס טאַקי פאַר אַ שלאָפען פּלוצים גאָר אין וואַגאָן? דאַכט זיך, גלייכער, אַז מע קאָן רעדען מיט אַ מענטשען, וואָרום אַז מע רעדט, דערדערט מען זיך. איך זאָל האָבען די גליקליכע יאָהר, וויפיעל מאָל עס מאַכט זיך, אַז פון אַזאַ רעדען אין וואַגאָן מיט ווילד־פרעמדע מענטשען ווערט געשלאָסען אַ געשעפט, פּיקט זיך אויס אַ שידוך, אָדער מע ווערט גלאַט געוואָהר אַ זאַך, וואָס קומט צו־נוץ.

למשל, רעדען פון דאָקטוירים, מאָגען־קאַטאַר, „לימאַן", צייהנ־וועהטיג, נערוועז, קאַרלסבאַד וכדומה — איז שוין, דאַכט זיך, גאָר פּוסטע רעד, איאָ? פון דעסטוועגען האָט זיך מיט מיר אַליין געטראָפען אַ געשיכטע. איך בין אַמאָל געפאָהרען מיט אַ קאָמ־פּאַניע אידען. מע האָט גערעדט פון דאָקטוירים און פון רעצעפּ־טען. איך האָב דעמאָלט שטאַרק געליטען, ניט פאַר אייך גע־דאַכט, אויפ'ן מאָגען. האָט מיר איינער, אַ קאָמעניצער איד, גע־געבען זיינע אַ רפואה, אַ פּראָשעק אַזעלכען. דעם דאָזיגען פּראָ־שעק, זאָגט דער קאָמעניצער, האָט ער דוקא נישט פון אַ דאָקטאָר־מעדעצין, נאָר פון אַ צייהן־דאָקטאָר, אַ דאַנטיסט, אָבער איין אויס־געצייכענטער פּראָשעק, זאָגט ער, אַ געלער פּראָשעק. דאָס הייסט, דער פּראָשעק אַליין, זאָגט ער, איז אַ ווייסער, ווי אַלע פּראָשקעס, נאָר אין אַ געל פּאַפּיערעל. און געשוואָרען האָט מיר דער קאָמע־ניצער איד ביי זיין געזונט און ביי זיין ווייב און קינדער, אַז נאָר דעם געלען פּראָשעק האָט ער צו פאַרדאַנקען. ווען ניט דער געלער פּראָשעק, זאָגט ער, וואָלט ער איצט געווען שוין — ע־הע־הע! קיין סך פּראָשקעס, זאָגט ער, דאַרף איך ניט. צוויי־דריי פּראָש־קעס, זאָגט ער, — און איהר ווערט געגעזונט. אויס מאָגען, זאָגט ער, אויס דאָקטוירים, אויס געלטפּרעסערס, אויס בלוטצאַפּערס. אַ רוח, זאָגט ער, אין זייער טאַטעג'ס טאַטען אריין! אויב איהר ווילט, זאָגט ער, קאָן איך אייך געבען אַ צוויי־דריי פּראָשקעס פונ'ם געלען פּראָשעק. איהר וועט מיר, זאָגט ער, זאָגען אַ דאַנק...

כּך הוה. איך בין געקומען אהיים און האָב איינגענומען איין פּראָשעק, דעם אַנדערען, דעם דריטען, איז מיר געוואָרען, נישט באַלד, נאָר שפּעטער, אַרום האַלבּע נאַכט, ניט פאַר אייך געדאַכט, אַזוי, אַז איך האָב געפּאַכט מיט דער נשמה. איך האָב געמיינט, ס'איז איין עק פון מיין לעבען! מע האָט מיר געבּראַכט אַ דאָק־טאָר, צוויי דאָקטוירים, קוים אָפּגעראַטעוועט מיך פון טוידט... פון דעמאָלט אָן ווייס איך שוין אַ פּראַקטיקע, אַז אַ קאָמעניצער איד גיט אייך זיינע אַ רפואה, אַ געלען פּראָשעק — זאָל אַ רוח אין

ז י י ן טאַטען אַריין! אַלסדינג אויף דער וועלט קאָסט רבי־געלט!

אַז איהר פאָהרט דריטע קלאַס און עס קומט אין דער פריה און איהר האָט נישט מיט זיך קיין טלית־ותפילין, זאָלט איהר קיין יסורים נישט האָבען — אַבי איהר ווילט נאָר, וועט מען אייך שוין באַזאָרגען מיט אַ טלית און מיט תפילין און מיט אַלסדינג. דערפאַר אָבער, אַז איהר האָט זיך אָפּגעפּאַרטיגט, עפּענט־אויף, זייט מוחל, אייער טשעמאָדאַנטשיקעל און הויבט־אָן אויסלעגען וואָס איהר האָט: בראָנפען איז בראָנפען, קיכלעך איז קיכלעך, אייער איז אייער, פולקע איז פולקע, פישעל איז פישעל. טאָמער געפינט זיך ביי אייך איין עפּעל, אַ מאַראַנץ, אַ שטיקעל שטרודעל — נעמט־אַרויס, לעגט־אַנידער, שעמט זיך ניט! אַלע וועלען מיט אייך פאַרבייסען, קיינער וועט זיך ניט אָפּזאָגען! אונטערוועגענס און בקאָמפּאַניע, פאַרשטעהט איהר מיך, עסט זיך גאָר מיט איין אַנדערען אַפּעטיט... ווער שמועסט, אַז איהר פיהרט מיט זיך אַ גלעזעל משקה, האָט איהר בעלנים אַ סך און מבינים אויף אַ גלעזעל ווייז אָהן אַ שיעור. איטליכער וועט אייך אָנרופען דעם ווייז מיט איין אַנדער נאָמען און שאַצען איין אַנדער מקח: ביי איינעם וועט ער הייסען אַ „בעסאַראַביער מושקאַט". דער אַנדערער וועט איהם אַ נאָמען געבען „אויסלענדישער אַקערמאַן". וועט אויפשטעהן אַ דריטער און וועט זאָגען מיט כּעס: „וואָסער מושקאַט? וואָסער אַקערמאַן? ס'איז גאָר אַ „קאָוועשאַנער באָרדאָ!" וועט אויפשטעהן נאָך איינער, פון אַ ווינקעל גאָר, מיט אַ שמייכעל פון איין אמת'ען מבין, אָוועקנעמען ביי אייך דאָס גלאָז, ווי איינער רעדט: „בהמות שפּאַרען זיך — אויף אַ גלעזעל ווייז לאָזט מיך!"... און נאָכדעם ווי ער וועט האָבען אָפּגעזופּט אַ פּאָר מאָל, וועט ער אַ זאָג טהון, און די בעקלעך וועלען איהם בעת מעשה זיין פאַרפלאַמט, ווי ביי אַ בעל־שמחה:

— ווייסט איהר, אידען, וואָס דאָס איז? ניין, איהר ווייסט ניט וואָס דאָס איז. דאָס איז געבאַך אַ פּראָסטער, איין עהרלי־

כער, אַ בעל־הבתּישער, אַ כּשר'ער, אַ ריינער ווימאַראַזיג פון באַרדיטשעוו!...

און אַלע געפינען, אַז ער האָט רעכט, אַז ס'איז איין אמת'ער אַ באַרדיטשעווער ווימאַראַזיג. און אַז מע נעמט צו ביסלעך „ווימאַראַזיג", ווערט ביי אַלעמען די צונג אויפגעבונדען. דעמאָלט הויבט איטליכער אָן דערצעהלען אַלסדינגג, וואָס עס טהוט זיך ביי איהם, און אויסטאַפּען אַלסדינגג, וואָס ביי יענעם טהוט זיך. אַלע רעדען, אַלע אינאיינעם, כּל ישראל חברים. און מע ווערט געוואָהר איינס ביי דעם אַנדערען כּל הצרות, מיט אַלע רדיפות, מיט אַלע גזירות, וואָס עס טהוט זיך אָפּ אויף דער וועלט — ס'אַ מחיה!

אַז איהר פאָהרט דריטע קלאַס ערגיץ אין אַ שטאָדט אַריין און ווייסט נישט, וואוהין איהר זאָלט פאַרפאָהרען, באַדאַרפט איהר נאָר אַ פרעג צו טהון ביי'ם עולם, צי ווייסט נישט עמיצער עפּיס איין אָנשטענדיגע סטאַנציע? איז וויפיעל אידען עס פאָהרען מיט אייך אין וואַגאָן, אַזוי פיעל סטאַנציעס און האָטעלען האָט איהר. איינער גיט אייך איין אַדרעס: „האָטעל פראַנקפורט", און לויבט דאָס אייך אָפּ אין טאָג אַריין: „האָטעל פראַנקפורט, זאָגט ער, איז ליכטיג און ציכטיג און ווארעם און ביליג — בזיל־הזול". געפינט זיך באַלד אַ צווייטער און זאָגט אייך: „האָטעל פראַנקפורט? זאָל אייך גאָט היטען! ס'איז דאָרט פינסטער און שמוציג און קאַלט און טייער — מיט גאָלד גלייך! אויב איהר ווילט, זאָגט ער, האָבען הנאה, זאָלט איהר זיך אָפּשטעלען אין האָטעל נעוויאָרק!" חאַפּט זיך אַרויס אַ דריטער און זאָגט: „וואָס ווילען זיי טהון אין האָטעל נעוויאָרק? זיי האָבען זיך פאַרבענקט נאָך וואַנצען? הערט נישט, וואָס מע וועט אייך זאָגען „פראַנקפורט", „נעוויאָרק"! פאָלגט מיך, גיט אָהער דאָס פּעקעל אייערס, ווילען מיר אינאיינעם פאַרפאָהרען צו מיר אויף מיין אכסניה, אין האָטעל „ראָסיא" — דאָרט שטעהען אידען!"...

אודאי באַדאַרפט איהר אייער טשעמאָדאַנטשיק גוט האָבען אין זינען, מע זאָל עס חלילה, צווישען יאָ און ניין, ביי אייך נישט אָפּ־

רערען... נאָר איך בעט אייך — וואו גנב'עט מען ניט היינטיגע צייטען אין אונזער געבענטשטער מדינה? באַגנב'עט ווערען איז, אויב איהר ווילט וויסען, מעהר ניט אז א באַשערטע זאַך. אז עס וועט אייך זיין באַשערט, וועט מען אייך באַגנב'ענען אין מיטען העלען טאָג, ווי איהר שטעהט און געהט, עס וועט אייך ניט העלפען קיין פּאָליציע, קיין זשאַנדאַרען, קיין שמע־ישראל. איהר וועט בענטשען גומל, אז איהר וועט ארויס מיט'ן לעבען...

קורץ, פאַהרען זאָלט איהר דריטע קלאַס. דאָס האָט איהר א צוואה פון א גוטען פריינט און פון א פּראַקטישען מענטשען — א קאָמי־וואָיאַזשער.

אַדיעו!

ענדע געשיכטע נומער צוואַנציג.